

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทบาทคณะกรรมการอิสลาม
ประจำมัสยิดในการดูแลสุปบุรุษ
ตามวิถีแห่งศาสนาอิสลาม
เพื่อขจัดปัญหาการพนัน
และอบายมุขในชุมชน
: กรณีศึกษา มัสยิดบ้านเหนือ
ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา

มนัส สุทธิการ และคณะ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

โครงการวิจัยเรื่อง บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการ ซึ่งประกอบด้วย 1. เพื่อศึกษาบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน 2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน 3. เพื่อศึกษาแนวทางในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน

ปัญหาการพนันและอบายมุขในสังคมไทยที่นับวันจะทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างขึ้นทุกขณะ โดยมีผู้คนหลายเพศหลายวัยเข้าไปพัวพันและมีส่วนร่วม ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นอย่างมาก และอาจมีผลต่อความเชื่อมั่นของต่างประเทศที่มีต่อประเทศไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนชาวไทยทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันปรับเปลี่ยนวิกฤตการณ์และช่วยกันแก้ไขปัญหานี้ ด้วยการร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการปลอดการพนัน ร่วมกันสร้างชุมชนเข้มแข็งที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาการพนันและอบายมุขที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้ ก่อนที่จะลุกลามและก้าวข้ามสู่เมืองแห่งอาชญากรรมในรูปแบบที่สูงกว่า

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มตอนปลายของคลองอู่ตะเภาและส่วนหนึ่งติดชายฝั่งทะเลสาบสงขลา มีที่ราบลุ่มผืนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนาในอดีต จึงทำให้คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำการเกษตร ทำนา ทำสวน และการประมง เมื่อว่างเว้นจากการทำงาน จะจับกลุ่มเล่นการพนันเช่น ไพ่ ไฮโล บางส่วนก็ชอบ ซื้อเบียร์ ขนปลากัด ขนวัว ขนไก่ จนกระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. 2545 ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีการพลัดเปลี่ยนอิหม่ามประจำมัสยิด และทำการคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ พร้อมกับมีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กรต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์ให้ชุมชนมีความน่าอยู่ สะอาด บริสุทธิ์จากบรรดาอบายมุขต่างๆ และหนึ่งในนั้นก็คือการพนัน เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนครั้งยิ่งใหญ่ขึ้น

ด้วยกับเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นอย่างมากที่จะศึกษารายละเอียดในเชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารจัดการของอิหม่ามและชุดคณะกรรมการมัสยิด ผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลสามารถควบคุม ดูแลสลาย และกำจัดการพนันได้อย่างไม่เกิดการต่อต้านจากคนในชุมชน สามารถจัดตั้งองค์กรและหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะมารองรับกับปัญหาต่างๆ ของสังคมชุมชนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน สามารถใช้กำลังของเยาวชน

ในการเฝ้าระวังและตรวจตราชุมชน และที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งคือ อิหม่ามใช้การบริหารชุมชนด้วยกระบวนการจักรวาลทัศน์อิสลาม ในการบริหารชุมชน สิ่งนี้ยังทำให้ผู้วิจัยมีความท้าทายที่อยากจะรู้และศึกษามากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับระบบและโครงสร้างการทำงาน และแยกย่อยออกมาเป็นโครงสร้างที่สามารถมองเห็นได้ง่าย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ๓ วิธี คือ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจัดเวทีประชาคม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง และแบบสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง

จากการศึกษาวิจัย ทำให้ทราบว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ มีคณะทีมงานด้านการบริหารอยู่ 5 หน่วยงานหลัก และมี 4 หน่วยงานรอง เพื่อให้การสนับสนุนและตอบสนองนโยบายสู่ชุมชน โดยสัปบุรุษของชุมชนได้รับประโยชน์และเสริมสร้างความสามัคคี อยู่ดีมีสุขกันถ้วนหน้า และมีรัฐธรรมนูญที่ใช้เป็นระเบียบบรรทัดฐานในชุมชน ซึ่งทุกคนรู้จักในชื่อว่า “ฮุกมปากัต” โดยมีชื่อตามตัวบทกฎหมายปฏิบัติของมัสยิดเรียกว่า “ระเบียบบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ” ซึ่งเป็นผลมาจากการร่วมกันกำหนด วางกรอบระเบียบข้อปฏิบัติของชุมชน โดยใช้หลักคำสอนของศาสนาจากอัลกรุอ่านและหะดีษ เป็นต้นแบบในการกำหนดมาตรการดังกล่าว โดยคณะบริหาร 5 หน่วยงานหลัก ได้แก่ คณะที่ปรึกษาของมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด กลุ่มแม่บ้านมัสยิดบ้านเหนือ และสภาชุรอ จะทำหน้าที่ในการร่วมกันปรึกษาหารือ วางกรอบ กฎระเบียบต่างๆที่เหมาะสม เพื่อใช้กับสัปบุรุษในชุมชน กำหนดมาตรฐานเดียวกัน ไม่ใช่เพียงเพื่อแก้ปัญหาการพนัน และอบายมุขต่างๆในชุมชนเท่านั้น แต่การร่วมประชุม ปรึกษาหารือในทุกเดือนนั้น เพื่อแก้ปัญหาในทุกด้านของสังคมชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ และสำหรับ 4 หน่วยงานรอง ได้แก่ กองทุนซากาต กลุ่มออมทรัพย์มัสยิดบ้านเหนือ โรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ และศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ ใน 4 หน่วยงานรองจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กองทุนซากาต และกลุ่มออมทรัพย์ จะทำหน้าที่ในด้านการบริหารการเงินของชุมชน กลุ่มออมทรัพย์จะทำหน้าที่โดยตรงในการรับฝากเงินจากสัปบุรุษในชุมชน และเพื่อการลงทุนกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อการกู้ยืมของคนในชุมชน เพื่อจัดหารายได้เข้าสู่ส่วนกลาง ส่วนกองทุนซากาตจะทำหน้าที่ในการเก็บซากาตรายปีจากนักธุรกิจและหน่วยงานต่างๆที่มีผลประกอบการถึงจำนวนที่ทางศาสนาอิสลามกำหนดให้จ่าย รวมถึงผลประกอบการของกลุ่มออมทรัพย์ด้วย เพื่อนำมากระจายให้กับบุคคลต่างๆทั้ง 8 ประเภทที่ศาสนาอิสลามสั่งใช้ให้ช่วยเหลือคือ คนยากไร้ (ฟาگیر), คนขัดสน (มัสกิน), เจ้าหน้าที่ชะกาต, ผู้ถูกดลใจให้เข้ารับอิสลาม, ผู้ไร้อิสรภาพ, คนมีหนี้สิน, ใช้ในวิถีทางของอัลลอฮ์, และคนเดินทาง แต่จะจ่ายให้กับ

ใครได้บ้างนั้น ก็ต้องขึ้นกับมติที่ประชุมของคณะบริหาร 5 หน่วยงานหลักก่อน ซึ่งแน่นอนบุคคลที่จะมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนซากาตได้นั้นจะต้องเข้าในบุคคลทั้ง 8 ประเภทแล้ว และจะต้องดำรงตนอยู่ในกฎระเบียบหรือฮุกุมปากัดของทางมัสยิด สำหรับกลุ่มที่สองคือ โรงเรียนกัลปียาณชนรังสรรค์ และศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ ส่วนนี้จะทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยดังกล่าว การอบรมสั่งสอนจะมีระบบการสอนควบคู่ทั้งด้านศาสนาและสามัญ จะเน้นการปฏิบัติศาสนากิจพร้อมกับผู้ใหญ่ในการละหมาด 5 เวลาในแต่ละวัน มีการทัศนศึกษาภายในชุมชนเพื่อเรียนรู้ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อสร้างความรู้รัก และห่วงแหนถิ่นฐานบ้านเกิดไม่ให้อพยพไป หรือทำลายด้วยมือของคนในชุมชนเอง เป็นการสร้างกำลังเยาวชนของชุมชนด้วยกับมือของมัสยิด ภายใต้ศูนย์กลางที่ถูกเรียกว่า “มัสยิดบ้านเหนือ”

จากวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง สามารถสังเขปบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลปัญหาการพนันและอบายมุขของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือได้ดังนี้คือ สร้างมัสยิดให้เป็นศูนย์รวมของทุกกิจกรรมเปิดศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ จัดตั้งกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือเพื่อช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน สร้างอิหม่ามผู้นำที่มีความพร้อมทางด้านวิชาการศาสนาและสามัญ มีผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนที่มีความฉลาด เสียสละ และเป็นต้นแบบที่ดีของชุมชน และมีการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

จากการศึกษาสภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลสัปปุรุชตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน สามารถแบ่งปัญหาและอุปสรรคได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆได้แก่

1. ปัญหาและอุปสรรคที่ได้รับผลกระทบต่อบุคคลผู้ติดการพนันและอบายมุขได้ตรง และต่อสังคมส่วนรวม ประกอบด้วย ปัญหาทางด้านหน้าที่การงาน ปัญหาทางด้านครอบครัว ปัญหาทางด้านพัฒนาการทางสมองของผู้ติดการพนัน สุรา และยาเสพติด ปัญหาทางด้านการปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน ปัญหาทางด้านความผิดต่อหลักการศาสนาและหลักปฏิบัติของชุมชน และปัญหาต่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าโดยรวมของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ
2. ปัญหาและอุปสรรคในด้านการบริหารงานของคณะกรรมการมัสยิดต่อโครงสร้างภายในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ประกอบด้วย ขาดการจัดระบบการบันทึกและตรวจสอบเพื่อความโปร่งใสของคณะกรรมการมัสยิด ขาดการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างองค์กรมัสยิดกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ การเลือกปฏิบัติของคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือ คนในชุมชนบางส่วนขาดจิตสำนึกต่อหลักกฎหมายและหลักการศาสนา และการใช้เทคโนโลยีผิดวัตถุประสงค์ของเยาวชน

วัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายคือ แนวทางในการดูแลสัปปุรุชตามวิธีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน เป็นประเด็นที่บอกถึงวิธีการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือที่ใช้ในการแก้ปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติด ซึ่งยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบันและก่อให้เกิดชุมชนปลอดการพนัน และอบายมุขต่างๆได้จริง ประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึกร่วมในชุมชน ใช้กระบวนการศาสนาบำบัดพร้อมสร้างพื้นฐานด้านอาชีพ แบ่งความรับผิดชอบในชุมชนให้เป็นหน่วยย่อยเพื่อง่ายต่อการกำกับดูแล และสามารถเข้าถึงผู้อยู่ในความรับผิดชอบได้อย่างรวดเร็ว จัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ในชุมชน สร้างมัสยิดให้เป็นสถานที่แห่งสื่อทางนำ สร้างกฎระเบียบและข้อปฏิบัติในชุมชน สร้างสายใยแห่งเพื่อนร่วมโลกรวมถึงเพื่อนต่างศาสนา และแจ้งปายประกาศให้ทั่วเขตชุมชนเพื่อการรับทราบอย่างเท่าเทียมกันต่อกฎปฏิบัติร่วมกันของชุมชน

จากผลการศึกษาถึงแนวทางในการดูแลสัปปุรุชตามวิธีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน จะเห็นได้ว่ามีแนวทางในการบำบัดรักษากลุ่มผู้ติดการพนัน สุรา และยาเสพติดในลักษณะแยกส่วนกันอยู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบางแนวทางก็ส่งผลโดยตรงต่อกลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติดโดยมีผลทำให้เกิดการละเลิกทั้ง แล้วกลับเข้าสู่การดำเนินชีวิตแบบคนปกติธรรมดาสามัญ และบางแนวทางก็ส่งผลในทางอ้อมเพื่อป้องกันและเตือนสติกลุ่มเสี่ยงรวมถึงบุคคลทั่วไป แต่ถึงจะอย่างไรก็ตามมัสยิดบ้านเหนือยังเน้นการบูรณาการการสอนอิสลามเพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เป็นองค์ประกอบของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือได้รับรู้ถึงควมมีคุณธรรม ยุติธรรม จริธรรมจรรยา รวมถึงความซื่อสัตย์สุจริต ที่ทุกคนต้องมีต่อกันทั้งกับตัวเองและสังคมที่เราได้อยู่ร่วมกัน ด้วยกระบวนการเรียนการสอนศาสนาที่มัสยิด จากแนวทางในการดูแลสัปปุรุชตามวิธีแห่งศาสนาอิสลามที่ทำงานโดยแยกส่วนดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยสามารถถอดบทเรียนให้เป็นกิจกรรมที่ทำงานได้อย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอนได้ดังนี้ เพื่อที่จะได้นำเสนอให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือได้พิจารณาและนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป ประกอบด้วย 2 กิจกรรมคือ กิจกรรมการบำบัดและกิจกรรมการคว่ำบาตรทางสังคม โดยมีกระบวนการทำงานดังนี้

กิจกรรมการบำบัด เป็นกิจกรรมการรักษา มักใช้วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (behavioral therapy) การให้คำปรึกษา (counseling) หรือ อาจใช้วิธีการเปลี่ยนแนวคิด (cognitive therapy) มีลำดับขั้นกิจกรรมดังต่อไปนี้ 1) จัดกิจกรรมแข่งฟุตบอลกระชับมิตรภายในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ 2) จัดทัศนจรและเข้าค่ายจริยธรรมนอกสถานที่ 3) กิจกรรมเพื่อนชวนเพื่อนเข้ามัสยิด 4) กิจกรรมพัฒนาอาชีพที่ฉันรัก 5) กิจกรรมมอบเครื่องมือหัตถกรรมเพื่อสร้างรายได้ 6) กิจกรรมช่วยสนับสนุนงานเพื่อนฉัน 7) กิจกรรมสัปปุรุชดีเด่นแห่งการเปลี่ยนแปลง

และยังมีกิจกรรมการคว่ำบาตรทางสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมการตอบโต้ทางสังคมต่อกลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติด ที่ไม่ยอมรับการบำบัดรักษา ซึ่งประกอบไปด้วย การคว่ำบาตรจาก 4 ด้าน คือ 1) ฮุกม

ปากัด เป็นกระบวนการทางสังคมของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ซึ่งใช้เป็นหลักปฏิบัติและควบคุมการกระทำของคนในชุมชนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยา เมื่อกลุ่มผู้ทำผิดกฎของชุมชนโดยการฝ่าฝืนปฏิบัติในสิ่งที่สังคมห้าม จะมีผลต่อการลิดรอนสวัสดิการจากชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ 2) ประชาชนสังคมประณาม 3) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนายกเทศบาล จะไม่อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของราชการ 4) เจ้าหน้าที่ตำรวจ มีการตรวจตราและให้การเฝ้าระวังต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นพิเศษ

ดังนั้นจักรวาลทัศน์อิสลามในมิติมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นกระบวนการที่นำหลักคิดและปรัชญาของศาสนกิจซึ่งอิสลามกำหนดให้มุสลิมต้องปฏิบัติ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน เมื่อหลักคิดของอิสลามมองมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นองค์รวม ในฐานะสิ่งถูกสร้างที่ต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ภายใต้ระบบจักรวาลเดียวกัน ดังนั้นการนำหลักการปฏิบัติตามศาสนกิจของศาสนาอิสลามมาเป็นแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นศาสนกิจที่ส่องสว่างนำทางพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นกุญแจหลักในการแก้ไขปัญหาและจัดระบบสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชื่อโครงการ: บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อ
ขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอ
หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

หน่วยงาน: มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

คณะผู้วิจัย: นายมนัส สุทธิการ
ผศ.ดร.อิทธิส ดาราไก่อ
นายวิษณุ บิลล่าเต๊ะ
นายอับดุลลิต อิสลาม

ปีที่วิจัย: 2557

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการ ซึ่งประกอบด้วย 1. เพื่อศึกษาบทบาท
คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและ
อบายมุขในชุมชน 2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อ
ขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน 3. เพื่อศึกษาแนวทางในการดูแลปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลาม
ของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลปบุรุษตามวิถีแห่ง
ศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชนนั้นมีส่วนประกอบที่สำคัญได้แก่ การสร้างมัสยิด
ให้เป็นศูนย์รวมของทุกกิจกรรม การเปิดสอนศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ สร้างกองทุน
ชากาตมัสยิดบ้านเหนือเพื่อช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน มีอิหม่ามผู้นำที่มีความพร้อมทางด้านวิชาการ
ศาสนาและสามัญ มีผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนที่มีความฉลาด เสียสละ และเป็นต้นแบบที่ดีของชุมชน ร่วมจัด
กิจกรรมต่างๆเพื่อพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

สภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและ
อบายมุขในชุมชน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและอุปสรรคในด้านต่างๆ
ทั่วไป 2) สภาพปัญหาและอุปสรรคในด้านการบริหารงานภายใน

สภาพปัญหาและอุปสรรคในด้านต่างๆ ทั่วไปสามารถแยกเป็นปัญหาย่อยได้ดังนี้ ปัญหาต่อต้านหน้าที่
การงาน ปัญหาต่อครอบครัว ปัญหาต่อการพัฒนาการทางสมองของผู้ติดการพนัน สุรา และยาเสพติด ปัญหา
ต่อการปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน ปัญหาด้านความผิดต่อหลักการศาสนาและหลักปฏิบัติของชุมชน ปัญหาต่อ
การสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าโดยรวมของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานภายใน ได้แก่ ขาดการจัดระบบ การบันทึก และตรวจสอบเพื่อความโปร่งใสของคณะกรรมการมัสยิด ขาดการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างองค์กรมัสยิดกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ การเลือกปฏิบัติของคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือ ขาดจิตสำนึกต่อหลักกฎหมายและหลักศาสนา ใช้เทคโนโลยีผิดวัตถุประสงค์

แนวทางในการดูแลปรับปรุงตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชนได้แก่ สร้างจิตสำนึกร่วมในชุมชน กระบวนการศาสนาบำบัดพร้อมสร้างพื้นฐานด้านอาชีพ แบ่งความรับผิดชอบให้เป็นหน่วยย่อย จัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ในชุมชน มัสยิดสถานที่แห่งสื่อทางนำ สร้างกฎระเบียบและข้อปฏิบัติในชุมชน(ฮุกมปากัด) สร้างสายใจแห่งเพื่อนร่วมโลก ป้ายประกาศิตของชุมชน

คำสำคัญ: บทบาท, อิหม่าม, สัปบุรุษ, วิถีแห่งศาสนาอิสลาม, มัสยิด, อบายมุข, การพนัน,

Abstract

This action research consist of 3 objective: 1) to study the role of the Islamic committee in eradicating gambling and negative influences in the community, 2) to study the Problems and obstacles of the Islamic committee in eradicating gambling and negative influences in the community, and 3) to study the guidelines of care the community in eradicating gambling and negative influences.

The result of the study shows that the role of the Islamic committee in eradicating gambling and negative influences in the community consist of: The Masjid is the center of all activities, The ethics of Islam mosque Center school, zakat in Muslim Community Masjid Ban Nuea welfares for Muslim Community, Imams are leaders who are completed academically, The elders of the community who are very wise, selfless and a good model of community, and Masjid organized activities for youth development and the local community.

The Problems and obstacles of the Islamic committee in eradicating gambling and negative influences in the community can be divided into 2 major categories. That are 1) Problems and obstacles in common areas. 2) Problems and obstacles in terms of internal management.

Problems and obstacles in common areas can be split into sub problems are as follows: Career issues, Family problems, Disrupt brain development of gambling addiction, alcohol and drugs, Disrupt the interaction with the community, Issues against the religious principles and practices of the community, Problem to create the overall advancement of the Masjid Ban Nuea community.

Problems and obstacles in terms of internal management such as: lack of recording and monitoring to ensure transparency of the Masjid Committee, Lack of coordination between the police and the mosque, Discrimination of the Masjid Ban Nuea community, Lack of awareness of the law and the religious, Technology abuse.

The guidelines in the eradicating gambling and negative influences in the community from the perspectives of the Islamic ways of life consist of: Creating awareness of the community, Treatment by religion together with occupation processes, Share the

responsibility as a sub unit, Activities create a relationship in the community, Make the Masjid for the lead, Create rules and practices in the community, Create a great companion world, Signs Decree of community.

Key words: Role, Imam, The community, The Islamic ways of life, Masjid, negative influences, gambling.

กิตติกรรมประกาศ

มวลการสรรเสริญเป็นเอกสิทธิ์แห่งเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ และความสันติสุขจงประสพแด่ท่านนบีมุฮัมมัด

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย คณะวิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ ซึ่งประกอบด้วย

ขอขอบคุณผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ(อิหม่ามมัซยิดบ้านเหนือ) อิหม่าม ดร.วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ ที่คอยช่วยเหลือ ให้ข้อมูล ยอมสละเวลาในการพูดคุย อีกทั้งยังเป็นกำลังสำคัญในการชี้ช่องทางในการเก็บข้อมูลในพื้นที่มัซยิดบ้านเหนือ อนุญาตให้มีการถ่ายภาพตามจุดต่างๆในมัซยิด บริเวณมัซยิด และพื้นที่โดยรอบ

ขอขอบคุณคณะกรรมการอิสลามประจำมัซยิดบ้านเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วยนายหาเหม บินหมัด เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัซยิดบ้านเหนือ, นายอุหมาด หมัดบิลเฮด เป็นที่ปรึกษากรรมการอิสลามประจำมัซยิดบ้านเหนือ, นายวิชญ์ บิลล่าเต๊ะ เป็นเลขาธิการมัซยิดบ้านเหนือ, นายหมัดหนอด บินหมัด เป็นหัวหน้าเขตที่ 9, นายธนะวัฒน์ หมุดบินแหละ เป็นสภาเยาวชน รักษาการรองประธาน, และนางอายะ บินลาเต๊ะ เป็นกรรมการกลุ่มแม่บ้าน รวมถึงแกนนำชุมชนที่ร่วมประสานงาน ซึ่งประกอบไปด้วยนายอลี หัสเล็หม เป็นสัปบุรุษมัซยิดบ้านเหนือ, นายหมัดสัน จิตภาค เป็นนักธุรกิจชุมชน, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 นายหุรูน จันทรวัตติ, นายถนอม สมันตมิตร ลูกบ้านหมู่ 7 นั้บถือศาสนาพุทธ, นายนาเจด บิลล่าเต๊ะ, นายอะหมุด หมัดบินเฮด, นายเหม หาสเล็หม ซึ่งทั้งสามท่านนี้เป็นอดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัซยิดบ้านเหนือ อีกทั้งยังเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วย สารวัตรตำรวจ พ.ต.ต. จักรราช วรรณประภา และด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โดยให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้เป็นอย่างมาก รวมถึงบุคคลอื่นๆ ที่มีได้กล่าวนาม

ขอขอบคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัยฟาฏอนี ที่ให้โอกาส และอนุญาตให้ใช้ทรัพยากรต่างๆ ของมหาวิทยาลัยในการวิจัย และรวมถึงบุคคลอื่นๆที่ไม่ได้เอ่ยนาม

ขอขอบคุณแผนงานศูนย์วิจัยและการจัดการความรู้เพื่อการควบคุมปัญหาการพนัน ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้สละเวลาตรวจทานงานวิจัย เสนอแนะ ให้คำแนะนำ ปรับปรุงรายงานวิจัยฉบับนี้เพื่อเป็นวิทยาทานในการทำวิจัยแก่คณะผู้วิจัยตลอดมา

ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบแทนทุกท่านด้วยความดี

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อ	ฉ
Abstract	ซ
กิตติกรรมประกาศ	ญ
สารบัญ	ฎ
สารบัญภาพ	ฒ
คำอธิบายสัญลักษณ์ คำย่อ และศัพท์เฉพาะ	ด
บทที่ 1 บทนำ	1-1
หลักการและเหตุผล/ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1-1
วัตถุประสงค์	1-11
ขอบเขตการวิจัย	1-12
กรอบแนวคิด	1-12
ตัวแปรที่ศึกษา/นิยามคำศัพท์	1-13
รูปแบบการศึกษา	1-14
พื้นที่ ประชากร ขนาดตัวอย่าง และการเลือกตัวอย่าง	1-14
เครื่องมือ/แบบเก็บข้อมูล	1-14
การเก็บรวบรวมข้อมูล	1-16
การวิเคราะห์ข้อมูล	1-16
ขั้นตอนการดำเนินงาน/แผนการดำเนินงาน	1-17
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-17
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-1
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	2-1
ความหมายของบทบาท	2-1
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	2-2
ประเภทของบทบาท	2-3
ความขัดแย้งในบทบาท	2-5
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ	2-6
ความหมายของผู้นำ	2-6
ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ	2-11
คุณลักษณะของผู้นำ	2-18

ประเภทของผู้นำโดยทั่วไป	2-21
แนวคิดและความหมายของผู้นำในอิสลาม	2-23
ความหมายของอิหม่าม	2-23
ความหมายของอิหม่ามหรือเคาะลีฟะฮ์ในทางวิชาการ	2-24
การดำรงตำแหน่งของผู้นำในอิสลาม	2-25
เงื่อนไขและคุณลักษณะของผู้นำในรัฐอิสลาม	2-25
สิทธิและหน้าที่ของผู้นำในรัฐอิสลาม	2-27
สิทธิและหน้าที่ของประชาชนต่อผู้นำรัฐอิสลาม	2-29
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	2-31
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและสับบูรุษ	2-45
ทฤษฎีของการจัดองค์กร	2-45
บทบาทตามกฎหมาย	2-48
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งอภัยมุขในอิสลาม	2-52
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบัญญัติด้านหลักการศาสนาอิสลามต่อการพนัน	2-59
ประวัติของการพนันในอิสลาม	2-59
บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพนัน	2-60
ความหมายของการพนันในกฎหมายอิสลาม	2-63
องค์ประกอบของการพนันในกฎหมายอิสลาม	2-64
ประเภทของการพนันในอิสลาม	2-64
กฎเกณฑ์ว่าด้วยการพนันในอิสลาม	2-70
ข้อจำกัดของการเล่นพนันในกฎหมายอิสลาม	2-71
ข้อห้ามสำหรับการละเล่นในอิสลาม	2-71
การละเล่นที่อนุมัติและไม่อนุมัติในอิสลาม	2-73
โทษของการพนัน สุรา และยาเสพติด	2-78
บทลงโทษการพนันในอิสลาม	2-79
คำชี้ขาดของการพนันในอิสลาม	2-79
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-80
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	3-1
ระเบียบวิธีวิจัย	3-1
การสังเกต	3-1
การสัมภาษณ์เชิงลึก	3-2

การวิเคราะห์ข้อมูล	3-3
ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	3-4
บทที่ 4 ผลการวิจัย	4-1
สภาพทั่วไปของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ	4-1
ลักษณะทางภูมิศาสตร์	4-1
การกำหนดระเบียบปฏิบัติของชุมชน	4-4
การบริหารทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน	4-7
ลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน	4-19
สภาพเศรษฐกิจของชุมชน	4-25
ระเบียบบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ (สุกมปากัด)	4-34
บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัด	
ปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน	4-42
การสร้างมัสยิดให้เป็นศูนย์รวมของทุกกิจกรรม	4-42
การเปิดสอนศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ	4-52
กองทุนชากาตมัสยิดบ้านเหนือเพื่อช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน	4-54
มีอิหม่ามผู้นำที่มีความพร้อมทางด้านวิชาการศาสนาและสามัญ	4-65
ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนมีความฉลาด เสียสละ และเป็นต้นแบบที่ดีของชุมชน	4-68
มีการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ	4-70
สภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดปัญหาการพนัน	
และอบายมุขในชุมชน	4-74
สภาพปัญหาและอุปสรรคในด้านต่างๆ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพนันและอบายมุข	4-74
สภาพปัญหาและอุปสรรคในด้านการบริหารงานของคณะกรรมการมัสยิดต่อโครงสร้าง	
ภายในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ	4-82
แนวทางในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อ	
จัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน	4-86
กรอบกิจกรรมเพื่อการบำบัดและการตอบโต้กลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติด	4-95
โมเดลบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อ	
จัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่	
จ.สงขลา	4-100
โมเดลแนวทางในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำ	
มัสยิดบ้านเหนือเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุข	4-101

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและอภิปราย	5-1
สรุปผลการวิจัย	5-1
อภิปรายผลการวิจัย	5-13
ข้อเสนอแนะ	5-20
ข้อมูลทั่วไป	5-20
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	5-21
 บรรณานุกรม	 ก-1
ภาคผนวก	

สารบัญภาพ

รูป	หน้า
แผนภูมิการบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ	1-10
ภาพแสดงสถานการณ์ 8 อย่างของฟีดเลอร์	2-17
ภาพความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์กับการปฏิบัติงานของผู้นำ	2-17
แผนภูมิเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในธุรกิจห้วยกระเจาศึกษาชุมชนบ้านแสนสำราญ	2-84
รูปภาพ มัสยิดบ้านเหนือถ่ายจากดาวเทียมบอกถึงเส้นทางการเดินทางจากหาดใหญ่ถึงมัสยิดบ้านเหนือ	4-2
รูปภาพ แสดงแกนนำรุ่นแรกที่อยู่ทิศตนในการสร้างมัสยิดบ้านเหนือหลังปัจจุบัน	4-5
รูปภาพ มัสยิดบ้านเหนือ	4-9
รูปภาพ เด็กและเยาวชนของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือร่วมละหมาดวันศุกร์พร้อมผู้ใหญ่	4-10
รูปภาพ สัปบุรุษของมัสยิดบ้านเหนือกำลังซ่อมเรือของลูกบ้านชาวประมง	4-11
รูปภาพ อดีตผู้ใหญ่บ้าน นายอุหมาด หมดบิลเฮด ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษากรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ	4-11
รูปภาพ กลุ่มแม่บ้านมาช่วยเหลือในงานตีม้น้ำชาสามัคคี	4-12
รูปภาพ บ่อปลาของชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ	4-13
รูปภาพ ลำคลองสาขา อุตะเถา ในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ	4-14
รูปภาพ การทำบ่อน้ำกึ่งของชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ	4-17
รูปภาพ ปลุกป่าชายเลน หมู่ที่ 3 บ้านแหลมโพธิ์ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา	4-18
รูปภาพ พื้นที่ใกล้คลองสาขาอุตะเถาที่บ้านเรือนถูกรื้อถอนเพราะลำพื้นที่คลองและต้นมะพร้าวที่นิยมปลูกกันริมคลองสาขาอุตะเถา	4-19
รูปภาพ โรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ และศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์	4-20
รูปภาพ อิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือกำลังกล่าวเทศนาในคุฏบะฮ์วันศุกร์ และ การร่วมละหมาดวันฮารีรายออีดิลอฎฮฮา	4-22
รูปภาพ วันรายอสัปบุรุษชุมชนบ้านเหนือเข้าไปจับมือ จูบแก้ม และกอดกับบรรดาญาติๆ อิหม่าม และคณะกรรมการของมัสยิดบ้านเหนือ	4-24
รูปภาพ บรรยากาศร้านน้ำชาในชุมชน	4-27
รูปภาพ กิจกรรมตีม้น้ำชาวันศุกร์และน้ำชาสามัคคี	4-28
รูปภาพ ศาลากลางน้ำมัสยิดบ้านเหนือ	4-30
รูปภาพ หนังสือระเบียบบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ (สุกมปากัด)	4-41
รูปภาพ การสัมภาษณ์ นายหาเหม บินหมัด และนายหมัดสัน จิตภาค	4-43
รูปภาพ การสัมภาษณ์และพูดคุยกับ อิหม่าม ดร.วิสุทธ์ บิลล่าเต๊ะ	4-53

รูปภาพ รถเข็นขายขนน เครื่องมือทำอาชีพของนายยูโซบ บินล่าเต๊ะ และนายซูโกด บินล่าเต๊ะ ที่ได้รับบริจาคจากกองทุนซากาตัมสยิดบ้านเหนือ	4-60
รูปภาพ การพูดคุยและสัมภาษณ์ ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา และนายเหมม หาสเล็ม ที่ ส.ภ.คูเต่า	4-67
รูปภาพ การพูดคุยและสัมภาษณ์กับอดีตกำนันผู้ใหญ่บ้าน นายอุหมาด หมัดบิลเฮด	4-69
รูปภาพ ละครหมาวันฮารีรายอ อีดิลอัฎฮา ฮ.ศ. 1436 พ.ศ. 2558	4-71
รูปภาพ กิจกรรมน้ำชาวันศุกร์	4-72
รูปภาพ ธุรกิจล่องเรือจากคลองในชุมชนสู่ทะเลสาบสงขลา	4-74
รูปภาพ สัมภาษณ์สารวัตตำรวจส.ภ.คูเต่า พ.ต.ต. จักรราช วรรณประภา	4-85
รูปภาพ การประชุมประจำเดือนของสัปบุรุษและคณะกรรมการอิสลามมัสยิดบ้านเหนือ	4-86
รูปภาพ กิจกรรมแข่งขันฟุตบอล	4-90
รูปภาพ ป้ายประกาศต่างๆของมัสยิดบ้านเหนือที่สนับสนุนในการทำคุณงามความดีต่อพระเจ้าและให้ตระหนักถึงความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์	4-93
กรอบกิจกรรมเพื่อการบำบัดและการตอบโต้กลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติด	4-94
โมเดลบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสัปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อ	
ขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา	4-100
โมเดลแนวทางในการดูแลสัปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุข	4-101

คำอธิบายสัญลักษณ์ คำย่อ และศัพท์เฉพาะ

เป็นถ้อยคำสรรเสริญในอักษรภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นมารยาทให้กล่าวและเขียนหลังจากเอ่ยพระนามของพระผู้เป็นเจ้า อ่านว่า “สุบหานะฮู วะตะอาลา” แปลว่า “ผู้ทรงบริสุทธิ์และทรงสูงส่งยิ่ง”

เป็นถ้อยคำสรรเสริญในอักษรภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นมารยาทให้กล่าวและเขียนหลังจากเอ่ยนามของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ อ่านว่า “ศ็อลลัลลอฮฺ อะลัยฮิ วะอาลีฮิ วะสลัลัม” แปลว่า “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานพรและศานติแก่ท่านและวงศ์วานของท่านด้วยเถิด”

เป็นถ้อยคำสรรเสริญในอักษรภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นมารยาทให้กล่าวและเขียนหลังจากเอ่ยนามของบุคคลคนหนึ่งคนใด ซึ่งท่านศาสดา ﷺ ให้เกียรติ อ่านว่า “เราะฎียัลลอฮู อันฮู” แปลว่า “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงพอพระทัยเขาด้วยเถิด”

อิบาดะฮ์

การมอบกายถวายใจ ยอมตนเป็นบ่าวแห่งอัลลอฮ์ ﷻ พระผู้เป็นเจ้า ปฏิบัติตามพระบัญชาของพระองค์โดยศิโรราบ ประกอบด้วยทั้งความรัก ความหวัง และความเกรงกลัวต่อพระองค์อย่างเต็มเปี่ยม

อิมารอฮ์

การใช้และบริโภคนิสัยต่างๆ ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างไว้ให้ในโลกนี้อย่างรู้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ตระหนักในคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น รวมทั้งการเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้มีความสะดวกสบายตามอัฏภาพ

คิลาฟะฮ์

การจัดระบบการปกครองในฐานะที่มนุษย์เป็นผู้แทนอัลลอฮ์ ﷻ บนพื้นพิภพ จึงปกครองภายใต้ระบบระเบียบของอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อนำมนุษย์ไปสู่เป้าหมายแห่งการอิบาดะฮ์และการอิมารอฮ์ ตามที่พระองค์ทรงประสงค์

ฟิโตรอฮ์

ศักยภาพและสามัญสำนึกที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานแก่มนุษย์ เพื่อใช้ในการแสวงหาความรู้ ความจริง และความดีงามบนโลก ด้วยเหตุนี้หากฟิโตรอฮ์ถูกทำลาย คนเราก็มักจะแบ่งแยกดีและชั่วไม่ได้

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล/ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ปัญหาการพนันและอบายมุขในสังคมไทยที่นับวันจะทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างขึ้นทุกขณะ โดย มีผู้คนหลายเพศหลายวัยเข้าไปพัวพันและมีส่วนร่วม ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความสงบเรียบร้อยของ บ้านเมืองเป็นอย่างมาก และอาจมีผลต่อความเชื่อมั่นของต่างประเทศที่มีต่อประเทศไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่ ประชาชนชาวไทยทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันปรับเปลี่ยนวิกฤตการณ์และช่วยกันแก้ไขปัญหานี้ ด้วยการร่วม สร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการปลอดการพนัน ร่วมกันฟื้นฟูกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรม จริยธรรม การเสียสละเพื่อส่วนรวมและจิตสำนึกสาธารณะ ประกอบกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติวิธีที่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักคุณธรรม ร่วมกันสร้างชุมชนเข้มแข็งที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการจัดการกับ ปัญหาการพนันและอบายมุขที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้ ก่อนที่จะลุกลามและก้าวข้ามสู่เมืองแห่ง อาชญากรรมในรูปแบบที่สูงกว่า

พญ.อภิสมัย ศรีรังสรรค์ จิตแพทย์โรงพยาบาลศรีธัญญา กล่าวว่า อาการผู้ที่ติดการพนันสามารถ สังเกตได้จาก 10 ข้อ ดังต่อไปนี้

- 1.หมกมุ่นอยู่กับการพนัน
- 2.ต้องเพิ่มเงินในการเล่นพนันเพื่อให้อารมณ์ตื่นเต้นมากขึ้นเรื่อยๆ
- 3.ไม่สามารถหยุดเล่นพนันได้
- 4.มีอาการกระวนกระวายเวลาที่หยุดเล่นพนัน
- 5.ใช้การพนันเพื่อหลบเลี่ยงปัญหาทางจิตใจต่างๆ
- 6.พอเสียเงินจากการพนันก็จะรีบหาเงินกลับมาเล่นใหม่
- 7.เริ่มพูดปิดกับครอบครัวเพราะการพนัน
- 8.เริ่มทำผิดกฎหมายเพราะติดการพนัน
- 9.สูญเสียความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิดเพราะการพนัน และข้อสุดท้ายคือจุดจบ
10. เกิดความหายนะกับชีวิต เพราะโรคติดพนัน

นพ.ทวีศิลป์ วิชาญโยธิน ผู้อำนวยการสำนักสุขภาพจิตสังคม กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ท่านได้กล่าวว่า "ผลกระทบจากการติดการพนัน สามารถทำให้เกิดปัญหา ต่างๆ ได้อีกมากมาย จนอาจจะ

นำไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาแบบผิดๆ ได้ และปัญหา “การพนัน” แม้จะเกิดขึ้นในระดับเล็ก แต่ถ้าถูกปล่อยทิ้งไว้นานวัน โดยไม่มีหน่วยงานใดสอดส่องดูแลและตรวจสอบ-แก้ไข “อาจจะบานปลายสร้างปัญหาสังคมที่ใหญ่ขึ้นได้ !!”

ตราบจนกระทั่งถึงขณะนี้รัฐบาลยังคงถือว่ากิจกรรมการพนัน คือ หวยใต้ดิน บ่อน และการพนันฟุตบอล เป็นเรื่องผิดกฎหมายและจะต้องปราบปราม คำถามคือรัฐบาลมีความต้องการที่จะปราบปรามการพนันเหล่านี้จริงหรือไม่ และการปราบปรามโดยใช้กฎหมายบังคับดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จะสามารถเอาชนะการพนันเหล่านี้ได้จริงหรือไม่

โดยทั่วไปการเอาชนะการพนันนั้น อาจกระทำได้อย่างน้อยสองวิธี คือ วิธีแรกใช้การปราบปรามโดยอาศัยกฎหมาย เจ้าของบ่อนและนักการพนันที่ถูกจับได้มีโทษทั้งปรับ และจำคุก ส่วนอีกวิธีหนึ่ง มองว่าการเอาชนะนักการพนันอย่างเด็ดขาดนั้นทำได้ยาก รัฐบาลต้องเสียทั้งกำลังตำรวจและงบประมาณรายจ่ายเพื่อการนี้ค่อนข้างสูง แทนที่รัฐบาลจะต้องเสียรายจ่ายเพื่อจะสืบสวนติดตามเพื่อนำตัวนักการพนันมาลงโทษ รัฐบาลก็ใช้วิธีดึงการพนันจากที่อยู่ใน “มุมมืด” ของสังคม ให้ออกมาอยู่ใน “มุมสว่าง” ที่รัฐบาลสามารถเข้าไปตรวจสอบควบคุมดูแล และแทนที่เจ้าของบ่อนและนักการพนันจะต้องเสีย “ค่าตั้ง” ให้แก่บรรดาตำรวจบางส่วน มือปืน หรือแก๊งค์อาชญากรรมเพื่อเป็นค่าคุ้มครอง รัฐบาลจะเป็นผู้เข้ามาดูแล คุ้มครองบ่อนเสียเอง และโอน “ค่าตั้ง” ซึ่งเคยถูกถือว่าเป็น “เงินสกปรก” ให้กลายมาเป็น “เงินสะอาด” ในรูปของภาษีที่ต้องจ่ายให้แก่รัฐ วิธีนี้ก็คือการอนุญาตให้เปิดบ่อนการพนันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย วิธีการนี้หลายประเทศในเอเชียได้นำไปปฏิบัติแล้ว อาทิเช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฮองกง มาเลเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เป็นต้น วิธีการแบบนี้ไม่เพียงแต่รัฐบาลจะประหยัดงบประมาณด้านการปราบปรามบ่อน แต่ยังกลับมีรายได้ในรูปภาษีเพิ่มมากขึ้น และรัฐบาลสามารถจัดสรรกำลังตำรวจไปทำหน้าที่ด้านอื่นที่เป็นประโยชน์มากกว่า

สำหรับนโยบายของรัฐบาลไทย ยังคงมุ่งใช้กฎหมายในการกำหนดปราบปรามกิจกรรมการพนันที่ผิดกฎหมาย แต่เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาของ พ.ร.บ.การพนัน พ.ศ. 2478 จะพบว่า โทษจำคุก และโทษปรับค่อนข้างน้อย โดยทั่วไปศาลมักจะเล็งการลงโทษจำคุกบรรดานักการพนัน เนื่องจากถือว่าเป็นโทษเบา ส่วนโทษปรับนั้นจะอยู่ระหว่าง 500 – 2,000 บาท ซึ่งบทลงโทษขนาดนี้ยากที่จะทำให้บรรดานักการพนันหวาดกลัวหรือเข็ดหลาบได้

ยิ่งกว่านั้น สาเหตุที่การพนันยังคงแพร่ระบาดอยู่ในสังคมไทยได้ ก็เป็นเพราะว่าหน่วยงานตำรวจมีอำนาจที่รวมศูนย์มากเกินไป กล่าวคือหน่วยงานตำรวจเป็นทั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่อนุญาตให้เล่นการพนัน บางประเภทได้ตามกฎหมาย และเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายเองก็เป็นผู้จับกุมผู้กระทำความผิดด้วย ระบบที่รวม

ศูนย์อำนาจมากจนเกินไปของตำรวจ โดยปราศจากการตรวจสอบจากหน่วยงานอื่นได้ ทำให้ตำรวจจำนวนไม่น้อยใช้อำนาจหน้าที่ของตนไปอย่างฉ้อฉล เช่น การอนุญาตให้เปิดบ่อนเถื่อน การรีดไถเงินจากเจ้าของบ่อน ตั้งบ่อนการพนันหรือเป็นหุ้นส่วนตั้งธุรกิจบ่อน การให้ความคุ้มครองแก่ธุรกิจบ่อนผิดกฎหมายและธุรกิจห่วยไต่ดินอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ฯลฯ

แท้จริงแล้ว ไม่เพียงแต่ตำรวจกลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จากธุรกิจการพนันจากการศึกษายังพบว่ามีผู้มีอิทธิพล นักการเมือง และข้าราชการอื่นๆ อีกจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจประเภทนี้ ซึ่งทำให้ความเป็นไปได้ที่จะใช้กฎหมายบังคับใช้เป็นไปได้อย่างยิ่ง

ประกอบกับธุรกิจห่วยไต่ดินและการพนันนั้นมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ไม่น้อยกว่า 21 ล้านคนกระจายอยู่ทั่วไปทุกจังหวัดของประเทศ และกระจายอยู่ในทุกกลุ่มอาชีพ กิจกรรมการพนันซึ่งเป็นสิ่งที่ผูกพันกับคนไทยจำนวนมาก และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งในวิถีทางการดำรงชีพของคนไทย ทั้งในเมืองและชนบท ดังนั้นการใช้มาตรการกฎหมายเพื่อที่จะขจัดวัฒนธรรมการพนันในวิถีการดำรงชีพของคนจำนวนมาก อาจมีความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อยที่จะประสบความสำเร็จ

ความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้รูปแบบประเภทและกลุ่มคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพนันเปลี่ยนแปลงไป ระบบโทรศัพท์และโทรสาร ทำให้การเดินทางของห่วยไต่ดินเพิ่มมากขึ้น และสามารถเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายทั่วประเทศ การสื่อสารดาวเทียมช่วยทำให้เครือข่ายของทีวีกระจายอย่างกว้างขวางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ในปีหลังๆ นี้ห่วยหุ้นได้กลายเป็นกิจกรรมการพนันที่ผิดกฎหมายเพิ่มขึ้นมาอีกประเภทหนึ่ง คนหันมาสนใจเล่นห่วยหุ้นกันมากขึ้น เพราะได้เล่นกันถึงวันละ 2 ครั้ง คือ เข้ากับป้าย แทนที่จะต้องรอห่วยไต่ดิน ซึ่งมีโอกาสเสี่ยงโชคเพียงเดือนละ 2 ครั้ง และห่วยอมสินเพียงเดือนละ 1 ครั้ง การสื่อสารผ่านดาวเทียมยังนำมาซึ่งการขยายตัวของการพนันฟุตบอลในประเทศไทย การแข่งขันระดับชาติของยุโรป การแข่งขันฟุตบอลโลกรวมทั้งการแข่งขันในระดับสโมสรของประเทศบราซิล และญี่ปุ่น รวมถึงไทยด้วย กลายเป็นแรงกระตุ้นอย่างสำคัญให้กลุ่มคนที่มีการศึกษาดี และมีรายได้ดีในธนาคาร สถาบันการเงิน สถาบันการศึกษา วงการสื่อมวลชน และวงการบันเทิง ฯลฯ ต่างเข้ามาร่วมอยู่ในขบวนการของกิจกรรมที่ผิดกฎหมายประเภทนี้ ดูเหมือนว่าประเทศไทยอาจจะเป็นประเทศที่มีรายการถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอลจากต่างประเทศมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่งในปัจจุบัน ธุรกิจการพนันภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ที่ผู้คนสามารถหาความสนุกสนาน บันเทิง ลุ้น และเสี่ยงโชคได้โดยผ่านทีวีที่บ้านของตัวเอง หากจะถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ก็เป็นการกระทำผิดกฎหมายที่เกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย เกิดขึ้นได้แทบทุกวัน และมี

ลักษณะที่เป็นส่วนตัว โอกาสที่เจ้าหน้าที่จะจับกุม และปราบปรามการพนันประเภทนี้ให้หมดไปแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย(สังคิต พิริยะรังสรรค์,2539)

ชาวไทยมุสลิมมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองเหมือนกับชาวมุสลิมทั่วโลก มีการยึดถือปฏิบัติอย่างเหนียวแน่นสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต ตามแนวทางที่ปรากฏในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและแบบอย่างของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ผ่านการอบรมสั่งสอนในรูปแบบต่าง ๆ และสถาบันต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันด้วยสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน อันส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิเช่น พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนบุตรหลานอย่างใกล้ชิดเหมือนแต่ก่อน เพราะสภาพทางเศรษฐกิจที่บีบรัด เยาวชนไม่สนใจกิจกรรมทางศาสนาเพราะหันไปสนใจกิจกรรมที่ถูกนำเสนอผ่านทางสื่อต่าง ๆ ที่มีรูปแบบเนื้อหาตื่นเต้น สนุกสนานกว่า เริ่มมีการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกาสิโนและอบายมุขมากขึ้น ผู้นำชุมชนก็ปล่อยปละละเลยจนเป็นเรื่องปกติ และอื่น ๆ อีกมากมาย เป็นเหตุให้เยาวชนไทยมุสลิมในยุคปัจจุบันเริ่มหันเหออกจากรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องไม่สามารถแยกแยะผิดถูกชั่วดีได้ ระวังไปกับสีสันแห่งความเจริญ จนกลายเป็นทาสของค่านิยมและวัฒนธรรมจากโลกตะวันตกที่ไหลทะลักเข้ามาสู่สังคมมุสลิมอย่างแทบหมดปัญญาที่จะสกัดกั้น (อบูหัมซะฮฺ อันนัฎวี, ม.ป.ป.) ในขณะที่หลักการของศาสนาอิสลามเป็นแนวทางที่ครบถ้วนในทุกรายละเอียดของชีวิต ซึ่งเป็นระบอบที่ถูกประทานจากผู้เป็นเจ้า เป็นแนวทางที่สะท้อนถึงการยอมรับและยอมจำนนต่อพระเจ้า และการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องที่มนุษย์พึงมีต่อตัวเอง ต่อโลกและสรรพสิ่ง (ชัยคุ มุฮัมมัด ศอลิฮฺ อันมุญญิด, 2547)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชีวิตของมุสลิมถูกล่อลอมด้วยโลกทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ ไม่ต้องการให้ใช้ชีวิตอย่างไร้สาระ มั่วสุมในอบายมุข สิ่งมีนเมาและการพนัน วางกรอบความสัมพันธ์ระหว่างเพศให้สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างเป็นรูปธรรมและครบวงจร ซึ่งสังคมมุสลิมทุกวันนี้แทบจะไม่หลงเหลืออะไรให้เห็นเค้าของสังคมมุสลิมที่อิงอยู่กับคำสอนอิสลาม สังคมมุสลิมยังคงเหลือแค่ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ลอกเลียนแบบมาจากคนรุ่นก่อน โดยปัญหาในสังคมมุสลิมที่เห็นได้อย่างชัดเจนตามีมามากมาย เช่น มุสลิมะฮฺคลุมฮิญาบแต่อวดโฉมมั่วสุมยาเสพติด เล่นการพนัน เบี่ยงเบนทางเพศ ไม่ละหมาด อ่านอัล-กุรอานไม่ได้ ไม่จ่ายซะกาต และรู้แต่เรียนแต่ไม่เรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งดูเหมือนว่าทุก ๆ ปัญหาที่กำลังกลายเป็นปัญหาที่ซ้ำซ้อน ทับถมกันวันแล้ววันเล่าเป็นวงจรที่หาทางออกไม่ได้ (อัล อัก, ม.ป.ป.) โดยเฉพาะพฤติกรรมกาสิโน เยาวชนมุสลิมปัจจุบันมีพฤติกรรมที่ทำให้ความศรัทธาอ่อนแอ เล่นการพนันและกระทำความผิด จนเป็นนิสัยที่เคยชินและหมดสิ้นความละอายใจ จนถึงขนาดที่สามารถกระทำได้อย่างเปิดเผย (ชัยคุ มุฮัมมัด ศอลิฮฺ อันมุญญิด, ม.ป.ป.) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของดลมนรรัตน์ บากา และเกษตรชัย และหิม (2551ข) ที่ศึกษาพบว่า เยาวชนมุสลิมส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมมุสลิมและขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม

กล่าวคือ เยาวชนมีพฤติกรรมที่ไร้สาระมากขึ้น มั่วสุม เล่นการพนัน สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีการเกี่ยวข้องกับอบายมุข ไม่มีงานทำ มีการแต่งกายเชิงประยุक्तเพื่อให้ทันสมัย และเลียนแบบตะวันตกดาราและนักร้อง มีความสัมพันธ์กับครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านและชุมชนอย่างห่างเหินและขาดสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน มีการละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติศาสนกิจ ไม่ให้ความสำคัญและหลีกเลี่ยงการบำเพ็ญประโยชน์และเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

ดังนั้นบุคคลที่มีความรับผิดชอบกับการดำเนินชีวิตในสังคมมุสลิมต้องมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับสภาพปัญหาดังกล่าว บุคคลหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงคือ “ผู้นำมุสลิม” ทั้งที่เป็นผู้นำศาสนา ได้แก่ โต๊ะอิหม่าม โต๊ะครู โต๊ะบิลาล โต๊ะคอเต็บ และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เป็นต้น และที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล และ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่อง นับถือความสามารถ หรือเป็นผู้ที่มีอำนาจที่ติดมากับสถาบันที่บุคคลผู้นั้นมีตำแหน่งสังกัดอยู่ และผู้ที่มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของบุคคลซึ่งเป็นผู้ตาม (ผู้ที่ไม่ใช่ผู้นำ) หรือเป็นผู้ที่มีความสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ในสถานการณ์นั้น ๆ ที่เกิดขึ้น ดังที่อังคณา บุญสิทธิ์ (2531: 49) กล่าวว่าในระยะเวลาที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมชาวไทยมุสลิมอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลต่อสภาพความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิม แม้แต่บุคคลสำคัญของชุมชนเองก็มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองไปด้วย ผู้ที่จำกัดตนเองอยู่แต่ในวิชาการด้านศาสนาเป็นวิชาการที่ดีขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมทางการเมืองและการปกครองมีมากยิ่งขึ้น เมื่อสัมพันธ์ภาพทางสังคมของชาวไทยมุสลิมมีลักษณะทางสังคมดังกล่าว ผู้นำมุสลิมจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชน จึงนับได้ว่าผู้นำมุสลิมมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวมุสลิม

ในอดีตผู้นำมุสลิมเป็นผู้ที่มีบทบาทมากในการพัฒนาสังคมและเป็นที่เคารพอย่างสูงของชาวมุสลิมในชุมชน ดังที่อังคณา บุญสิทธิ์ (2525) กล่าวว่าผู้นำศาสนาอิสลามมีบทบาทในการป้องกันอาชญากรรม ให้คำปรึกษาหารือหรือแนะนำในปัญหาต่าง ๆ อบรมสั่งสอนหลักศาสนา รวมทั้งขจัดความขัดแย้งและปลูกฝังให้ประชาชนปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม ชุมชนห่างไกลการพนันและยาเสพติด อารง สุทธศาสน (2524: 17) กล่าวว่าผู้นำศาสนาอิสลามเป็นผู้อบรมสั่งสอนในเรื่องการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาเกษตรอย่างได้ผล เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2527) กล่าวว่าชาวไทยมุสลิมทั้งในเมืองและชนบทมีความคาดหวังต้องการให้โต๊ะอิหม่ามมีบทบาทในการสอนอัลกรุอ่านและศาสนาแก่เยาวชนเป็นประจำ และให้มีละหมาดที่มัสยิดมากที่สุด มานี ชูไทย และคณะ (2542) กล่าวว่าอิหม่ามมีการปฏิบัติจริงทางศาสนาและจริยธรรมอยู่ในระดับดี ส่วนการปฏิบัติจริงทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและการปกครอง

อยู่ในระดับพอใช้ และดลมนรจน บากา (2550) กล่าวว่ามัสยิดในปัจจุบันต้องมีบทบาทในการเป็นศูนย์ฝึกอบรม กระตุ้นเตือนและปลูกฝังมุสลิมให้ยึดมั่นในเอกภาพของอัลลอฮ์อย่างแท้จริงและรู้จักใช้มัสยิดให้เป็นสถานที่แก้ไขความประพฤติของคนในชุมชน สำรวจและให้ความสนใจกับสภาพความเป็นอยู่ของมุสลิมในบริเวณมัสยิด ช่วยกันแก้ปัญหาทางชุมชนและสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน จัดตั้งห้องสมุดประจำมัสยิดเพื่อเป็นแหล่งสร้างสมและระดมสติปัญญาของมุสลิมให้มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา สร้างนิสัยเยาวชนให้เป็นนักอ่าน นักเขียน นักพูด และนักทำงานเพื่ออิสลามตามความเหมาะสม

แต่ในภาวะปัจจุบันสภาพการณ์ดังกล่าวได้มีความแตกต่างจากอดีตเป็นอย่างมาก มีพฤติกรรมและการกระทำหลายประการที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่บรรดาเยาวชนได้กระทำไว้ ดังผลการศึกษาของอรุณ ศิริพันธ์ (2533) กล่าวว่าประชาชนยังละเลยในการปฏิบัติศาสนกิจ และไม่ยอมรับการพิจารณาตัดสินของอิหม่าม อีกทั้งปัจจุบันสังคมกำลังประสบปัญหากับความก้าวร้าวในรูปแบบของการอาชญากรรมประเภทต่าง ๆ เช่น การข่มขืน ชิงทรัพย์ การทำร้ายผู้อื่น การทำลายสาธารณสมบัติ และก่อความไม่สงบ เป็นต้น โดยมีสาเหตุมาจากการพนัน และติดยาเสพติด ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาระดับชาติที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนพยายามดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่นตลอด 25 ปีที่ผ่านมา (อมรวิชช์ นาครทรรพ, 2546) ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในทุกภูมิภาค

จากงานวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าผู้นำศาสนาและผู้นำท้องถิ่นต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อขับเคลื่อนในการดูแลเยาวชนเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นอะมานะห์ (ความรับผิดชอบต่อหน้าที่) ของเขาต่อพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งตามหลักความเชื่อของมุสลิมแล้วเขาจะต้องถูกทดสอบในวันโลกหน้า ดังที่ดลมนรจน บากา และเกษตรชัย และหิม (2551ข) ได้ให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินชีวิตของเยาวชนมุสลิมว่า ผู้นำมุสลิมทั้งที่เป็นผู้นำศาสนาและผู้นำท้องถิ่นต้องร่วมกันช่วยปลูกฝังจิตสำนึกของเยาวชนให้มีวิถีชีวิตตามแนวทางศาสนาอิสลามและตามแบบฉบับของท่านนบี Muhammad ต้องมีการจัดอบรมจริยธรรมอิสลามอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง และส่งเสริมให้เรียนศาสนาควบคู่กับสามัญ รวมทั้งภาครัฐควรให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีบทบาทในการดูแลเยาวชนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในเรื่องการพนันและยาเสพติด เรื่องอบายมุข และอื่น ๆ ต้องให้มีการใช้กฎหมายอิสลามมาบังคับใช้อย่างจริงจังและให้ถือเป็นกฎหมายที่สูงสุดเด็ดขาด เช่น กฎหมายเกี่ยวกับบทลงโทษผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การพนัน และอบายมุขต่างๆ และรวมถึงประเพณีอื่น ๆ ที่ผิดหลักการศาสนา

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มตอนปลายของคลองอู่ตะเภาและส่วนหนึ่งติดชายฝั่งทะเลสาบสงขลา มีที่ราบลุ่มผืนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนาในอดีต และมีพื้นที่ทำสวนอยู่เล็กน้อย จากสภาพการตั้งถิ่น

ฐานบ้านเรือน ดังกล่าวจึงทำให้คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำการเกษตร ทำนา ทำสวน และการประมงหาปลา แต่ในอดีตผู้คนจะทำมาหากิน เพื่อการเลี้ยงชีพเป็นส่วนใหญ่ เช่น เลี้ยงวัวไว้ไถนา เลี้ยงไก่ไว้กินเศษอาหารในครัวเรือน ทำนาเก็บข้าวไว้กิน ปลุกพืชผักไว้กินในครัวเรือน ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนจะอยู่แบบเรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยกันสูงมาก ฐานะของคนในชุมชน จึงเป็นลักษณะพออยู่พอกิน ชุมชนมีสยิดบ้านเหนือ ตั้งอยู่ริมคลองอู่ตะเภา ซึ่งมีต้นน้ำมาจากชายแดนไทย-มาเลเซีย มีความยาวประมาณ 300 กิโลเมตร ชุมชนบ้านเหนือ ตั้งอยู่ปลายคลอง ก่อนที่น้ำจะไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา 4 กิโลเมตร ห่างจากเทศบาลนครหาดใหญ่ 13 กิโลเมตร มีประชากรในปี พ.ศ. 2550 ประมาณ 310 ครัวเรือน รวมทั้งหมด 1,795คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการประมงและค้าขาย

ชุมชนบ้านเหนือในสมัยอดีตเมื่อว่างเว้นจากการทำงาน นั่นคือการประมง ค้าขาย และทำสวน ก็จะจับกลุ่มเล่นการพนันเช่น ไพ่ ไฮโล กันบ้าง บางส่วนก็ชอบ “ซื้อเบอร์” (ฉลากกินแบ่งรัฐบาล)เพื่อแก้เบื่อแก้เซ็ง และบางส่วนจะชอบการพนันประเภท ชนปลากัด ชนวัว ชนไก่ แต่ไม่มีบ่อนขนาดใหญ่ในเขตพื้นที่ชุมชน จะมีก็วงบ่อนเล็กๆ ส่วนมากจะนำวัว ปลากัด และไก่ ของตนที่เลี้ยงไปชนในบ่อนพื้นที่อื่นต่างจังหวัด แต่บางส่วนชอบการพนันแบบสุหนรี ชอบเลี้ยงนกกรงหัวจุก เพื่อนำไปแข่งขันพนันขันต่อ ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในสมัยอดีต และแต่ละสนามที่รับพนัน ก็ใช้เงินไม่ต้องมากก็สามารถนำนกตัวเองลงแข่งได้แล้ว ส่วนวัยรุ่นก็จะชอบพนันบอล แต่ในสมัยอดีตมีน้อยมาก อาจเนื่องจากหาดูได้ยาก เพราะสมัยก่อนต้องมีโทรทัศน์และจานรับ ยูบิซีเท่านั้น ถึงจะดูได้ หรือต้องเดินทางไปถึงในเมืองหาดใหญ่ถึงจะดูได้ ถึงแม้กระทั่งปัจจุบันนี้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้เจริญก้าวหน้าไปมากแล้ว สามารถดูบอลได้ถึงในบ้านของตัวเอง การพนันชนิดนี้ก็ยังไม่ได้รับความนิยมในหมู่วัยรุ่นสมัยนี้ แต่ถึงอย่างไรการพนันเมื่อมีการเสียหรือได้หลายๆครั้งก็จะทำให้ผู้เล่นเพิ่มขนาดและปริมาณจำนวนเงินมากกว่าเดิม เพื่อต้องการไถ่ถอนเงินที่เสียไปคืน หรือต้องการที่จะชนะได้เงินมากกว่าเดิม จนทำให้นักพนันทุกคนติดการพนันแบบงอมแงมจนถอนตัวไม่ขึ้นในที่สุด การพนันทุกประเภทที่ได้กล่าวมานั้นก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมส่วนรวมเป็นอย่างมาก และต่อครอบครัวผู้เล่นการพนันโดยตรง กล่าวคือ เกิดการลักเล็กขโมยน้อย ติดยาเสพติด มั่วสุม ทะเลาะวิวาท โดยเฉพาะในกรณีของการทะเลาะวิวาทจะเห็นได้โดยมากในวงไพ่ ไฮโล เมื่อมีการเล่นเสีย ทำให้เกิดอารมณ์ไม่ดี มีการหยิบยืมเงินจากเพื่อนหรือญาติสนิท เมื่อไม่ได้ก็จะมีปากเสีย มีเรื่องมีราว ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท ลูกหลานถึงขั้นตัดญาติขาดมิตร และมีผลกระทบกับครอบครัวเมื่อกลับถึงบ้านก็จะไปพวนหาเรื่องภรรยาที่บ้าน ขโมยเงินของภรรยาไปเล่นการพนัน ขูดรีดบังคับภรรยาให้ไปหาเงินส่งผลต่อลูกเห็นพ่อแม่ทะเลาะกัน เด็กมีนิสัยก้าวร้าว ลักเล็กขโมยน้อยเพราะขาดปัจจัยบางส่วนในการเลี้ยงปากท้องตัวเองเพราะเงินที่แม่ให้ไม่พอ หรือไม่มีให้เพราะพ่อแม่เอาไปเล่นการพนันหมด ส่วนในด้านความรักความอบอุ่นจากครอบครัวเด็กจะไม่ได้รับเลยเนื่องจากแม่ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว พ่ออยู่แต่ในบ่อนเล่นการ

พนัน ส่งผลให้เด็กต้องหารายได้เสริมโดยการส่งยา เพราะเป็นช่องทางหาเงินได้ง่ายที่สุด จนสุดท้ายตัวเองได้ไปพัวพันกับวงการยาเสพติด จนไม่รู้ตัวว่าตัวเองได้กลายเป็นหนึ่งในทาสยาเสพติดไปแล้ว เพราะเพื่อนร่วมงานชักจูงให้เล่นและเสพ ส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่องร้องต่อสังคมโดยรวมสืบเนื่องเป็นห่วงโซ่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด

จนกระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. 2545 ชุมชนมัสดิบ้านเหนือมีการพลัดเปลี่ยนอิหม่ามประจำมัสดิบ และทำการคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ นายวิสุทธิ บิลลาเต๊ะ(อิหม่ามภู่อบรอนี) ขึ้นเป็นอิหม่ามประจำมัสดิบ้านเหนือ แทนคนเก่า แต่ก่อนหน้านั้นท่านก็รับภาระการสอน เป็นอาจารย์สอนพิเศษถึง 2 สถาบันด้วยกันคือมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา แต่ถึงกระนั้นท่านก็ยอมลาออก เพียงเพราะต้องการทุ่มเทให้กับงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เพราะต้องการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง ท่านกล่าวว่า “แม้จะมีโอกาสเป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่ง แต่ผมได้ทิ้งโอกาสนั้นโดยไม่เสียดาย ด้วยความคิดที่ว่า การทำงานประจำเช่นนั้นจะเบียดบังเวลาในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน เพราะผมคิดว่างานพัฒนาชุมชนที่แท้จริง ไม่อาจใช้เวลาบางส่วนที่เหลือจากการสอนในมหาวิทยาลัยไปทำ เนื่องจากการพัฒนาที่แท้จริง ต้องเป็นการพัฒนาในทุกด้านโดยเฉพาะด้านความคิด จิตใจ และค่านิยมต่างๆ ซึ่งจะต้องอาศัยชีวิตทั้งชีวิตของนักพัฒนาเข้าไปสู่ในสนาม ที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังของการพัฒนาแนววัตถุนิยม ความเสื่อมโทรมทางสังคมที่เกิดจากการเสพการพนันที่เกาะกินเส้นเลือดใหญ่ของชุมชนเป็นเวลายาวนาน อีกทั้งยังต้องปะทะกับแนวคิดแบบจารีตนิยม และกลุ่มคนที่พยายามกักกันศาสนาไว้เฉพาะพิธีกรรม การทำงานพัฒนาแบบพาร์ทไทม์หรือการให้เวลาเพียงบางส่วนแก่ชุมชนอาจประสบความสำเร็จในบางส่วน แต่มักเป็นความสำเร็จที่ไม่สามารถบูรณาการเข้ามาเป็นวิถีแห่งอิสลามแบบองค์รวมได้”

ในช่วงแรกเริ่มของการเป็นอิหม่าม ท่านเริ่มด้วยกิจกรรมชักชวนเยาวชนและกลุ่มคนในชุมชนบางส่วนที่ชอบรักในการเรียนวิชาการศาสนา มาร่ำเรียนที่มัสดิบโดยอิหม่ามภู่อบรอนีเป็นผู้สอนเอง ท่านใช้เวลาในการสอนแบบนี้แรมปี แต่ในช่วงนั้นท่านก็ได้ศึกษาต่อปริญญาเอกที่ มหาวิทยาลัยทักษิณไปด้วย หลักจากนั้นท่านก็ได้คิดวิเคราะห์พร้อมกับปรึกษากับคณะกรรมการมัสดิบ ด้วยกับหลักการอิสลามที่เรามีนี้ เราจะต้องเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิบัติที่แท้จริง ดังนั้นอิหม่ามพร้อมกับคณะกรรมการ ได้ร่วมกันจัดตั้งหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เพื่อรองรับและแก้ปัญหาต่างๆในสังคมชุมชนบ้านเหนือ จากเยาวชนและกลุ่มคนที่รักชอบที่จะเรียนวิชาการศาสนา ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ก็มาจากลูกศิษย์ลูกหา ที่ได้ร่ำเรียนศาสนากับท่านอิหม่าม ท่านได้จัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะเป็นปัจจัยสำคัญในขับเคลื่อนสังคมชุมชนบ้านเหนือให้ยับยั้งและขับเคลื่อนไปในแนวเดียวกัน เห็นพ้องต้องกัน ก่อเกิดผลงานที่เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ อยู่ในกรอบของศาสนา และส่งผลในแง่บวกต่อสังคมได้จริง

ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการบริหารจัดการของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือประสบความสำเร็จได้คือการจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ มารองรับปัญหาและวิกฤตต่างๆ ในสังคม โดยมีมัสยิดเป็นแกนกลาง ซึ่งประกอบไปด้วย

1. คณะที่ปรึกษาของมัสยิด
2. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (คอม.)
3. คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด (ผทม.)
4. กลุ่มแม่บ้านมัสยิดบ้านเหนือ
5. สภาชุรอ

หน่วยงานทั้งหมดของชุมชนที่กล่าวมาแล้ว จะมีการประชุมร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน ณ มัสยิดบ้านเหนือ โดยมีอิหม่าม ทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุม ซึ่งสามารถสรุปโครงสร้างของหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การดูแลของมัสยิดบ้านเหนือ ตามแผนภูมิการบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือดังนี้

แผนภูมิการบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ

องค์กรบริหารกิจกรรมมัสยิดบ้านเหนือในปัจจุบันดำเนินภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มี คณะกรรมการประจำมัสยิด 15 คน ได้แก่

1. นายวิสุทธิ์	บินลาเต๊ะ	อิหม่ามมัสยิด
2. นายเดช	บินลาเต๊ะ	คอเต็บ

3. นายอับดุลเลาะห์	หมัดบินเฮด	บิหลัน
4. นายหาเหม	บินหมัด	กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
5. นายแอ	บินล่าเต๊ะ	กรรมการ
6. นายก่อเสริม	บินลาเต๊ะ	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 1)
7. นายมาห์ริก	บินอาสัน	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 2)
8. นายฮาลัน	ซุมรักษา	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 3)
9. นายฟีอี	บินลาเต๊ะ	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 4)
10. นายศักดิ์	ศรีอาหมัด	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 5)
11. นายอะหมัด	บินหมัด	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 6)
12. นายรอโสย	หัสเหล็ม	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 7)
13. นายวิชาญ	บินฮาสัน	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 8)
14. นายหมัดหนอด	บินหมัด	หัวหน้าเขตที่ 9
15. นายหุรูน	ศรีอาหมัด	หัวหน้าเขตที่ 10

ในปี พ.ศ. 2553 ท่านได้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา จากมหาวิทยาลัยทักษิณ ด้วยกับความรู้ทางด้านศาสนาและสามัญที่เต็มเปี่ยมของท่านในทุกด้าน ทำให้เกิดการเชื่อถือ เชื่อมั่น และยอมรับในสังคมชุมชนบ้านเหนือเป็นอย่างมาก ทำให้องค์กรและหน่วยงานที่อิหม่ามและคณะกรรมการได้จัดตั้งขึ้นนั้น รู้สึกเป็นเกียรติและมีความภูมิใจเป็นอย่างมากที่ได้รับเลือกเป็นหนึ่งในทีมงานท่านต้องการที่จะพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งในทุกด้าน โดยเฉพาะการจัดปัญหาในด้านการพนัน สิ่งอบายมุขต่างๆ รวมถึงยาเสพติดในชุมชนให้หมดไป ผลงานที่เห็นเด่นชัด ณ วันนี้คือ การจัดกิจกรรมดื่มน้ำชาวันศุกร์ ฟังดูเสมือนกับกิจกรรมที่ธรรมดาที่ชุมชนมุสลิมทั่วไปสามารถจัดได้ แต่ความพิเศษมีมากมายเหลือล้น จากกิจกรรมนี้ทำให้กิจกรรมอื่นๆของชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี และที่สำคัญสามารถลดจำนวนนักพนันในชุมชนได้เป็นจำนวนมาก ทำให้หลายคนรู้สึกสำนึกตัว และที่สำคัญถึงเยาวชนที่มีความเสี่ยงออกมาจากมูมมิดได้หลายเปอร์เซ็นต์ ส่งผลให้สภาซุรอ และผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิดทำงานได้ง่ายขึ้น และเข้าถึงเยาวชนได้มากขึ้น ช่วยสอดส่องดูแลชาวบ้านและคนในชุมชนให้รู้สึกมีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น อย่างเช่นตัวอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเนื่องจากสาเหตุมาจากคนในชุมชนซึ่งติดการพนันจนตัวเองสิ้นเนื้อประดาตัว จึงมีการลักเล็กขโมยน้อยขโมยสิ่งของเครื่องใช้ ทรัพย์สินและของมีค่าของคนในชุมชนเพื่อนำไปแลกเงิน เพื่อนำเงินนั้นไปเล่นการพนัน ดังนั้นแกนนำชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด(ผทม.) ได้รวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว และได้มีมติว่าจะต้องมีการจัดเวรยามรักษาความสงบเรียบร้อยในทุกคืน อีกทั้งยังจะต้องวางกรอบขอบเขตและจำกัดเวลาการเล่นการพนัน และอีกด้านหนึ่งให้ชุดน้ำชาทำการตักเตือน ดูแลอย่างใกล้ชิด และสอดแทรกเรื่องศาสนาในยามเข้าตอกนินชาที่ร้านชาประจำมัสยิดด้วย และในส่วนของอาสาสมัครมาทำหน้าที่ผลิตเปลี่ยนหมอนเวียนกัน ซึ่งมาจากแต่ละเขต การรักษาความสงบเรียบร้อยจึงเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีเจ้าหน้าที่เข้ามาร่วม เมื่อชุมชนมีผู้ช่วยลาดตระเวนยามค่ำคืน ก็ทำให้ปัญหาต่างๆที่เคยเกิดขึ้นก็คลี่คลายลง เจ้าของบ่อนให้สัญญา

ว่าจะปิดตรงเวลา และในที่สุดก็เลิกบ่นไปโดยปริยายด้วยการโน้มน้าวของแกนนำในชุมชน และสามารถควบคุมการจัดอบายมุขต่างๆในชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น เคยมีหญิงสาวต่างถิ่นคนหนึ่งซึ่งถูกล่อลวงมาข่มขืนในยามดึกของคืนวันหนึ่งในชุมชน โชคดีที่ไปเจอกับชุดผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด จึงสามารถช่วยไว้ได้ทันท่วงที และยิ่งกว่านั้นชุดลาดตระเวนยังสามารถใช้มอเตอร์ไซด์ไล่จับผู้ล่อลวงส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้อีกด้วย ไม่เพียงแค่ว่าการลาดตระเวนดูแลความปลอดภัย แต่ยังช่วยเหลือราชการด้วยการพิทักษ์ไว้ซึ่งความถูกต้องชอบธรรมในสังคมด้วย(ถือเป็นอีกหนึ่งอบายมุขที่ไม่ซื้อสัตย์ต่อตัวเอง ชุมชน และสังคม เป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้เข้าไปอยู่ในตำแหน่งแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนในภายหลัง) เช่นในการเลือกตั้งท้องถิ่นปี 2551 มีการระดมพลมากกว่าร้อยคนออกลาดตระเวนตรวจป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง จนนำไปสู่ผลการเลือกตั้งที่โปร่งใสและยุติธรรม สมดังคนส่วนใหญ่ในชุมชนให้การยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์

ด้วยกับเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นอย่างมากที่จะศึกษารายละเอียดในเชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารจัดการของอิหม่ามและชุดคณะกรรมการมัสยิดผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลสามารถควบคุมดูแลสลาย และกำจัดการพนันได้อย่างไม่เกิดการต่อต้านจากคนในชุมชน สามารถจัดตั้งองค์กรและหน่วยงานต่างๆเพื่อที่จะมารองรับกับปัญหาต่างๆของสังคมชุมชนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน สามารถใช้กำลังของเยาวชนในการเฝ้าระวังและตรวจตราชุมชน อีกทั้งยังทำให้เยาวชนเหล่านี้คิดว่าการพนัน ยาเสพติด เป็นอบายมุข ผิดหลักศาสนา เราต้องห่างไกล และจะต้องไม่ให้มีขึ้นกับตัวเราและชุมชนของเรา และที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งคืออิหม่ามใช้การบริหารชุมชนด้วยกระบวนการจักรวาลทัศน์อิสลาม ในการบริหารชุมชน สิ่งนี้ยังทำให้ผู้วิจัยมีความท้าทายที่อยากจะรู้และศึกษามากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับระบบและโครงสร้างการทำงาน และแยกย่อยออกมาเป็นโครงสร้างที่สามารถมองเห็นได้ง่าย จากสภาพและปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจและคิดว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยนำเอามัสยิดบ้านเหนือเป็นมัสยิดตัวอย่าง

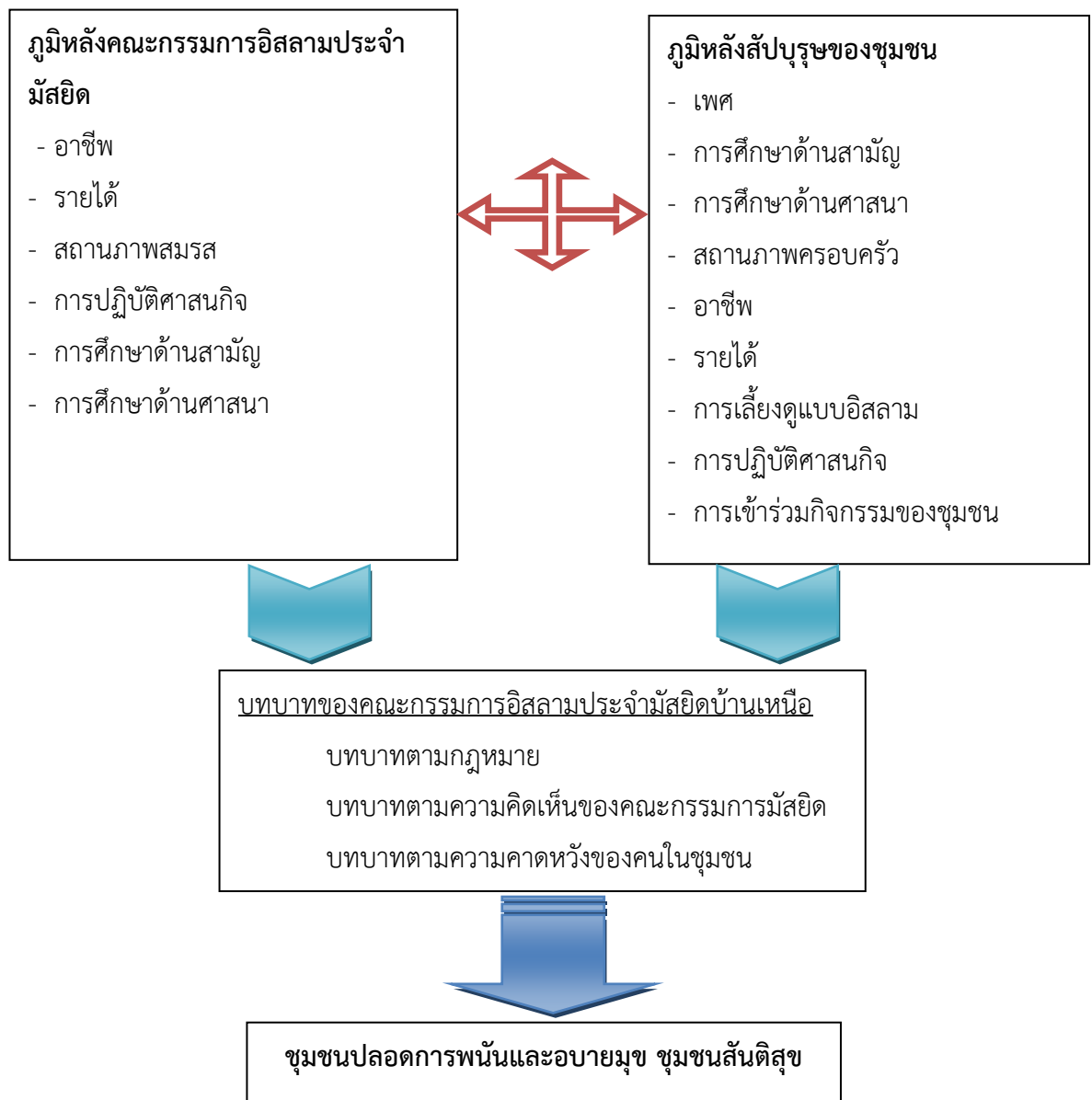
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน

ขอบเขตการศึกษา

- ศึกษาในพื้นที่ มัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ได้ทำการบริหารจัดการในประเด็นดังกล่าว (การพนัน) ประสบผลสำเร็จมาแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจเป็นพิเศษที่จะทอดบทเรียนจากการดำเนินงานดังกล่าวออกมาในรูปของการวิจัย
- กลุ่มประชากรที่จะทำการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทุกท่าน และสัปบุรุษบางท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องของมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

กรอบแนวคิด

ตัวแปรที่ศึกษา/นิยามคำศัพท์

บทบาท หมายถึง อำนาจและหน้าที่ของอิหม่ามและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับ
บุรุษของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

อิหม่าม หมายถึง ผู้นำศาสนาอิสลามที่สับบุรุษได้คัดเลือกบุคคลในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นประธานของ
คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดแล้วได้เสนอให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้ง ซึ่ง
ได้แก่อิหม่ามและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

สับบุรุษ หมายถึง บุคคลที่มีรายชื่อ หรืออาศัยอยู่ในความดูแลของมัสยิด และเคารพปฏิบัติตามกฎ
ระเบียบของทางคณะกรรมการมัสยิดกำหนดไว้ ณ.ที่นี้คือ บุคคลทุกระดับ ทุกเพศ ทุกวัย ที่อยู่ในความดูแลของ
มัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วิถีแห่งศาสนาอิสลาม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของมุสลิมตามหลักชะรีอะฮ์ที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดไว้
ให้มุสลิมต้องดำเนินตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ เนื่องจากศาสนาเป็นหลักการดำเนินชีวิตของมุสลิมอย่าง
เคร่งครัด

มัสยิด หมายถึง ศูนย์กลางของการดำเนินกิจกรรมของมุสลิมในชุมชน เป็นศูนย์กระจายข่าวสาร
ศูนย์กลางแห่งการประกอบศาสนกิจ ศูนย์กลางแห่งการประชุมปรึกษาหารือ เป็นต้น มัสยิดในรายงานวิจัยนี้
หมายถึง มัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

อบายมุข หมายถึง ช่องทางแห่งความเสื่อม ทางแห่งความพินาศ หรือเหตุให้เกิดความย่อยยับแห่งโลก
ทรัพย์สิน (สมุทัย : หลักกรรม : อบายมุข 6, ออนไลน์). ซึ่งในทัศนะอิสลามสิ่งเหล่านี้จะเป็นผลนำไปสู่ความทุก
ทรมานทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า เป็นสิ่งที่ควรละเว้นเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งประกอบด้วย สิ่งบันเทิง การพนัน สิ่งเสพ
ติด การแสดงที่ยั่ววนทางเพศ การดื่มสุรา การกินดอกเบ๊ย การกินสินบน การทุจริตคดโกง การแต่งกายที่
รัดรูป มัวเมาในตัณหา เอรัดเอาเปรียบ และเสพของมีนเมา ฯลฯ แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษา
เฉพาะเพียงแคในด้าน สุราและสิ่งเสพติดในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
เท่านั้น เพราะสองสิ่งนี้จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อปัญหาของสังคมที่จะตามมาในระยะยาว และอบายมุขด้าน
อื่นๆไม่ค่อยมีปรากฏในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

การพนัน หมายถึง การเล่นเพื่อให้ได้เงินหรือสิ่งอื่นด้วยการเสี่ยงโชคหรือด้วยฝีมือกลโกง นักวิชาการ
ศาสนาเห็นพ้องตรงกันว่า ทุก ๆ การละเล่นที่มีการพนันถือเป็นสิ่งต้องห้าม (حرام) และถือเป็นส่วนหนึ่งจาก
การได้มาซึ่งทรัพย์สินของผู้คนโดยมิชอบ (طرب) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะในชุมชนมัสยิด
บ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

รูปแบบการศึกษา

รูปแบบการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เจาะลึก (Depth Interview) และการวิจัยแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

พื้นที่ ประชากร ขนาดตัวอย่าง และการเลือกตัวอย่าง

พื้นที่การศึกษา ได้แก่ มัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ประชากรและขนาดตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและสัปบุรุษของมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

การเลือกตัวอย่าง จะทำการศึกษาคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และเลือกเฉพาะสัปบุรุษบางท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่เป็นแกนนำ

เครื่องมือ/แบบเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เจาะลึก (Depth Interview) และการวิจัยแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview Research)

เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยไม่ใช้แบบสอบถาม จะมีแนวของข้อคำถามให้ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์ในลักษณะการเจาะลึก เพื่อค้นหารายละเอียดในประเด็นที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง การสัมภาษณ์เชิงลึกนี้จะทำการสัมภาษณ์คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ โดยเฉพาะอิหม่ามและ

แกนนำคนสำคัญของชุมชน เพื่อต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น ให้คำอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับความสำคัญในส่วนต่างๆ ของเรื่องและสถานการณ์ ตลอดจนความเชื่อ อย่างลึกซึ้งในหลากหลายแง่มุม

3 การวิจัยแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Research)

เป็นวิธีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (participatory learning) ระหว่างคนที่มีประเด็นหรือปัญหาร่วมกัน โดยใช้เวทีในการสื่อสารเพื่อการรับรู้และเข้าใจในประเด็นปัญหา และช่วยกันผลักดัน หรือหาข้อสรุปเป็นแนวทางแก้ไขประเด็นปัญหานั้นๆ โดยเรียนเชิญคณะทำงาน เป็นแกนหลักในการร่วมสนทนากลุ่มในครั้งนี้

4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลสองระดับคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยทำการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลจากเอกสาร เช่น หนังสือ วิชาการ บทความ รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยทำการสืบเสาะแสวงหาข้อมูลจากแหล่งฐานข้อมูลต่างๆ รวมถึงเอกสารต่างๆ

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม (Field study) ใช้วิธีการดังนี้

การสังเกต (Observation)

ก. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์หรือกิจกรรมนั้น ๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมนี้อาจเป็นลักษณะมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ (Completion Participant) หรือมีส่วนร่วมโดยไม่สมบูรณ์ (Incompletion Participant) แบบมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ ผู้สังเกตจะเข้าไปเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม เสมือนกับผู้สังเกตเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชนนั้น การมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ผู้ถูกสังเกตจะไมู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกต จึงมีพฤติกรรมตามปกติ แต่แบบมีส่วนร่วมโดยไม่สมบูรณ์ ผู้สังเกตจะเข้าไปร่วมกิจกรรมบ้างตามสมควร เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มถูกสังเกต ผู้ถูกสังเกตจะรู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกตโดยผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อสังเกตการณ์

ข. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตจะอยู่นอกวง ผู้ถูกสังเกตทำตนเป็นบุคคลภายนอก ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ถูกสังเกตเลย ขณะสังเกตผู้สังเกตอาจจะอยู่ในบริเวณเดียวกันหรืออยู่นอกบริเวณเหตุการณ์ที่สังเกตก็ได้ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนี้ก็มีทั้งแบบที่ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวและไม่

รู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกต โดยกลุ่มผู้ศึกษาได้สังเกตจาก การพูดคุยในชุมชน ตลอดถึงการจับกลุ่มคุยกัน การประกอบกิจกรรมต่างๆเพื่อหารายได้เสริม การทำมาหากิน การดำเนินชีวิต และอื่นๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องแนวคิด ทฤษฎี บทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษจากสำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยฟาฏอนี และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ห้องสมุดประชาชนของจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา เนื่องจากด้วยความคล่องตัวของทีมนักวิจัย พร้อมทั้งปรึกษาหารือกับนักวิจัย นักวิชาการ และบรรดาคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัยในประเด็นนี้

2) การดำเนินการวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมด้วยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งได้ดึงบุคคลในพื้นที่เป็นคณะทำงาน และพยายามเปิดโอกาสในชุมชนมีส่วนร่วมพร้อมทั้งเข้าใจสิ่งที่คณะทีมวิจัยกำลังแสวงหา ด้วยกระบวนการเปิดเวทีชาวบ้านในชุมชนของมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจรายละเอียดโครงการ โดยเชิญแกนนำของชุมชน ที่สามารถเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน โดยคณะทำงานทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการในการดำเนินการสนทนา พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ

3) ศึกษาสภาพข้อเท็จจริงของชุมชนโดยศึกษาเจาะลึกถึงข้อมูลพื้นฐานสำคัญของชุมชน สังคม วัฒนธรรม ทนทางสังคมของชุมชน กลไกการพัฒนาของชุมชน โครงสร้างทางสังคม และโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในอดีต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ความล้มเหลวและความสำเร็จของการพัฒนาและข้อมูลสำคัญประกอบการตัดสินใจเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการ โดยการขอความร่วมมือจากบุคคลที่เป็นแกนนำชุมชน อิหม่าม คอเต็บ บิลาล สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครของชุมชน และผู้นำธรรมชาติของชุมชน พร้อมทั้งคณะทำงานได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจลักษณะของชุมชน สภาพความเป็นอยู่โดยตนเอง

4) เมื่อได้รับข้อมูลตามขั้นที่ 2 และ 3 แล้ว คณะทำงานมาร่วมประชุมปรึกษาหารือ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลพร้อมเขียนรายงาน

5) หลังจากร่าง เขียนรายงานผลการวิจัยแล้ว คณะทำงานได้จัดเวทีประชาคมเพื่อสรุป วิเคราะห์ วิพากษ์พร้อมถอดบทเรียน โดยคัดเลือกตัวแทนของชุมชน ที่สามารถเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน เพื่อความถูกต้องของข้อมูลโดยให้ชุมชนเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้อง

6) จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบพรรณนาวิเคราะห์ เริ่มจากการค้นคว้าข้อมูลตามเอกสารที่ปรากฏ รวมทั้งหาข้อมูลปัจจุบันที่บ่งบอกถึงสถานการณ์ เรื่องราว กระบวนการ ปัญหาในชุมชนโดยเฉพาะการพนัน

และอบายมุขต่างๆ ตลอดจนความเข้าใจของคนในชุมชนในการร่วมกันสร้างจิตสำนึกสาธารณะชุมชน และวิธีการดำเนินบริหารจัดการ คนในชุมชน โดยผ่านการถ่ายทอดคำสั่งและมาตรการต่างๆจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและแกนนำได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนการดำเนินงาน/แผนการดำเนินงาน

- 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี บทบาทของอิหม่ามในการดูแลปรับปรุงชุมชน
- 2) เปิดเวทีชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจรายละเอียดโครงการ โดยเชิญแกนนำของชุมชน ที่สามารถเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน
- 3) ศึกษาสภาพข้อเท็จจริงของชุมชนโดยศึกษาเจาะลึกถึงข้อมูลพื้นฐานสำคัญของชุมชน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ความล้มเหลวและความสำเร็จของการพัฒนาและข้อมูลสำคัญประกอบการตัดสินใจเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการ
- 4) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลพร้อมเขียนรายงาน
- 5) จัดเวทีประชาคมเพื่อสรุป วิเคราะห์ วิพากษ์พร้อมถอดบทเรียน โดยคัดเลือกตัวแทนของชุมชน ที่สามารถเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน
- 6) ร่างรายงานวิจัยเพื่อนำเสนอต่อชุมชนได้ตรวจสอบความถูกต้อง
- 7) จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลปรับปรุงตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน
- 2) ทราบถึงสภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลปรับปรุงตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน
- 3) ทราบถึงแนวทางในการดูแลปรับปรุงตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้ความรู้ต่อไปนี้เป็นฐานคิดในการศึกษาโดยได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ
3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและสับบุรุษ
5. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับอบายมุขในอิสลาม
6. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับบทบัญญัติด้านการศาสนาอิสลามต่อการพนัน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

2.1.1 ความหมายของบทบาท

งามพิศ สัตย์สงวน (2543 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 5) กล่าวว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2542 (2546 : 453) ได้ให้ความหมายคำว่า “บทบาท” หมายถึง การกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู นอกจากนี้ ชูดา จิตพิทักษ์ (2528 : 61 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 5) กล่าวว่าโดยทั่วไปบทบาทอาจพิจารณาได้ 2 ความหมายคือ (1) พิจารณาในด้านโครงสร้างทางสังคม หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้น และ (2) พิจารณาในด้านการกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง ผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำเกิดการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานภาพการปฏิสัมพันธ์กัน อีกทั้งสงวนศรี วิรัชชัย (2527: 23-24 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 5) กล่าวว่าถ้าพิจารณาถึงคำว่าบทบาทสามารถแบ่งได้เป็น 5 ลักษณะ คือ

- 1) บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่มหรือองค์กร กำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่มหรือองค์กรนั้นๆ
- 2) บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Roles) หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ

3) บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

4) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึง พฤติกรรมของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

5) บทบาทของผู้อื่นรับรู้ (Perceived Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง

บรูมและเซลซ์นิค (Broom and Selznick, 1981: 34-35 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 6) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ดังนี้

1) บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งทางสังคมไว้

2) บทบาทที่ควรกระทำ (The Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทที่กำหนดไว้ ไม่ตรงตามอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้

3) บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

สรุปว่าบทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพที่แตกต่างกัน ซึ่งจะต้องปฏิบัติอย่างไรรัน ขึ้นอยู่กับบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ โดยพิจารณาได้จาก 2 ด้าน ดังนี้คือ (1) พิจารณาในด้านโครงสร้างทางสังคม (2) พิจารณาในด้านการกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

เบอร์โล (Berlo, 1966 : 153) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะบทบาทไว้ดังนี้

1) บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ (Role Prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง

2) บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น

3) บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นๆ ควรกระทำอย่างไร

อัลพอร์ต (Allport, 1968: 181-184) ได้จำแนกองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทของบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการ คือ

1) บทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติ (Role expectation) คือ บทบาทตามความคาดหวังของบุคคลอื่นหรือสังคมที่คาดหวังให้บุคคลปฏิบัติเมื่อดำรงอยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งของสังคม

2) มโนทัศน์บทบาทของบุคคล (Role conception) คือการที่บุคคลมองเห็นหรือคาดหวังว่าตนเองควรจะมีบทบาทอย่างไร โดยบุคคลจะวาดภาพบทบาทไปตามวิถีทางของเขา ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับความต้องการของสังคมหรือไม่ก็ได้

3) การยอมรับในบทบาท (Role acceptance) คือการยอมรับบทบาทของบุคคลซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่บุคคลได้พิจารณาว่าบทบาทที่ต้องกระทำมีความสำคัญต่อตนเอง หรือทำให้เกิดความขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมน้อยที่สุด

4) การปฏิบัติบทบาท (Role performance) คือการแสดงบทบาทตามสภาพจริงอันเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบด้วยความคาดหวังของสังคม บทบาทการรับรู้ และเข้าใจของตนเองต่อบทบาท ตลอดจนการยอมรับของบุคคลที่มีตำแหน่งอยู่

ส่วนโคเฮน (Cohen, 1979: 35อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 7) ได้เสนอเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทไว้ ดังนี้

1) บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescribed Role) เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่ง แม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ประพฤติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น เราก็คงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้

2) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Role) เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่ง

3) บทบาทที่กระทำจริงเป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้กระทำจริง ซึ่งอาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรืออาจเป็นบทบาทตามที่สังคมคาดหวังและตนเองคาดหวังด้วย

สรุปได้ว่าจากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ถ้าบทบาททั้งหลายมีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะบทบาทตามทัศนะของผู้ดำรงตำแหน่ง บทบาทที่คนอื่นคาดหวัง บทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่คนอื่นรับรู้ ก็จะเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ราบรื่น แต่ถ้าบทบาทดังกล่าวไม่สอดคล้องกัน เช่น บทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงกับบทบาทที่คนอื่นคาดหวัง หรือบทบาทที่คนอื่นคาดหวังไม่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้ดำรงตำแหน่ง ฯลฯ สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้เกิดความขัดแย้งของบทบาท

2.1.3 ประเภทของบทบาท

ไวรัช เจียนบรรจง (2523: 109อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 8) กล่าวว่าตำแหน่งในสังคมโดยทั่วไปอย่างน้อยที่สุดมี 5 ตำแหน่ง ดังนั้น บทบาทตามตำแหน่งจึงมี 5 บทบาท คือ

1) บทบาทตามเพศและตามวัย (age-sex role) ได้แก่ บทบาทของผู้ชาย บทบาทผู้หญิง บทบาทของเด็ก บทบาทของผู้ใหญ่ บทบาทเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของทุกคนตลอดทั้งชีวิต

2) บทบาททางอาชีพ (Occupational role) ได้แก่ บทบาทประเภทนี้เราสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทได้อย่างอิสระเสรีมากกว่าอย่างอื่น เช่น บทบาทของคนขายของ บทบาทของครู บทบาทของหมอ บทบาทของทนายความ

3) บทบาททางครอบครัว (Family role) ได้แก่ บทบาทของพ่อบ้าน บทบาทของแม่บ้าน บทบาทของลูก บทบาทของพี่

4) บทบาททางเกียรติยศ (Prestige role) ได้แก่ บทบาทของหัวหน้า บทบาทของประธาน บทบาทของคนรับใช้ บทบาทของลูกน้อง

5) บทบาทในกลุ่มเพื่อนหรือในกลุ่มที่สนใจคล้ายกัน (Association group based on congeniality role) ได้แก่ บทบาทของสมาชิกในกลุ่มชมรมต่าง ๆ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ(2527: 39อ้างถึงใน สะสือรี วาฬี, 2556: 8) ได้จำแนกลักษณะของบทบาทไว้สอดคล้องกัน 3 ประการคือ

1) บทบาทในอุดมคติ หรือบทบาทตามความคาดหวัง ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

2) บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ เป็นบทบาทที่บุคคลคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

3) บทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ๆ ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย จึงทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป

Sarbin (1972: 546 อ้างถึงใน เกศรา อดุลยพิจิตร, 2533: 58) ได้จำแนกลักษณะที่สำคัญของบทบาทออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ความคาดหวัง (Expectation) เป็นความคาดหวังของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ว่าควรแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตำแหน่งนั้น ๆ อย่างไร (2) การแสดงบทบาท (Enactments) เป็นการแสดงบทบาทของบุคคลให้สอดคล้องกับบทบาทที่ถูกกำหนดไว้

ทั้งนี้ สังคมมีส่วนในการกำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมของสมาชิกเพื่อให้ปฏิบัติตาม โดยจะกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในลักษณะต่าง ๆ เช่น กฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ เป็นต้น ซึ่งถ้าบุคคลในสังคมไม่ปฏิบัติตามถือว่าผิด จะถูกลงโทษ แต่ในบางครั้งบทบาทไม่ได้กำหนดไว้ตายตัว แต่บุคคลจะเรียนรู้บทบาทจากกระบวนการทางสังคมและจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันหรือจากคนอื่นในสังคม เช่น การทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กันก็จะทำให้เกิดบทบาทขึ้นมาได้ และยิ่งสังคมซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร บทบาทจะยิ่งแตกต่างกันไปมากขึ้นเท่านั้น

นอกจากนี้ยังพบว่าสถานภาพและบทบาทมีความแตกต่างกันไป บางประเภทจัดอยู่ในอันดับสูงแต่บางประเภทจัดอยู่ในอันดับต่ำ ซึ่งในการกำหนดลงไปว่าสถานภาพและบทบาทใดอยู่ในอันดับใดมีเกณฑ์สำคัญที่นำมาใช้ในการพิจารณา(เดมส์คัต จันทรวงค์, 2521: 89อ้างถึงใน สะสือรี วาฬี, 2556: 9) ดังนี้ คือ

1) รายได้ สังคมจะถือว่าผู้มีรายได้สูงจะมีสถานภาพหรือตำแหน่งสูงกว่าผู้มีรายได้ต่ำ

2) ลักษณะของงาน สังคมมักจะถือว่า งานประเภทที่ใช้สมอง สติปัญญา มีความสำคัญมากกว่างานที่ต้องใช้กำลังร่างกาย โดยสังคมกำหนดให้ผู้ที่ทำงานทางด้านสมอง หรือสติปัญญา มีรายได้ เกียรติ อำนาจ ตอบแทนสูงกว่า ผู้ที่ใช้กำลังทางร่างกาย

3) ลักษณะของอาชีพ ถ้าหากพิจารณาให้เฉพาะเจาะจงลงไปจะพบว่า อาชีพที่ใช้สมองหรือสติปัญญาด้วยกันก็ยังมีแตกต่างกัน เช่น อาชีพครู จะดีกว่า อาชีพแพทย์

4) การศึกษา สังคมคาดหวังว่าผู้ได้รับการศึกษาสูงจะมีสถานภาพและบทบาทสูงกว่า ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยจะมีสถานภาพสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้สำเร็จมาจากมหาวิทยาลัย

5) ชนชั้นทางสังคม ผู้ที่มีชนชั้นทางสังคมสูง มักจะมีสถานภาพสูงไปตามชนชั้นทางสังคมด้วย เช่น ผู้ที่เกิดมาในตระกูลเก่าแก่ มีประวัติดีงามมาแล้วหลายชั่วคน มักจะได้รับยกย่องในระดับสูง

6) ศาสนา ศาสนาจะแตกต่างไปจากเรื่องของชนชั้นทางสังคมซึ่งคนไม่สามารถจะเปลี่ยนได้แต่ศาสนา คนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ สังคมได้นำเอาศาสนาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความสูงต่ำของสมาชิกในสังคมด้วย

สรุปว่าประเภทของบทบาทนั้น ขึ้นอยู่กับมุมมองในแต่ละด้านของพฤติกรรมที่เราเอาชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้องกับบทบาทที่ได้รับในสังคม ทั้งที่ยินดีและไม่ยินดีที่จะรับในแต่ละบทบาทที่ได้รับ และบุคคลจะสามารถเรียนรู้บทบาทจากกระบวนการทางสังคมและจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันหรือจากคนอื่นในสังคม ด้วยกับประสบการณ์ที่เราได้ และคัดสรรวิธีการที่ตนคิดว่าดีที่สุดเพื่อนำมาใช้

2.1.4 ความขัดแย้งในบทบาท

กริยา หลังปุเต๊ะ (ม.ป.ป.: 5-8) Role Conflict เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการกำหนดบทบาทที่ไม่ชัดเจนหรือไม่มีการกำหนดบทบาทหรือรับรู้บทบาท ทำให้เกิดความไม่เข้าใจและทำงานอย่างไม่มีความสัมพันธ์กัน

ความขัดแย้งในบทบาท คือ การที่บุคคลแต่ละคนมีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกันและบุคคลถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามบทบาทที่มีอยู่ แต่การปฏิบัติตามบทบาทอาจจะไปขัดกับอีกบทบาทหนึ่งก็ได้ เช่น บทบาทของพนักงานในภาคธุรกิจที่ต้องการหากำไรมากที่สุด แต่ขณะเดียวกันในฐานะที่เป็นประชาชน เมื่อมีคนใกล้ชิดมาซื้อเป็นพรรคพวกตนได้สินค้าราคาถูก ถ้าลดให้มาก จะเลือกอย่างหนึ่งอย่างใด ย่อมเกิดผลกระทบบ้างฝ่ายหนึ่งแน่นอน การกระทำเช่นนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทที่เป็นอยู่ได้ บุคคลย่อมประสบปัญหาความขัดแย้งในบทบาทอยู่เสมอเพราะสิ่งที่ถูกกำหนดไว้กับความรู้สึกที่แท้จริงในบางเรื่องที่ไม่สามารถไปด้วยกันได้ ซึ่งปัญหาการมีบทบาทซ้อนกันและขัดแย้งกันอยู่เช่นนี้เรื่อยไป (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2537: 38อ้างถึงใน สะสือรี วาสิ, 2556: 10)

เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งในสังคมย่อมต้องแสดงบทบาทตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย แต่ผู้ดำรงตำแหน่งแต่ละคนอาจมีบทบาทหรือปฏิบัติหน้าที่ต่างกัน เพราะบุคคลนั้นมีนิสัย ความคิด ความสามารถ การอบรม กาลังใจ เหตุจูงใจ ความพอใจในสิทธิหน้าที่ สภาพจิตใจและร่างกายไม่เหมือนกัน ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นเพียงรูปการทางพฤติกรรมของตำแหน่ง การที่คนมีบทบาทต่อสังคมและปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานที่สังคม

ยอมรับจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายกำหนดการกระทำต่อกันภายในกรอบของบทบาทนั้นเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถควบคุมให้เป็นระเบียบและในทางตรงกันข้ามถ้าคนในสังคมประพฤติบกพร่อง ไม่ดำเนินบทบาทของตนในสังคม ให้สมกับสถานภาพก็จะทำให้สังคมเสียระเบียบได้ อย่างไรก็ตามสังคมก็เหมือนกับองค์กรหรือหน่วยงานขนาดใหญ่ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนได้รับมอบหมายหน้าที่การงานต่างๆ กันไป ต้องกระทำเกี่ยวข้องกับผู้อื่นในตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ และแต่ละคนมีหน้าที่การงานที่ต้องทำตามตำแหน่ง ความสำคัญจึงได้จากลักษณะงานในหน้าที่ ถ้างานที่ต้องทำนั้นมีความสำคัญ ตำแหน่งนั้นก็มีความสำคัญ ถ้างานนั้นสำคัญกว่างานในที่อื่น ตำแหน่งนั้นก็สำคัญกว่าตำแหน่งอื่น (พิทยา สายหู, 2540: 80 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 11)

ส่วนสร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542: 213 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 11) กล่าวว่า ความขัดแย้งในบทบาท (Role Conflict) อาจเกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ คือ

1) ความขัดแย้งในบทบาทของบุคคล (Persons Role Conflict) ที่เกิดขึ้นเมื่อผู้นั้นต้องแสดงบทบาทที่จำเป็นในหน้าที่ แต่บทบาทนี้ขัดกับค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ หรือความต้องการ

2) ความขัดแย้งภายในบทบาท (Interrole Conflict) ซึ่งเกิดเมื่อบุคคลมีบทบาทหลายบทบาท หรือเรียกว่า ชุดของบทบาท (Role Set) ที่สลับซ้อน เช่น บทบาทของผู้ควบคุมบังคับบัญชาระดับต้น ซึ่งเป็นบทบาทระหว่างของฝ่ายจัดการและฝ่ายปฏิบัติ

3) ความขัดแย้งในความคาดหวังของบทบาทที่ขัดกัน (Interrole Conflict) เช่น บุคคลเป็นกรรมการมีบทบาทพิจารณาโทษของเพื่อนตนเอง ซึ่งอาจเกิดความคาดหวังที่ขัดกันในบทบาทที่บุคคลแสดงออก เพราะต้องแสดงทั้งบทบาทของเพื่อนและผู้ทำลายอนาคต เป็นต้น

สรุปว่าความขัดแย้งในบทบาท จะเกิดขึ้นกับบุคคลแต่ละคนที่มีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน และบุคคลถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามบทบาทที่มีอยู่ แต่การปฏิบัติตามบทบาทอาจจะไปขัดกับอีกบทบาทหนึ่ง และบางครั้งความขัดแย้งในบทบาทจะขึ้นอยู่กับอุปนิสัย ความคิด ความสามารถ การอบรม กาลังใจ เหตุจูงใจ ความพอใจในสิทธิหน้าที่ สภาพจิตใจและร่างกายที่ไม่เหมือนกัน

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

2.2.1 ความหมายของผู้นำ

ดูบริน (Dubrin, 1998 อ้างอิงใน รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544: 12) กล่าวถึงผู้นำ (Leader) ว่าเป็นบุคคลที่ทำให้องค์การเจริญก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา หรือเป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

พินดา ดามาพงษ์ (2535: 5 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 11) ให้ความหมายของผู้นำว่ามีหลายแบบ คือ 1) เป็นศิลปะในการทำให้ผู้อื่นยอมตาม ทำให้ผู้อื่นเกิดความประทับใจเชื่อฟังภักดีและเกิดความร่วมมือ 2) เป็นการใช้อิทธิพลทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดความร่วมมือไปสู่จุดมุ่งหมาย 3) เป็นรูปแบบของการชักจูงใจให้ยอมทำตามโดยสมัครใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ยอมรับ 4) เป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์มีการ

กระตุ้นซึ่งกันและกันเพื่อไปสู่อุดมการณ์เดียวกันด้วยความสมัครใจ ซึ่งความเป็นผู้นำเป็นความสามารถของบุคคลที่ทำให้ผู้อื่นยอมทำตามด้วยความสมัครใจ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2549: 219 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 12) ผู้นำจะเป็นผู้กำหนดปัญหา วางแผน ตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการทำงานในองค์การของกลุ่ม ทีม แผนงาน หรือองค์การโดยรวม ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำในระดับใด ผู้นำจะเป็นบุคคลที่ได้รับความคาดหวังว่าเป็นบุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ ความก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จ

ยงยุทธ เกษสาคร (2545: 44 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 12) ได้กล่าวว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่ม และมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่น ๆ ในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานนั้น ๆ ได้

สะสือรี วาลี (2556:12) ผู้นำ หมายถึง ผู้มีความรู้และมีความสามารถในการดำเนินงานของกลุ่มหรือชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ บุคลิกลักษณะความเป็นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญของการดำเนินกิจกรรมและการรวมตัวกันเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนตามเจตนารมณ์ ผู้นำส่วนใหญ่มีบุคลิภาพเด่นมีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม น่าเชื่อถือของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ จนสามารถจูงใจผู้คนให้มีความคิดเห็นคล้อยตามและลงมือปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จ

Dejnozka (2535: 266 อ้างอิงถึงในราชภัฏนครราชสีมา, 2545) กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้นำกลุ่มและมีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเพื่อการบรรลุเป้าหมายของกลุ่มและเพื่อทำหน้าที่หัวหน้าของกลุ่ม

มัสลัน มาหะมะ (ม.ป.ป.) ได้ศึกษาและเรียบเรียงเกี่ยวกับแนวคิดของนักวิชาการอิสลามเกี่ยวกับผู้นำในอิสลามเอาไว้ดังนี้ (บทความวิชาการเรื่องอิสลามกับระบบการเมืองการปกครอง)

อัลมาวัรดี ได้ให้ทัศนะว่า ผู้นำ หมายถึง ตำแหน่งที่สืบทอดจากท่านศาสนทูต เพื่อพิทักษ์ศาสนาและบริหารปกครองโลก

อิบนิคอลดูน ได้ให้ทัศนะว่า ผู้นำ หมายถึง ความรับผิดชอบในการประยุกต์ทฤษฎีในหลักศาสนาเพื่อบริหารกิจการศาสนาและประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นกิจการทางโลกก็เพื่อประโยชน์ในอาคีเราะฮ์ คือการเป็นผู้แทนของพระเจ้าเป็นเจ้าในการปกป้องศาสนา และปกครองโลกด้วยอิสลาม

นักนิติศาสตร์อิสลามได้ให้ความหมายของผู้นำว่า เป็นผู้ปกครองกิจการทั้งมวลทั้งเรื่องทางโลกและศาสนา ผู้นำคือตัวแทนของท่านศาสนทูตในการธำรงศาสนาให้เป็นศูนย์กลางของประชาชาติ และทำให้ปวงประชาราษฎร์ปฏิบัติตามผู้นำหรือเคาะลีฟะฮ์

อัลบัยดอวี นักอรรถาธิบายอัลกรุอ่านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า ผู้นำหรือเคาะลีฟะฮ์ หมายถึง ผู้สืบทอดหน้าที่แทนท่านนบี เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของอิสลาม ประชาชาติมุสลิมทุกคนต้องยอมรับคำสั่งและอำนาจของเคาะลีฟะฮ์

อะบูล อะลา มาดูดี ได้กล่าวว่า ผู้นำรัฐหรือเคาะลีฟะฮ์ หมายถึง ตัวแทนแห่งคุณธรรม ซึ่งมีสิทธิ์ใช้อำนาจหน้าที่บนแผ่นดินนี้ภายใต้ขอบเขตที่ได้บัญญัติไว้ ผู้นำจึงไม่ใช่มรดกทางการเมืองของตระกูล หรือ

ชนชั้นใดเป็นการเฉพาะ แต่เป็นหน้าที่ของประชาคมที่มีคุณสมบัติเป็นผู้ศรัทธาในหลักแนวคิดด้านเตาฮีดและริสาละฮ์

ดังนั้น จึงสามารถสรุปความหมายของคำว่า “ผู้นำ หรือ เคาะลีฟะฮ์” ในด้านวิชาการทางอิสลามได้ 3 ประการคือ

ก. เป็นผู้สืบทอดหน้าที่แทนนบีมุฮัมมัด ﷺ ในเรื่องทางโลก รวมทั้งดำเนินการเผยแพร่และคุ้มครองศาสนาอิสลาม ผู้นำในอิสลามจึงไม่ใช่เป็นนบี หรือผู้ก่อตั้งชารีอะฮ์(กฎหมายอิสลาม)ขึ้นมาใหม่

ข. เป็นผู้สืบทอดหน้าที่ของนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อดำเนินการในเรื่องต่างๆโดยการปฏิบัติและดำเนินการให้อยู่ในภายใต้ขอบเขตกฎเกณฑ์ตามที่อิสลามได้ระบุไว้

ค. เป็นประมุขของรัฐ เพื่อเป็นแบบฉบับที่ดีแก่ประชาชนทั่วไป อิบน์คอลลูน บิดาแห่งปรัชญาอิสลาม ได้ให้คำนิยามของ เคาะลีฟะฮ์หรือผู้นำไว้ว่า เคาะลีฟะฮ์ นั้นเป็นผู้ที่จะต้องนำประชาชนให้ดำเนินตามชารีอะฮ์ที่ระบุไว้ในอัลกุรอ่าน เพื่อขอประทานความสำเร็จในชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้า

บุญทัน ดอกไธสง (2535: 266 อ้างถึงในราชภัฏนครราชสีมา, 2545) ได้สรุปเกี่ยวกับผู้นำไว้ว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึง

1) ผู้มีอิทธิพล มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

2) เป็นผู้นำและแนะนำ เพราะผู้นำต้องคอยช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ

3) ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยแต่วางแผนและผลักดัน แต่ผู้นำจะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่ม และนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น ผู้นำ (Leader) คือ บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งหรือการยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำ เช่น การชี้แนะ สั่งการ และช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้มีการเขียนชื่อผู้นำแตกต่างกันออกไปตามลักษณะงานและองค์การที่อยู่ เช่น ผู้บริหาร ผู้จัดการ ประธานกรรมการ ผู้อำนวยการ อธิการบดี ผู้บัญชาการเหล่าทัพ ผู้ว่าราชการ นายอำเภอ กำนัน เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาส ปลัดกระทรวง คณบดี

ในช่วง 1-2 ทศวรรษที่ผ่านมา จึงได้มีการพัฒนาแนวทางการศึกษาภาวะผู้นำในแนวทางใหม่ที่มีการกล่าวถึงกันมากคือ “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (Transformational Leadership) (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2544: 32)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) มีชื่อเรียกเป็นภาษาไทยหลายชื่อ เช่น ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2536: 60) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำ (ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม, 2538; รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2545) และภาวะผู้นำการปฏิรูป (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544: 63)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน มีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจสรุปความหมายได้ดังนี้

Bass and Avolio (1994: 2) กล่าวถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า สามารถเห็นได้จากผู้นำที่มีลักษณะดังนี้ คือ มีการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในระหว่างผู้ร่วมงานและผู้ตาม ให้มองเห็นงานของพวกเขาใน

แง่มุมใหม่ ๆ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในเรื่องภารกิจ (Mission) และวิสัยทัศน์ (Vision) ของทีมและขององค์การ มีการพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานและผู้ตามไปสู่ระดับความสามารถที่สูงขึ้น มีศักยภาพมากขึ้น ชักนำให้ผู้ร่วมงานและผู้ตามมองให้ไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาเองไปสู่สิ่งที่จะทำให้กลุ่มได้ประโยชน์ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะชักนำผู้อื่นให้ทำมากกว่าที่พวกเขาตั้งใจตั้งแต่ต้น และบ่อยครั้งมากกว่าที่ผู้ตามคิดว่าจะเป็นไปได้ ผู้นำจะมีการท้าทายความคาดหวังและมักจะนำไปสู่การบรรลุถึงผลงานที่สูงขึ้น

Bass (1999: 11) กล่าวถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า เป็นผู้นำที่ทำให้ผู้ตามอยู่เหนือกว่าความสนใจในตนเอง ผ่านทางการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence or Charisma) การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา หรือการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ผู้นำจะยกระดับบุคลิกภาวะและอุดมการณ์ของผู้ตามที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ (Achievement) การบรรลุสัจการแห่งตน (Self-actualization) ความเจริญรุ่งเรือง (Well-being) ของสังคมองค์การ และผู้อื่น นอกจากนั้นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีแนวโน้มที่จะช่วยกระตุ้นความหมายของงานในชีวิตของผู้ตามให้สูงขึ้น อาจจะชักนำหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาความต้องการทางศีลธรรมให้สูงขึ้นด้วย

Muchinsky (1997: 373) ให้ความหมายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ไว้ว่า เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและสมมุติฐานของสมาชิกใน องค์การ และสร้างความผูกพันในการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์และกลยุทธ์ขององค์การ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของผู้นำที่มีต่อผู้ตาม แต่ผลกระทบของอิทธิพลนั้นเป็นการให้อำนาจแก่ผู้ตามให้กลับมาเป็นผู้นำ และเป็นผู้ที่เปลี่ยนแปลงหน่วยงานในกระบวนการการเปลี่ยนแปลงองค์การ ดังนั้น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จึงถูกมองว่าเป็นกระบวนการร่วมและเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของผู้นำในระดับ ต่างๆ ในหน่วยงานย่อยขององค์การ

Schultz, P.D. และ E.S. Schultz. (1998: 211) ให้ความหมายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ไว้ว่าความเป็นผู้นำซึ่งผู้นำไม่ได้ถูกจำกัดโดยการรับรู้ของผู้ตาม แต่มีอิสระในการกระทำ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนรูปแบบมุมมองของผู้ตาม

มัลลิกา ต้นสอน (2541: 190) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า เป็นผู้นำที่กระตุ้นให้บุคคลทำงานโดยมีภารกิจที่มากขึ้น มีจุดมุ่งหมายที่สูงขึ้น และสามารถชักจูงให้พนักงานมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตน ที่จะบรรลุภารกิจที่กำหนดไว้เป็นพิเศษอย่างชัดเจน หรือผู้นำชักจูงพนักงานให้ทำงานได้มากกว่าที่คาดหวังไว้ เพื่อให้บรรลุการทำงานที่เหนือกว่าเดิม

สุมาลี ขุนจันดี (2541: 83) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึงกระบวนการที่ผู้นำต้องการเพิ่มระดับความพยายามของผู้ตาม เพื่อให้ปฏิบัติงานตามความคาดหวัง โดยผู้นำทำให้ผู้ตามมีความรู้สึกไว้วางใจ ยินดี จงรักภักดี และนับถือ ผู้นำทำให้ผู้ตามกลายเป็นผู้ที่มีศักยภาพเป็นนักพัฒนา เป็นผู้เสริมแรงได้ด้วยตนเอง ควบคุมตนเองได้ โดยผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งที่สอดคล้องกัน คือ ยกระดับความรู้สึก ความสำนึกของผู้ตาม โดยให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของผลลัพธ์ที่ต้องการ และวิธีการที่จะบรรลุผลตามผลลัพธ์ที่ต้องการนั้นทำให้ผู้ตามไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนแต่อุทิศงานเพื่อทีมงาน องค์การและนโยบาย โดยการกระตุ้นระดับความต้องการของผู้ตามให้สูงขึ้นตามระดับความต้องการของมาสโลว์

นิตย สัมมาพันธ์ (2546: 54) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) หมายถึง ผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้บุคคลจำนวนมากลงมือทำมากกว่าเดิมจนได้ระดับขั้นสู่เพดานการปฏิบัติงานที่สูงขึ้น

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2544: 32) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงให้เห็นในการจัดการหรือการทำงานเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน โดยการเปลี่ยนสภาพหรือเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่า ความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม จูงใจให้ผู้ร่วมงานมองไกลเกินกว่าความสนใจของพวกเขาไปสู่ประโยชน์ของกลุ่ม หรือสังคม

วรารัตน์ เขียวไพร (2542: 167) ได้ให้ความหมายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงหมายถึงผู้นำที่มีความสามารถพิเศษในการริเริ่มเปลี่ยนแปลงและการใช้นวัตกรรมที่เกิดขึ้น

Burn (1978) ได้ให้ความหมายภาวะผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำทำให้ผู้ตามสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่แสดงออกถึงค่านิยม แรงจูงใจ ความต้องการ ความจำเป็น และความคาดหวังทั้งของผู้นำและผู้ตาม Burn เห็นว่าภาวะผู้นำเป็นปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความแตกต่างกันในด้านอำนาจ ระดับแรงจูงใจ และทักษะเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งเกิดได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ผู้นำติดต่อกับผู้ตามเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผู้นำจะใช้รางวัลเพื่อตอบสนองความต้องการ และเพื่อแลกเปลี่ยนกับความสำเร็จในการทำงาน ถือว่าผู้นำและผู้ตามมีความต้องการอยู่ในระดับขั้นแรกตามทฤษฎีความต้องการเป็นลำดับขั้นของ Maslow (Maslow's Need Hierarchy Theory)

2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นการที่ผู้นำและผู้ตามมีปฏิสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทั้งสองฝ่าย คือ เปลี่ยนผู้ตามไปเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และเปลี่ยนผู้นำการเปลี่ยนแปลงไปเป็นผู้นำแบบจริยธรรม กล่าวคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม และจะกระตุ้นผู้ตามให้เกิดความสำนึก (Conscious) และยกระดับความต้องการของผู้ตามให้สูงขึ้นตามลำดับขั้นความต้องการของ Maslow และทำให้ผู้ตามเกิดจิตสำนึกของอุดมการณ์และยึดถือค่านิยมเชิงจริยธรรม เช่น อีสรภาพ ความยุติธรรม ความเสมอภาค สันติภาพ และสิทธิมนุษยชน

3. ภาวะผู้นำแบบจริยธรรม (Moral Leadership) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเป็นผู้นำแบบจริยธรรมอย่างแท้จริงเมื่อได้ยกระดับความประพฤติและความปรารถนาเชิงจริยธรรมของผู้นำและผู้ตามให้สูงขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่าย สร้างจิตสำนึกให้ผู้ตามเกิดความต้องการในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิมตามลำดับขั้นความต้องการของ Maslow หรือระดับการพัฒนาจริยธรรมของ Kohlberg แล้วจึงดำเนินการเปลี่ยนสภาพทำให้ผู้นำและผู้ตามไปสู่จุดมุ่งหมายที่สูงขึ้น

จากความหมายของผู้นำที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม มีอิทธิพลต่อกลุ่มชุมชนนั้นๆ สามารถเป็นแบบอย่าง พร้อมสร้างแรงจูงใจให้กลุ่มชนปฏิบัติ

ตาม เพื่อนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน ซึ่งได้มีการเขียนชื่อผู้นำแตกต่างกันออกไปตามลักษณะงานและองค์การที่ตนปกครอง เช่น ผู้บริหาร ผู้จัดการ ประธานกรรมการ ผู้อำนวยการ อธิการบดี ผู้บัญชาการเหล่าทัพ ผู้ว่าราชการ นายอำเภอ กำนัน เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาส ปลัดกระทรวง คณบดี

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

ผู้นำถือว่าเป็นบุคคลสำคัญในชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจและมี สามารถโน้มน้าวหรือชักจูงใจให้คนในชุมชน ปฏิบัติหรือมีความเห็นคล้อยตามได้ ดังนั้นผู้นำจึงเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในชุมชนได้

สุพัตรา สุภาพ (2534: 74) กล่าวว่า ผู้นำมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองในหมู่บ้าน คือ 1) เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคลที่เป็นความขัดแย้งและเกิดขึ้นในสังคม อาจเนื่องจากความแตกต่างระหว่างคุณค่าหรือจุดหมายปลายทางหรืออาจเกิดจากพฤติกรรมที่ขัดต่อสังคมจนกระทั่งเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่น 2) เพื่อคุ้มครองบุคคลให้ปลอดภัยจากการเมืองใด ๆ และได้รับหลักประกันในสิทธิเสรีภาพ 3) รักษาความเรียบร้อย ส่งเสริมความมั่นคงและสวัสดิการสังคม 4) พัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจและ 5) เพื่อความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงในด้านต่างๆให้แก่สมาชิกในสังคม

Max Weber (อ้างถึงใน ศิริพงษ์ ลดาวัลย์, 2539 : 46-47) เขาได้แบ่งรูปแบบแห่งอำนาจการปกครองบังคับบัญชาออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบการใช้อำนาจเฉพาะตัวหรือแบบที่อาศัยบาร์มี (Charismatic Domination) ผู้นำแบบนี้จะอาศัยบุคลิกลักษณะ คุณสมบัติ ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวหรือบาร์มีที่มีอยู่ในตัวเป็นปัจจัยสำคัญในการโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งหลายมีความเชื่อมั่น เลื่อมใสศรัทธาในตัวเขา ยอมรับ ยอมเชื่อถือและยอมที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง คำบัญชาและความต้องการของผู้นำด้วยความเต็มใจ ด้วยความจงรักภักดีต่อผู้นำ ภายใต้สังคมมีผู้นำแบบนี้ กลไกการบริหารที่เหมาะสมคือระบบเผด็จการ(Dictatorship) หรือระบบคอมมูน(Communal) กลไกการบริหารแบบนี้จะหลวมไม่เคร่งครัดและไม่มีเสถียรภาพ ข้าราชการมักทำหน้าที่เป็น ตัวเชื่อมระหว่างผู้นำกับประชาชน

2) รูปแบบการใช้อำนาจแบบประเพณีนิยม (Traditional Domination) ผู้นำแบบนี้จะได้อำนาจมาจากความเชื่อถือและจารีตประเพณีดั้งเดิม หรือสิ่งที่ยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ผู้ตามยอมเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำประเภทนี้เพราะเห็นว่าเขาเป็นหัวหน้าที่ต้องทำตามจารีตประเพณีถ้าไม่ทำตาม ก็จะเป็นการขัดต่อความเชื่อถือหรือประเพณีปฏิบัติ ดังนั้น ผู้นำแบบนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นเจ้านาย ถ้าเจ้านายสั่งการใด ๆ ภายใต้กรอบของจารีตประเพณีแล้วผู้ตามจำต้องปฏิบัติตามเพราะความเชื่อถือในสถานภาพในทางสังคมของผู้นำในสังคมที่มีผู้นำแบบนี้กลไกการบริหารที่เหมาะสมก็คือระบบศักดินา(Feudal) หรือระบบเจ้าขุนมูลนาย(Patrimonial)

3) รูปแบบอาศัยอำนาจตามกฎหมาย (Legal Domination) ผู้นำแบบนี้ได้อำนาจมาจากกฎหมาย ผู้ตามยอมทำตามเพราะเห็นว่าผู้นำนั้นเป็นผู้ที่มาดำรงตำแหน่งอย่างชอบธรรมตามกฎหมายและเป็นผู้ที่มี

คุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ใช่เป็นผู้ที่มาเป็นผู้นำเพราะอาศัยจารีตประเพณีหรืออำนาจ บารมีส่วนตัว เพราะฉะนั้นผู้ตามจึงต้องยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งคำบัญชาของผู้นำ โดยถือเป็นหน้าที่ที่ ตนเองต้องทำตามกฎหมายด้วย ภายใต้สังคมที่มีผู้นำแบบอาศัยกฎหมายนี้กลไกการบริหารที่เหมาะสมก็คือ ระบบราชการหรือองค์การที่มีแบบแผน (Bureaucracy) นั่นเอง ทั้งนี้เพราะระบบราชการเป็นวิธีการจัด องค์การที่ตั้งอยู่บนรากฐานของกฎหมายเป็นสำคัญ ระบบราชการจะทำหน้าที่เป็นกลไกการบริหารงานของ กลุ่มชน โดยผู้นำจะใช้อำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายปกครองมวลชนโดยผ่านระบบราชการนั่นเอง

สนั่น พงศ์อักษร (2542: 86 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 20) ได้นำเสนอ ทฤษฎีเกี่ยวกับ ลักษณะผู้นำ บุคคลที่จะเป็นผู้นำจะต้องมีบุคลิกภาพและลักษณะที่ทำให้ก้าวเข้ามาเป็นผู้นำได้ ความเป็นผู้นำ เป็นเรื่องของธรรมชาติ สามารถสืบเชื้อสายต่อกันได้ คนที่เป็นผู้นำมีลักษณะหรือคุณสมบัติพิเศษบางอย่าง ประจำตัวหรือเกิดมาเพื่อเป็นผู้นำ

จากทฤษฎีดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า “บุคคลใดก็ตามที่จะมาเป็นผู้นำนั้น ต้องมี บุคลิกภาพและลักษณะพิเศษที่เฉพาะหรือมีความสามารถที่โดดเด่นที่สามารถผลักดันตัวเองมาเป็นผู้นำได้ นอกจากนี้บุคคลจะเป็นผู้นำต้องเป็นไปโดยมาจากการเลือกตั้งของคนในชุมชนเลือกเป็นผู้นำที่ตนมีความ ต้องการ เป็นคนที่ตนคิดว่ามีความสามารถในการดำเนินงานได้ ทั้งนี้การที่บุคคลเป็นลูกหลานของผู้ที่เคยเป็น ผู้นำแล้วก็สามารถที่จะเป็นผู้นำได้ อาจเป็นเพราะว่า การเคารพ การนับถือของผู้ที่เคยเป็นผู้นำมาก่อนหรืออาจ เกรงกลัวก็ได้

กริช น้อยผา (2542: 86-89 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 20) ได้นำเสนอ ทฤษฎีการ ปฏิสัมพันธ์ของผู้นำ คือ เมื่อบุคคลมีลักษณะที่จะเป็นผู้นำ แต่ทำไหมถึงไม่ได้เป็นผู้นำกันทุกคน และทำไหมผู้ที่ เป็นผู้นำจึงไม่เป็นผู้นำตลอดไป ซึ่งแสดงว่าบุคคลมีลักษณะผู้นำอยู่แล้ว ยังต้องมีปัจจัยอื่นเข้ามาอีก

จากทฤษฎีนี้ จะเห็นได้ว่าทุกคนนั้นเกิดมาเพื่อเป็นผู้นำกันทุกคน แต่ที่ไม่สามารถจะเป็นผู้นำ ทุกคนได้นั้น เพราะว่าบุคคลนั้นไม่ได้ใช้ลักษณะส่วนบุคคลหรือลักษณะพิเศษที่ติดตัวบุคคลนั้นออกมาใช้ ซึ่งจะ เห็นได้ว่าทุกคนนั้นจะมีคุณลักษณะพิเศษที่ติดตัวมานั้นมีความแตกต่างกันออกไป

ในปี ค.ศ. 1985 Bass (ทวิศิลป์ กุลนภาดล, 2553: 8) ได้เสนอภาวะผู้นำ 2 แบบ คือ ภาวะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) ที่มีความต่อเนื่องกัน ตามรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะมีความต่อเนื่องจากภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนโดยผู้นำจะใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความ ต้องการของผู้ตามให้สูงขึ้นต่อเนื่องจากภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการระหว่าง กันเพื่อให้ผู้ตามปฏิบัติตาม ภาวะผู้นำทั้งสองประเภทนี้ผู้นำคนเดียวกัน อาจใช้ในประสบการณ์ที่ต่างกัน ในเวลาที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม Bass วิจัยชี้ว่าความเป็นภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนสามารถส่งผลในการ ปรับปรุงประสิทธิภาพขั้นต่ำกว่า ส่วนภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะช่วยเพิ่มและปรับปรุงประสิทธิภาพในขั้นที่ สูงกว่า

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นทฤษฎีของการศึกษาภาวะผู้นำแนวใหม่ หรือเป็น กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ของภาวะผู้นำโดยมี Burn และ Bass เป็นสองคนแรกที่กล่าวถึงภาวะ

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยแสดงให้เห็นว่าเป็นทฤษฎีของการศึกษาภาวะผู้นำแนวใหม่ เนื่องจากภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ไปสู่ความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ และมีการกระจายอำนาจหรือเสริมสร้างพลังใจ เป็นผู้มีคุณธรรม (Moral Agents) และกระตุ้นผู้ตามให้มีความเป็นผู้นำ ซึ่งภาวะผู้นำลักษณะนี้กำลังเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนอย่างในปัจจุบันนี้ (Mosley, Pietri and Megginson, 1996: 412 อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลนาคดล, 2553: 9) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของผู้นำที่มีต่อผู้ตาม เป็นการให้อำนาจแก่ผู้ตามให้กลายเป็นผู้นำและเปลี่ยนแปลงหน่วยงานและองค์การเป็นกระบวนการที่เป็นองค์รวม (Mushinsky, 1997: 373)

จากการวิจัยพฤติกรรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า ผู้นำจะมีการถ่ายโอนหน้าที่ความรับผิดชอบ และอำนาจที่สำคัญ และจะจัดข้อจำกัดการทำงานที่ไม่จำเป็นออกไป ผู้นำมีการดูแลสอนทักษะแก่ผู้ตามที่มีความจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาคือ ต้องการริเริ่ม การกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญ การกระตุ้นแบ่งปันความคิด การตระหนักในข้อมูลที่เกี่ยวข้องส่งเสริมความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม รวมทั้งส่งเสริมการแก้ปัญหาแบบสร้างสรรค์ในการแก้ไขความขัดแย้งต่างๆ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะทำการปรับปรุงโครงสร้างองค์การและระบบบริหาร เพื่อเน้นและสร้างค่านิยมและวัตถุประสงค์หลักขององค์การ (Yukl and Fleet, 1992: 177 อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลนาคดล, 2553: 9)

Burn (1978) กล่าวว่า ภาวะผู้นำแบบมีบาร์มี เป็นภาพความคิดของผู้ตามที่ว่า ผู้นำเป็นผู้มีพรสวรรค์ มีความเป็นพิเศษและเหนือคนทั่วไป Bass (1985: 35-51) ได้ระบุข้อจำกัดบางประการของผู้นำแบบมีบาร์มี และได้แนะนำให้มีการขยายทฤษฎีให้ครอบคลุมถึงลักษณะเสริมพฤติกรรมตัวบ่งชี้บาร์มี และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เช่น Bass เสนอว่าผู้นำแบบมีบาร์มีมักจะเกิดขึ้นในที่ที่การใช้อำนาจแบบปกติได้ล้มเหลวในการจัดการกับวิกฤตการณ์ และยังเป็นที่น่าสงสัยเกี่ยวกับค่านิยมและความเชื่อดั้งเดิมของผู้นำแบบนี้ ดังนั้นต่อมาในทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass ได้ใช้คำว่า การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ แทนคำว่า การสร้างบาร์มีเนื่องจาก 1) การสร้างบาร์มี เป็นตัวแทนของความหมายหลายความหมายในการโฆษณาชวนการฉ้อโกง ซึ่งมีลักษณะเป็นการโอ้อวดหรือแสดงความตื่นเต้นเกินจริง 2) การสร้างบาร์มี มีความสัมพันธ์มากเกินไปกับการปกครองแบบเผด็จการ และความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเทียม 3) สำหรับผู้วิจัยบางคน กล่าวว่า การสร้างบาร์มี คือ การรวมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดตั้งแต่การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้นในวัตถุประสงค์บางงานวิจัยของ Bass จึงใช้คำว่า การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ แทนคำว่า การสร้างบาร์มี หลังจากเกิดทฤษฎีภาวะผู้นำแบบมีบาร์มีแล้วได้มีการพัฒนาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแนวใหม่ขึ้น คือ ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดย Burn ในปี ค.ศ. 1978 และ Bass ในปี ค.ศ. 1985 แต่ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีทั้งสองทฤษฎี ดังต่อไปนี้

เบส และ อโวลีโอ ในปี ค.ศ. 1991 (Bass, 1999 : 9 – 32 ; Bass และ Avolio, 1994 : 2 – 6 ; Bass และ Avolio, 1993 : 114 – 122 อ้างถึงใน รัตติกรณ , 2545 : 39 - 41) ได้เสนอภาวะผู้นำแบบเต็มรูปแบบ โดยใช้ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำตามรูปแบบภาวะผู้นำที่เขาเคยเสนอในปี ค.ศ. 1985 โมเดลนี้จะประกอบด้วยภาวะผู้นำ 3 แบบใหญ่ๆ คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational

leadership) ภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน (Transactional leadership) ภาวะผู้นำแบบปล่อยตามสบาย (Laissez – faire leadership) หรือพฤติกรรมความไม่มีภาวะผู้นำ (Nonleadership behavior) ซึ่งในที่นี้จะศึกษาและอธิบายเฉพาะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) เท่านั้น และแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีองค์ประกอบพฤติกรรมเฉพาะ 4 ประการ คือ

1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence หรือ CharismaLeadership : II หรือ CL) หมายถึง การที่ผู้นำประพฤติตัวเป็นแบบอย่าง หรือเป็นโมเดลสำหรับผู้ตาม ผู้นำจะเป็นที่ยกย่อง เคารพนับถือ ศรัทธา ไว้วางใจ และทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจเมื่อร่วมงานกัน ผู้ตามจะพยายามประพฤติปฏิบัติเหมือนกับผู้นำและต้องการเลียนแบบผู้นำของเขา สิ่งที่คุณำต้องปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณลักษณะนี้ คือ ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์และสามารถถ่ายทอดไปยังผู้ตาม ผู้นำจะมีความสม่ำเสมอมากกว่าการเอาแต่อารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ในสถานการณ์วิกฤต ผู้นำเป็นผู้ที่ไว้วางใจได้ว่าจะทำในสิ่งที่ถูกต้อง ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีศีลธรรมและมีจริยธรรมสูง ผู้นำจะหลีกเลี่ยงที่จะใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน แต่จะประพฤติตนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม ผู้นำจะแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาด ความมีสมรรถภาพ ความตั้งใจ การเชื่อมั่นในตนเอง ความแน่วแน่ในอุดมการณ์ ความเชื่อและค่านิยมของเขา ผู้นำจะเสริมความภาคภูมิใจ ความจงรักภักดี และความมั่นใจของผู้ตาม และทำให้ผู้ตามมีความเป็นพวกเดียวกันกับผู้นำ โดยอาศัยวิสัยทัศน์และการมีจุดประสงค์ร่วมกัน ผู้นำแสดงความมั่นใจช่วยสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ผู้ตามจะเลียนแบบผู้นำและพฤติกรรมของผู้นำจากการสร้างความมั่นใจในตนเอง ประสิทธิภาพและความเคารพในตนเอง ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงรักษาอิทธิพลของตนในการบรรลุเป้าหมายและปฏิบัติภาระ หน้าที่ขององค์การ

2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation : IM) หมายถึง การที่ผู้นำจะประพฤติในทางที่จูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตาม โดยการสร้างแรงจูงใจภายใน การให้ความหมายและท้าทายในเรื่องราวของผู้ตาม ผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีม (Team spirit) ให้มีชีวิตชีวา มีการแสดงออกซึ่งความกระตือรือร้น โดยการสร้างเจตคติที่ดีและการคิดในแง่บวกผู้นำจะทำให้ผู้ตามสัมผัสกับภาพที่งดงามของอนาคต ผู้นำจะสร้างและสื่อความหวังที่ผู้นำต้องการอย่างชัดเจน ผู้นำจะแสดงการอุทิศตัวหรือความผูกพันต่อเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกันผู้นำจะแสดงความเชื่อมั่นและแสดงให้เห็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะสามารถ บรรลุเป้าหมายได้ ผู้นำจะช่วยให้ผู้ตามมองข้ามผลประโยชน์ของตนเพื่อวิสัยทัศน์และภารกิจของ องค์การ ผู้นำจะช่วยให้ผู้ตามพัฒนาความผูกพันของตนต่อเป้าหมายระยะยาว และบ่อยครั้งพบว่า การสร้างแรงบันดาลใจนี้เกิดขึ้นผ่านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลและการกระตุ้นทางปัญญา ช่วยให้ผู้ตามจัดการกับอุปสรรคของตนเองและเสริมความคิดสร้างสรรค์

3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation : IS) หมายถึง การที่ผู้นำมีการกระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่ ๆ มาแก้ปัญหาในหน่วยงาน เพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ดีกว่าเดิม เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์ โดยผู้นำมีการคิดและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการตั้งสมมุติฐาน การเปลี่ยนกรอบ (Reframing) การมองปัญหา และการเผชิญกับสถานการณ์เก่าๆด้วยวิถีทางใหม่แบบใหม่ ๆ มีการจูงใจและสนับสนุนความคิด

ริเริ่มใหม่ ๆ ในการพิจารณาปัญหาและการหาคำตอบ ของปัญหา มีการให้กำลังใจผู้ตามให้พยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยวิธีใหม่ ๆ ผู้นำมีการกระตุ้นให้ผู้ตามแสดงความคิดและเหตุผล และไม่วิจารณ์ความคิดของผู้ตาม แม้ว่ามันจะแตกต่างไปจากความคิดของผู้นำ ผู้นำทำให้ผู้ตามรู้สึกว่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทายและเป็นโอกาส ที่ดีที่จะแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยผู้นำจะสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ตามว่าปัญหาทุกอย่างต้องมีวิธีแก้ไข แม้บางปัญหาจะมีอุปสรรคมากมาย ผู้นำจะพิสูจน์ให้เห็นว่าสามารถเอาชนะอุปสรรคทุกอย่างได้ จากความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาของผู้ร่วมงานทุกคน ผู้ตามจะได้รับการกระตุ้นให้ตั้งคำถามต่อค่านิยมของตนเอง ความเชื่อและประเพณี การกระตุ้นทางปัญญา เป็นส่วนที่สำคัญของการพัฒนาความสามารถของผู้ตามในการที่จะตระหนัก เข้าใจ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration : IC) ผู้นำจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในฐานะเป็นผู้นำให้การดูแลเอาใจใส่ ผู้ตามเป็นรายบุคคลและทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ ผู้นำจะเป็นโค้ช (Coach) และเป็นทีปรึกษา(Advisor) ของผู้ตามแต่ละคน เพื่อการพัฒนาผู้ตาม ผู้นำจะเอาใจใส่เป็นพิเศษในความต้องการของปัจเจกบุคคล เพื่อความสัมฤทธิ์ผลและเติบโตของแต่ละคน ผู้นำจะพัฒนาศักยภาพของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น นอกจากนี้ผู้นำจะมีการปฏิบัติต่อผู้ตามโดยการให้โอกาสในการเรียนรู้สิ่ง ใหม่ ๆ สร้างบรรยากาศของการให้การสนับสนุน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความจำเป็นและความต้องการ การประพจน์ของผู้นำแสดงให้เห็นว่าเข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น บางคนได้รับกำลังใจมากกว่า บางคนได้รับอำนาจการตัดสินใจด้วยตนเองมากกว่า บางคนมีมาตรฐานที่เคร่งครัดว่า บางคนมีโครงสร้างงานที่มากกว่าผู้นำมีการส่งเสริมการสื่อสารสองทาง และมีการจัดการด้วยการเดินดูรอบๆ (Management by walking around) มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตามเป็นการส่วนตัว ผู้นำสนใจในความกังวลของแต่ละบุคคล เห็นปัจเจกบุคคลเป็นบุคคลทั้งครบ (As a whole person) มากกว่าเป็นพนักงานหรือเป็นเพียงปัจจัยการผลิต ผู้นำจะมีการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy)ผู้นำจะมีการมอบหมายงานเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้ตาม เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้ใช้ความสามารถพิเศษอย่างเต็มที่และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ท้าทายความสามารถ ผู้นำจะดูแลผู้ตามว่าต้องการคำแนะนำ การสนับสนุนและการช่วยให้ก้าวหน้าในการทำงานที่รับผิดชอบอยู่หรือไม่โดยผู้ตามจะรู้สึกว่เขากำลังถูกตรวจสอบ

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของฟิดเลอร์ (Fiedler's Contingency Theory)(อ้างถึงในวรรณิ ชัยเฉลิมพงษ์. 2556.) ฟิดเลอร์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยปัจจัย 3 ส่วน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม โครงสร้างของงานและอำนาจของผู้นำ โดยเสนอแบบจำลองความไม่แน่นอนของ LPC (Least Preferred Coworker Score) เพื่ออธิบายว่าสถานการณ์จะส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้นำอย่างไร คะแนน LPG จะเป็นตัวชี้ถึงลำดับของแรงจูงใจ (motive hierarchy) ของผู้นำคือ (เศวานิต เศวานานนท์, ม.ป.ป., สมยศ นาวิการ, 2538)

- ผู้นำที่มี LPC สูง มีแรงจูงใจมากในการต้องการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรวมทั้งผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำจึงให้ความเอาใจใส่ สนับสนุนด้านต่างๆ ส่วนแรงจูงใจในด้าน

ความสำเร็จของงานมีความสำคัญเป็นอันดับสองเมื่อความต้องการด้านสังคมอยู่ในขั้นพึงพอใจแล้ว สรุปได้ว่า ผู้นำที่มี LPC สูง คือผู้นำที่มุ่งความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานเป็นหลัก (relationship motivated)

- ผู้นำที่มี LPC ต่ำ เป็นผู้นำที่มีแรงจูงใจเกี่ยวกับความสำเร็จของงานเป็นหลักสำคัญ ส่วนแรงจูงใจด้านสังคมหรือความต้องการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรวมทั้งผู้ใต้บังคับบัญชาจะเป็นอันดับสอง โดยเฉพาะเมื่อผลการปฏิบัติงานของกลุ่มเกิดผลดีและไม่มีปัญหาน่าวิตกหรือร้ายแรง สรุปได้ว่าผู้นำที่มี LPC ต่ำ เป็นผู้นำที่มุ่งความสำเร็จของงาน

สำหรับปัจจัยสถานการณ์ที่นำมาพิจารณาว่ามีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคะแนน LPC ของผู้นำซึ่งเป็นแบบของผู้นำกับประสิทธิภาพของผู้นำ มี 3 ปัจจัย คือ

- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามหรือสมาชิกของกลุ่ม (leader – member relationship)
- อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ (position power)
- โครงสร้างของงาน (task structure)

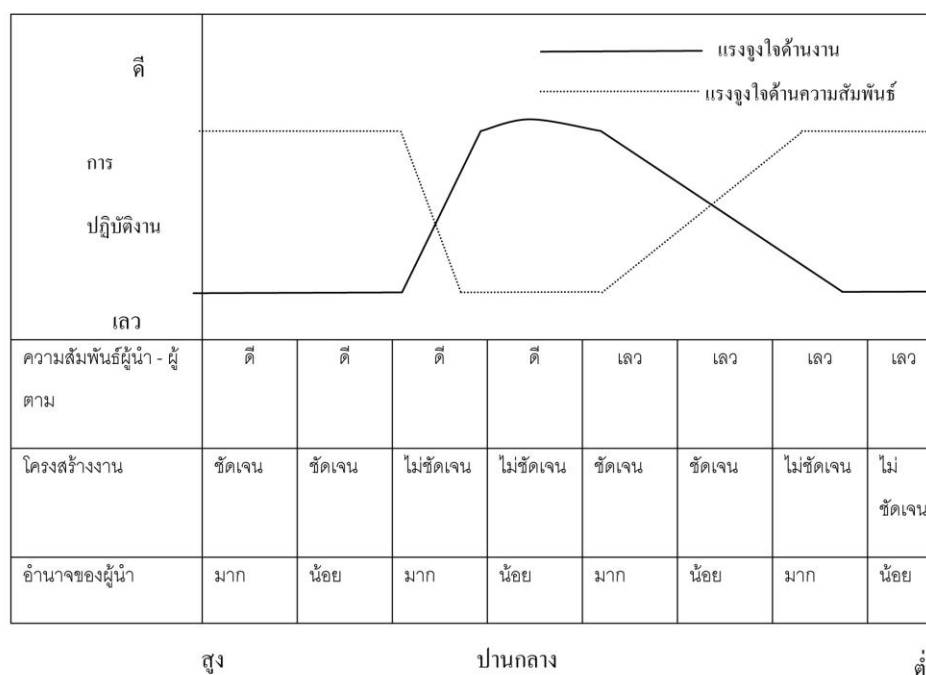
โดยความเกี่ยวกันของปัจจัยทั้ง 3 ของสถานการณ์ ทำให้เกิดสถานการณ์ในการปฏิบัติงานของผู้นำ 8 สถานการณ์ ตั้งแต่สถานการณ์ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของผู้นำ (situation favorability) หรือสถานการณ์ที่เอื้อต่อการควบคุม (situational control) ของผู้นำ ไปจนถึงสถานการณ์ที่ยากต่อการควบคุมของผู้นำในการปฏิบัติงานดังภาพ

สถานการณ์	ระดับการควบคุม	ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ-ผู้ตาม	โครงสร้างของงาน	อำนาจตามตำแหน่งของผู้นำ
1	สูงมาก	ดี	ชัดเจน	มาก
2	สูง	ดี	ชัดเจน	น้อย
3	สูง	ดี	ไม่ชัดเจน	มาก
4	ปานกลาง	ดี	ไม่ชัดเจน	น้อย
5	ปานกลาง	เลว	ชัดเจน	มาก
6	ปานกลาง	เลว	ชัดเจน	น้อย

7	ต่ำ	เลว	ไม่ชัดเจน	มาก
8	ต่ำมาก	เลว	ไม่ชัดเจน	น้อย

ที่มา: เสาวนิต เสานานนท์ (ม.ป.ป.)

ฟิตเลอร์ได้สรุปความเหมาะสมระหว่างสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยกับคุณลักษณะของผู้นำเพื่อ
จะได้ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

ที่มา: เสาวนิต เสงี่ยมานนท์ (ม.ป.ป.)

ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) จากสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงมีการแข่งขันเพื่อชิงความเป็นเลิศตลอดเวลา ดังนั้นวิธีที่จะทำให้ผู้บริหารประสบความสำเร็จสูงสุดคือ ผู้บริหารต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง เบิร์นส์ ได้เสนอวิธีการจูงใจความเป็นผู้นำแบบใหม่ที่สามารถจูงใจให้ผู้ตามปฏิบัติงานได้มากกว่าที่คาดหวังไว้ เรียกว่า ความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership Theory) ซึ่งเป็นผู้นำที่ตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม พยายามให้ผู้ตามได้รับการตอบสนองสูงกว่าความต้องการของผู้ตาม เน้นการพัฒนาผู้ตามกระตุ้น และยกย่องซึ่งกันและกันจนเปลี่ยนผู้ตามเป็นผู้นำ และมีการเปลี่ยนต่อๆกันไป เรียกว่า Domino Effect (ศิริพร พูนชัย, 2547) ผู้นำเชิงปฏิรูปจะถ่ายทอดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน แสดงให้เห็นว่า วิสัยทัศน์นั้นมีความสำคัญอย่างไร กระตุ้นบุคลากรให้มีแรงจูงใจ สร้างความไว้วางใจร่วมกัน รวมถึง กระตุ้นความเชื่อมั่นของบุคลากร (สมยศ นาวิการ, 2538)

นอกจากนั้นแล้วเศวานิต เศวานานท์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูปตามแนวคิดของเบสส์ ที่ระบุไว้ว่า การที่ผู้นำให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้ตามเพื่อให้เกิดขวัญและแรงจูงใจในระดับที่สูงขึ้น ผู้นำสามารถทำให้ผู้ตามเกิดแรงดลใจในการทำงาน และพยายามที่จะทำงานให้ได้มากกว่าที่คาดหวังไว้ ซึ่งความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป ประกอบด้วย บุคลิกภาพที่น่านับถือ (charisma) การยอมรับความแตกต่างของบุคคล (individualized consideration) และการกระตุ้นให้ใช้ปัญญา (intellectual stimulation)

จากทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า บุคคลใดก็ตามที่จะมาเป็นผู้นำนั้น ต้องมีบุคลิกภาพและลักษณะพิเศษที่เฉพาะหรือมีความสามารถที่โดดเด่นที่สามารถผลักดันตัวเองมาเป็นผู้นำได้ โดยมากจะมีองค์ประกอบพฤติกรรมเฉพาะ 4 ประการ ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล นอกจากนี้ บุคคลจะเป็นผู้นำต้องเป็นไปโดยมาจากการคัดเลือกของคนในชุมชน เพื่อเลือกขึ้นเป็นผู้นำที่ตนต้องการ เป็นคนที่ตนคิดว่ามีความสามารถในการดำเนินงานได้ ทั้งนี้การที่บุคคลเป็นลูกหลานของผู้ที่เคยเป็นผู้นำแล้วก็สามารถที่จะเป็นผู้นำได้ อาจเป็นเพราะ การเคารพ การมีบาร์มีเก่า การนับถือของผู้ที่เคยเป็นผู้นำมาก่อนหรืออาจเกรงกลัวอำนาจก็ได้

2.2.3 คุณลักษณะของผู้นำ

เบิร์นส์ (ม.ป.ป., อ้างถึงใน วุทธิศักดิ์ โกชนกุล, ม.ป.ป.) สรุปลักษณะผู้นำเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. ผู้นำการแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) ผู้นำที่ติดต่อกับผู้ตามโดยการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และสิ่งแลกเปลี่ยนนั้นต่อมากลายเป็นประโยชน์ร่วมกัน ลักษณะนี้พบได้ในองค์กรทั่วไป เช่น ทำงานดีก็ได้เลื่อนขั้น ทำงานก็จะได้ค่าจ้างแรงงาน และในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีข้อแลกเปลี่ยนกับชุมชน เช่น ถ้าตนได้รับการเลือกตั้งจะสร้างถนนให้ เป็นต้น

2. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ผู้นำที่ตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม พยายามให้ผู้ตามได้รับการตอบสนองสูงกว่าความต้องการของผู้ตาม เน้นการพัฒนาผู้ตาม กระตุ้นและยก

ย่องซึ่งกันและกันจนเปลี่ยนผู้ตามเป็นผู้นำ และมีการเปลี่ยนต่อกันไป เรียกว่า Domino effect ต่อไปผู้นำการเปลี่ยนแปลงก็จะเปลี่ยนเป็นผู้นำจริยธรรม ตัวอย่างผู้นำลักษณะนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน

3. ผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership) ผู้นำที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตาม ซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับผู้ตามในด้านความต้องการ (Needs) ความปรารถนา (Aspirations) ค่านิยม (Values) และควรยึดจริยธรรมสูงสุด คือ ความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคม ผู้นำลักษณะนี้มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองความต้องการ และความจำเป็นอย่างแท้จริงของผู้ตาม ตัวอย่างผู้นำจริยธรรมที่สำคัญ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ท่านทรงเป็นนักวางแผนและมองการณ์ไกล นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง เช่น โครงการอีสานเขียว โครงการน้ำพระทัยจากในหลวง โครงการแก้มลิง เป็นต้น

ตามแนวคิด Resist Likert และสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยมิชิแกน (อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 13) ได้แบ่งลักษณะผู้นำเป็น 4 แบบ คือ

1) แบบใช้อำนาจ (Explorative-Authoritative) ผู้บริหารใช้อำนาจเผด็จการสูง ไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชาเล็กน้อย บังคับบัญชาแบบขู่เข็ญมากกว่าการชมเชย การติดต่อสื่อสารเป็นแบบทางเดียวจากบนลงล่าง การตัดสินใจอยู่ในระดับเบื้องบนมาก

2) แบบใช้อำนาจเชิงเมตตา (Benevolent-Authoritative) ปกครองแบบพ่อปกครองลูก ให้ความไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชาสูงใจโดยการให้รางวัล แต่บางครั้งขู่ลงโทษ ยอมให้การติดต่อสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนได้บ้าง รับฟังความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาบ้าง และบางครั้งยอมให้การตัดสินใจแต่อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างใกล้ชิดของผู้บังคับบัญชา

3) แบบปรึกษาหารือ (Consultative-Democratic) ผู้บริหารจะให้ความไว้วางใจ และการตัดสินใจ แต่ไม่ทั้งหมด จะใช้ความคิดและความเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอ ให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจ จะลงโทษนานๆ ครั้ง และใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทางจากระดับล่างขึ้นบนและจากระดับบนลงล่าง การวางนโยบายและการตัดสินใจมาจากระดับบน ขณะเดียวกันก็ยอมให้การตัดสินใจบางอย่างอยู่ในระดับล่าง ผู้บริหารเป็นที่ปรึกษาในทุกด้าน

4) แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Participative-Democratic) ผู้บริหารให้ความไว้วางใจ และเชื่อถือผู้ใต้บังคับบัญชา ยอมรับความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอ มีการให้รางวัลตอบแทนเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่กลุ่ม มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตั้งจุดประสงค์ร่วมกัน มีการประเมินความก้าวหน้า มีการติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทางทั้งจากระดับบนและระดับล่าง ในระดับเดียวกันหรือในกลุ่มผู้ร่วมงานสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารได้ทั้งในกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้ร่วมงาน

ตามทฤษฎีคิริพงษ์ ลดาวัลย์ (2540 : 97 – 98) การแบ่งแยกแบบของผู้นำโดยพิจารณาถึงขนาดของการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้นำเป็นเกณฑ์ สามารถแบ่งผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ

1) ผู้นำแบบอิตินิยมหรือแบบเผด็จการ (Autocratic Leadership) ผู้นำแบบนี้จะทำการวินิจฉัยสั่งการหรือออกคำสั่งต่าง ๆ อย่างรวบรัด อำนาจปัญหาใด ๆ ผู้นำแบบนี้จะทำหน้าที่กำหนดแนวนโยบาย สั่งการ

บังคับบัญชา โดยถือเอาความคิดเห็นของตนเองเป็นเด็ดขาด ผู้ตามต้องทำตามในทุกกรณี เพราะผู้นำแบบนี้สามารถใช้อำนาจในการที่จะให้คุณให้โทษแก่ลูกน้องได้เต็มที่

2) ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez – faire Leadership) ผู้นำแบบนี้จะปล่อยให้ลูกน้องมีอิสระอย่างเต็มที่ในการที่จะพิจารณาตัดสินใจเลือกกระทำการต่าง ๆ เองได้ตามใจชอบ ซึ่งหัวหน้าแบบนี้อาจจะทำหน้าที่เหมือนบุรุษไปรษณีย์มากกว่า เพราะการใช้อำนาจการควบคุมบังคับบัญชาลูกน้องแทบจะไม่มีเลย ซึ่งในสภาพความเป็นจริงแทบจะหาผู้นำแบบนี้ได้ยากมาก ทั้งนี้เพราะการมีผู้นำแบบนี้อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อการบริหารงานได้ง่าย

3) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ผู้นำแบบนี้มีลักษณะอยู่กึ่งกลางระหว่างผู้นำสองแบบแรก คือผู้นำแบบนี้จะให้ความสำคัญแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ยอมรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่างๆ จากผู้ร่วมงานอื่นๆ แล้วจึงตัดสินใจและสั่งการตามความคิดเห็นของคนส่วนมาก ผู้นำแบบนี้เปิดโอกาสให้ลูกน้องมีส่วนร่วมในการกระทำและตัดสินใจเสมอ

การเป็นหัวหน้างานทั้ง 3 แบบนี้ หัวหน้าแบบประชาธิปไตยจะเป็นแบบที่อำนวยความสะดวกการบริหารงานมากที่สุดส่วนผู้นำแบบเผด็จการนั้นแม้โดยหลักการทั่วไปอาจไม่ค่อยดีนักแต่บางครั้งอาจมีเหตุการณ์ สภาพการณ์บางอย่างที่อาจจำเป็นต้องมีผู้นำแบบนี้จึงจะสามารถอยู่รอดได้แต่ผู้นำแบบเสรีนิยมนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นเพียงมโนภาพเท่านั้น ซึ่งในโลกแห่งความเป็นจริงแล้วอาจไม่มีผู้นำแบบนี้ปรากฏในองค์กรเลย

Barnard (อ้างถึงในชินรัตน์ สมสืบ, 2539: 21) กล่าวว่าผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1) ความมีชีวิตชีวาและความอดทน หมายถึง ความคล่องแคล่วว่องไว แจ่มใส ร่าเริง ตั้งตัวอยู่เสมอพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ทุกชนิด ปรับตัว เปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนี้ยังต้องมีความอดทนในการทำงานอดทนต่อความยากลำบาก ไม่ย่อท้อ

2) ความสามารถในการตัดสินใจ หมายถึง การรู้จักตัดสินใจได้รวดเร็ว ถูกต้องและเต็มใจที่จะเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเองเมื่อมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้น

3) ความสามารถในการจูงใจคน หมายถึง ความสามารถในการพูดสนทนา และเขียนได้ดี อันแสดงถึงความสามารถในการเขียนภาษาได้อย่างคล่องแคล่ว และยังหมายถึงการวางตัว เอาใจคนได้อย่างถูกจังหวะสามารถสังเกตความสนใจของคนอื่น มีความสุจริตใจ เป็นที่ศรัทธาและสามารถชักจูงโน้มน้าวสมาชิกของกลุ่มให้มีความร่วมมือ อันทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย

4) ความรับผิดชอบ หมายถึง สภาพทางอารมณ์และความรู้สึกด้วยตนเองว่า สิ่งใดควร สิ่งใดถูกต้องในศีลธรรมและคุณธรรมตามสภาพสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ยินดีรับผิดชอบเมื่อมีข้อผิดพลาดและยินดีที่จะรับคำตำหนิ ในขณะเดียวกันก็ทำงานอย่างดีที่สุด แม้ว่าจะมีอุปสรรค

5) ความไหวพริบ หมายถึง ความเฉียบแหลมและความรอบรู้ ทันโลกทันเหตุการณ์ ความฉลาด มีไหวพริบ จำเป็นที่สุดสำหรับผู้นำทุกประเภท ซึ่งจะขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้นำเป็นบุคคลที่มีความรู้ดี ฐานะ ฐานะนโยบายวัตถุประสงค์ของงาน รู้วิธีบริหารงาน มีความสามารถในการสั่งการ วินิจฉัย เป็นคนมีความรอบรู้ สนใจในเรื่องต่าง ๆ รอบด้าน มีความคิดริเริ่ม และความสมบูรณ์ของสุขภาพทางกายและจิตใจ

เมื่อพิจารณาในมิติด้านคุณลักษณะของผู้นำ สามารถสรุปได้ว่า ผู้นำที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) ความรอบรู้และความสามารถ 2) มีคุณธรรมและจริยธรรม 3) มีศิลปะในการบริหารการปกครอง และ 4) ความคิดริเริ่มและหลักแหลม

2.2.4 ประเภทของผู้นำโดยทั่วไป

ถวิล ธาราโภชย์ (2524: 12 อ้างถึงใน สะสือรี วาสี, 2556: 17) ได้แบ่งประเภทของผู้นำตามสถานภาพ คือ

1) ผู้นำตามกฎหมาย เป็นผู้นำที่ได้อำนาจมาตามกฎหมายหรือกฎระเบียบที่สร้างขึ้นโดยพิจารณาเห็นว่าเป็นผู้ที่เหมาะสม ไม่ใช่จากลักษณะของความเป็นผู้นำของตนเองหรืออาจไม่มีลักษณะเป็นผู้นำก็ได้ เช่น ผู้นำในองค์กรหรือหน่วยงานราชการต่างๆ

2) ผู้นำที่มีบารมี เป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะพิเศษเกิดมาเพื่อเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่มีความสามารถ มีไหวพริบเฉลียวฉลาดรอบรู้ มีบุคลิกภาพดี น่าเลื่อมใส ศรัทธา สามารถโน้มน้าวจิตใจคนอื่นให้ปฏิบัติตามได้ เช่น ผู้นำทางศาสนา นักการเมืองคนสำคัญ ๆ

3) ผู้นำสัญลักษณ์ เป็นผู้นำที่เกิดขึ้นตามขนบธรรมเนียม ได้เป็นผู้นำเพราะมีลักษณะเด่นในความสามารถของตนเอง ในสังคมทั่วไป เราจะพบได้หลายลักษณะ เช่น ลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ประมุขของชาติ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ ลักษณะสัญลักษณ์ทางศาสนา ได้แก่ สังฆราช

วินิจ เกตุขำ (2522: 34) ได้แบ่งประเภทผู้นำจากตำแหน่ง คือ

1) ผู้นำตกทอด ผู้นำประเภทนี้จะได้ตำแหน่งเนื่องจากบรรพบุรุษเคยได้รับตำแหน่งมาก่อน บรรพบุรุษเป็นผู้ที่เคยได้รับความเคารพนับถือจากคนในสังคมมาก่อน สร้างบารมีไว้มาก เมื่อมีทายาทก็จะส่งเสริมให้ได้รับตำแหน่งสืบไป ถ้าทายาทมีความเป็นผู้นำและได้รับการฝึกฝนไว้อย่างดีก็จะสามารถนำบุคคลในกลุ่มไว้อย่างดี ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานการยอมรับในเรื่องของผู้นำอยู่แล้วในกลุ่มนั้น หากผู้นำประเภทนี้จากความเป็นผู้นำไม่สามารถทำหน้าที่ของผู้นำได้ดี เป็นที่เชื่อถือได้แล้ว ก็ไม่แน่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับตำแหน่งผู้นำหรือไม่ แต่โดยทั่วแล้วผู้นำตกทอดย่อมจะมีโอกาสในการเตรียมตัวเพื่อรับตำแหน่งอยู่แล้วจึงมักจะมีการฝึกฝนความเป็นผู้นำเพื่อรับตำแหน่ง ปัญหาจึงไม่ค่อยเกิดขึ้นมากนัก

2) ผู้นำเป็นทางการ ผู้นำประเภทนี้ปรากฏขึ้นในกลุ่มอย่างทางการ ได้รับหน้าที่ให้เป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผู้นำประเภทนี้ได้รับตำแหน่งมาโดยวิธีการดังนี้

- ผู้นำที่ได้จากการแต่งตั้ง คือ ผู้นำที่ได้รับการมอบหมายในการปฏิบัติหน้าที่โดยผู้มีอำนาจสูงขึ้นไปเห็นสมควรจะแต่งตั้งให้ทำงาน ถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะไม่มีความสามารถเด่นพิเศษ แต่เมื่อมีอำนาจ ก็คิดว่าเขาจะทำงานได้สำเร็จ ก็มีสิทธิ์ที่จะแต่งตั้งให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้นำได้ การแต่งตั้งนี้ก็เหมาะในบางสถานการณ์

- ผู้นำที่ได้จากการเลือกตั้ง ในบางครั้งผู้นำจะได้รับจากการเลือกตั้งเพราะจะช่วยสรรหาผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้นำ ดังนั้นผู้นำที่ได้รับจากการเลือกตั้งมักจะมีคุณลักษณะพิเศษ เช่น คล่องแคล่วในการทำงาน มี

ความสามารถในการพูดโน้มน้าวจิตใจคนอื่นให้มีความคล้อยตามได้ ตลอดจนทำตนให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของบุคคลทั่วไป

3) ผู้นำตามธรรมชาติ ในบางกลุ่มไม่มีผู้นำที่เป็นทางการ อาจเป็นเพราะไม่มีความจำเป็นหรือเพราะยังไม่ถึงเวลาก็ตาม มักจะมีใครบางคนที่ทำหน้าที่ตามธรรมชาติ โดยที่กลุ่มไม่ได้นึกถึงการเป็นผู้นำ แต่เมื่อบุคคลที่มีลักษณะที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติ ได้ทำหน้าที่สอดคล้องกับตำแหน่งผู้นำ ในที่สุดสมาชิกก็ยอมรับรู้สึกว่าเขาเหมาะสมกับการเป็นผู้นำกลุ่ม

จำเนียร ช่วงโชติ (2537: 34 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 18) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมของผู้นำเชื่อว่ามีการกำเนิดมาจากลักษณะส่วนตัวของผู้นำ รวมทั้งเกิดจากโครงสร้างของกลุ่มและสถานการณ์ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเช่นนั้นด้วย มีการศึกษาเปรียบเทียบบุคคลที่เป็นผู้นำกับบุคคลทั่วไป โดยเน้นเรื่องคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคลิภาพ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคลิภาพกับความเป็นผู้นำมีความซับซ้อนกัน ความเป็นผู้นำอาจต้องการคุณลักษณะบางอย่างหรืออาจต้องการคุณลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งจำเป็นที่จะต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์นั้นด้วย จึงไม่มีคุณลักษณะใดของบุคลิภาพที่ทำให้ผู้นำสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุก ๆ สถานการณ์ แต่เป็นที่ยอมรับกันว่าคุณลักษณะบางอย่างจะช่วยส่งเสริมให้ผู้นำทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้มากกว่า และยังเป็นเครื่องมือบ่งชี้ว่า คุณลักษณะ ความสามารถหรือบุคลิภาพที่พิเศษและเฉพาะ ซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำนั้นจะผันแปรหรือแตกต่างจากกลุ่มหนึ่งไปอีกกลุ่มหนึ่งหรือเกิดจากกิจกรรมหนึ่งไปสู่อีกกิจกรรมหนึ่ง

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ผู้นำอาจแบ่งตามประเภทได้เป็น 2 ประเภทด้วยกันตามหลักการใหญ่ คือ

1) ผู้นำทางการ คือ ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากระบบที่กฎหมายได้รับรองอย่างเป็นทางการสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ คือ (1) ผู้นำตามระบบราชการ โดยบางครั้งอาจไม่เป็นที่ยอมรับหรือไม่จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาชนหรือผู้อยู่ใต้ปกครองก็ได้ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ เลขาธิการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น (2) ผู้นำกึ่งระบบราชการ โดยเป็นการใช้สิทธิร่วมกันระหว่างประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ โดยประชาชนมีสิทธิในการออกเสียงในระดับหนึ่งและหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ควบคุมดูแล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น (3) ผู้นำที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชน เป็นผู้นำที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ประชาชนเป็นผู้คัดเลือกให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารจัดการและปกครองแทน เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกองค์การบริหารส่วนตำบล อธิการบดีและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เป็นต้น

2) ผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการ บางครั้งผู้นำที่เป็นทางการก็ยังอิทธิพลต่อยกกว่าผู้นำประเภทนี้ ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำที่ได้รับความน่าเชื่อถือจากประชาชน เช่น โต๊ะครู ผู้นำอาวุโสในหมู่บ้าน ผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นต้น

2.2.5 แนวคิดและความหมายของผู้นำในอิสลาม

เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ มีประชากรมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำในอิสลาม เนื่องจากเป็นที่ชัดเจนว่า ศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อ ของกลุ่มชนย่อมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในทุกด้านของบุคคล รวมไปถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมทั่วไปด้วย

อิสลามเป็นศาสนาที่วางกฎระเบียบทุกประการของมนุษย์ และให้มนุษย์ปฏิบัติภารกิจในฐานะผู้แทนของพระเจ้า ดังนั้นจึงมีการกำหนดแนวคิดด้วยเรื่องผู้นำในอิสลาม เพื่อใช้ศักยภาพในการพัฒนาชีวิตให้เป็นไปตามความประสงค์ของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงอำนาจอันแท้จริงในสากลจักรวาล

ผู้นำสูงสุดตามทัศนะของอิสลามมีการใช้ 3 คำ เพื่อเรียกชื่อตำแหน่ง คือ อิหม่าม เคาะลีฟะฮ์ และอามีรุลมุมีนีน ในการนี้คณะที่มวิจัย ขอเสนอดังต่อไปนี้

1) ความหมายของอิหม่าม

อิหม่าม ทางภาษา คำว่า “อิมามะฮ์” มาจากรากศัพท์ของภาษาคำว่า อัมมา ซึ่งหมายถึง การนำผู้คนในการละหมาด คำว่า “อิหม่าม” เป็นคำมุฟรัด (เอกพจน์) และ ญุมฮ์ (พหูพจน์) คือ อะอิมมะฮ์ อิหม่าม หมายถึง ผู้นำ

อิบนุ มัซซุร (1996 ค.ศ. : 1/213) กล่าวว่า อิหม่าม หมายถึง ผู้นำซึ่งผู้คนจะตามเขา ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี

รอซิบ อัลอัศฟาฮานี (1992 ค.ศ.: 87อ้างถึงใน สะลือรี วาลี, 2556: 21) ได้กล่าวว่า อิหม่าม หมายถึง ผู้นำ ซึ่งผู้คนจะปฏิบัติตามเขาทั้งคำพูด การกระทำ การเขียน และอื่น ๆ ทั้งที่ถูกและผิด

คำว่าเคาะลีฟะฮ์ เป็นอีกคำหนึ่งที่ใช้แทนคำว่าผู้นำในอิสลามเช่นกัน หากกล่าวถึงมิติทางการปกครองจะเรียกว่า “สถาบันคิลาฟะฮ์” เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองของอิสลาม เกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 632 หลังจากการเสียชีวิตของนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นรอซูลคนสุดท้าย และเกิดการล่มสลายใน ค.ศ.1924 เนื่องจากการล่มสลายอาณาจักรออตโตมานียะห์แห่งตุรกีปัจจุบัน

รากศัพท์ของเคาะลีฟะฮ์ มาจากคำว่า “เคาะละฟา” หมายถึง ผู้ทดแทนหรือผู้ที่เข้าไปแทนสถานะของบุคคลหนึ่ง บางทัศนะเห็นว่ามาจากรากศัพท์เดิมว่า “ค็อลฟ” มีความว่า ข้างหลัง ส่วนคำว่าเคาะลีฟะฮ์หรือคูละฟَاء ในรูปพหูพจน์นั้นมีความว่า ผู้มาที่หลัง ผู้ทดแทนหรือผู้สืบทอด

คำว่า เคาะลีฟะฮ์ สามารถแบ่งได้สองประเภท คือ

(1) เคาะลีฟะตุลลอฮ์ خلیفة الله (อ่านว่า เคาะลีฟะตุลลอฮ์) มีความว่าเป็นตัวแทนของอัลลอฮ์ นั่นก็คือ บรรดานบีและรอซูล(ก่อนๆ) รวมทั้งบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...﴾

ความว่า “และพระเจ้าของสุเจ้าได้ตรัสแก่บรรดาเหล่าอีกะฮ์ เราจะสร้าง(อาดัม) เป็นเคาะลีฟะฮ์ผู้หนึ่งบนพื้นพิภพ”

สุเราะฮ์อัลบาคอเราะฮ์ ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 30

และอัลลอฮ์ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ...﴾

ความว่า “พระองค์นั้นผู้ที่ทรงให้พวกเจ้าเป็นผู้สืบแทนในแผ่นดิน และได้ทรงเทิดบางคนของพวกเจ้าเหนือกว่าบางคนหลายชั้น”

สุเราะฮ์อัลอันอาม ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 165

(2) เคาะลีฟะตุรรอซูล خليفة الرسول (อ่านว่า เคาะลีฟะตุรรอซูล) คือ ผู้สืบทอดหน้าที่แทนรอซูล มิใช่เป็นผู้สืบทอดหน้าที่แทนอัลลอฮ์ ﷻ มีหน้าที่ปกป้องและดำเนินการต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของศาสนาอิสลามทั้งทางโลกและทางศาสนา حراسة الدين وسياسة الدولة (อ่านว่า หะรอ ซะตุตดิน วา สียาสาตุตเตาละฮ์) และประชาชาติมุสลิมทุกคน ทุกพื้นที่ ต้องยอมรับคำสั่งและอำนาจของเคาะลีฟะฮ์ ซึ่งเป็นประมุขของรัฐ รวมทั้งเป็นแบบฉบับที่ดีแก่ประชาชน

2) ความหมายของอิหม่ามหรือเคาะลีฟะฮ์ในทางวิชาการ

นักวิชาการได้ให้ความหมายคำว่า อิหม่าม ทางวิชาการไว้หลายท่าน แต่ทางนี้คณะที่มิวัลยขอเสนอบางส่วนเท่านั้น คือ

อัลมาวัรดี (1995 ค.ศ. : 1/60) ได้กล่าวว่า “อิมามะฮ์ถูกกำหนดในเรื่องของตำแหน่งที่สืบทอดจากท่านรอซูล เพื่อพิทักษ์ศาสนาและบริหารกิจการแผ่นดิน

อัลญุwaynī (1400 ฮ.ศ. : 15 อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 22) กล่าวว่า อิมามะฮ์ คือ อิหม่ามที่สมบูรณ์ ที่รับผิดชอบในเรื่องทั่วไป โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโลกนี้และศาสนา

อิบน์ คอลดูน (1996 ค.ศ. : 185) กล่าวว่า อิหม่าม หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจการศาสนาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชาติทั้งโลกนี้และโลกหน้า และหากเป็นกิจการบริหารราชการแผ่นดินก็จะต้องเป็นไปเพื่อศาสนามีผลตอบแทนในโลกหน้าด้วยเช่นกัน แท้จริงอิหม่ามนั้นคือผู้พิทักษ์รักษาศาสนาและบริหารราชการแผ่นดิน

มุฮัมมัดรอซิด ร็ฎฏอ(1994 ค.ศ.: 17อ้างถึงใน สะสือรี วาลี, 2556: 22) กล่าวว่า คีลาฟะฮ์ อิมามะฮ์ และ อามิรุลมุมินีน ทั้งสามคำนี้ มีความหมายเดียวกัน คือ การเป็นผู้นำสูงสุดในรัฐอิสลาม มีหน้าที่พิทักษ์รักษาศาสนาและบริหารราชการแผ่นดินพร้อม ๆ กัน

ดังนั้นอิหม่าม ควรที่จะมีความหมายว่า ประมุขหรือผู้นำสูงสุดในรัฐอิสลามในการทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดภารกิจต่อจากรอซูล ﷺ เพื่อเป็นผู้นำของศรัทธาชนทั้งทางด้านอาณาจักรและศาสนจักร ให้ดำเนินไปตามชาอ์เราะฮ์ เสริมสร้างความสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

3) การดำรงตำแหน่งของผู้นำในอิสลาม

การดำรงตำแหน่งของผู้นำตามทัศนะของอิสลาม สามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ (1) การได้มาโดยเสียงส่วนใหญ่หรือการลงมติจากผู้ทรงคุณวุฒิ (2) การได้มาโดยการเสนอชื่อจาก เคาะลีฟะฮ์คนก่อน (3) การได้มาโดยความเห็นชอบจากประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิ และ (4) การได้มาโดยการสืบสันตติวงศ์ (อัब्ดุลฮาดี สะบูดีง, 2547 : 31 - 33)

4) เงื่อนไขและคุณลักษณะของผู้นำในรัฐอิสลาม

คุณลักษณะผู้นำในอิสลามตามทัศนะอิสลามนั้น สามารถแบ่งประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ก) ด้านความพร้อม คือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งอิหม่ามจะต้องมีความพร้อมดังต่อไปนี้

- เป็นมุสลิม คุณสมบัติประการแรกของอิหม่าม มุสลิมไม่สามารถเลือกผู้ปฏิเสธศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ มาเป็นผู้นำมุสลิมได้

บรรดานักปราชญ์มุสลิมได้มีมติเห็นพ้องกันว่า คนกาฟิรไม่สามารถที่จะมาเป็นผู้นำของมุสลิมได้ ดังที่ กอฎี อียาฎ ได้กล่าวว่า นักปราชญ์มุสลิมได้มีความเห็นพ้องกันว่าผู้นำจะต้องไม่ใช่ผู้ปฏิเสธอิสลาม (อันนะวะวีย์, 1995 ค.ศ.: 229/12)

- บรรลุศาสนภาวะ คือ การเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะพร้อมที่จะเป็นผู้นำสามารถคิดพิจารณาด้วยทบทวนญัตติได้ หากยังไม่บรรลุลศาสนภาวะก็ไม่สามารถจะบริหารประเทศ

- สติสัมปชัญญะ คือ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีสติปัญญาที่สมบูรณ์ เฉลียวฉลาด ไม่ใช่ผู้มีปัญญาอ่อนหรือโง่เขลา ดังปรากฏในอัลกรุอ่านว่า

﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ...﴾

ความว่า “และจงอย่ามอบให้แก่บรรดาผู้ที่โง่เขลา ซึ่งทรัพย์สินของพวกเขา”

สุเราะฮ์อัลนิซาอ ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 5

และยังได้ปรากฏในหะดีษปี ﷺ ได้กล่าวว่า

((رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الْمُسْتَلَى حَتَّى يَبْرَأَ، وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَكْبُرَ))

ความว่า “ปากกาจะถูกยกขึ้น (ไม่บันทึกความผิด) สำหรับคน 3 คน หนึ่งในนั้นคือ คนที่เป็นบ้าจนกว่าเขาจะหาย”

บันทึกโดยอบูดาวูด หะดีษที่ 4398, อัตติรมิซีย์ หะ
ดีษที่ 1423, อิบน์มาญะฮฺ หะดีษที่ 2041

- เพศชาย คือ ผู้นำสูงสุดของรัฐอิสลามจะต้องเป็นเพศชาย เป็นคุณสมบัติที่ถูกกำหนดไว้ในหลักการปกครองของอิสลาม เนื่องจากโดยธรรมชาติดั้งเดิมที่อัลลอฮ์ ﷻ สร้างนั้นความเป็นบุรุษนั้นย่อมมีความแข็งแกร่งกว่าสตรี ดังปรากฏในอัลกรุอ่าน

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ...﴾

ความว่า “บรรดาชายนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองเลี้ยงดู บรรดาหญิง...”

สุเราะฮอัลนิซาอ ส่วนหนึ่งจากอายะฮฺที่ 34

- มีประสาทสัมผัสครบบริบูรณ์ คือ ผู้นำต้องมีประสาทสัมผัสที่สมบูรณ์ ไม่พิการ เพราะความพิการจะทำให้เป็นอุปสรรคในการบริหารรัฐ รวมทั้งประชาชนอาจขาดความศรัทธาได้ ดังที่ อิบน์ คอลดูต (1996 ค.ศ.: 188) ได้กล่าวว่า การมีประสาทสัมผัสที่ครบสมบูรณ์นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง หากร่างกายบกพร่องในส่วนใดส่วนหนึ่งแล้ว จะส่งผลต่อการบริหารราชการแผ่นดิน การบกพร่องทางร่างกาย เช่น การได้ยิน การพูด หรือ การมองเห็น สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้นำไม่มีความคล่องตัวในการปฏิบัติหน้าที่การบริหารราชการแผ่นดิน การปกครองที่ดีต้องอยู่ที่ความพร้อมของผู้นำด้วย หากผู้นำมีความผิดปกติทางร่างกายจะทำให้ไม่สามารถที่จะเกิดปัญญาที่ดีได้

- เป็นไท หมายถึง ผู้นำต้องเป็นเสรีชนและมีความพร้อมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งสามารถใช้เวลาทุ่มเทให้กับการบริหารประเทศได้อย่างเต็มที่

ข) มีวุฒิภาวะ

วุฒิภาวะของผู้นำสามารถแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

- มีความรู้และความสามารถในการวินิจฉัย สามารถบริหารงานให้เป็นไปตามหลักชารีอะฮ์ได้ และระดับความรู้ของผู้นำนั้นจำเป็นจะต้องถึงขั้นสามารถวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นได้หรือไม่ นั่น ซึ่งมีทักษะที่แตกต่างกัน ดังนี้

ทักษะที่ 1 ผู้นำต้องมีความรอบรู้และความสามารถวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้
ทุกประเด็น

ทักษะที่ 2 ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการวินิจฉัยในระดับหนึ่ง แต่ไม่จำเป็นต้องรอบรู้อย่างละเอียดทุกเรื่อง เพียงแค่ผู้นำจำเป็นต้องมีที่ปรึกษาในประเด็นต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจอย่างเพียงพอ

- มีคุณธรรม คุณธรรมในเรื่องศาสนาเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของผู้นำ
ในการเลือกผู้นำนั้น ความมีคุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องควบคู่ไปกับการบริหารกิจการศาสนาตลอดจนการบริหารรัฐ

- มีความเข้มแข็งและกล้าหาญ ผู้นำจะต้องเป็นผู้กล้าตัดสินใจแก้ปัญหา กล้าที่จะ
พิพากษา กล้าที่จะต่อสู้ รัฐบาลงานการเมืองตลอดจนงานด้านนโยบายและการบริหาร และต้องมาจาก
ตระกูลกูรอยซ์(ตระกูลที่มีเกียรติของชาวอาหรับเมืองมักกะฮ์ และเป็นตระกูลของนบีมุฮัมมัด)

ค) ด้านความเหมาะสม หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งมีความเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งเป็น
ผู้นำโดยมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไข ฐิติภาวะของผู้นำดังที่ได้กล่าวมาหรืออาจมีความบกพร่องในบาง
ประการ ฉะนั้นผู้นำที่มีความบกพร่องในฐิติภาวะสามารถดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำได้ แต่ต้องพยายามแก้ไขสิ่งที่
ตนบกพร่องอยู่ให้ได้ เช่น ความรู้ความสามารถในการอิติฮาด(วินิจฉัยบัญญัติอิสลาม) ซึ่งเขาจะต้องมุ่งหา
นักปราชญ์ที่สามารถวินิจฉัยเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลานั้นได้ และความเหมาะสมนี้ต้องคำนึงถึง
สภาพการณ์ในขณะนั้นด้วย เช่น รัฐอยู่ในภาวะสงครามหากมีการคัดเลือกผู้นำรัฐในขณะนั้นก็ต้อง
คำนึงถึงความเป็นแม่ทัพเป็นอันดับแรก เป็นต้น

5) สิทธิและหน้าที่ของผู้นำในรัฐอิสลาม

ผู้นำมีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ปกป้องหลักศาสนาให้คงที่ตามแบบฉบับเดิม และกำจัด
ต่อต้านสิ่งที่เป็นการอธรรม ซึ่งอำนาจหน้าที่ของผู้นำในรัฐอิสลาม มีดังต่อไปนี้

- สิทธิและหน้าที่ของผู้นำรัฐอิสลามด้านการปกป้อง และทำนุบำรุงศาสนา

ก) การตะวะฮ์ (การเผยแพร่) มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักของการเผยแพร่ให้มวลมนุษย
นั้นหวนกลับไปสู่อิสลามอย่างสมบูรณ์ด้วยการทำความดี และละทิ้งความชั่ว หวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์
ﷻ ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งบทบัญญัติของการเผยแพร่เป็นหน้าที่หลักของบรรดารอซูล(ศาสนทูต) ตั้งแต่ นบี
อาดัม ซึ่งเป็นมนุษย์คนแรกและเป็นต้นตระกูลของมนุษยชาติ จนกระทั่งรอซูลสุดท้าย คือ นบีมุฮัมมัด ﷺ
ดังปรากฏในอัลกรุอ่านมากมาย เช่น อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสว่า

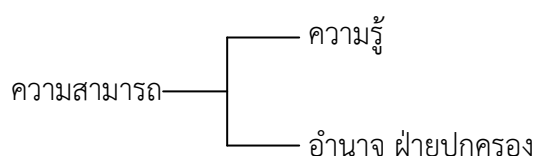
﴿لَكُمْ أَمَةٌ جَعَلْنَا مَنَسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُكَ فِي
الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ﴾

“สำหรับทุก ๆ ประชาชาติ เราได้กำหนดพิธีทางศาสนาขึ้นโดยที่พวกเขาปฏิบัติพิธีนั้น¹ ดังนั้นคนหนึ่งคนใดอย่าได้โต้แย้งเจ้าในกิจการนั้น และจงเรียกร้องเชิญชนสู่พระเจ้าของเจ้า แท้จริงเจ้านั้นอยู่บนแนวทางที่เที่ยงธรรม”

สุเราะฮ์ อัลหัจญ์ อายะฮ์ที่ 67

เมื่อการตะวะฮ์เป็นหน้าที่หลักของรอซูล ฉะนั้นการตะวะฮ์ก็ถือเป็นหน้าที่หลักของประชาชาติเช่นกัน เพราะตามหลักการแล้วประชาชาติเป็นหุ้นส่วนของรอซูล สิ่งใดที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงใช้รอซูลก็ถือว่าทรงใช้ประชาชาติเช่นกัน ยกเว้นกรณีเฉพาะบางประเด็นเท่านั้น

การทำงานเผยแผร์เพื่อให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยหลักการ 2 ประการ คือ อำนาจแห่งความรู้ และอำนาจฝ่ายปกครอง

- กำจัดสิ่งที่คลุมเครือและอุตริกรรมทางศาสนา คือ ผู้นำต้องปกป้องอิสลามให้พ้นจากสิ่งคลุมเครือและอุตริกรรม อันจะนำอิสลามไปสู่ความหายนะทั้งในหลักการศรัทธาและหลักปฏิบัติ อุบู ยะฮฺลา (1358 ฮ.ศ. : 27 อ้างถึงใน สะฮีร วาลี, 2556: 26) กล่าวว่า ผู้นำต้องปกป้องรักษาศาสนาให้คงอยู่ หากเกิดการบิดเบือน หรือคลุมเครือในเรื่องศาสนา ผู้นำต้องชี้แจงหลักฐานให้ชัดเจนเพื่อปกป้องศาสนาไม่ให้เกิดความเสียหาย

- การปกป้องอาณาเขตและรักษาความสงบสุขของประชาชน คือ ผู้นำต้องสร้างกองทัพที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ปกป้องอาณาจักรจากการรุกรานของศัตรู ต้องมีการเตรียมพร้อมข้อมูลข่าวสารและทำให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความสงบสุข มีความปลอดภัยทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความอิสระในการนับถือศาสนา ชีวิต และทรัพย์สิน เป็นต้น

- ปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ การปฏิบัติดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นต่อผู้นำและประชาชนของรัฐอิสลามและต้องนำบทบัญญัติของศาสนาเป็นแหล่งอ้างอิงในการบริหารประเทศอย่างเคร่งครัด

- ส่งเสริมการกระทำความดีและห้ามปรามความชั่ว การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวบางครั้งต้องใช้ความนุ่มนวลและบางครั้งต้องใช้กำลังห้ามปราม แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับศาสนบัญญัติที่กำหนดไว้

¹ หมายถึง บัญญัติต่าง ๆ หรือแนวทางแห่งการปฏิบัติศาสนาโดยที่พวกเขาจะต้องปฏิบัติตามบัญญัติของตน

- บริหารราชการแผ่นดิน โดยนำศาสนบัญญัติเป็นหลักการในการบริหาร ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวต้องมาจากอัลลอฮ์ ﷻ และรอซูลเท่านั้น ดังปรากฏในอัลกรุอ่าน

﴿...إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يُمْضُ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ﴾

“...แท้จริงการชี้ขาดนั้นมีสิทธิของใครอื่น นอกจากเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้นโดยที่พระองค์จะทรงแจ้งความจริง² และพระองค์เป็นผู้ที่เยี่ยมที่สุดในบรรดาผู้ชี้ขาด”

สุเราะฮ์อัลอันอาม ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 57

ซาริอะฮ์เป็นกฎหมายที่ทรงยุติธรรม นำสมัย และสามารถใช้ได้ทุกสภาวะการณ์ตามกรอบที่อัลลอฮ์ ﷻ กำหนด และแบบอย่างของนบีมุฮัมมัดเป็นหลักในการบริหาร สำหรับหน้าที่ต่อประชาชน คือ 1) ให้ความยุติธรรม 2) รักษาความเป็นหนึ่งเดียวในหมู่ประชาชนและหลีกเลี่ยงจากสิ่งทีก่อให้เกิดความแตกแยก และ 3) บริหารทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน

- การประกาศญิฮาด(ทำสงครามในหนทางของอัลลอฮ์ﷻ) หมายถึง การที่มุสลิมได้อุทิศชีวิตและทรัพย์สินเพื่อทำสงครามในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยสาเหตุที่ต้องญิฮาดในอิสลาม 1) เพื่อกำจัดศัตรู 2) เพื่อช่วยเหลือกลุ่มมุสลิมที่อ่อนแอ ที่ถูกข่มเหงรังแกจากผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม และ 3) เพื่อญิฮาดกับผู้ปฏิเสธอิสลามและปฏิเสธกฎหมายของอัลลอฮ์ﷻ

6) สิทธิและหน้าที่ของประชาชนต่อผู้นำรัฐอิสลาม

- สิทธิในการเคารพและเชื่อฟังต่อผู้นำ ดังอายะฮ์อัลกรุอ่านได้กล่าวว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ

مِنْكُمْ...﴾

“โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลายจงเชื่อฟังอัลลอฮ์ ﷻ และเชื่อฟังรอซูล และ (เชื่อฟัง)ผู้ปกครองในหมู่พวกเจ้าด้วย”

สุเราะฮ์อัลนินชาอ ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 59

และเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในปี ๖๖๑ ได้กล่าวว่า

² แจ้งความจริงที่พระองค์ได้ทรงชี้ขาดประชาชาติในอดีตมาแล้ว เพื่อจะได้เป็นบทเรียนแก่พวกเจ้า

((مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ

يُطِيعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي))

ความว่า “ผู้ใดเชื่อฟังต่อข้า(รอซูล) แท้จริงผู้นั้นได้เชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ ﷻ และผู้ใดทรยศต่อข้า (รอซูล) แท้จริงผู้นั้นได้ทรยศต่ออัลลอฮ์ ﷻ เช่นกัน และผู้ใดเชื่อฟังต่อผู้นำ แท้จริงผู้นั้นได้เชื่อฟังต่อข้า(รอซูล) และผู้ใดทรยศต่อผู้นำ แท้จริงผู้นั้นได้ทรยศต่อข้า(รอซูล)”

บันทึกโดยอัลบุคอรียะ หะดีษที่ 2957

และการเคารพเชื่อฟังอัลลอฮ์ ﷻ และการเชื่อฟังรอซูลเป็นไปในลักษณะของการภวอะฮ์มุลลัก(ตลอดไปจนกระทั่งวันสิ้นโลก) แต่การเชื่อผู้นำนั้นเฉพาะประเด็นสิ่งที่ไม่ขัดแย้งกับหลักการของอิสลามเท่านั้น และหากว่าคำสั่งใช้ดังกล่าวได้ขัดแย้งกับหลักชารีอะฮ์แล้ว ผู้ตามจะต้องไม่ปฏิบัติตามอย่างเด็ดขาดดังที่หะดีษของนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةٍ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ))

ความว่า “ไม่มีการเชื่อฟังในสิ่งที่เป็นมะเศียด แท้จริงการเชื่อฟังนั้นเฉพาะสิ่งที่ดีเท่านั้น”

บันทึกโดยอัลบุคอรียะ หะดีษที่ 7257

อิสลามได้ห้ามประชาชนหมิ่นประมาทผู้นำ ดังหะดีษของนบีได้กล่าวว่า

((مَنْ أَهَانَ سُلْطَانَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ أَهَانَهُ اللَّهُ))

ความว่า “ผู้ใดดูถูกเหยียดหยามไม่เชื่อฟังต่อสุลตอน (ผู้ปกครองอิสลาม) ของอัลลอฮ์บนแผ่นดินนี้ อัลลอฮ์จะทำการเหยียดหยามพวกเขา”

บันทึกโดยอัลติรมีซียะ หะดีษที่ 2224

- การถอดถอนเคาะลีฟะฮ์ ผู้ตามสามารถถอดถอนอิหม่ามได้ในกรณีมรุตต(พันศาสนา) หรือกัฟฟาร(ปฏิเสธอิสลาม) อย่างชัดเจนเท่านั้น และบรรดานักปราชญ์มีมติเห็นพ้องกันว่าเมื่อใดที่อิหม่ามบริหารประเทศ ปฏิบัติหน้าที่ได้ถูกต้องและมีความยุติธรรม ประชาชนไม่มีสิทธิที่จะถอดถอนอิหม่ามได้ อิสลามไม่อนุญาตให้ประชาชนก่อการกบฏต่ออิหม่าม แม้ว่าเขาได้กระทำความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงหรือบริหารประเทศโดยขัดบทยุติของอิสลาม นอกจากในกรณีที่ผู้นำเป็นกาฟิร(ไม่ใช่มุสลิม) เท่านั้น (อัลดุลฮาดี สาบุดิง, 2547: 58)

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ผู้นำสูงสุดตามทัศนะของอิสลามมีการใช้ภายใน 3 คำนี้ เพื่อเรียกชื่อตำแหน่ง คือ อิหม่าม เคาะลีฟะฮ์ และอามีรุลมุมินีน มีหน้าที่พิทักษ์รักษาศาสนาและบริหารราชการแผ่นดินพร้อม ๆ กัน การได้มาซึ่งตำแหน่งของผู้นำตามทัศนะของอิสลาม สามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ (1) การได้มาโดยเสียงส่วนใหญ่ หรือการลงมติจากผู้ทรงคุณวุฒิ (2) การได้มาโดยการเสนอชื่อจาก เคาะลีฟะฮ์คนก่อน (3) การได้มาโดยความเห็นชอบจากประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิ และ (4) การได้มาโดยการสืบสันตติวงศ์ ผู้นำควรที่จะมีคุณสมบัติที่เพียบพร้อมในทุกด้าน ทั้งทางด้านสติปัญญา วุฒิภาวะ ความสามารถ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการ (Means) สำคัญที่จัดว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง และเป็นสาระสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีสื่งกับประการใดนั้น การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2527)

จอห์น เอ็ม โคเฮน และนอร์แมน ที อัปฮอฟฟ์ (1977 อ้างถึงใน พนัส ดอกบัว, 2552) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจไม่ใช่เพียงแค่การตัดสินใจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นการตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย การตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ และการประเมินผลด้วยเนื่องจากการประเมินผลทำให้ได้รับผลสะท้อนกลับไปสู่การตัดสินใจใหม่ นอกจากนี้ โคเฮนและอัปฮอฟฟ์ ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่าประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งทุกขั้นตอนจะมีความสัมพันธ์กัน โดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็นผู้ที่มีบทบาทในทุกๆเรื่อง มิได้ให้ประชาชนปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ทุกอย่างต้องเป็นของประชาชนที่จะคิดค้นขึ้นมา สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

จามะรี เชียงทอง (2549) กล่าวถึง การมีส่วนร่วม “ประชาสังคม” และการเมืองภาคประชาชน ไว้ว่า นโยบายการพัฒนากระแสหลักได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับรากหญ้า สะท้อนให้เห็นจากนโยบายการพัฒนาชุมชน ที่มีความพยายามกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมกำหนดนโยบาย และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ แต่ในความจริงชุมชนมักจะถูกมาร่วมทำ แต่ไม่มีส่วนกำหนดนโยบาย เพราะได้ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางแล้ว

การเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ไม่ได้เป็นการเคลื่อนไหวทางด้านเศรษฐกิจหรือด้านการเมืองอย่างเดียว แต่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อคุณค่าทางสังคมบางประการที่ตนเองเชื่อมั่น เช่นในประเทศตะวันตกจะมีการเคลื่อนไหวของกลุ่ม เกย์ เลสเบี้ยน เป็นต้น

องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGOs เริ่มเข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวภาคประชาชนเช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม หรือการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านระบบทุนนิยม เช่น ต่อต้านร้านค้าข้ามชาติ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงในภาคประชาชนตั้งแต่ยุคกรอบแนวคิด “การมีส่วนร่วมของประชาชน” มาถึง “ประชาสังคม” และ “การเคลื่อนไหวภาคประชาชน” การเคลื่อนไหวเหล่านี้ เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการพัฒนา ผสมกับอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน

การเรียกร้องการมีส่วนร่วม ในปลายทศวรรษที่ 1970 และต้นทศวรรษที่ 1980 องค์กรพัฒนาระดับโลกและรัฐบาลประเทศกำลังพัฒนา ต้องทบทวนนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจังมากขึ้น ให้มีการจัดการพัฒนาใหม่โดยต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความตื่นตัวในหมู่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง กำจัดอุปสรรคทุกประการที่ขัดขวางการมีส่วนร่วม และจัดระบบชุมชนเสียใหม่ให้ชุมชนมีโอกาสในการจัดกิจกรรมของชุมชนที่จะส่งผลในการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนเอง ความคิดเหล่านี้นำไปสู่กระแสการพัฒนาที่มีอิทธิพลต่อการผลักดันนโยบายของรัฐบาล นำไปสู่การกระจายอำนาจ เช่นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่างๆ

การมีส่วนร่วมในกรอบแนวคิดการพัฒนา มีฐานคิดที่ต่างกันอยู่ 2 ฐาน คือ

1. ความเชื่อในศักยภาพของปัจเจก ที่จะมีสิทธิ ในการแสดงความคิดเห็นของตนเอง ร่วมจัดกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวัน
2. การมีส่วนร่วมในแนวชุมชนนิยม เน้นความสำคัญของชุมชน หรือมนุษย์ที่รวมกันมากกว่าที่จะเป็นแต่ละคน ในการร่วมกันกำหนดการกระทำต่างๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

Erwin (1976 อ้างถึงใน ธวัช สิทธิกิจโยธิน, 2543: 18) ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตน เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สามารถที่จะนำการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้นนั้น การมีส่วนร่วมดังกล่าวเกิดจากแนวความคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วมที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผน และลงมือกระทำ ร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันจะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มกระทำ การที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

Davis (1971 อ้างถึงใน ประสพสุข ตีอินทร์, 2531: 18) ได้สรุปแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นและทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534: 161) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีหลักเกณฑ์ใหญ่ ๆ คือ ประการแรก ชุมชนนั้นจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจว่า ควรทำอะไร และทำอย่างไร ประการที่สอง ชุมชนนั้นจะต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามแนวทางที่ได้วางไว้ และประการที่สามชุมชนนั้นจะต้องได้รับประโยชน์จากการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความหมายของการมีส่วนร่วม

ยุวพันธ์ วุฒิเมธี (2526: 26) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันมนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

เสน่ห์ จามริก (2527: 22 อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลณภาดล, 2553: 14) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้หมายความว่าประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์การพัฒนาตั้งขึ้น แท้ที่จริงแล้วให้ชุมชนมีกิจกรรมและวิธีดำเนินการของเขาเองในชุมชน

อำนาจ อนันตชัย (2527: 138) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานดียิ่งขึ้น ประสิทธิภาพเกี่ยวกับหน่วยงานมีโครงสร้าง นโยบาย การดำเนินงาน และใช้วิธีการให้บรรลุถึงเป้าหมายโดยวิธีการที่ดีที่สุดในสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกกับคุณภาพของคนในหน่วยงาน

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 81) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรและปัจจัย

การผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกสังคม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2526: 6) ได้เสนอความหมายและหลักการสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำ การส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่ม คน ชุมชน สมาคมมูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกันในเรื่องต่อไปนี้จะบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนจนถึงความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหารูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ

อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร (2529: 25) ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง

1. ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมหรือปรึกษาหารือในการวางโครงการ วิธีการดำเนินการ การติดตามตรวจสอบ และการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์
2. ร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือแล้ว จะต้องร่วมในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
3. ร่วมปฏิบัติตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น
4. ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีส่วนร่วมในการตรวจตรา ดูแลรักษา และประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

สุรีย์ ตันท์ศรีสุโรจน์ (2531: 8) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า เป็นการร่วมมือปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ และเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

Alastair (1982 อ้างถึงในขวัญชัย วงศ์นิติกร, 2532: 18) ได้ให้คำจำกัดความว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ มิติที่หนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำ หรือทำอย่างไร มิติที่สอง การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สาม คือ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

โสภณ หมวดทอง (2533: 12) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆของชุมชนนั้นมีปัจจัยทางสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ และที่อยู่อาศัยเข้ามาเกี่ยวข้อง และกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนจะได้รับความร่วมมือบรรลุความสำเร็จได้จะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ หรือการดำเนินงานกิจกรรมในนามกลุ่มองค์กรของชุมชน

กุนจันทร์ สิงห์สุ (2535: 16) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลก็ดักกลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก และเป็นไปเพื่อสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชนรวมทั้งมีอำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ และผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

สำนักงานแรงงานระหว่างชาติ (International Labour Office, 1971: 7 อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลนภาดล, 2553: 16) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือ ในการทำงานบางสิ่งบางอย่างซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบด้วย

Kasperson และ Breitbandm (1974 อ้างถึงใน ธวัช สิทธิกิจโยธิน, 2543: 18) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนจะทำตนเป็นผู้กระทำในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในกระบวนการพัฒนา ซึ่งจะก่อให้เกิดผล 2 ด้าน คือ

1. ประชาชนจะสามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้
2. ผลของกิจกรรมที่ประชาชนได้ทำไปจะต้องสะท้อนกลับสู่พวกเขาเหล่านั้น

Reeder (1974 อ้างถึงใน อำภรณ์ ช่างเกวียน, 2540: 24) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมเป็นกลุ่ม

United Nation (1975 อ้างถึงใน ธวัช สิทธิกิจโยธิน, 2543: 18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรก ในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากร และประการที่สองในการกระทำ โดยสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการ

WHO / UNICEF (1978 อ้างถึงใน ธวัช สิทธิกิจโยธิน, 2543: 18) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำ การตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำ โดยกลุ่มองค์กรสหประชาชาติ เน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึง

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

Wertheim (1981 อ้างถึงใน ธวัช สิทธิกิจโยธิน, 2543: 19-20) อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม คือ ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางการบริหาร และทางการเมืองด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อ

1. กำหนดความต้องการในชุมชนของตน
2. กำหนดชีวิตทำงานและความเป็นอยู่ของตน

White (1982 อ้างถึงใน อำภรณ์ ช่างเกวียน, 2540: 25) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 3 มิติ คือ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าอะไรควรทำอย่างไร มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

Ho (1983 อ้างถึงใน ธวัช สิทธิกิจโยธิน, 2543: 19) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาความรู้ เนื้อหา ดังนี้คือ

1. การเน้นคุณค่าของการวางแผนระดับท้องถิ่น
2. การใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรที่จะหาได้ในท้องถิ่น
3. การฝึกอบรมที่เน้นให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองได้
4. การแก้ไขปัญหาตามความต้องการพื้นฐานโดยสมาชิกของชุมชน
5. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม
6. การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สอดคล้องกับการพัฒนาด้วยตนเอง

ปกรณ ปรียากร (2520: 64) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน คือการที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ ซึ่งกระทำ ได้ 4 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. เป็นผู้มามีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า อะไรคือความจำเป็น ขั้นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสนองตอบความจำเป็นขั้นพื้นฐาน
3. เป็นผู้มามีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้า และบริการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ให้แก่ชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลทำให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมนั้น มีผู้เสนอปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้หลายประการดังนี้ ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนมี 11 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคล จะเลือกแบบและวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐาน
2. มาตรฐานคุณค่า บุคคล และกลุ่มบุคคล จะปฏิบัติในสิ่งที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
3. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคล จะมีพฤติกรรมเพื่อปกป้องและรักษาเป้าหมายของตนเอง
4. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา บุคคล หรือกลุ่มบุคคล บางครั้งจะมีพฤติกรรมที่เกิดจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา
5. ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคล จะมีพฤติกรรมตามที่ตนเองคาดหวังว่าควรจะแสดงในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่นด้วย
6. การมองแต่ตนเอง บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะทำในสิ่งต่าง ๆ ที่ตัวเองคิดว่าตัวเองควรต้องกระทำเช่นนั้น
7. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะทำในสิ่งต่างๆ ในสถานการณ์ที่ถูกบังคับ
8. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะทำสิ่งต่างๆ ตามนิสัยที่ชอบหรือให้สอดคล้องกับประเพณีเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้นๆ
9. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคมตามจำนวนชนิดของโอกาสซึ่งโครงสร้างของสังคมเอื้ออำนวยให้
10. ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเห็นว่าสามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์เช่นนั้น
11. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขาารู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุนที่ดีให้กระทำในกิจกรรมนั้น ๆ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง ผู้น้อยก็ต้องช่วยแรง
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำ ต่าง ๆ เช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

โสภณ หมวดทอง (2533: 12) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น มีปัจจัยทางสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ และที่อยู่อาศัยเข้ามาเกี่ยวข้อง และกิจกรรมต่างๆของชุมชน จะได้รับความร่วมมือ และบรรลุความสำเร็จได้จะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันของชุมชนเป็นส่วนมาก หรือ การดำเนินงานกิจกรรมในนามกลุ่มองค์กรของชุมชน

World Health Organization (1981 อ้างถึงใน เกียรติศักดิ์ เรื่องทองดี., 2536: 12- 13) ได้เสนอ ปัจจัยของการมีส่วนร่วม 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่สหประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ นั้นจะมีเหตุผลที่สำคัญ คือ ประการแรก มองเห็นว่าตนจะได้ผลตอบแทนในสิ่งที่ทำไป และประการที่สองได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

2. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางการมีส่วนร่วม จึงควรมีลักษณะดังนี้ คือ ประการแรก เปิดโอกาสให้ทุก ๆ คนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประการที่สอง มีการกำหนดเวลา และประการที่สาม มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

3. ปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

ชูเกียรติ ภัยลี (2536: 19 - 21) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม แบ่งออกได้ 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล
2. ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยทางการติดต่อสื่อสาร

จากแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาสรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมีดังนี้ คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการสื่อสาร คือ การติดต่อสื่อสารทั้งการสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคล

2. การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน มาตรฐานคุณค่า เป้าหมายประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา ความคาดหวัง การมองแต่ตนเอง การบีบบังคับ นิสัยและประเพณี โอกาส ความสามารถ และการได้รับการสนับสนุนของบุคคลและกลุ่มบุคคล

3. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติ ตำแหน่ง และอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า

4. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม และปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีผู้ศึกษาและมีผู้ให้ความคิดเห็นไว้ดังนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2526: 25) ได้ชี้ให้เห็นลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนที่แล้มา เป็นการมีส่วนร่วมในแง่เข้ามาร่วมสมทบแรงงานสมทบวัสดุ สมทบเงิน ร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมกันทำ แต่การเข้ามามีส่วนร่วมในปัจจุบันและอนาคตจะเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมบำรุงรักษามากกว่าการร่วมสมทบในรูปอื่น ๆ แม้ว่าจะยังมีหลักการในการร่วมแรง วัสดุ เงิน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527: 6-7) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยตลอด และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

Chapin (1977 อ้างถึงใน ธวัช สิทธิกิจโยธิน, 2543: 18) กล่าวว่า ลักษณะที่จะเป็นเครื่องชี้การมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม จะดูได้จากลักษณะต่างๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การบริจาคเงินทอง วัสดุ สิ่งของ และการเสียสละเวลา แรงงาน การเงิน การเป็นสมาชิกของคณะกรรมการ และการเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้น ๆ โดยตรง Chapin (1977) ได้ทำการศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วม และได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมประชุม
2. มีส่วนร่วมบริจาคเงิน
3. มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก
4. มีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
5. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ

ปรัชญา เวสสารีซซ์ (2530: 64) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน คือการที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ คือ

1. เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า อะไรคือความจำเป็น ขั้นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐาน
3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

Agbayani (1974 อ้างถึงใน เกียรติศักดิ์ เรื่องทองดี, 2536: 11) ได้จัดลำดับลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ดังต่อไปนี้คือ เริ่มต้นด้วยการเข้าร่วมในการประชุมที่จัดขึ้นตามวาระต่าง ๆ มีการแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในประเด็นที่พิจารณา ร่วมตีความในประเด็นปัญหาเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดเจน หากในที่ประชุมมีความเห็นในประเด็นปัญหาอย่างหลากหลายจะต้องร่วมกันออกเสียงสนับสนุน หรือคัดค้านในประเด็นนั้น ๆ หากมีความจำเป็นต้องคัดเลือกผู้รับผิดชอบดำเนินการ จะต้องร่วมกันออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ในขั้นการดำเนินงานตามโครงการ จะต้องร่วมบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ และร่วมงานสมทบเพื่อให้การดำเนินงานเสร็จสิ้นสมบูรณ์ หลังจากนั้นร่วมกันใช้ประโยชน์จากโครงการพร้อมกัน ร่วมกันดูแลรักษาโครงการให้อยู่ในสภาพดี และในประการสุดท้ายหากโครงการเกิดการชำรุดเสียหาย จะต้องดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมร่วมกับผู้นำนั้น

Cohen และ Uphoff (1977 อ้างถึงใน ไชยชนะ สุทธิวรชัย, 2536: 14) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ประชาชนอาจเข้าร่วมกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร อย่างไร เข้าร่วมในการนำโครงการไปปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือร่วมมือในองค์การหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา และร่วมในความพยายามประเมินโครงการขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1981: 41-49 อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลนาคดล, 2553: 22) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริงหรือสมบูรณ์ จะต้องประกอบด้วย ขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และประการสำคัญ คือ การตัดสินใจด้วยตนเอง
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการและการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงินและการบริการ
3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและควบคุมทางสังคม

4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2526: 6-7) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527: 10) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ 4 ขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจการ
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

Lowdermilk และ Laitas (1980 อ้างถึงใน อุดม ชิดมณี, 2530: 18-19) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

1. การสำรวจขั้นตอน
2. การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหา
4. การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา
5. การปฏิบัติตามโครงการ
6. การประเมินผลโครงการ

7. การพิจารณาทบทวนโครงการที่ทำไปแล้ว

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2532: 110) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจะต้องมีทุกขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการลงมือทำเอง
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ขั้นตอนในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทโดยทั่วไปมักประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชนและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ขั้นตอนนี้จะรวมไปถึงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหลัง โดยมีนักพัฒนาทำหน้าที่เป็น กระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพหรือคอยซักถาม กระตุ้นให้ประชาชนได้พิจารณาสภาพรอบตัวและปัญหาต่างๆ และให้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาด้วยตนเอง

2. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการวางแผนการดำเนินกิจกรรม การวางแผนดำเนินกิจกรรมจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจะให้ประชาชนตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการใด

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน การดำเนินงานตามแผนนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การลงทุนและการปฏิบัติงาน เช่น การบริจาคทรัพย์และการใช้แรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ทำให้รู้ว่าการที่ดำเนินผ่านไปแล้วนั้นได้ผลดีหรือได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร ช่วยให้บุคคลที่ร่วมในกลุ่มกิจกรรม รู้จักค้นหาข้อบกพร่องของการทำงานที่สามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขข้อขัดข้องและอุปสรรคได้ ดังนั้นขั้นตอนต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา พอจะสรุปออกมาได้ดังต่อไปนี้

1. มีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
2. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน
3. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
4. มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
5. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
6. มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา
7. มีส่วนร่วมในการวางแผน
8. มีส่วนร่วมในการประชุม
9. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
10. มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
11. มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ หรือบริหารงาน

12. มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
13. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
14. มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามกิจกรรมที่วางไว้
15. มีส่วนร่วมในการลงทุน หรือบริจาคเงินหรือทรัพย์สิน
16. มีส่วนร่วมในการออกแรง หรือสละแรงงาน
17. มีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์
18. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ติดตาม และประเมินผลเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 186) กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นกับเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. ประชาชนจะต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ฉุกเฉิน
2. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทอง ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมิน

ผลตอบแทนที่จะได้รับ

3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกระทอนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคม หาก

จะมีส่วนร่วม

Chaturvedi และ Mitra (1982 อ้างถึงใน ไชยชนะ สุทธิวรชัย, 2536: 20) ได้เสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา มี 3 ประการ คือ

1. ความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งอาจจะเป็นองค์กรพัฒนาของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการและนักพัฒนาในรูปแบบของการช่วยเหลือทางการเงิน การเมือง และความรู้เทคนิค
2. ความพร้อมภายใน เช่น ผู้นำสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และกายภาพ โอกาสการเข้าร่วม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น
3. การบำรุงรักษา เช่น ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหาร และการจัดองค์การ และกิจกรรมตลอดจนการแทรกแซงจากภายนอก

Kasperson และ Breitbandm (1974 อ้างถึงใน ธวัช สิทธิกิจโยธิน, 2543: 31) ได้เสนอมาตรวัดระดับแรกของการจำแนกว่า การกระทำอะไรจึงถือว่าการมีส่วนร่วมหรือไม่ถือว่าการมีส่วนร่วม ซึ่งพอสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. การกระทำ โดยแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่ม ซึ่งอาจทำให้การวิเคราะห์หรือได้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกของแต่ละบุคคลในกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น จะเห็นได้ถึงค่านิยม ความรับรู้ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือ กริยาที่ถือว่าเป็นส่วนร่วมก็คือ กริยาที่มีการแสดงต่อผลของการกระทำนั้น โดยตรงของแต่ละบุคคล

2. ความหนาแน่นของการกระทำซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำ ที่บ่อยครั้งระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนานหรือมีความผูกพัน และมีแรงจูงใจการกระทำ

3. คุณภาพของการเข้าร่วม ซึ่งดูจากผลและผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้น เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถ และความคิดเห็นต่อการทำการประเมินผล

Chapin (1977 อ้างถึงใน ธวัช สติธิกิจโยธิน, 2543: 31-32) ได้เสนอเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรของชุมชน ดังนี้

1. การมีความสนใจและร่วมประชุม
2. การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ
3. การเป็นสมาชิกและกรรมการ
4. การเป็นเจ้าหน้าที่

ทั้งนี้จะดูจากลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การบริจาคเงินทอง วัสดุสิ่งของ และการเสียสละเวลาแรงงาน เป็นสมาชิกของคณะกรรมการ และเป็นการดำเนินการในกิจกรรมนั้นโดยตรง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้น สามารถกระทำได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มชนและสังคมที่จะนำไปใช้ จึงพอสรุปลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังต่อไปนี้คือ เริ่มจากการเข้าร่วมในการประชุมตามวาระต่าง ๆ เพื่อแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในประเด็นที่พิจารณา ร่วมตีความในประเด็นปัญหา เพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดเจน หากในที่ประชุมมีความเห็นในประเด็นปัญหาอย่างหลากหลายจะต้องร่วมกันออกเสียงสนับสนุน หรือคัดค้านในประเด็นนั้น ๆ หากมีความจำเป็นต้องคัดเลือกผู้รับผิดชอบดำเนินการ จะต้องร่วมกันออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ในขั้นการดำเนินงานตามโครงการ จะต้องร่วมบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ และร่วมงานสมทบเพื่อให้การดำเนินงานเสร็จสิ้นสมบูรณ์ แต่จะต้องไม่เกินผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับกลับคืนมา หลังจากนั้นร่วมกันใช้ประโยชน์จากโครงการร่วมกัน ร่วมกันดูแลรักษาโครงการให้อยู่ในสภาพดี และในประการสุดท้ายหากโครงการเกิดการชำรุดเสียหาย จะต้องดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมร่วมกับผู้นำนั่นๆ โดยทันที

2.4 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและสับบุรุษ

2.4.1 ทฤษฎีของการจัดองค์การ

ความหมายของการจัดองค์การ มีผู้ให้คำนิยาม คำว่า " การจัดองค์การ " ไว้หลายท่าน ดังนี้ Edwin B.Flippo กล่าวว่า การจัดองค์การ หมายถึง การจัดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ คือ ตัวบุคคลและหน้าที่การทำงาน เพื่อรวมกันเข้าเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำงานบรรลุเป้าหมายได้

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวว่า การจัดองค์การ คือ การจัดระเบียบกิจกรรมให้เป็นกลุ่มก้อนเข้ารูป และการมอบหมายงานให้คนปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งไว้ การจัดองค์การจะเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบความรับผิดชอบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนต่างฝ่ายต่างทราบว่า ใครต้องทำอะไร และใครหรือกิจกรรมใดต้องสัมพันธ์กับฝ่ายอื่นๆอย่างไรบ้าง

สมคิด บางโม กล่าวว่า การจัดองค์การ หมายถึง การจัดแบ่งองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อยๆให้ครอบคลุมภารกิจและหน้าที่ขององค์การ พร้อมกำหนดอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์กับองค์การย่อยอื่นๆไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

ทฤษฎีองค์การอาจแบ่งได้เป็น 3 ทฤษฎีด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎีดั้งเดิม (Classical organization theory)
2. ทฤษฎีสสมัยใหม่ (Neo-Classical organization theory)
3. ทฤษฎีสสมัยปัจจุบัน (Modern organization theory)

ทฤษฎีดั้งเดิม แนวความคิดทฤษฎีดั้งเดิม ได้วิวัฒนาการจากการปกครองแบบทหารจนมาถึงปลายศตวรรษที่ 19 ได้นักบริหารสร้างรูปแบบการบริหารในระบบราชการขึ้น คือ แมควีเบอร์ และการสร้างรูปแบบการบริหาร โดยใช้การจัดการทางวิทยาศาสตร์ คือ

เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ ทฤษฎีนี้มีหลักการว่า " คนเป็นเครื่องมือที่ให้องค์การไปสู่จุดหมายปลายทางได้ " ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

การจัดองค์การแบบราชการ (Bureaucracy) ของ แมค วีเบอร์ (Max Weber) ได้เน้นให้เห็นถึงการจัดโครงการที่เป็นระเบียบ สาระสำคัญที่ แมค วีเบอร์ ได้เน้นก็คือ องค์การแบบราชการในอุดมคตินั้น จะต้องประกอบด้วย

- 1) จะต้องมีการแบ่งงานกันทำ โดยให้แต่ละคนปฏิบัติงานในสาขาที่ตนมีความชำนาญ
- 2) การยึดถืองานให้ยึดถือกฎเกณฑ์ระเบียบวินัยโดยเคร่งครัด เพื่อที่จะให้ได้มาตรฐานของงานเท่าเทียมกัน การยึดถือกฎเกณฑ์นี้จะช่วยขจัดพฤติกรรมที่บุคคลแตกต่างกันสามารถมาประสานงานกันได้
- 3) สายการบังคับบัญชาต้องชัดเจน โดยผู้บังคับบัญชามอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบลดหลั่นกันลงไป

4) บุคคลในองค์กรต้องไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนบุคคล โดยพยายามทำงานให้ดีที่สุดเพื่อเป้าหมายขององค์กร

5) การคัดเลือกบุคคล การว่าจ้าง ให้ขึ้นอยู่กับความสามารถ และการเลื่อนตำแหน่งให้คำนึงถึงการประสบความสำเร็จในการทำงานและอาวุโส จุดอ่อนขององค์การแบบราชการก็คือ การเน้นที่องค์การโดยละเลยการพิจารณาถึงปัญหาของคน และเชื่อว่าการที่มีโครงสร้างที่รัดกุมแน่นอนจะช่วยให้บุคคลปรับพฤติกรรมให้เป็นไปตามความต้องการขององค์การได้

การจัดองค์การแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ของเฟรดเดอริก เทย์เลอร์ (Frederic Taylor) เป็นการจัดองค์การแบบนำเอาวิธีการศึกษาวิทยาศาสตร์มาวิเคราะห์และแก้ปัญหา เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรให้ดีขึ้น การศึกษาทางวิทยาศาสตร์ได้เริ่มจากการหาความสัมพันธ์ระหว่างงานและคนงาน โดยการใช้การทดลองเป็นเกณฑ์เพื่อหามาตรฐานการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยที่คนงานจะถูกพิจารณาว่าต้องทำงานเพื่อเศรษฐกิจด้านเดียว โดยละเลยการศึกษาถึงแรงจูงใจ อารมณ์ และความต้องการในสังคมของกลุ่มคนงาน เพราะเชื่อว่าเงินตัวเดียวจะล่อใจให้คนทำงานได้ดีที่สุด

ทฤษฎีสมัยใหม่ เป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากดั้งเดิม ทฤษฎีนี้มีหลักการว่า "คนเป็นปัจจัยสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการเพิ่มผลผลิตขององค์กร" โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของคนที่ทำหน้าที่ร่วมกันในองค์กร ถือว่าองค์การประกอบไปด้วยบุคคลซึ่งทำงานโดยมีเป้าหมายร่วมกัน และกลุ่มคนงานจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดผลผลิตด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการกำหนดการผลิต กล่าวโดยสรุปว่า ทฤษฎีนี้ได้เน้นเรื่องมนุษย์สัมพันธ์ โดยได้มีการศึกษาและค้นพบว่าบุคคลแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ขวัญในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและการตัดสินใจระหว่างฝ่ายบริหาร และฝ่ายคนงานย่อมจะสร้างความพึงพอใจให้กับทุกฝ่ายโดยได้สร้างผลผลิตอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยได้ ทฤษฎีที่มีส่วนสำคัญมากต่อขบวนการมนุษย์สัมพันธ์ได้แก่ Elton Mayo ซึ่งได้ทำการทดลองวิจัยและค้นพบว่า ขวัญของคนงานมีความสำคัญต่อการเพิ่มการผลิต กลุ่มคนงานจะพยายามสร้างปทัสถานของกลุ่มตน และคนงานจะทำงานเป็นทีมโดยมีการกำหนดมาตรฐานของกลุ่มขึ้นเอง

ทฤษฎีสมัยปัจจุบัน ทฤษฎีนี้กล่าวว่าเป็นการศึกษารูปแบบขององค์การในปัจจุบันโดยเน้นที่การวิเคราะห์องค์การในเชิงระบบ (Systems Analysis of Organization) กล่าวคือ นักทฤษฎีได้พิจารณาองค์การในลักษณะที่เป็นส่วนรวมทั้งหมด ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ที่อยู่ภายในองค์การ การศึกษาว่าองค์การในระบบหนึ่ง ๆ นั้นได้คำนึงถึงองค์ประกอบภายในองค์การทุกส่วน ได้แก่ ตัวป้อน กระบวนการ ผลิต ผลกระทบ และสิ่งแวดล้อม (Input process Output Feedback and Environment) การศึกษาองค์การในระบบนั้นได้พยายามที่จะมององค์การในลักษณะการเคลื่อนไหว (Dynamic) และปรับเข้ากับรูปแบบขององค์การได้ในทุกสภาวะแวดล้อม ทั้งนี้เพราะนักทฤษฎีปัจจุบันได้มององค์การในลักษณะกระบวนการทางด้านโครงสร้างที่บุคคลต่าง ๆ จะต้องเกี่ยวพันซึ่งกันและกันเพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

จึงมีการศึกษาพฤติกรรมองค์การในลักษณะใหม่ ๆ เช่น พฤติกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การบริการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาองค์การ คิว.ซี . และการบริหารแบบอนาคตนิยม เป็นต้น

ประเภทขององค์การ (Types of Organization)

การจำแนกองค์การโดยยึดโครงสร้าง สมคิด บางโม แบ่งออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

1. องค์การแบบเป็นทางการ (formal organization) เป็นองค์การที่มีการจัดโครงสร้างอย่างเป็นระเบียบแบบแผนแน่นอน การจัดตั้งมีกฎหมายรองรับ บางแห่งเรียกว่า องค์การรูปนัย ได้แก่ บริษัท มูลนิธิ หน่วยงานราชการ กรม โรงพยาบาล โรงเรียน ฯลฯ ซึ่งการศึกษาเรื่ององค์การและการจัดการจะเป็นการศึกษาในเรื่องขององค์การประเภทนี้ทั้งสิ้น

2. องค์การแบบไม่เป็นทางการ (informal organization) เป็นองค์การที่รวมกันหรือจัดตั้งขึ้นด้วยความพึงพอใจและความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัว ไม่มีการจัดระเบียบโครงสร้างภายใน มีการรวมตัวกันอย่างง่าย ๆ และเลิกล้มได้ง่าย องค์การแบบนี้เรียกว่า องค์การอรูปนัย หรือ องค์การนอกแบบ เช่น ชมรมต่างๆ หรือกลุ่มต่างๆ อาจเป็นการรวมกลุ่มกันตามความสมัครใจของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเนื่องมาจากรายได้ อาชีพ ทัศนคติ ศาสนา ประเพณี ตำแหน่งงาน ฯลฯ

อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility)

ในการจัดองค์การจะสามารถจัดการได้อย่างเหมาะสม เมื่อมีการแบ่งงานกันตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และทุกคนรู้จักงานและหน้าที่ของตน ปฏิบัติงานภายในขอบเขตที่องค์การมอบหมายมา แต่หน้าที่ดำเนินการจะสามารถสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อผู้บริหารที่มีอำนาจในการมอบหมายอำนาจหน้าที่นั้นจะต้องกำหนดความรับผิดชอบของบุคคลแต่ละคนในการปฏิบัติงานอีกด้วย

อำนาจหน้าที่ (Authority) หมายถึง สิทธิอันชอบธรรมที่ได้รับมอบหมายมาให้ สั่งบุคคลอื่นปฏิบัติตามที่ต้องการได้ ส่วนใหญ่แล้วผู้บริหารระดับสูงจะมีการมอบหมายงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาระดับต่อไป เมื่อมีการสั่งงานเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติงาน ส่วนมากแล้วอำนาจหน้าที่จะต้องมีอำนาจในการสั่งการและการตัดสินใจควบคู่กันไปด้วย โดยรู้จักการสั่งการ คือมอบหมายงานให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างต่อเนื่อง และตัดสินใจ ในลักษณะงานที่อยู่ภายในขอบเขตแห่งอำนาจตน อำนาจหน้าที่เป็นอำนาจที่บุคคลผู้นั้นอยู่ได้รับมอบหมายมาโดยถูกต้องตามกฎหมาย และขณะเดียวกันก็มีสิทธิให้รางวัลและลงโทษผู้ที่ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่นั้นได้อีกด้วย

อำนาจหน้าที่ (Authority) แตกต่างจากอำนาจ (Power) คือ อำนาจหน้าที่เป็นสิทธิที่ได้รับมอบหมายมาโดยถูกต้องตามกฎหมาย แต่อำนาจเป็นสิ่งที่บุคคลนั้นสร้างขึ้นมาจากตัวเองและทำให้บุคคลอื่นยอมรับเพื่อที่จะปฏิบัติตาม อำนาจเกิดในด้านบวกหรือด้านลบก็ได้

ความรับผิดชอบ (Responsibility) เป็นภาระผูกพันของบุคคลในการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยบุคคลจะต้องรับผิดชอบในการทำงานเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ในองค์การที่มีการวาง

โครงสร้างแบบเป็นทางการจะมีการกำหนดความรับผิดชอบของบุคคลที่ทำหน้าที่ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างชัดเจนและให้อำนาจหน้าที่ (Authority) ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติงานได้ด้วยดี อย่างไรก็ตามปัญหาของความสมดุลกันระหว่างความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ก็มีมากขึ้นในขณะที่ยังคงขยายใหญ่ขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีขอบเขตของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในส่วนของตนเพิ่มขึ้นด้วย จึงมีความสับสนในเรื่องของงาน ตลอดจนปัญหาของตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดแบ่งความรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆขององค์กรนั้น ควรคำนึงถึงปัจจัย ต่อไปนี้

- กิจกรรมที่คล้ายกันควรที่จะให้อยู่ในความรับผิดชอบของคนๆเดียว การแบ่งความรับผิดชอบให้คนหลายคนก่อให้เกิดผลเสียในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบดังกล่าว
- พิจารณาคูสมบัติของผู้รับมอบหมายงาน เช่นมีความสามารถที่จะทำกิจกรรมนั้นๆได้หรือไม่

สรุปได้ว่า การจัดองค์การ หมายถึง การจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนงานต่างๆ และบุคคลในองค์การ โดยกำหนดภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2 บทบาทตามกฎหมาย

การศึกษาในหัวข้อวิจัยเรื่อง “บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติมาร่วมเสนอและอภิปรายประกอบ ดังต่อไปนี้

"มัสยิด" หมายความว่า สถานที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจ โดยจะต้องมีละหมาดวันศุกร์เป็นปกติ และเป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม

"สับบุรุษประจำมัสยิด" หมายความว่า มุสลิมที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีมติรับเข้าเป็นสับบุรุษประจำมัสยิด และมีชื่ออยู่ในทะเบียนสับบุรุษประจำมัสยิด แต่ผู้นั้นจะเป็นสับบุรุษเกินกว่าหนึ่งมัสยิดในเวลาเดียวกันไม่ได้

"อิหม่าม" หมายความว่า ผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิด

"คอเต็บ" หมายความว่า ผู้แสดงธรรมประจำมัสยิด

"บิหลั่น" หมายความว่า ผู้ประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้ง พนักงานเจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวง ระเบียบ

ประกาศ และคำสั่ง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละกระทรวง กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1 บททั่วไป จะกล่าวถึงเรื่องการแต่งตั้งจุฬาราชมนตรี คุณสมบัติและการไม่มีลักษณะต้องห้าม รวมถึงอำนาจหน้าที่ ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยมากนัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอข้ามไปในหมวดที่มีความสำคัญมากกว่า

หมวด 2 การจัดตั้งและการเลิกมัสยิด

มาตรา 12 การสร้าง การจัดตั้ง การย้าย การรวม การเลิก และการจดทะเบียนมัสยิด ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การจัดตั้ง การรวม และการเลิกมัสยิด ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 13 ให้มัสยิดที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว มีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เป็นผู้แทนของมัสยิดในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอาจมอบหมาย ให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนได้

มาตรา 14 มัสยิดที่เป็นนิติบุคคลอาจเลิกได้โดยการจดทะเบียนเลิกมัสยิดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ บรรดาทรัพย์สินของมัสยิดตามวรรคหนึ่ง ให้โอนไปยังมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ใกล้ที่สุด ถ้าไม่อาจทำได้ ให้โอนไปยังมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ในลำดับถัดไป เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ และผู้อุทิศให้ได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 15 มัสยิดที่ได้จดทะเบียนแล้ว ให้ดำเนินการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตามหมวด 5 ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันจดทะเบียน

หมวด 3 คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และหมวด 4 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จะกล่าวถึงเรื่องคุณสมบัติและการไม่มีลักษณะต้องห้าม รวมถึงอำนาจหน้าที่ ของตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยมากนัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอข้ามไปในหมวดที่มีความสำคัญมากกว่า

หมวด 5 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

มาตรา 30 ให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

1. อิหม่าม เป็นประธานกรรมการ
2. คอเต็บ เป็นรองประธานกรรมการ
3. บิหลั่น เป็นรองประธานกรรมการ และ

4. กรรมการอื่น ตามจำนวนที่ที่ประชุมสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้น กำหนดจำนวนไม่น้อยกว่าหกคน แต่ไม่เกินสิบสองคน ให้สัปบุรุษประจำมัสยิด ซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไป ประชุมกันคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง ให้ประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เลือกรวมการตาม (4) เป็น

เลขานุการหนึ่งคน นายทะเบียนหนึ่งคน เภรณูญิกหนึ่งคน และตำแหน่งอื่นตามความจำเป็นให้ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ที่ได้รับมอบหมายจากประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เป็นประธานในที่ประชุมสัปบุรุษประจำมัสยิด เพื่อดำเนินการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดแล้วเสนอคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เพื่อพิจารณาแต่งตั้ง ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา 31 อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

1. มีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม ตามมาตรา 17³
2. อ่านพระคัมภีร์อัลกรุอ่านได้ถูกต้อง
3. สามารถนำในภาคปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้อง ตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
4. มีความสามารถแสดงธรรมได้
5. เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้ว ไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ก่อนวันคัดเลือก อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ไม่ถือเป็นนักพรต หรือนักบวช การพ้นจากตำแหน่งของ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กำหนด

มาตรา 32 กรรมการ ตามมาตรา 30 (4) ต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

1. มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ตามมาตรา 17
2. เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้ว ไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ก่อนวันคัดเลือก
3. มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่มัสยิดนั้นตั้งอยู่ ไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ก่อนวันคัดเลือก

มาตรา 35 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. บำรุงรักษามัสยิด และทรัพย์สินของมัสยิดให้เรียบร้อย

³ มาตรา 17 กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

1. มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 7 ยกเว้น (2) และ (10)
2. มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์

มาตรา 7 จุฬาราชมนตรีต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

1. เป็นมุสลิมผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
2. มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์
3. เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามอย่างดี
4. เป็นผู้ประพฤติตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด
5. เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกศาสนา
6. เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
7. ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2. วางระเบียบปฏิบัติภายในของมัสยิด เพื่อให้การดำเนินงานของมัสยิดเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
3. ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัด ในเมื่อไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย
4. สนับสนุนสัปบุรุษในการปฏิบัติศาสนกิจ ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
5. พิจารณามิมีตรีมุสลิมเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด
6. อำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอนให้สัปบุรุษประจำมัสยิด ปฏิบัติศาสนกิจโดยถูกต้องเคร่งครัด
7. ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสัปบุรุษประจำมัสยิด เมื่อได้รับการร้องขอ
8. จัดให้มีและรักษาสมุดหะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด และตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมสมุดหะเบียนดังกล่าว ให้ถูกต้องตรงตามเป็นจริง
9. จำหน่ายชื่อสัปบุรุษประจำมัสยิดออกจากทะเบียน เมื่อได้สอบสวนแล้ว ปรากฏว่าผู้นั้นกระทำการฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
10. จัดให้มีทะเบียนทรัพย์สิน เอกสาร และบัญชีรายรับรายจ่ายของมัสยิด ให้ถูกต้องตรงความเป็นจริง และจัดทำรายงานผลการดำเนินการฐานะการเงิน และทรัพย์สินของมัสยิดแล้ว รายงานให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทราบ ภายในเดือนมีนาคม ของทุกปี
11. ดูดวงจันทร์และแจ้งผลการดูดวงจันทร์ ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
12. ส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

มาตรา 37 อิหม่าม มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
2. ปกครองดูแล และแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เรียบร้อย
3. แนะนำให้สัปบุรุษประจำมัสยิด ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม และกฎหมาย
4. อำนวยความสะดวกแก่มุสลิม ในการปฏิบัติศาสนกิจ
5. สั่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด

มาตรา 38 คอเต็บ มีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม ในการแสดงธรรมแก่สัปบุรุษประจำมัสยิด

มาตรา 39 บิหลัน มีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม ในการประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนากิจตามเวลา

มาตรา 44 ให้มีสยิดซึ่งได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ.2490 เป็นมัสยิดตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัตินี้

2.5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งอบายมุขในอิสลาม

อบายมุข(ม.ป.ป.). ถือเป็นสิ่งต้องห้ามในทุกสังคม ทุกศาสนาและความเชื่อ ถึงแม้อบายมุขจะควบคู่กับยุคแรกๆ ของการมีอยู่ของสังคมมนุษย์ แต่ประชาคมโลกในทุกยุคทุกสมัยต่างเห็นพ้องต้องกันในการกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานของคำว่า “อบายมุข” “อำนาจแห่งอบายมุข” และ “พลังแห่งคุณธรรม” จึงเปรียบเสมือนวงล้อชีวิตที่มีการแข่งขันช่วงชิงความได้เปรียบเสียเปรียบของทั้งสองฝ่ายโดยที่สังคมมนุษย์จะเป็นพลังสำคัญในการกำหนดให้ทั้งสองข้างดังกล่าวเป็นฝ่ายที่พ่ายแพ้หรือประสบชัยชนะ

ยามที่มนุษย์ยึด “สังคมแห่งปัญญาและคุณธรรม” เป็นหลักในการดำรงชีวิต “อำนาจแห่งอบายมุข” ก็จะเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำ แต่เมื่อใดที่คุณธรรมเป็นเพียงแค่เครื่องมือให้กับลัทธิวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ศาสนาและจริยธรรมก็จะเป็นเพียงคาถาที่มีการกล่าวถึงในเวทีสัมมนาทางวิชาการ หรือเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของบทเทศนาธรรมเท่านั้นเอง

การที่จะสร้าง “สังคมอุดมคุณธรรม” ไม่ได้หมายความว่าสังคมจะต้องปลอดอบายมุขอย่างหมดจด แต่ทุกองค์ประกอบในสังคมโดยเฉพาะอำนาจรัฐและกลุ่มชั้นนำสังคมจะต้องใช้ความพยายามอย่างแรงกล้าในการรักษา “พลังคุณธรรม” ให้อยู่เบื้องบนของวงล้อชีวิตพร้อมเป็นหน้าที่หลักในการขับเคลื่อนสังคมที่มีวินัยและสร้างคุณธรรมของคนในชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สิ่งหนึ่งที่ได้กลายเป็นความชั่วร้ายที่จำเริญในสังคมปัจจุบัน คือการพนันในทุกรูปแบบแล้วแต่จะเรียกขาน สถิติต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพนันทั้งใต้ดินหรือบนดิน เป็นงวดหรือเทศกาล เจ้ามือหรือลูกมือออนไลน์หรือล่อมวง อาชญากรรมหรือความโหดร้าย 2 ตัวหรือ 3 ตัว รายได้หรือความสูญเสีย หรือแม้กระทั่งจำนวนผู้คนที่พึ่งพาอาศัยการพนันในการเลี้ยงชีพ ล้วนแล้วแต่สะท้อนภาพของความล้มเหลวของระบบคุณธรรมและความพ่ายแพ้ของพลังศาสนาในการที่จะเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชน

อิสลามถือว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งอบายมุขทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่างก็พึงได้รับส่วนแบ่งของบาปอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้นว่า ผู้กำหนดนโยบาย ผู้ร่างกฎหมาย ผู้สนับสนุน ผู้ประกอบธุรกิจ เสมียนและเจ้าหน้าที่หรือแม้กระทั่งผู้พึ่งพาอาศัยในการเลี้ยงชีพตลอดจนทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมกับอบายมุข ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ก่ออาชญากรรมที่ต้องได้รับผลบาปจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่มีการยกเว้น คำสั่งห้ามในอิสลามจึงเป็นคำสั่งห้าม

ที่ครบวงจรและครอบคลุมตั้งแต่ต้นเหตุ กลางเหตุและปลายเหตุ ทุกบทบัญญัติที่เป็นคำสั่งห้ามของอิสลามล้วนแล้วแต่เป็นภัยและสร้างความหายนะแก่ชีวิตมนุษย์ทั้งโลกนี้และโลกอาคีเราะฮ์ (โลกหน้า)

สิ่งหนึ่งที่เป็นข้อห้ามในอิสลามและถือเป็นเครื่องมืออันมีประสิทธิภาพของเหล่าชัยฏอน(มารร้าย)ที่สามารถสร้างความวุ่นวายในสังคมอย่างไม่รู้จบสืบสืบก็คือ การพนันและสิ่งอบายมุข “มุสลิมผู้ทรงคุณธรรมจึงไม่อาจหาญฝ่าฝืนคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการร่างพ.ร.บ.การพนันให้ถูกต้องตามกฎหมายโดยเด็ดขาดเช่นเดียวกันกับมนุษย์เรื่องปัญญาที่ไม่เห็นด้วยกับการสนับสนุนการออกกฎหมายที่สร้างความชอบธรรมสิ่งที่เป็นข้อห้ามของทุกศาสนาอย่างแน่นอน”

อิสลามคือศาสนาแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นศาสนาที่กำหนดความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือส่วนรวม เหมือนมนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในสังคมที่เป็นรัฐที่มีใช้รัฐอิสลามและต้องพึงพากฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ และภาคประชาชน ตลอดจนเกิดความปกติสุขในสังคม อิสลามก็เห็นชอบและยอมรับในกฎระเบียบดังกล่าว ตราบใดที่ไม่ขัดแย้งตามแม่บทหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายอิสลาม และไม่ก่อให้เกิดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน(อุสมาน แม, 2557:101)

เจตนารมณ์อิสลามก็คือ การจัดระเบียบการดำเนินชีวิตในโลกนี้ ผู้ที่พิจารณาบทบัญญัติของอิสลามจะพบว่า บทบัญญัติเหล่านั้นมุ่งแต่จะทำให้บรรลุซึ่งผลประโยชน์ของมนุษย์และความต้องการที่จำเป็น และมุ่งที่จะบรรลุถึงซึ่งความผาสุกในโลกนี้ และความผาสุกในโลกหน้า สิ่งที่เป็นบทบัญญัติศาสนาจะเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องรักษานั้นมีอยู่ 5 ประการ

1. การรักษาศาสนา
2. การรักษาชีวิต
3. การรักษาเผ่าพันธุ์
4. การรักษาทรัพย์สินสมบัติ
5. การรักษาสติปัญญา

สิ่งที่เป็นอบายมุขในศาสนาอิสลามประกอบด้วย ความบันเทิง การพนัน การแสดงที่ยั่ววนทางเพศ การดื่มสุรา การกินดอกเบ๊ย การกินสินบน การทุจริต และคดโกง การแต่งกายที่รัดรูป มัวเมาในตัณหา เอาไรต์เอาเปรียบ เสพของมีนเมา สิ่งเสพติด ฯลฯ

อัลลอฮ์ ﷻ ได้เตือนเกี่ยวอบายมุขในอัลกรุอ่านหลายครั้งด้วยกันเช่นอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย! ที่จริงสุราและการพนันและแท่นหินสำหรับเชือดสัตว์บูชาญ และการเล่นเสี่ยงตัว นั้นเป็นสิ่งโสมนอนเกิดจากการกระทำของชัยฏอน⁴ ดังนั้นพวกเจ้าจงห่างไกลจากมันเสียเพื่อว่าพวกเจ้าจะประสบความสำเร็จ”

สุเราะฮอัลมาอิดะฮ์ อายะฮที่90

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่าอบายมุขเป็นเครื่องมือของมารร้ายให้เป็นศัตรูกันและการเกลียดชังกัน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ...﴾

ความว่า “ที่จริงชัยฏอนนั้นเพียงต้องการที่จะให้เกิดการเป็นศัตรูกันและการเกลียดชังกันระหว่างพวกเจ้าในสุราและการพนัน เท่านั้น”

สุเราะฮอัลมาอิดะฮ์ ส่วนหนึ่งจากอายะฮที่90

อบายมุขกำลังแพร่หลายอยู่ในสังคมของเรา ดังนั้นหากเราไม่ช่วยกันตักเตือนลูกหลานของเรา แล้วใครเล่าจะมาตักเตือนเรา แม้แต่ตัวเราเองก็ควรใคร่ครวญคิดอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากอบายมุขมีมากมาย มิใช่แค่สิ่งมีนเมาที่เราเข้าใจ ดังนั้นอิสลามได้พูดถึงไว้อย่างชัดเจนแล้ว เราควรหันกลับไปเพื่อทบทวนสิ่งที่กระทำอยู่ว่าอิสลามได้อนุมัติให้กับเราหรือไม่ หรือเราไม่สนใจว่ามันจะเป็นอย่างไร ขอให้เรามีความสุขในโลกนี้ แล้วโลกหน้าทีนิรันดร์ เราจะยอมอยู่ในนรกที่พระเจ้าผู้ทรงสร้างเรา และจะยอมอยู่ในนรกตลอดกาล

บทบัญญัติแห่งอิสลามต่อการดื่มสุราและเสพของมีนเมา(ยาเสพติด) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของอบายมุขในศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามมีบทบัญญัติห้ามข้องแวะสิ่งเสพติด และสารทุกชนิดที่ออกฤทธิ์กับระบบจิตประสาททำให้มีนเมา, ขาดสติชั่วขณะหรือถาวร ห้ามเสพ พกพา จำหน่าย ฯลฯ ศาสนาอิสลามจึงมีนโยบายเรื่องสิ่งเสพติดและสารออกฤทธิ์ที่ชัดเจนคือ ทั้งป้องกันและปราบปราม อีกทั้ง ยังมีมาตรการลงโทษขั้นเด็ดขาดสำหรับผู้ฝ่าฝืน

⁴ มารร้ายที่คอยส่งเสริมให้มนุษย์กระทำความผิด

คำนิยาม สุรา ซึ่งสอดคล้องในภาษาอาหรับกับคำว่า (الخمر) เชิงภาษา เดิมของคำว่า “อัลคอมร ” คือ การปกปิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งและได้เรียกด้วยชื่อ อัลคอมร เพราะมันทำให้สติปัญญาหมึนเมา หมายถึงปกปิด (อิบนุ มัซรูร, 1993: 4/254)

อัลค้อมร(خمر) คือ เครื่องดื่มจำพวกสุรา เหล้า ข้าวแช่ เปียร์ ไวน์ บรั่นดี ฯลฯ ในอดีตจะหมายถึง เหล้าหรือสุราเท่านั้น

คำว่า “อัลคอมร”ในทางวิชาการ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอาการหมึนเมา ไม่ว่าจะผลิตมาจากผลไม้ ต่างๆ อาทิเช่น องุ่น อินทผลัม มะเดื่อ ผลองุ่นแห้งหรือสิ่งทีผลิตมาจากเมล็ดพืชเช่น เมล็ดข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ หรือผลิตมาจากของหวาน เช่น น้ำผึ้ง สิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจจะดื่ม ตั้งไฟหรือหมัก โดยที่ไม่ต้องตั้งไฟ อาจจะอยู่ ในชื่อที่รู้จักมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น สุรา หรือจะอยู่ในชื่อที่ตั้งขึ้นมาใหม่ เช่น อาร์ค แคมเปญ หรืออื่น (al-Mausu ‘ah al-Fiqhiyah,1983 : 5 / 11-12)

จากนิยามข้างต้น สามารถจำกัดความ ของสุรา(خمر)ได้ว่า ทุกสิ่งที่มีฤทธิ์กดประสาทแล้วทำให้เกิด อาการหมึนเมา และสิ่งหมึนเมาทุกชนิด คือ สุรา (خمر)

ในช่วงแรกๆที่ท่านรอซูล ﷺ มาประกาศศาสนาอิสลาม การบริโภคดื่มกินเหล้ายังเป็นเรื่องที่มีปฏิบัติ กันอย่างแพร่หลาย ทั้งในสังคมชาวมักกะฮ์และสังคมอื่นๆ และ คัมภีร์อัลกรุอ่าน ก็ยังไม่มียบทบัญญัติสั่งห้าม หรือชี้แจงไว้แต่ประการใด แต่ต่อมาในภายหลังจึงมีการประทานโอองการอัลกรุอ่านที่เป็นบทยบัญญัติเกี่ยวกับ เรื่องเหล้า สุรา มาเป็นระยะๆ จนในที่สุดอัลกรุอ่านก็ประกาศห้ามเรื่องสุรา เหล้าโดยสิ้นเชิง ดังมีรายละเอียด และขั้นตอนต่อไปนี้

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานโอองการอัลกรุอ่านที่เป็นบัญญัติเรื่อง เหล้า สุรา ทั้งหมดรวม 4 วาระ คือ

1. ครั้งแรกที่มีบัญญัติเรื่องเหล้า สุรานั้นเป็นเพียงแค่ชี้แจงหรือพูดในลักษณะชี้แนะให้เห็นและ รับทราบถึงวิถีชีวิตของประชาชน ในยุคนั้นที่เกี่ยวข้องกับเหล้า อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا...﴾

ความว่า “และส่วนหนึ่งจากผลอินทผลัมและองุ่น พวกเจ้านำมา หมักทำสุรา บ้าง และใช้ปัจจัยบริโภคที่ดีบ้าง”

สุเราะฮ์อันนะห์ล ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 67

2. ครั้งที่ 2 พูดในลักษณะชี้แจงให้เห็นถึงผลดีและผลเสียที่เกิดจากสุรา โดยเน้นย้ำ ถึงผลเสียจากสุราที่มีมากกว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ

﴿وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا﴾

และเมื่อพวกเขาสอบถามเจ้า(มุฮัมมัด) ถึงเรื่องเหล้าและการพนัน

เจ้าจงตอบชี้แจงเถิดว่า ทั้งสองสิ่งมีโทษ(ผลร้าย)มาก และมี

คุณประโยชน์หลายประการแก่มนุษย์ แต่โทษของทั้งสองสิ่งนั้น มีมากกว่าคุณประโยชน์นัก

สุเราะฮ์อัลบาคอเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 219

3. ครั้งที่ 3 พูดในลักษณะใช้นโยบายป้องปราม แต่ยังไม่ห้ามเด็ดขาด โดยสงวนศาสนกิจที่สำคัญๆ เช่น การละหมาด หรือหวงห้ามศาสนสถานเช่น อาคารมัสยิดไว้ ไม่ให้ผู้เสพสุราแล้วมีอาการมีนมาขาดสติเข้าปฏิบัติพิธีละหมาด หรือเข้า-ออกมัสยิดเป็นต้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ...﴾

ความว่า “โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย พวกเจ้าอย่าได้เข้าใกล้พิธีละหมาด ขณะที่พวกเจ้าอยู่ในอาการ มีนเมา จนกว่า พวกเจ้าจะรับรู้ถึงสิ่งที่พวกเจ้าเอ่ยพูดออกมา”

สุเราะฮ์อัลนิซาอ ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 43

4. ครั้งที่ 4 สุดท้าย พูดในลักษณะประกาศห้ามอย่างเป็นทางการ และโดยเด็ดขาด พร้อมทั้งชี้แจงให้เห็นผลเสีย ที่จะเกิดขึ้นกับตัวบุคคล ศาสนา และสังคม อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

ความว่า “โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย แท้จริงสุราและการพนัน และการเล่นเสี่ยงบูชาและการเสี่ยงตัว เป็นสิ่งโสมนม(อบายมุข) อันเป็นผลงานจากชัยฏอน ดังนั้นพวกเจ้าจงออกห่างจากมันเสีย เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ”

สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 90

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنتَهُونَ﴾

ความว่า “อันที่จริงชัยฏอน ต้องการเพียงแค่นี้ให้เกิดความเป็นอริศัตรูกัน ความโกรธเกลียดกันในระหว่างพวกเจ้า และมันยังคอยแต่จะทำให้พวกเจ้าหันเหออกจากการระลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ และ(ออกจาก)การละหมาด เช่นนี้แล้วพวกเจ้าจะยุติไหม”

สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 91

อัลค็อมรฺ (خمر) ในอดีตจะหมายถึงเหล้าหรือน้ำเมาที่เกิดจากการหมักผลไม้เท่านั้นเช่น องุ่น อินทผลัม ข้าวฟ่าง ข้าวบาร์เลย์ แต่ต่อมา เหล้าคือน้ำเมาและสิ่งที้ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาททุกชนิด ทั้งนี้โดยอาศัยเนื้อความจากฮะดีษดังนี้

ท่านร่อซูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ))

ความว่า “ทุกสิ่งที้ออกฤทธิ์ทำให้มึนเมา ย่อมบาป(เหมือนกันหมด)”

บันทึกโดยอัลบุคอรี หะดีษที่ 4343

อีกรายงานหนึ่ง ท่านนบี ﷺ ได้บอกถึงลักษณะของอัลค็อมรฺ (خمر) และผลจากการดื่มอัลค็อมรฺ (خمر) ไว้ว่า

((كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ))

ความว่า “ทุกสิ่งที้ออกฤทธิ์ทำให้มึนเมา ถือเป็นเหล้า(อัลค็อมรฺ) และทุกสิ่งที่เป็นเหล้า(อัลค็อมรฺ) ย่อมเป็นสิ่งต้องห้าม”

บันทึกโดย มุสลิม หะดีษที่ 2003 ออบูดาวูด หะดีษที่ 3390 และท่านอื่นๆ การดื่มเหล้า(อัลค็อมรฺ) และเสพสิ่งออกฤทธิ์ทำให้เมาถือเป็นบาปทุกกรณี ไม่ว่าจะดื่มมากหรือดื่มน้อย เสพมากหรือเสพน้อย เมาหรือไม่เมาเพราะท่านร่อซูล ﷺ ให้ถือการดื่ม หรือเสพเป็นเกณฑ์ ดังที่ท่านร่อซูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((« مَا أَسْكَرَ كَثِيرٌ، فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ »))

ความว่า “สิ่งที้ออกฤทธิ์ทำให้มึนเมา หากมีปริมาณที่มาก แม้ว่าสิ่งนั้นมีปริมาณที่น้อยถือเป็นสิ่งต้องห้ามเช่นกัน”

บันทึกโดยอบูดาวูด หะดีษที่ 3681

ท่านชะฮิได้กล่าวว่า

((أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ قَلِيلٍ مَا أَسْكَرَ كَثِيرٌ))

ความว่า “แท้จริงท่านนบี ﷺ ทรงห้ามจากสิ่งที่มีปริมาณเล็กน้อยหากสิ่งนั้นมีปริมาณมากแล้วทำให้มึนเมา

บันทึกโดยอัลนาซาอีย์ หะดีษที่ 5609

นอกจากผู้ที่ดื่มสิ่งมึนเมาแล้ว ผู้ที่ให้ผู้อื่นดื่มสิ่งมึนเมายังมีความผิดไม่ต่างจากผู้ทำการดื่มสิ่งมึนเมาเสียเองดังหะดีษที่ได้รายงานจากท่านอิบนุอับบาส กล่าวว่า

((لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَارِبَ الْخَمْرِ، وَسَاقِيَهَا))

ความว่า “ท่านรอซูล ﷺ สาปแช่งผู้ดื่มสิ่งมีนเมา และผู้ที่ให้
(ผู้อื่น)ดื่มสิ่งมีนเมา

บันทึกโดย อัลญอบรอนี หะดีษที่ 13641

จากหะดีษข้างต้นท่านนบี ﷺ ได้ห้ามการยุ่งเกี่ยวกับสิ่งมีนเมาทุกอย่าง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นอะไรก็ตาม หากมีคุณสมบัติที่ทำให้ผู้ดื่มมีนเมา ก็ถือว่าเป็นอัลค็อกมรทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีปริมาณมากหรือเล็กน้อยเพียงใดก็ตาม นอกจากนั้นท่านยังได้ประณามทั้งผู้ที่ดื่มเองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ผู้อื่นดื่มสิ่งมีนเมาไม่ว่าจะในกรณีใดๆก็ตาม

การดื่มน้ำเมาถือเป็นกระหังความผิดตามกฎหมายอาญาในอิสลาม และอยู่ในประเภทคดีใหญ่ (كَبَائِر) กะบาอิร หรือหั่นตโทษ เป็นคดีความ ผิดทั้งในโลกดุนยานี้และโลกอาคีเราะฮ์ สำหรับโทษในโลกนี้ ถ้าอยู่ในรัฐอิสลาม ผู้มีอำนาจทางตุลาการ เช่น กอดี (القاضي) หรือฮาเค็ม (الحاكم) สามารถดำเนินคดีและลงโทษได้ มาตรการสำหรับใช้ลงโทษผู้ดื่มหรือเสพสิ่งออกฤทธิ์ทำให้เมาเช่นเหล้าหรือน้ำเมานั้นคือ การเชี่ยนจำนวน 40 ครั้ง หากไม่หลาบจำให้ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนถึง 80 ครั้ง (จะมากหรือน้อยกว่า 80 ครั้งก็ได้ตามความเหมาะสม และเหตุผล และอาจใช้การจำคุกหรือวิธีอื่นๆด้วยก็ได้ตามความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ตุลาการ)

ในตำราซุนนะฮ์เล่าว่า ตอนที่ท่านอาลี رضي الله عنه ได้เข้าดำรงตำแหน่งคอลีฟะฮ์ ท่านได้ชี้แจงในเรื่องนี้ว่า

((جَلَدَ النَّبِيُّ (ص) أَرْبَعِينَ وَجَلَدَ أَبُو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ وَعُمَرُ ثَمَانِينَ وَكُلُّ سُنَّةٍ
وَهَذَا أَحَبُّ إِلَيَّ))

ความว่า “สมัยท่านนบี ﷺ นั้นลงโทษ(คนดื่มสุรา)ด้วยการเชี่ยน
40 ครั้ง สมัยคอลีฟะฮ์อับบัก رضي الله عنه ก็เชี่ยน 40 ครั้ง และสมัยของคอลีฟะฮ์อุมัร رضي الله عنه เชี่ยน 80 ครั้ง ทั้งหมดล้วนเป็นซุนนะฮ์ แต่ข้าพเจ้า
ประสงค์(พอใจ)จะเชี่ยนเพียง 40 ครั้ง”

บันทึกโดยมุสลิม หะดีษที่ 4554

ดังนั้น การเสพและใช้เหล้าหรือสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ทำให้เมาขาดสติทุกชนิดเป็นคดีความผิด (ฮะร่าม) เหล้า คือ ต้นเหตุของอบายมุขและความชั่วร้ายทั้งมวล มีผลร้ายมากกว่าผลดี มีโทษทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ออกฤทธิ์ทำให้เมาขาดสติมีบทบัญญัติแห่งอิสลามถือเช่นเดียวกับเหล้า บาปเหมือนกัน จะกินน้อยกินมากไม่สำคัญ จะเมาหรือไม่เมาไม่สำคัญ กินน้อยก็บาป กินมากก็บาป

สรุปได้ว่า อบายมุขในศาสนาอิสลามมีหลากหลายรูปแบบ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งอบายมุขทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่างก็พึงได้รับส่วนแบ่งของบาปอย่างเท่าเทียมกัน ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ก่ออาชญากรรมที่

ต้องได้รับผลบาปจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่มีการยกเว้น คำสั่งห้ามในอิสลามจึงเป็นคำสั่งห้ามที่ครบวงจรและครอบคลุมตั้งแต่ต้นเหตุ กลางเหตุและปลายเหตุ ทุกบทบัญญัติที่เป็นคำสั่งห้ามของอิสลามล้วนแล้วแต่เป็นภัยและสร้างความหายนะแก่ชีวิตมนุษย์ทั้งโลกนี้และโลกหน้า และอบายมุขยังถือเป็นเครื่องมืออันมีประสิทธิภาพของเหล่าชัยฏอน(มารร้าย)ที่สามารถสร้างความวุ่นวายในสังคมอย่างไม่รู้จบทั้งสิ้น

2.6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบัญญัติด้านการศาสนาอิสลามต่อการพนัน

การพนัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายของการพนันว่าหมายถึง การเล่นเอาเงินหรือสิ่งอื่นใดโดยอาศัยความฉลาด ความชำนาญ เล่ห์เหลี่ยม ไหวพริบ และฝีมือรวมทั้งโชคด้วย ขณะที่ความหมายตามกฎหมายนั้น เนื่องจากพระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช ๒๔๗๘ ไม่ได้กำหนดนิยามความหมายของคำว่า “พนัน” ไว้โดยเฉพาะ แต่กำหนดการเล่นที่จัดเป็นการพนันไว้ในบัญชีแนบท้ายพระราชบัญญัติ

นอกจากนี้ยังมีคำนิยามซึ่งเป็นที่ยอมรับในแวดวงการศึกษาด้านการพนันในปัจจุบันว่าหมายถึง “อะไรก็ได้ที่มีลักษณะเป็นธุรกรรมทางการเงิน (financial transaction) ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ที่ไม่แน่นอน”(สังศิต พิริยะรังสรรค์ และคณะ, ม.ป.ป.: 2) ส่วนการพนันที่เล่นกันเป็นการส่วนตัว มีเงินหมุนเวียนไปมา แต่ไม่มีกำไรเกิดขึ้น และไม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อหารายได้ ไม่ถือว่าเป็นการพนัน ขณะที่การเล่นพนันที่จัดขึ้นโดยองค์กรการพนัน เช่น กาสีโนซึ่งจัดบริการหรือเกมการเล่นในหลายรูปแบบเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาเล่นการพนันถือเป็นการพนัน

ในภาษาอังกฤษนั้น มีคำที่ใช้เรียก “การพนัน” โดยรวมอยู่ ๒ คำ คือ “gambling”(Glimne, Dan, 2009) ซึ่งมีความหมายถึงเป็นการทายผลแพ้ชนะ หรือการวางเดิมพันในผลเกม การแข่งขัน หรือเหตุการณ์ อีกคำหนึ่งคือ “gaming”(4 Chuck Humphrey, ม.ป.ป.) หมายถึงกิจกรรมที่กฎหมายรับรองให้ถูกกฎหมาย หรือได้รับการยกเว้นความผิดตามกฎหมายอาญา

2.6.1. ประวัติของการพนันในอิสลาม

การพนันในศาสนาอิสลาม ไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยใด บ้างว่าเกิดก่อนและบ้างว่าเกิดหลังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในยุคสมัยนั้น การพนันเป็นที่แพร่หลายมากพอๆกับการดื่มสุรา และยังไม่เป็นสิ่งที่ต้องห้ามในอิสลาม หลังจากนั้นบทบัญญัติเรื่องราวการพนันได้ถูกประทานลงมาพร้อมๆกับการห้ามดื่มสุรา เพราะโทษของมันทั้งสองมีมากกว่าคุณประโยชน์ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การพนันจึงเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในอิสลาม นอกเหนือจากบทบัญญัติข้อห้ามของการพนันที่มาจากอัลกรุอ่านแล้ว ยังปรากฏข้อห้ามของการพนันที่มาจากคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อีกมากมาย

จึงพอจะสรุปได้ว่า การพนันเคยเป็นที่ยอนุญาตในอิสลาม แต่หลังจากได้มีบทบัญญัติสั่งห้าม เพราะโทษของการพนันมีมากกว่าคุณประโยชน์ การพนันจึงเป็นที่ต้องห้ามตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

2.6.2. บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพนัน

คำสอนของอิสลามกระตุ้นมุสลิมให้ดำเนินตามแนวทางของอัลลอฮ์ ﷻ ในการหาเลี้ยงชีพ ให้รู้จักใช้กฎธรรมชาติ และวิธีการที่เที่ยงตรงในการไปสู่เป้าหมาย และใช้เหตุผลที่ถูกต้องสร้างผลที่ต้องการ ส่วนการพนันซึ่งรวมไปถึง การจับสลาก และล็อตเตอรี่นั้น ทำให้ประชาชนขึ้นอยู่กับโอกาส และหวังในโชคกลาง ซึ่ง เป็นความหวังลมๆแล้งๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้ต้องหันเหออกจากการใช้แรงงานโดยสุจริต การเอาจริงเอาจัง ผู้ที่ติดอยู่กับการพนันจึงเป็นผู้ที่ไม่เคารพต่อกฎเกณฑ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนด

ในอิสลามถือว่าทรัพย์สินส่วนบุคคล เป็นสิ่งที่ใครจะเอาไปจากผู้เป็นเจ้าของไม่ได้ ยกเว้นโดยการแลกเปลี่ยนกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย หรือเว้นเสียแต่ว่าจะเป็นการให้เป็นของขวัญหรือเป็นทานแก่กัน ดังนั้น การได้ทรัพย์สินของคนอื่นจากการเล่นพนันจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายอิสลาม

ผู้ที่เล่นการพนันมักจะมีอาการเคลียดซัง และเป็นศัตรูกัน ถึงแม้พวกเขาอาจจะอ้างว่า ถึงแพ้ก็ไม่ใช่ไรก็ตาม ในการพนันนั้นจะมีทั้งผู้ชนะและผู้แพ้ บางครั้งผู้แพ้อาจดูว่ามีอารมณ์ดี แต่แพ้ที่จริงแล้ว เบื้องหลังความรู้สึกของเขานั้นคือความกังวล ความโกรธ ความเคียดแค้น และความเสียใจ

การพนันมีข้อบ่งคับของมันเป็นเอง กล่าวคือ ผู้เสียจะพยายามเล่นมันใหม่อีกโดยหวังที่จะชนะในการเล่นครั้งต่อไป ทั้งนี้เพื่อต้องการที่จะเอาส่วนที่สูญเสียไปกลับคืนมา ในขณะเดียวกัน ผู้ชนะก็จะเล่นมันต่อไป เพื่อหาความสุขจากชัยชนะ และความตะกละที่อยากได้มากขึ้น แน่นนอนในวงพนัน โชคย่อมมีการเปลี่ยนมือได้ตลอดเวลา บางครั้งผู้แพ้กก็กลับกลายเป็นผู้ชนะ และผู้ชนะก็อาจจะต้องกลับกลายมาเป็นผู้แพ้ ความสุขจากชัยชนะก็ย่อมเปลี่ยนเป็นความขมขื่น ดังนั้น นักพนันจึงจำต้องเล่นต่อไปโดยไม่สามารถปลีกตัวออกจากมันมาได้

การพนันถือว่าเป็นอันตรายต่อสังคมเช่นเดียวกับที่เป็นอันตรายต่อบุคคล การพนันจะทำให้ นักพนันต้องสูญเสียเวลา และพลังงาน เป็นผู้ที่ไม่ได้สร้างผลผลิต และเป็นกาฝากสังคม เป็นผู้ที่มิแต่จะเอาแต่ไม่ได้ให้ และเป็นผู้ที่มีแต่จะบริโภคแต่ไม่ได้ผลิต ยิ่งไปกว่านั้น การหมกมุ่นอยู่กับการพนัน จะทำให้หลงลืมหน้าที่ของเขามที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้า และหน้าที่การงาน มีหลายครั้งที่ผู้ที่ติดการพนันต้องขายเกียรติยศ ศาสนา และครอบครัวของเขาเพื่อการพนัน ทั้งนี้เพราะการหมกมุ่นอยู่กับการพนันมากๆ จะทำให้สูญเสียสันจิตสำนึกที่ดีของความเป็นมนุษย์

เป็นการถูกต้องเหลือเกินที่คัมภีร์อัลกรุอ่าน ได้กล่าวถึงเรื่องการดื่มสุราและพนันไว้ด้วยกัน ทั้งนี้เพราะโทษของมันทั้งสองที่จะเกิดขึ้นกับตัวบุคคล ครอบครัว และสังคม นั้นเหมือนกัน มันจะมีอะไรมากกว่าการติดเหล้ามากไปกว่าการติดพนัน นี่คือเหตุผลที่ว่า หากเราพบสิ่งหนึ่งสิ่งใดจากสองสิ่งนี้ เราก็จะหนีไม่พ้นที่จะต้องพบกับอีกสิ่งหนึ่ง คัมภีร์อัลกรุอ่านกล่าวไว้ถูกต้องแล้วว่าการดื่มสุรา และการพนันนั้นมาจากการกระทำของมารร้าย มันคล้ายกับการบูชาเจว็ด และการเสี่ยงทายด้วยลูกศรมันเป็นสิ่งโสมมและเป็นนิสัยที่ต้องสลัดทิ้ง (ยูซุฟ กือรอฎอวีย์, ม.ป.ป.) การพนันถือเป็นสิ่งที่ฮะรอม (ต้องห้าม) ในอิสลาม ดังหลักฐานที่ปรากฏอย่างชัดเจนในคัมภีร์อัลกรุอ่าน ประหนึ่งว่าได้ถูกประทานลงมาให้แก่มุสลิมในยุคปัจจุบัน บทบัญญัติเกี่ยวกับการพนันได้ถูกประทานลงมาแล้วในอดีต ที่สภาพสังคมสมัยนั้นเต็มไปด้วยความกักขะไรซึ่งอารยธรรม มีการดื่มสุราและเล่นการพนันกันอย่างแพร่หลายจนทำให้สังคมเกิดความปั่นป่วน สับสนวุ่นวาย พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จึงได้ประทานบทบัญญัติดังกล่าวมา เพื่อเป็นข้อสั่งห้ามและลบล้างค่านิยม วัฒนธรรมที่เลวทรามของคนยุคนั้น และเพื่อให้ได้เข้าใจถึงแก่นแท้ของชีวิตที่แท้จริง

สุราและการพนันเป็นสิ่งที่ศาสนาห้าม อิสลามได้ห้ามการดื่มสุราและการพนันไว้ในโองการเดียวกัน แต่การห้ามนั้นไม่ได้เป็นการห้ามอย่างฉับพลัน อิสลามห้ามการดื่มสุราและการพนันเป็นลำดับขั้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานโองการที่เกี่ยวกับการพนันและการดื่มสุราไว้ 4 โองการ ด้วยกันและตามลำดับดังต่อไปนี้

ในขั้นตอนแรกอัลลอฮ์ ﷻ ได้ชี้แจงโทษของการพนันเพื่อเป็นการเตือนแก่นมนุษย์ ดังคำดำรัสของพระองค์ที่ว่า

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا...﴾

ความว่า “พวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับสุราและการพนัน จงกล่าวเถิดว่าในทั้งสองนั้นมีโทษมากและมีคุณหลายอย่างแก่นมนุษย์แต่โทษของมันทั้งสองนั้นมากกว่าคุณของมัน”

สุเราะฮ์อัลบาคอเราะฮ์ ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 219

อายะฮ์ข้างต้นเป็นคำสั่งแรกของการห้ามดื่มสุรา การพนัน ซึ่งเป็นการชี้แจงถึงโทษของการกระทำทั้งสองที่มีมากกว่าคุณ ในตอนแรกการกระทำดังกล่าวเป็นแค่เพียงการไม่อนุมัติ เพื่อที่จะเป็นการเตรียมไปสู่การห้ามโดยเด็ดขาด ถัดมาจากขั้นตอนนี้ก็คือ มุสลิมได้ถูกสั่งห้ามอย่างเด็ดขาดจากการดื่มสุราและการ

พนัน ท่านอิหม่ามอะหมัดได้รายงานมาจากท่านอุซุรอยเราะฮ์ว่า ครั้งหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เดินทางมายังเมืองมาดีนะฮ์ ซึ่งขณะนั้นชาวเมืองมาดีนะฮ์ได้ดื่มสุรา และเล่นการพนันกันอย่างเปิดเผย คนหนึ่งจากพวกเขา ได้ถามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถึงเรื่องการดื่มสุราและเล่นการพนัน อัลลอฮ์ ﷻ จึงได้ประทานโองการนี้ลงมาในช่วงสมัยนั้น หลังจากอาเยะห์นี้ ถูกประทานลงมาได้ไม่นาน ชาวเมืองมาดีนะฮ์จึงพูดกันว่า อัลลอฮ์ ﷻ มิได้ทรงห้ามเราเพียงแต่ทรงกล่าวว่ามันทั้งสองมีโทษมากกว่าคุณเท่านั้น

อีกอาเยะห์หนึ่ง ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงห้ามการดื่มสุรา และการพนันซึ่งเป็นการห้ามอย่างเด็ดขาด ณ วันที่ประทานอาเยะห์นี้จนถึงอนาคต พระองค์ทรงตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنتَهُونَ ﴿٩١﴾﴾

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลายที่จิบสุราและการพนัน และแท่งหินสำหรับเชือดสัตว์บูชาญ และการเล่นเสี่ยงตัวเป็นสิ่งที่โสมนอนเกิดจากการกระทำของชัยฏอน (มารร้าย) ดังนั้น พวกเจ้าจงห่างไกลจากมันเสีย เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้พบกับความสำเร็จ (90) แท้จริงชัยฏอนนั้นมันเพียงต้องการที่จะก่อการเป็นศัตรูและการเกลียดชังกันระหว่างพวกเจ้า เรื่องของน้ำเมาและการพนัน และต้องการจะขัดขวางพวกเจ้าให้หันเหออกจากการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ และการเคารพภักดีต่อพระองค์ แล้วพวกเจ้าจะยุติไหม”

สุเราะฮุมมาตีอะห์ อาเยะฮ์ที่ 90- 91

ยูซุฟ กือรฎอวี(2554:101) กล่าวว่า สองโองการดังกล่าวข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้ามสุราและการพนันอย่างเด็ดขาด โดยรวมเข้าไว้กับการบูชาญ และการเสี่ยงทายโดยอาศัยญ หลังจากนั้นพระองค์ทรงประกาศว่าสิ่งดังกล่าวนี้เป็นสิ่งริญญ์(สิ่งสกปรกโสมน) ซึ่งเป็นคำหนึ่งที่อัลกุรอานใช้ หมายถึงสิ่งที่น่ารังเกียจที่สุด สิ่งที่ไม่เลวทราม พระองค์ต้องการชี้ให้เห็นว่าสิ่งมีนเมาและการพนันนั้นเป็นงานของชัยฏอนที่มีแต่ความหลอกลวง ความชั่วช้า และพระองค์ได้ทรงบัญชาให้ผู้ศรัทธาหลีกเลี่ยงห่างจากสิ่งเหล่านั้น เพื่อพวกเขาจะได้ประสบความสำเร็จ แล้วอัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวถึงผลร้ายของสุราและการพนันที่มีผลต่อสังคม กล่าวคือ สิ่งเหล่านี้จะทำลายความสัมพันธ์ และสร้างความเป็นศัตรู ความเกลียดชังให้เกิดขึ้น นอกจากนั้น ยังส่งผลทางจิตใจ

ของมนุษย์โดยสิ่งเหล่านั้นจะเป็นสาเหตุให้มนุษย์ละทิ้งศาสนา และการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อายะฮ์ดังกล่าวจบลงด้วยการเตือนให้เลิกอย่างจริงจัง โดยพระองค์กล่าวว่า “แล้วพวกเจ้าจะยุติไหม”

บทบัญญัติที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องสุราและการพนัน ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ด้วยกัน เพื่อกำชับมนุษย์ให้รู้ถึงพิษการพนันของมันทั้งสองและเพื่อให้มนุษย์ได้หลีกเลี่ยงออกจากมัน

2.6.3. ความหมายของการพนันในกฎหมายอิสลาม

การพนันในกฎหมายอิสลามได้มีนักวิชาการด้านนิติศาสตร์อิสลามได้ให้ความเห็นที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ทัศนะของตน แต่ในด้านหลักภาษา การพนันมีชื่อเรียกอยู่ 2 คำด้วยกัน ซึ่งพบได้บ่อยในอัลกุรอานและอัลหะดีษ การพนันในอัลกุรอาน ส่วนมากใช้คำว่า “อัล มัยซีร” และในหะดีษ ส่วนมากใช้คำว่า “อัลกิມාර” คำทั้งสอง มีรากศัพท์ของคำว่าที่ต่างกัน แต่มีความหมายที่ใช้เรียกการพนันเหมือนกัน ซึ่งสามารถอธิบายคำนิยามของคำศัพท์ทั้งสองได้ดังนี้ อัล มัยซีร หมายถึงการละเล่นของชาวอาหรับญะฮิลียะฮ์ด้วยการเสี่ยงตัว(มุฮัมมัดสุไลมาน อัลดุลลอฮ์อัลอัชกีอ์ ซุบดะตุลตะฟาซีร มักตะบะ ดารุสลาม รียาด, ม.ป.ป. :43)

อัลกิມාර หมายถึง การละเล่นทุกรูปแบบ ที่มีการ(พนัน) เดิมพัน ระหว่างกันด้วยทรัพย์สินหรือของมีค่าอื่น(อิบรอฮีมอัลมัดกูรมะวะอัยมิดิวบิน, ม.ป.ป. :876)

ทั้งนี้ ยังมีคำนิยามของการพนัน ที่นักนิติศาสตร์อิสลามได้ให้ความหมายไว้อีกมากและความหมายที่แตกต่างกันออกไป เช่น

การพนัน หมายถึง รูปแบบ และ วิธีการทุกอย่างในการแสวงหาทรัพย์สิน โดยใช้อุปกรณ์ที่คิดค้นขึ้นมาเพื่อสร้างโอกาส หรือ ความบังเอิญให้กับตนเอง(อิบรอฮีมอัลมัดกูร, ม.ป.ป.: 867)

การพนัน หมายถึง การเล่นกันระหว่างคนสองคนหรือสองกลุ่มขึ้นไป โดยมีเจตนาที่จะแข่งขัน เอาชนะ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากผลของการชนะในการเล่นนั้นโดยอาศัยความเสี่ยง หรือโชค (อบุลอะลา เมาดูดี ตัฟฮีมุลกุรอาน เล่ม2)

ท่านมุญาฮิด ได้ให้ความหมายของการพนันไว้ว่า เป็นการละเล่นทุกรูปแบบที่มีการเดิมพันซึ่งเกิดขึ้นจากการเล่นนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นการเล่นของเด็กๆก็ตามที่(สุชัย บิน มัสอูด อัลบัฆวี ชาเราะฮ์ฮ์ ชุบนะฮ์ เลบานอน, 1992 : 423)

2.6.4. องค์ประกอบของการพนันในกฎหมายอิสลาม

การที่จะถือได้ว่าเป็นการเล่นการพนันนั้น ต้องมีองค์ประกอบ ซึ่งองค์ประกอบของการพนันในกฎหมายไทยและอิสลามมีความคล้ายกันดังนี้

1. ต้องมีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ตกลงเข้าเล่นในการเล่นอย่างใดอย่างหนึ่ง
2. การเล่นนั้น เป็นการเล่นที่มีการแข่งขัน หรือ เสี่ยงโชค หรือการคาดหวัง
3. มีการตกลงกันว่า ถ้าผู้เล่นคนใดชนะ ก็จะได้เงินหรือทรัพย์สิน และถ้าผู้ใดแพ้ก็จะเสียเงินหรือทรัพย์สินแล้วแต่จะตกลงกัน ซึ่งเรียกว่า "สินพนัน" (บุญโชค เจียมวิริยะ, 2539: 285)

2.6.5. ประเภทของการพนันในอิสลาม

จากการศึกษา ในตำราหลายเล่มทั้งจากตำราในกฎหมายไทยและกฎหมายอิสลาม ทำให้เห็นถึงความคล้ายและความแตกต่างในรูปแบบและวิธีการของการเล่นการพนันต่างๆ

ในหนังสือกฎหมายการพนัน โดยทั่วไปกล่าวถึงการพนันไว้มาก แต่ในหนังสือฟิกห์ และกฎหมายอิสลามนั้น ได้กล่าวถึงเรื่องการพนันไว้เพียงคร่าวๆ และไม่มีการจัดประเภทของการพนันในอิสลาม แต่ทั้งนี้ สามารถศึกษาและค้นคว้าวิจัยถึงลักษณะของการพนันในอิสลาม ได้ดังนี้

1. การพนันที่มีลักษณะเป็นการเสี่ยงทาย
2. การพนันที่อยู่ในตัวของตัวมันเอง
3. การพนันที่อาศัยอุปกรณ์ที่คิดค้นขึ้นมาโดยเฉพาะ
4. การพนันในรูปแบบของการกีฬา
5. การพนันในรูปแบบของการละเล่น
6. การพนันที่ใช้สัตว์เป็นเครื่องมือ

อุสมาน แม (2557 : 93) กล่าวว่า ในอิสลาม การพนันมีบทบัญญัติห้ามไว้ชัดเจนทั้งในคัมภีร์อัลกุรอาน อัลสุหนะฮ์ ทั้งมีโทษในดุญา และอาคิเราะฮ์ และยังเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับมุสลิมเข้าไปยุ่งเกี่ยวในทุก รูปแบบ การพนันเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนอย่างหนึ่งในสังคมไทยเนื่องจากขัดต่อบรรทัดฐานใน สังคมไทย โดยเฉพาะขัดต่อหลักศีลธรรม ซึ่งการพนันจัดเป็นอบายมุข รวมทั้งการพนันบางประเภท ขัดต่อกฎหมาย มีบทลงโทษทางอาญา ดังจะเห็นได้จาก บทบัญญัติในพุทธศาสนา ได้กำหนดให้การพนันจัดเป็นในอบายมุขประเภท คือ 1.ดื่มสิ่งมีนเมา 2.เที่ยวกลางคืน 3.เที่ยวดูการละเล่น 4. เล่นการพนัน 5.คบคนชั่วเป็นมิตร 6. เกียจคร้านการทำงาน ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของความเสื่อมและความ หายนะให้แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ

2.6.5.1 การพนันที่มีลักษณะของการเสี่ยงทาย หรือ เสี่ยงตัว

กล่าวคือ “อัซลาม” หมายถึง รูปแบบต่างๆของการเสี่ยงทาย ซึ่งกระเจียดไปทางซิริก และไสยศาสตร์ เช่น การเสี่ยงทายโดยใช้ลูกศรของอาหรับในสมัยญาฮิลียะฮ์ พวกเขาใช้ธนูสามดอกเพื่อการเสี่ยงทาย โดยดอกหนึ่งจะเขียนว่า “พระเจ้าของฉันบัญชาฉัน” อีกดอกหนึ่งจะเขียนว่า “พระเจ้าของฉันได้ห้ามฉัน” และดอกที่สามจะถูกปล่อยวางไว้โดยไม่เขียนอะไร ถ้าหากเขาคิดที่จะเดินทาง แต่งงาน หรือทำอะไรก็ได้ก็แล้วแต่ พวกเขาจะไปยังที่วิหารอันเป็นที่เก็บดอกธนู หลังจากนั้นก็เสี่ยงเลือกธนู ถ้าหากเลือกได้ดอกที่เขียนว่า “บัญชา” พวกเขาจะทำสิ่งที่เขาคิดไว้ แต่ถ้าหากเลือกได้ดอกที่เขียนว่า “ห้าม” พวกเขาจะไม่ทำ และถ้าเลือกได้ดอกธนูที่ไม่ได้เขียนอะไรไว้ พวกเขาจะใส่มันลงไปในหม้อ และเสี่ยงหยิบธนูอีกจนกระทั่งได้ดอกธนูที่ชี้ขาดเป็นแน่ชัด(บุญโชค เจียมวิริยะ, 2539: 285)

การเสี่ยงทายเพื่อตัดสินใจ ซึ่งกระทำกันในปัจจุบัน จะโดยการสังเกตจากทราย จาก หอย ใบชา ไฟ ฝ่ามือ การเปิดหนังสือเสี่ยงทาย หรืออื่นๆในทำนองนี้ ก็เป็นการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการเสี่ยงทายสมัยญาฮิลียะฮ์ด้วยเช่นกัน ดังนั้น รูปแบบของการละเล่นใดที่ถูกกำหนด โดยมีลักษณะของการเสี่ยงทายเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงเข้าข่ายการพนันในลักษณะนี้ด้วย

อิสลามได้ห้ามการเล่นทุกอย่างที่มีลักษณะของการพนันและการเสี่ยงทายรวมไว้ด้วยกันและถือว่ามันเป็นบาปอย่างหนึ่ง ดังที่ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงตรัสไว้ว่า

﴿...وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فَسُقُ...﴾

ความว่า “และที่สุเจ้าเสี่ยงทายโดยตัวเหล่านั้น เป็นการฝ่าฝืน”

สุเราะห์มาอิดะฮ์ ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 3

และท่านรอซูล ﷺ ยังได้กล่าวสั่งทับไว้อีกด้วยว่า

وعن أبي الدرداء رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم " لن ينال الدرجات العلى من تكهن ، أو استقسم ، أو رجع من سفر تطيرا "

ความว่า “จากอบิดรดา عليه السلام กล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า ใครที่ปรึกษา กับหมอดู หรืออาศัยการเสี่ยงตัว หรือกลับจากการเดินทาง เพราะกลางไม่ดี จะไม่ได้รับตำแหน่งที่สูง (ในสวรรค์)”

บันทึกโดย อัดฏอบรอนีย์ หะดีษที่ 8487

จากความหมายของหะดีษทั้งสองนี้ เป็นสิ่งที่ชี้ชัดว่า การเล่นชนิดใดที่มีลักษณะของการเสี่ยงทาย ถือ เป็นการพนันที่ต้องห้ามในอิสลาม และหากมีผู้ใดฝ่าฝืนก็เป็นการฝ่าฝืนต่อคำบัญชาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ นั้นเอง ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการเชื่อในคำทำนายทายทัก ของบรรดาหมอดูต่างๆ ที่ทำนายกันไปต่างๆ นานาๆ หรือการอาศัยโชคกลางในการดำรงชีวิต

ทั้งหมดนี้ที่ได้กล่าวมานี้ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น กล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงเรื่องการเสี่ยงทายด้วยตัว ก็ต้องกล่าวถึงเรื่องหมอดู และเมื่อกล่าวถึงเรื่องหมอดู ก็ต้องกล่าวถึงการเชื่อโชคกลางไปพร้อมๆ กัน

ในปัจจุบัน เราจะพบว่าการพนันในรูปแบบของการเสี่ยงทายนั้น มีมากมายหลายรูปแบบซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามรูปลักษณะ และยุคสมัย เช่น การเสี่ยงทายผลการแข่งขันฟุตบอลผ่านทางโทรศัพท์มือถือ ซึ่งกำลังเป็นที่แพร่หลายกันมากในหมู่เยาวชนหนุ่มสาว เป็นสิ่งที่ผิดต่อหลักการศาสนาอย่างชัดเจน หรืออีกในรูปแบบหนึ่ง นั่นก็คือ “การส่งชิงโชค” การส่งชิงโชคนั้นจัดเป็นการพนันรูปแบบหนึ่งที่มาในลักษณะของเยาวชน การเสี่ยงทาย เพราะเป็นการคาดเดา หรือ การทำนายในสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การทายผลฟุตบอล เช่น การทายฟุตบอลผ่านทางโปรชนียบัตร ว่าทีมใดจะเป็นทีมฝ่ายชนะ หรือเป็นฝ่ายแพ้ ในทัวนาเม้นท์นั้นๆ หากผลของการทายถูกต้องก็จะได้รางวัลจากทางผู้จัด ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม ของรางวัลที่ได้จากการเสี่ยงทายก็ถือเป็นสิ่งที่ฮะรอมเช่นกัน

นอกจากนั้นยังมีการละเล่นอีกมากมายที่เข้าข่ายการพนันประเภทนี้ เช่น การเล่นลูกเต๋า ลูกเต๋ามีหลายสีหลายชนิด หลายแบบ แต่ละแบบมีชื่อเรียกและวิธีการเล่นที่ต่างกันออกไป แต่สิ่งที่เหมือนกันอย่างหนึ่งของลูกเต๋า คือ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมหกด้าน แต่ละด้านจะมีลักษณะอย่างไรขึ้นอยู่กับชนิดของลูกเต๋าแต่ละชนิด

วิธีการเล่นส่วนมากขึ้นอยู่กับกติกา ทาย กล่าวคือ ผู้ถือลูกเต๋าวางมือ แล้วทอยลงบนพื้นหรือโต๊ะ ก่อนเล่น ผู้เล่นจะต้องวางเงินพนันลงบนโต๊ะ เพื่อทายว่า ลูกเต๋าแต่ละลูกจะออกมาเป็นเช่นไร ทั้งนี้การเล่นอาจจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป หรืออาจเป็นการละเล่นในทำนองเดียวกันที่สามารถ

ดัดแปลงการเล่นได้ตลอดเวลา หากมีการเล่นลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นการเล่นที่ต้องห้ามทั้งสิ้น เช่นเดียวกับการ “จับเบอร์ หรือ จับสลาก” เป็นการเล่นที่มักใช้ในการทำกิจกรรม จริง ๆ แล้วการจับสลากธรรมดา ๆ อาจไม่มีความผิด เพราะไม่มีการพนันเกิดขึ้นแต่หากว่าการจับสลากนั้น มีการนำเงินไปเพื่อแลกซื้อสลาก ซึ่งทางร้านจัดให้มี สลากนั้นจะมีอยู่ด้วยกันสองชุด ชุดที่หนึ่งให้ผู้ซื้อ อีกชุดหนึ่งติดไว้กับสิ่งของ หากผู้ซื้อจับสลากได้ตรงกับเบอร์ใดในสิ่งของนั้นๆ ก็รับสิ่งของนั้นไป ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นการพนันในลักษณะของการเสี่ยงทายต้องห้ามในศาสนาอิสลามเช่นกัน

2.6.5.2 การพนันที่มีลักษณะของการพนันอยู่ในตัวของมันเอง

เช่น ลีอตเตอรี หวย เรียงเบอร์ ที่กล่าวมานี้ล้วนแต่เป็นการพนันที่มีอยู่ในตัวของมันเองโดยไม่ต้องมีการเดิมพันกันมาก่อน เพราะการเล่นหรือการซื้อ มีลักษณะของการพนันอยู่ในตัวของมันเอง กล่าวคือ

ลีอตเตอรี หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สลากกินแบ่งรัฐบาล” ซึ่งรัฐบาลเป็นเจ้าของ ได้จัดให้มีขึ้นโดยถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อนำเงินที่ได้จากการขายสลากกินแบ่งนี้ นำไปใช้ในกิจการสาธารณะประโยชน์ต่างๆ แต่ทว่าในการขายสลากกินแบ่งแต่ละครั้ง มีสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังนั้นคือ การทายผลหรือเบอร์ของสลากกินแบ่ง ผู้ซื้อลีอตเตอรี จะเลือกซื้อลีอตเตอรีตามเบอร์ที่ตนเองคาดว่าจะถูกต้องตามเบอร์ที่ทางกองสลากกินแบ่งกำหนด หากทายถูกต้องตามที่ว่านั้น ก็รับผลตอบแทนจากรายได้ที่ทางกองสลากจัดให้ โดยนำใบสลากนั้น ไปขึ้นเงินที่กองสลากตามวันเวลาที่กำหนด

ดังนั้น ลีอตเตอรี จึงเป็นสิ่งที่ไม่อนุญาตในอิสลาม เพราะเป็นการลงทุนที่น้อย แต่ได้รับผลกำไรมหาศาล อีกทั้งยังเป็นการอธรรมต่อผู้อื่น และเป็นการหารายได้ที่ปราศจากหยาดเหงื่อแรงกายของตนเอง รวมทั้งยังมีลักษณะของการเสี่ยงทายเข้ามาอีก

2.6.5.3. การพนันที่ต้องอาศัยอุปกรณ์ที่คิดค้นขึ้นมาโดยเฉพาะ

การพนันประเภทนี้มีมาก ซึ่งชนิดของมันมีต่าง ๆ นานา ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์จะคิดค้นขึ้นมาเล่นกันอย่างไร ใช้วัสดุ อุปกรณ์อะไร การพนันประเภทนี้ บางครั้งใช้กระดาดหรือหนังสือเล่มเดียวกันก็สามารถเล่นการพนันกันได้ ในกฎหมายอิสลามจึงถือว่าทุก ๆ สิ่งที่เขาขายการพนัน หรือเป็นการละเล่นที่คล้ายกันกับการพนัน ก็ถือเป็นสิ่งต้องห้ามแล้ว การพนันประเภทนี้มีปรากฏขึ้นในเกมส์ หรือการละเล่นต่างๆ เช่น การเล่นทายภาพ การเล่นหมากรุก หมากรอส การเล่นไพ่ หรืออื่นๆ ที่อาจมีการคิดค้นขึ้นมาใหม่ และมีชื่อเรียกกันต่าง ๆ นานา ดังที่ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวว่า

كُلُّ قِمَارٍ فَهُوَ مِنَ الْمَيْسِرِ، حَتَّى لَعِبُ الصَّبْيَانِ بِالْكَعَابِ، وَالْجُوزِ

ความว่า “ทุกสิ่งที่มีการเดิมพัน คือการพนัน ถึงแม้ว่าจะเป็น
การเล่นของเด็กๆด้วยกับชนิดที่เป็นต่อแต้ม หรือชนิดที่เป็นตัวกลม
ก็ตาม”(อตุฏอบรีย์, 2001, 3 : 673)

จากหะดิษดังกล่าวนี้ บ่งชี้ว่าการเล่นทุกอย่างสามารถทำให้เป็นการพนันได้
หากว่ามีการพนัน หรือการเดิมพันเกิดขึ้น และการพนัน สามารถเกิดขึ้นได้ กับบุคคลทุกเพศทุกวัย

2.6.5.4 การพนันที่มาในรูปแบบของการกีฬา

การกีฬาเป็นสิ่งที่อิสลามส่งเสริม และสนับสนุน เพื่อเสริมสร้างให้เยาวชนมุสลิมได้มี
สุขภาพ พลานามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ทรงรักบ่าวที่แข็งแรงมากกว่าบ่าวที่อ่อนแอและใน
ทัศนะของอิสลามนั้น ไม่ได้วัดความแข็งแรงของคนๆหนึ่งจากความแข็งแรงที่เขาสามารถล้มคู่ต่อสู้ได้ แต่ผู้ที่
แข็งแรงในทัศนะของอัลลอฮ์ ﷻ คือ ผู้สามารถชนะอารมณ์ของเขาเมื่อเขาโกรธ

กีฬาเป็นสิ่งที่ดีหากใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถก่อให้เกิดโทษได้หากไม่เข้าใจ
วัตถุประสงค์ของการเล่นกีฬาอย่างแท้จริง ดังเช่น กลุ่มคนบางกลุ่มที่ใช้การกีฬาเป็นการพนัน กล่าวคือ พวกเขา
จะทำพนันกันด้วยการวางเงินหรือทรัพย์สินที่มีเป็นเดิมพัน แล้วทายว่า ผลของการแข่งขันกีฬานั้นๆ เป็น
เช่นไร หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทายได้ถูกต้องผลที่ปรากฏขึ้นจากการแข่งขัน ผู้นั้นก็จะได้ทรัพย์สินเดิมพันนั้นไป
ครอบครอง ซึ่งเป็นการครอบครองทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม เพราะเป็นการได้มาโดยปราศจาก
น้ำพักน้ำแรง ในการประกอบอาชีพ

ดังนั้น การนำการกีฬาทุกชนิดที่อิสลามอนุญาตให้เล่น มาเดิมพันกันด้วยทรัพย์สินถึงผล
ของการแพ้ ชนะ จึงเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในอิสลาม ถึงแม้ว่าการกีฬานั้นจะเป็นที่อนุมัติในอิสลามก็ตาม

ดังที่ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((كُلُّ قِمَارٍ فَهُوَ مِنَ الْمَيْسِرِ، حَتَّى لَعِبُ الصَّبْيَانِ بِالْكَعَابِ، وَالْجُوزِ))

ความว่า “ทุกสิ่งที่มีการเดิมพัน คือการพนัน ถึงแม้ว่าจะเป็น
การเล่นของเด็กๆด้วยกับชนิดที่เป็นต่อแต้ม หรือชนิดที่เป็นตัวกลม
ก็ตาม”(อตุฏอบรีย์, 2001, 3 : 673)

2.6.5.5. การพนันในรูปของการละเล่น

การพนันในรูปแบบของการละเล่น มักพบเห็นกันบ่อยในทุกซอกซอຍของสังคม เพราะที่ใดมีการละเล่น ที่นั่นมักมีการพนันปะปนอยู่ด้วยเสมอ ทั้งๆที่บางครั้งผู้เล่นเอง อาจจะรู้หรือไม่รู้ว่าเป็นการพนัน โดยเฉพาะการละเล่นของเด็กๆ เพราะท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าว

((ان أبا هريرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى، فَلْيُتْلَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: تَعَالَ أَقَامِرُكَ، فَلْيَتَصَدَّقْ))

ความว่า จากอบีฮุร็อยรอฮ์กล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า คนหนึ่งคนใดจากพวกท่านได้กล่าวคำสาบานด้วยกับพระเจ้าแล้ว ดังนั้น สำหรับเขาจงกล่าวว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ และใครที่กล่าวกับเพื่อนของเขาว่า “มาเรามาพนันกัน” ดังนั้นจะต้องจ่ายทาน

บันทึกโดยอัลบุคอรียะหะดีษที่ 6301 และมุสลิม 1647

เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า คงไม่มีเลยที่การละเล่นของเด็กๆ จะไม่มีการพนันเกิดขึ้น ไม่ว่า จะด้วยการกล่าวคำท้าพนันกันด้วยคำพูด หรือการเดิมพันกันด้วยทรัพย์สิน การพนันในรูปแบบของการละเล่น จึงเป็นพื้นฐานของการพนันชนิดอื่นๆ

รูปแบบของการพนันที่เป็นการละเล่นมีมากมายหลายชนิด เช่น การโยนสตางค์หัว ก้อย การเป่ายิ้งฉุบ การทอยสตางค์ การทอยเส้น การเล่นปิ่นแปะ การเล่นลูกแก้ว การเล่นต่อแต้ม เกมเศรษฐี การเล่นหนังยาง การเล่นไพ่ การเล่นเปิดหนังสือ การเล่นหมากรุก หมากฮอส หมากเก็บ การเล่นเกมต่างๆ และอื่นๆอีกมากมาย

2.6.5.6 การพนันที่ใช้สัตว์เป็นเครื่องมือในการเล่น

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การพนันเกิดขึ้นได้ทุกรูปแบบ ไม่เว้นแม้แต่การละเล่นของเด็กๆ หรือแม้แต่ใช้สัตว์มาเป็นเครื่องมือ และมืองค์ประกอบของการเล่น เช่น การแข่งม้า แข่งสุนัข หรือแม้แต่แพะ แกะ วัว ควาย ก็สามารถนำมาแข่งขันเป็นเกมสการพนันได้ รูปแบบของการเล่นพนันชนิดนี้เป็นการเล่นที่

ผสมผสานกับการกีฬา เช่น การแข่งม้า หรือ แข่งสุนัข ซึ่งก็ไม่น่าจะเป็นสิ่งที่ผิดในหลักการอิสลามแต่อย่างไร เพราะอิสลามส่งเสริมให้ฝึกฝนการขี่ม้า แต่แท้ที่จริงแล้ว เบื้องหลังของการแข่งขันเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มีการพนัน หรือการเดิมพันด้วยกันทั้งสิ้น

เช่นเดียวกันกับการพนันที่เป็นการทรมาน เช่น การกัดปลา ชนไก่ ชนโค หรือวิ่งวัว ชนพนันดังกล่าวนี้ล้วนแล้วแต่เป็นการทรมานสัตว์

2.6.6. กฎเกณฑ์ว่าด้วยการพนันในอิสลาม

การละเล่นทุกอย่างโดยพื้นฐานของมันนั้น เป็นสิ่งที่อนุญาตในอิสลาม แต่เนื่องจากได้มีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องจึงทำให้เป็นสิ่งที่ต้องห้าม ทั้งนี้กฎเกณฑ์ที่จะมาเป็นตัวชี้วัดว่า การละเล่นใดที่เป็นการพนัน ตามที่อิสลามห้ามนั้น สามารถพิจารณาได้ดังนี้

2.6.6.1 มีการเดิมพันระหว่างกัน เช่น มีการเดิมพันกันในการเล่นโดยกล่าวว่า ถ้าหากฉันชนะ ท่าน ฉันจะต้องได้จากท่านเท่านั้น เหนือ และหากท่านชนะฉัน ท่านก็จะได้จากฉันเท่านั้น เหนือ

เดิมพันที่ศาสนาอนุญาต คือ เดิมพันที่ผู้นำตั้งให้ หรือใครคนหนึ่งตั้งให้ หรือคนหนึ่งจากในสองคนที่ทำการแข่งขันตั้งให้ เช่นกล่าวว่า ถ้าหากฉันแข่งชนะท่าน ฉันไม่เอาอะไรเลย แต่ถ้าท่านชนะฉันท่านจะได้จากฉันเท่านั้น เหนือ

2.6.6.2 มีการใช้คำพูดเชิญชวน ในการเล่นพนัน เช่น กล่าวว่า “เรามาพนันกันเถิด” ดังนี้ ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((ان أبا هريرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى، فَلْيُكُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: تَعَالَ أَقَامِرُكَ، فَلْيَتَصَدَّقْ))

ความว่า จากอบีฮุร็อยร็อฮ์กล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า คนหนึ่งคนใดจากพวกท่านได้กล่าวคำสาบานด้วยกับพระเจ้าแล้ว ดังนั้น สำหรับเขาจงกล่าวว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ และใครที่กล่าวกับเพื่อนของเขาว่า “มาเรามาพนันกัน” ดังนั้นจะต้องจ่ายทาน

บันทึกโดยอัลบุคอรียะหะดีษที่ 6301 และมุสลิม 1647

จากหะดีษบทนี้ ชี้ให้เห็นว่า การพนันนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากการละเล่นแต่เพียงเท่านั้นหากแต่ว่าการพูดเชิญชวนที่ส่อไปในกาพนัน ก็ถือว่าการพนันแล้ว ดังนั้น สิ่งที่บ่งชี้ถึงกฎเกณฑ์ของการพนันในอิสลามนั้น จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับ “การกระทำ” เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับวาจาด้วย

2.6.6.3 มีลักษณะของการเสี่ยงทายในการเล่นเท่านั้น

การเสี่ยงทายในภาษาอาหรับ ใช้คำว่า “อัซลาม” เป็นการเสี่ยงทายของชาวอาหรับในสมัยญาฮิลียะฮ์ ที่ชอบเสี่ยงทายด้วยการใช้ลูกศร

การเสี่ยงทายถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการพนัน แต่ค่อนข้างกระตืดไปทางการซิริกและไสยศาสตร์ ดังนั้น การพนันใดที่มีลักษณะของการเสี่ยงทาย เป็นการพนันที่ส่อไปในทางซิริก(อบุลอะลาเมาตุดี ตัฟฮีมุลกรุอาน เล่ม2)

การพนันบางประเภทมีลักษณะของการเดิมพัน ที่ต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัว เช่นการเล่นหมากรุก หมากฮอส บางประเภทมีลักษณะของการเสี่ยงทาย เช่น การเล่นไพ่ และบางประเภทมีลักษณะของการเดิมพันที่ต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัวผสมผสานกับการเสี่ยงทาย เช่น การเล่นลูกเต๋า เป็นต้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การละเล่นใดที่มีลักษณะของการเสี่ยงทายถือเป็นสิ่งต้องห้ามและเป็นชนิดของการพนันทั้งสิ้น

2.6.7. ข้อจำกัดของการเล่นพนันในกฎหมายอิสลาม

ข้อจำกัดของการพนันมีไว้เพื่อเป็นสิ่งที่บ่งบอกให้รู้ว่า ลักษณะใดเป็นการพนัน หรือเข้าข่ายการพนัน ข้อจำกัดของการพนันในอิสลามจึงอยู่ที่ว่า “การละเล่นของบุคคล มีการเดิมพัน หรือมีลักษณะของการเสี่ยงทายเกิดขึ้นหรือไม่” หากการละเล่นใด มีลักษณะของการเดิมพัน หรือการเสี่ยงทายเกิดขึ้นถือว่าสิ่งนั้นเป็นการพนันที่ต้องห้ามในอิสลาม

2.6.8. ข้อห้ามสำหรับการละเล่นในอิสลาม

เมื่อกล่าวถึงการพนันก็ต้องกล่าวถึงการละเล่น เพราะส่วนมากของการพนันมาจากการละเล่น อิสลามจึงห้ามการละเล่นบางอย่างที่มีลักษณะของการพนัน ดังต่อไปนี้

2.6.8.1 ห้ามการละเล่นที่มีการเดิมพันระหว่างกัน

ถึงแม้จะเป็นการละเล่นของเด็กๆ ด้วยกับอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีลักษณะทรงกลม ทรงเหลี่ยม หรือการแข่งขันกีฬาบาสเกตบอล ซึ่งเป็นการละเล่นของผู้ใหญ่และการละเล่นอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน ลักษณะของการละเล่นชนิดนี้ เป็นการละเล่นที่มีการตั้งเงื่อนไขระหว่างกัน ซึ่งบุคคลหนึ่งจะตั้งเงื่อนไขกับอีกคนหนึ่งในการละเล่นนั้น เช่น การที่คนหนึ่งกล่าวแก่อีกคนหนึ่งว่า “หากฉันชนะท่าน ทรัพย์สินของท่านทั้งหมดเป็นของฉัน และหากท่านชนะฉัน ทรัพย์สินของฉันนั้นทั้งหมดตกเป็นของท่าน ” เช่นนี้เป็นสิ่งที่ศาสนาไม่อนุญาต เพราะลักษณะเช่นนี้เป็นการได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยปราศจากสิทธิที่แท้จริง

การพนันคือลักษณะของการจำนองสิ่งของหนึ่งไว้แก่อีกบุคคลหนึ่ง ตามที่ได้ตกลงกันไว้ซึ่งหากฝ่ายใดทำไม่ได้ตามที่ตกลงนั้นสิ่งของชิ้นนั้นก็ตกเป็นของอีกฝ่ายหนึ่งทันที ทั้งนี้อิสลามยังมิขอยกเว้นสำหรับการละเล่นที่มีลักษณะคล้ายกับการพนันแต่ไม่ถือว่าเป็นการพนัน เช่น การละเล่นที่มีลักษณะของการสุ่รบ เช่น การแข่งอูฐ แข่งม้า หรือการแข่งขันปาเป้าหรือสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกับสิ่งเหล่านี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อฝึกฝนฝีมือ โดยปราศจากการพนัน

การแข่งขันที่มีเดิมพันที่ศาสนานุญาตก็คือ เดิมพันที่ผู้นำตั้งให้หรือใครคนหนึ่งตั้งให้ หรือคนหนึ่งจากในสองคนที่ทำการแข่งขันกันตั้งให้ เช่นกล่าวว่า ถ้าหากฉันชนะท่าน ฉันจะไม่เอาอะไรเลย แต่ถ้าท่านชนะฉัน ท่านจะได้จากฉันเท่านั้น เท่านั้น ดังนั้น ถ้าหากผู้เข้าทำการแข่งขันทั้งสองคนร่วมกันออกเดิมพันกัน เช่นดังกล่าวว่า “ถ้าหากฉันชนะฉันจะต้องได้จากท่านเท่านั้น เท่านั้น และถ้าหากท่านชนะฉันจะต้องได้จากท่านเท่านั้นเท่านั้น และถ้าหากท่านชนะฉันท่านก็จะได้จากฉันเท่านั้น เช่นนี้เป็นสิ่งที่ศาสนาไม่อนุญาต และห้ามเข้าร่วมทำการแข่งขันด้วย

2.6.8.2 ห้ามการละเล่นที่มีการทำลายจิตวิญญาณหรือทำลายชีวิต

การเล่นการพนันหลายอย่างที่เรพบเห็น ล้วนแล้วแต่เป็นการทำลายจิตวิญญาณทำลายศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์โดยทั้งนั้น เมื่อผู้ใดที่เข้าไปเกี่ยวข้องแล้วกับวงพนัน ชัยฏอนก็จะอยู่กับพวกเขาจะเล่นจะกระซิบกระซาบในหัวใจของพวกเขาให้ลุ่มหลงไปในการเสพสุขและความสนุกสนานของมันจนทำให้ลืมตัวตนที่แท้จริงของตนเอง ผู้เล่นพนันจึงมักจะลืมตัวในขณะที่เล่น หลงลืมนึกถึงพระเจ้าและครอบครัว จนทำให้เวลาที่ใช่ไปจากการพนันเปรียบเสมือนได้ใช้ไปเพียงนิดเดียว สุดท้ายเมื่อเงินหมดจึงเกิดความทุกข์ที่ไม่สามารถหาทางออกของความทุกข์ได้ การพนันจึงเป็นเครื่องมือทำลายจิตวิญญาณและทำลายชีวิตมนุษย์ ดังนั้นอิสลามจึงห้ามเล่นการพนันอย่างเด็ดขาด

2.6.8.3 ห้ามการละเล่นที่มีการทำลายจริยธรรมและมารยาทที่ดีงาม

เหตุผลหนึ่งที่อิสลามห้ามการเล่นการพนัน เพราะมันเป็นการทำลายจริยธรรมและมารยาทอันดีงามของมนุษย์ มนุษย์ส่วนมากเมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับการพนันแล้ว มักจะเปลี่ยนนิสัยตนเองที่เคยมีปฏิบัติ จากคนที่เคยมีมารยาทดีจริยธรรม เมื่อติดการพนันเขาจะกลายเป็นผู้ที่มีจิตใจกระด้างกระเดื่องไม่มีมารยาท สิ่งเหล่านี้ถูกทำลายไปกับการพนันทั้งสิ้น ด้วยเหตุผลนี้อัลลอฮ์ ﷻ จึงได้กล่าวสั่งทับไว้ในคัมภีร์ของพระองค์ว่า “การเล่นพนันเป็นการกระทำของมารร้าย” คำตรัสของพระองค์สัจจริงเสมอ

ดังนั้น อิสลามจึงห้ามการละเล่นทุกชนิดที่ทำลายจริยธรรมและคุณงามความดีของมนุษย์เพื่อปกป้องและรักษาคำดีศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะผู้ที่ติในสายตาของอัลลอฮ์ ﷻ นั้น คือผู้ที่มีมารยาทอันดีงาม

2.6.8.4 ห้ามการละเล่นที่มีการทำลายสังคม

ดูเหมือนว่าการพนันเป็นเรื่องเล็กๆ ในสังคม แต่แท้จริงแล้วการพนันเป็นเรื่องที่ใหญ่ที่เกิดจากสิ่งเล็กๆ ดังเช่นที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า “ทุกสิ่งเป็นการพนันได้แม้แต่การเล่นของเด็กๆ” (อาบียะฟรุมฮัมมัด อัจญอบรีย, 1992: 219)

แต่เมื่อการพนันเป็นสิ่งที่แพร่หลายในสังคม ก็ย่อมมีการพัฒนาวิธีการและรูปแบบการเล่นพนันให้มีความทันสมัยขึ้นตามยุคสมัย จึงเห็นได้ว่าในยุคปัจจุบันมีการพนันเกิดขึ้นในทุกรูปแบบ ถึงขั้นที่รัฐบาลบางประเทศเปิดให้มีการเล่นพนันที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อหวังควบคุมการละเล่น ผู้เล่น และเงินไหลเวียนไม่ให้ออกสู่นอกระบบ แต่แล้วกลับกลายเป็นว่ามันยิ่งก่อให้เกิดปัญหามากกว่าคุณที่จะได้รับ เพราะหาเมื่อมีการพนันก็ต้องมีบ่อน เมื่อมีบ่อนก็ต้องมีผู้ดูแลบ่อน เมื่อมีผู้ดูแลบ่อนก็เท่ากับว่ามีการเพิ่มของผู้มีอิทธิพล สิ่งเหล่านี้ยังไม่รวมถึงปัญหาอาชญากรรมที่มักอยู่คู่กับธุรกิจการพนัน ฉะนั้น การพนันจึงเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในศาสนาอิสลามเป็นการห้ามที่ครอบคลุมทุกระบวนการเล่นที่สามารถก่อให้เกิดการพนัน

2.6.9. การละเล่นที่อนุมัติและไม่อนุมัติในอิสลาม

การละเล่นโดยพื้นฐานแล้วที่ศาสนาอนุญาต แต่หากการละเล่นมีลักษณะของการเดิมพันก็ไม่เป็นที่อนุญาตในอิสลาม แม้ว่าจะเป็นการเล่นพนันจากฝ่ายเดียวหรือสองฝ่ายก็ตามเพราะจะกลายเป็นการพนันที่ศาสนาห้ามทันที

อย่างไรก็ตาม ทศนะหนึ่งในมัสฮับอิหม่ามชาฟีอี เห็นว่าการต่อสู้ที่มีการเดิมพันฝ่ายเดียวเป็นสิ่งที่ศาสนาอนุญาต เหมือนกับกรณีของการแข่งขันวิ่งหรือแข่งขันยิงธนู

ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงการพนันก็มักจะกล่าวถึงการละเล่นในบ่อนี้ จึงเป็นบทที่กล่าวถึงการละเล่นที่อนุญาตและไม่อนุญาตในอิสลาม การละเล่นที่อนุญาตในอิสลามมีหลายลักษณะด้วยกัน แต่ลักษณะที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นลักษณะที่อิสลามส่งเสริม เพื่อฝึกยุทธวิธีในเชิงรบ เช่น การวิ่งแข่ง มวยปล้ำ ยิงธนู การพุ่งหอก การขี่ม้า การล่าสัตว์

การละเล่นดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการละเล่นที่อนุญาตในอิสลาม แต่หาว่าการละเล่นดังกล่าวมีการเดิมพันหรือการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องก็เป็นสิ่งที่ไม่อนุญาตเช่นเดียวกัน ดังเช่น การละเล่นที่กล่าวต่อไปนี้เป็นการเล่นที่ไม่อนุญาตในอิสลาม แต่นักวิชาการอิสลามมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป

การละเล่นที่ไม่อนุญาตในอิสลามมีดังนี้คือ

1. การเล่นหมากรุก หมากฮอส
2. การเล่นลูกเต๋า
3. การเล่นไพ่
4. ลอตเตอรี
5. เกมส หรือ กีฬาที่มีการเดิมพันระหว่างกัน
6. การเล่นที่มีการพนันสัตว์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

2.6.9.1 การเล่นหมากรุก หมากฮอส

หมากรุกเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยม บ้างว่าเกิดขึ้นในเปอร์เซีย บ้างกล่าวว่าเกิดขึ้นในอินเดีย และแพร่หลายในเปอร์เซีย ต่อมาชาวมุสลิมได้ถ่ายทอดกีฬาหมากรุกนี้ด้วยการแปลตำราหมากรุกนี้เป็นภาษาอาหรับ และกลายเป็นกีฬาในร่มที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในอาณาจักรอิสลาม คำว่า “ชัฆรอนจ์” ซึ่งแปลว่า หมากรุกในภาษาอาหรับ มีรากศัพท์มาจากภาษาเปอร์เซีย และคำว่า “ชาฮ์มัด” ซึ่งแปลว่า รุกขชาติในกีฬาหมากรุก ซึ่งมีรากศัพท์ผสมมาจากคำในภาษาเปอร์เซียและอาหรับรวมกัน คำว่า “ชาฮ์” ซึ่งแปลว่า กษัตริย์ในภาษาเปอร์เซีย และคำว่า “มาต” แปลว่า ตายหรือถึงชาติในภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษทับศัพท์ว่า (Shamat)

ท่านอับนิ อุมร์ ^{رضي الله عنه} ได้กล่าวว่า การเล่นหมากตารางทั้งหลาย คือ การพนันในทัศนะของอิสลาม เสมือนกับว่า ได้สัมผัสกับน้ำมันที่ทำจากไขมันหมู(ชำชูดิน อัชชะมี อันกบาอีร์ ตีมัสกี ม.ป.ป.: 75)

ท่านอิหม่าน นาวาวิย ได้ถูกถามถึงการเล่นหมากรุกกว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามหรือไม่ ท่านตอบว่า มันคือสิ่งที่ต้องห้ามในอิสลามตามความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่(ชำชูดิน อัชชะมี อันกบาอีร์ ตีมัสกี ม.ป.ป.: 76)

และท่านได้ถูกถามจากการเล่นอีกว่า อนุญาตหรือไม่ หรือผู้เล่นนั้นมีโทษหรือไม่ ท่านตอบว่า หากการเล่นหมากตารางทำให้เสียละหมาด มันก็เป็นสิ่งที่ต้องห้าม เป็นความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่ที่เห็นพ้องต้องกัน ยกเว้นทัศนะของอิหม่ามชาฟีอียฺว่า เป็นเพียง “มักรูฮฺ” สิ่งที่น่ารังเกียจ

ท่านอบูมุซา อัลอัซฮารียฺ ได้กล่าวว่า การพนันเป็นการเล่นของคนบาป

มีผู้กล่าวกับท่านอิสฮากว่า แท้จริงชาวเมืองตามพรหมแดน จะชอบเล่นหมากรุกกัน เพื่อฝึกฝนการวางแผนด้านการรบ และท่านอิสฮากได้กล่าวว่า พวกเขา คือ ผู้ไร้จริยธรรม และคุณธรรม

และมีผู้ถามท่านอิสฮากว่า ท่านเห็นการเล่นหมากรุกเป็นเช่นไร ท่านตอบว่า มันเป็นบาป(ชำชูดิน อัชชะมี อันกบาอีร์ ตีมัสกี ม.ป.ป.: 75)

ท่านอับนุอุมร์ได้ถูกถามเรื่องหมากรุก และท่านได้ตอบว่า มันเป็นสิ่งที่ต้องห้าม(ชำชูดิน อัชชะมี อันกบาอีร์ ตีมัสกี ม.ป.ป.: 76)

นักวิชาการอิสลามมีความขัดแย้งกันในเรื่องการเล่นหมากรุก ว่าเป็นที่อนุญาตหรือไม่ บางท่านว่าการเล่นหมากฮอส หมากรุก เป็นการละเล่นที่ผ่อนปรนในอิสลาม เนื่องจากมันเป็นการฝึกฝนการวางแผนด้านการรบ แต่ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนเงื่อนไขสามประการ ดังนี้

1. ต้องไม่มีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้อง
2. ต้องไม่ทำให้เสียเวลาและเพิกเฉยต่อการละหมาด
3. ต้องไม่พุดจาหยาบโลน

การเล่นหมากรุก มีความขัดแย้ง 2 ทัศนะ ดังนี้

ทัศนะที่ 1. ฮะร่าม (ต้องห้าม) จากทัศนะของท่านอาลี บิน อปีฏอริบ ท่านอับนุอุมร์ ท่านอับนี อับบาส ท่านอิหม่ามมาลิก ท่านอิหม่ามอบูฮานีฟะฮฺ และท่านอิหม่ามอะฮมัด บินฮันบัล

ทัศนะที่ 2. มุบาฮฺ (อนุญาต) จากทัศนะของท่านอบูฮุร็อยเราะฮฺ ท่านซาอิด บินมุสับ ท่านชะอิด บิน ญาบรี อิบน์ซึรีน และท่านอิหม่ามชาฟีอีย์”(ยูซุฟ กือรฏอวีย์, ม.ป.ป.: 460-490)

2.6.9.2 การเล่นเกมเต๋า

การเล่นเกมเต๋วในภาษาอาหรับใช้คำว่า “อัลนัรด์” มีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม ท่านเชากานีย์ กล่าวว่า ท่านอิบนุ มุฮ์อิฟฟัล และ ท่านอิบนุ มุซซัยยิบ อนุญาตให้เล่นเกมเต๋วได้ ถ้าหากว่าการเล่นนั้นไม่มีการพนัน ทั้งนี้ได้ตีความจากหะดีษที่ว่า

((عن سليمان بن بر يدة عن أبيه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدِ شَبِيرٍ، فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي حِلْمٍ خَنْزِيرٍ وَدَمِهِ))

ความว่า จากท่านสุไลมานบินญะรีตะฮ์จากพ่อของเขาแน่แท้ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ใครก็ตามที่เล่นเกมเต๋ว ก็เหมือนกับผู้ที่ถือเนื้อ และเลือดของสุกร”

บันทึกโดย มุสลิม หะดีษที่ 2260

ท่านอิบนุ มุฮ์อิฟฟัล มุซซัยยิบ ได้ตีความว่าหะดีษดังกล่าวนี้ เป็นการห้ามสำหรับผู้เล่นเพื่อเงิน ดังนั้นจึงอนุญาตให้เล่นเกมเต๋วได้ หากไม่มีการพนัน

นักวิชาการบางท่านถือว่า การเล่นเกมเต๋ว เป็นสิ่งฮะรอม ถึงแม้จะเล่นกันโดยไม่มีการพนันกันก็ตาม โดยอาศัยการตัดสินจากหะดีษที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((عن أبي موسى الأشعري أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ))

ความว่า จากอุมัยฮฺอัลอัซฮาละ แท้จริงท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า “ผู้ใดเล่นเกมเต๋ว เท่ากับผู้นั้นทรยศต่ออัลลอฮ์ ﷻ และศาสนาทูตของพระองค์”

บันทึกโดย ออบูดาวูด หะดีษที่ 4938

และนักวิชาการบางท่านถือว่า การเล่นเกมเต๋วเป็นเพียง “มัจรุษ” สิ่งที่น่ารังเกียจ เท่านั้นในกรณีที่ไม่มี การพนัน(ยูซุฟ กือรฏอวีย์, ม.ป.ป.: 272)

อิหม่ามชาฟีอีย์ และนักวิชาการส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า การเล่นที่ใช้ลูกเต๋วเป็นส่วนประกอบแม้จะเล่น โดยไม่มีทรัพย์สินเป็นเดิมพันก็ถือว่าเป็นสิ่งต้องห้าม เพราะการเล่นดังกล่าวต้องอาศัยผลที่ออกจากลูกเต๋ว ซึ่งก็เหมือนกับการเสี่ยงทายด้วยตัว(ยูซุฟ กือรฏอวีย์, ม.ป.ป.: 272)

และปรากฏว่า ท่านอิบนุอุมัร เมื่อท่านพบว่า คนหนึ่งคนใด เล่นลูกเต๋า ท่านจะลงโทษด้วยการตี

2.6.9.3 การเล่นไฟ

การเล่นไฟ ในอิสลามไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียด ไว้อย่างใด แต่สามารถศึกษาถึงประวัติของการเล่นได้ในหนังสือการพนันทั่วไป จากประวัติของการเล่นไฟกล่าวไว้ว่า ไฟเกิดขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 สารานุกรมของจีนแจ้งว่า กำนันของพระเจ้าซุนโห พระเจ้าซ้องฮุยเป็นผู้คิดค้นขึ้น (พ.ศ. 1644 – 1669) แต่นายที่ เอน คาเตอร์ ผู้แต่งเรื่องการประดิษฐ์สิ่งพิมพ์ในประเทศจีน พ.ศ. 2468 อ้างว่า ไฟเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าซ้องไทจง (พ.ศ. 1519 – 1531)

ส่วนทางยุโรป เชื่อว่าไฟถูกคิดค้นขึ้นเพื่อความสำเร็จของพระเจ้าชาร์ล ที่ 6 แห่งประเทศฝรั่งเศส ปรากฏในจดหมายเหตุในหนังสือ Chamber descompets ฉบับ ค.ศ. 1392 จากนั้นจึงเริ่มมีการเล่นไฟอย่างแพร่หลายในคริสต์ศตวรรษที่ 14

รูปแบบของไฟสันนิษฐานว่าคงจะทำด้วยวัตถุต่างๆ เนื่องจากชาวจีนได้ประดิษฐ์การเล่นต่อแต้ม (ดอมิโน) ตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล โดยใช้งา เขา กระดุกสัตว์ แต่เมื่อเกิดการเล่นมากขึ้น จึงทำการผลิตไฟจากไม้เนื้อแข็งบางชนิด จนกระทั่งการนำกระดาษมีคุณภาพดีขึ้นมาใช้ ไฟจึงทำจากกระดาษ ส่วนทางยุโรปนิยมจะวาดภาพที่ตัวไฟ เรียกกันว่า ไฟภาพ ใช้สำหรับทำนายโชค และการเล่นเกมสล็อต (สุทธิชัย ชำนาญ, 2543)

การเล่นไฟมีลักษณะของการเสี่ยงทาย และการได้เสียกันด้วยทรัพย์สินซึ่งมีลักษณะของการพนันที่เด่นชัด นอกจากนั้นไฟยังสามารถนำมาใช้เป็นอุปกรณ์ในการทำนายโชคชะตา ดังนั้นการเล่นไฟจึงเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในอิสลาม

2.6.9.4 ลีออตเตอรี

ลีออตเตอรี เป็นการเสี่ยงทายอย่างหนึ่ง และเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการพนัน ดังนั้นเราจะใช้ชื่อ “สถาบันการกุศล” หรือ “มนุษยธรรม” มาผ่อนผันหรืออนุญาตให้มีการเล่นประเภทนี้ไม่ได้ คนที่ถือว่ามันเป็นที่ยอนุญาตเพื่อสิ่งดังกล่าว ก็เหมือนกับผู้ที่หาทุนการกุศลโดยการจัดเต็นท์ หรือการจัดแสดงทางศิลป์ที่สาธารณะ

บรรดาผู้ที่ใช้วิธีการเล่นเช่นนี้ พยายามที่จะอ้างว่าเนื่องจากคนในสังคม ไม่มีความรู้สึกและจิตใจที่จะทำงาน ไม่มีความสงสารและความเมตตา ดังนั้นมันจึงไม่มีทางอื่นที่จะหาเงินจากคนเหล่านั้นได้ นอกเสียจากจะต้องอาศัยการพนัน และความบันเทิง แต่หลักการดังกล่าวอิสลามไม่ยอมรับที่จะให้มีขึ้นในสังคม อิสลามเชื่อในความดีพื้นฐานของมนุษย์ และอิสลามก็เชิญชวนไปสู่ความดี โดยมิได้แสวงหาสิ่งใดนอกไปจากวิธีการที่บริสุทธิ์สำหรับแนวทางที่ประเสริฐ วิธีการหาเงินของอิสลามจะเชิญชวนไปสู่ความถูกต้อง จะชักชวนมนุษย์ไปสู่ความเห็นอกเห็นใจกันและกัน และจะเตือนมนุษย์ให้นำเอาความเชื่อในอัลลอฮ์ ﷻ และความเชื่อในวันโลกหน้ามาปฏิบัติ (ยูซุฟ ก้อรฏอวีย์, ม.ป.ป.: 278)

2.6.9.5 เกมส์ และ กีฬาที่มีการเดิมพัน

นักวิชาการเห็นตรงกันว่า เกมส์ทุกประเภทที่มีการเดิมพันเป็นสิ่งที่ต้องห้าม นั่นคือมีฝ่ายหนึ่งได้ และฝ่ายหนึ่งเสีย

เกมส์ที่ไม่มีการพนัน คือเกมส์ที่ไม่มีการได้เสียจากทั้งสองฝ่าย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เกมส์บางประเภทเป็นสิ่งต้องห้าม บางประเภทเป็นสิ่งอนุมัติ แต่ว่าเกมส์ที่ไร้ประโยชน์ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม (การอชะฮ์) เนื่องจากการใช้เวลาว่างโดยเปล่าประโยชน์ และทำให้ผู้คนเพิกเฉยต่อการรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าของเขา

2.6.9.6 การเล่นที่มีการทรมานสัตว์

ในปัจจุบันมีการพนันหลายชนิดที่มีการใช้สัตว์ เป็นเครื่องมือในการเล่นพนัน ไม่เว้นแม้แต่จิ้งหรีด หรือคางคกก็เอามาพนันกัน การพนันลักษณะนี้มักเป็นที่รู้จักกันดีในสังคมเพราะมีการสนับสนุนให้มีการเล่นได้โดยการขออนุญาต เช่น การกีดปลา ชนไก่ ชนวัว หรือวิ่งวัวชน การเล่นเหล่านี้นอกจากจะเป็นการพนันแล้ว ยังเป็นการทรมานสัตว์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในอิสลาม ถึงแม้ไม่มีการพนันกันก็ตาม

2.6.10. โทษของการพนัน สุรา และยาเสพติด

จากท่านอิมามอิบนุอับบาส رضي الله عنه ได้กล่าวว่า คำว่า”โทษ”ของสุราและการพนันที่มีมากกว่า “คุณ” นั้นหมายความว่า ทั้งสุราและการพนันมันทั้งสองเคยมีประโยชน์ต่อมนุษย์ ก่อนที่บัญญัติข้อห้ามจะถูกบัญญัติขึ้น และหลังจากบัญญัติข้อห้ามของมันทั้งสองได้ถูกบัญญัติขึ้น มันทั้งสองจึงมีโทษต่อมนุษย์มากกว่าคุณ และกลายเป็นสิ่งที่ต้องห้าม

ตัวอย่างโทษและผลเสียที่เกิดจากการพนัน เช่น

1. ทำลายชีวิต เช่น ทำให้เกิดหนี้สิน ความเจ็บป่วย ความเครียด กระทั่งคิดฆ่าตัวตาย
2. ทำลายครอบครัว เช่น การอยู่ร้างอันเนื่องมาจากผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวติดการพนัน
3. สร้างนิสัยที่ไม่ดี เช่น การด่าทอ การโกหกหลอกลวง การสุรุษุ่ยสุร่าย
4. เป็นแหล่งอบายมุข แหล่งอาชญากรรม และการค้ายาเสพติด
5. เป็นบ่อเกิดของการทะเลาะและสร้างความขัดแย้งในสังคม
6. ทำลายความดีงามของมนุษย์
7. ทำลายเศรษฐกิจ สังคม และประเทศชาติ
8. ทำให้มนุษย์มีความเห็นแก่ตัว
9. ทำลายเวลาของมนุษย์

2.6.11. บทลงโทษการพนันในอิสลาม

บทลงโทษของการพนันในอิสลามไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนเหมือนบทลงโทษของสุรา หรือการทำซินา บทลงโทษของการพนันในอิสลามจึงเป็นบทลงโทษที่เรียกว่าตะซีร์ คือ บทลงโทษตามดุลพินิจของศาลสำหรับความผิดฐานละเมิดคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ หรือละเมิดสิทธิส่วนบุคคลซึ่งไม่มีบทลงโทษอื่นบัญญัติไว้

ดังนั้น ผู้เล่นการพนันถือว่ามีความผิดและต้องถูกลงโทษตามหลักการศาสนา แต่การจะลงโทษผู้เล่นหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพนันด้วยวิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาสนาอิสลาม ดังตัวอย่างของท่านอับดุลมุฏ์ที่ครั้งหนึ่ง ท่านเคยลงโทษผู้เล่นลูกเต๋าด้วยการตี

((ان أبا هريرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى، فَلْيُؤْلَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: تَعَالَ أَقَامِرُكَ، فَلْيَصَدِّقْ))

ความว่า จากอบีฮุร็อยร็อฮ์กล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า คนหนึ่งคนใดจากพวกท่านได้กล่าวคำสาบานด้วยกับพระเจ้าแล้ว ดังนั้น สำหรับเขาจงกล่าวว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ และใครที่กล่าวกับเพื่อนของเขาว่า “มาเรามาพนันกัน” ดังนั้นจะต้องจ่ายทาน

บันทึกโดยอัลบุคอรีห์หะดีษที่ 6301 และมุสลิม 1647

2.6.12. คำชี้ขาดของการพนันในอิสลาม

นักวิชาการส่วนใหญ่ มีความเห็นตรงกันว่า การพนันทุกประเภทเป็นสิ่งต้องห้ามในศาสนาอิสลาม ไม่มีข้อยกเว้น และผ่อนปรนใดๆ ดังนั้นหากบุคคลใดเล่นการพนัน ถือได้ว่าเขาผู้นั้นได้ประพฤติดิตตามหลักการศาสนา การห้ามการพนันในอิสลามไม่ได้ห้ามเฉพาะการเล่นเท่านั้น แต่รวมไปถึงทุกๆสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการพนัน ไม่ว่าจะเป็นการดูการเล่นที่มีการพนันกัน การให้การสนับสนุนด้านสถานที่ การดูต้นทาง การให้ยืมเงินเพื่อนำไปเล่นการพนัน หรืออื่นๆ

ส่วนในเรื่องของการเล่นพนันหมากรุก หมากรุกฮอส นั้น ยังเป็นปัญหาที่นักวิชาการศาสนาขัดแย้งกันอยู่ อันเนื่องจากว่า ในอดีตการเล่นหมากรุกเป็นการเล่นเพื่อเป็นการฝึกฝนและการวางแผนในการรบ เพื่อจะได้นำทักษะการคิดที่ได้จากหมากรุกไปใช้ในการรบได้ แต่การเล่นหมากรุกในยุคปัจจุบันอาจทำให้ผู้เล่นใช้เวลาอยู่กับมันมากจนลืมเวลา และเพิกเฉยต่อการละหมาด หมากรุกจึงเป็นสิ่งที่ต้องห้าม

ทั้งนี้อีสลามส่งเสริมให้มีการเล่นอื่นๆ เช่น การฝึกยิงธนู การขี่ม้า การพุ่งหอก การวิ่งแข่ง และการแข่งขันที่มีลักษณะของการสู้รบ เช่น มวย มวยปล้ำ เป็นต้น เพราะเป็นการฝึก การเล่นที่สามารถนำไปใช้ได้จริงหากมีการสู้รบเกิดขึ้น

2.7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยซึ่งสนับสนุนโดยมูลนิธิสตรี้-สฤทติวงศ์ ซึ่งเป็นการทบทวนวิชาการเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของการพนัน กล่าวถึงการวิจัยของ National Institute of Mental Health สถาบันสุขภาพจิตแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาที่ศึกษาโครงสร้างสมองของวัยรุ่นด้วยการเอ็กซเรย์สมองด้วยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (MRI) พบว่า สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) จะพัฒนาสมบูรณ์ตอนอายุประมาณ ๒๐ ปี ในช่วงวัยรุ่นสมองสามารถเพิ่มเนื้อสมองผ่านการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ในชีวิต และสมองจะมีการปรับโครงสร้าง โดยคัดเซลล์ประสาทและเครือข่ายการเชื่อมโยงบางส่วนที่ไม่ได้ใช้งานทิ้งไป กระบวนการนี้เรียกว่า Pruning ถ้าวัยรุ่นหมกมุ่นหรือติดการพนัน จะส่งผลให้สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ไม่เพิ่มเนื้อสมอง สมองส่วนหน้าจะไม่พัฒนาอย่างถาวร และยิ่งอาจถูกตัดทิ้งเพราะไม่ได้ใช้งาน ส่งผลต่อระบบคิดและพฤติกรรมที่จะติดตัวไปตลอดชีวิต คือจะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่อดทนรอความสำเร็จ หวังได้เงินมาอย่างง่ายๆ และรวดเร็ว ขณะที่ในประเทศไทยนั้นจากผลการสำรวจวิจัยของเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เรื่องผลประมาณการจำนวนคนที่ตั้งใจเล่นพนันบอลและวงเงินสะสมช่วงบอลยูโร ๒๐๐๘ ในปี ๒๕๕๑ กรณีศึกษาเด็กและเยาวชนอายุ ๑๒-๒๔ ปีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล พบว่าเด็กและเยาวชนเล่นพนันบอลกว่า ๓๗๐,๐๐๐ คน เงินสะสมกว่า ๙๒๔ล้านบาท เกือบ ๔๕% ตั้งใจเล่นพนันบอลกับโต๊ะบอล เพราะอยากรวยทางลัด และ ๘๓.๘% มองว่าการเล่นพนันบอลเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมไทย ตัวเลขเหล่านี้ยืนยันผลกระทบของการพนัน และหากสังคมยังปล่อยให้การพนันคืบคลานสู่เยาวชนเช่นนี้ จะเกิดอะไรตามมาบ้าง ซึ่งผลกระทบไม่ได้เกิดกับเด็กเยาวชนที่เล่นพนันเท่านั้น แต่ยังกระทบคนในครอบครัวและความมั่นคงของสังคมในวงกว้างด้วย ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วมีมาตรการกำกับดูแลการพนันอย่างชัดเจนภายใต้วัตถุประสงค์สำคัญ ๓ ประการคือ เพื่อสร้างหลักประกันว่าการพนันจะไม่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ผู้ที่เข้าไปเล่นการพนัน จะได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรม และสุดท้ายซึ่งสำคัญที่สุด เด็กและผู้ด้อยโอกาสต้องได้รับการคุ้มครองมิให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการพนัน(ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2542)

การศึกษาเรื่อง Neurobiology of the development of motivated behaviors in adolescence: A window into a neural systems model ของ ดร.โมนิก เอิร์นส และคณะ(ม.ป.ป.) ชี้ให้เห็นว่า ช่วงวัยรุ่นตอนต้นเป็นวัยที่ยังขาดความยับยั้งชั่งใจ เนื่องจากสมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex)

ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดและการตัดสินใจที่ใช้เหตุผล ยังไม่พัฒนาเท่าผู้ใหญ่ ทำให้วัยรุ่นมักตัดสินใจโดยใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล การพนันเป็นเกมที่ยั่วยุให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกได้มาก ไม่ว่าผู้เล่นจะอยู่ในสถานการณ์ที่ได้หรือเสีย ดังนั้นเด็กและเยาวชนจึงเป็นช่วงวัยที่มีความเสี่ยงสูงมากที่จะติดการพนันได้ง่ายและถอนตัวได้ยาก

จากการวิจัยเกี่ยวกับ Epigenetic and gambling addiction ที่ศึกษาพัฒนาการทางสมองของกลุ่มเยาวชน Under Age พบว่าการพนันเป็นต้นตอให้เยาวชนมีโอกาสเข้าสู่อบายมุขอื่นๆ ดังนี้

- การพนันมีส่วนทำให้เด็กมีโอกาสติดเหล้า ๕ เท่า
- การพนันมีส่วนนำไปสู่การติดยาเสพติด ๖ เท่า
- การพนันมีส่วนนำไปสู่ความรุนแรงและการใช้อาวุธ ๖ เท่า
- การพนันมีส่วนนำไปสู่การสูบบุหรี่ ๓-๑๐ เท่า
- การพนันมีส่วนทำให้มีภาวะซึมเศร้า ๔ เท่า และทำให้มีโอกาสฆ่าตัวตายสูงขึ้น
- การพนันทำให้ทักษะในการใช้ชีวิตลดลง
- การพนันนำไปสู่การเป็นหนี้และการก่ออาชญากรรม

ข้อมูลทางสถิติของศูนย์วิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ปี ๒๕๕๓ ชี้ให้เห็นลักษณะการทำสิ่งไม่เหมาะสมของเยาวชนที่ติดพนัน โดย ๖๑% ปล้นชิงทรัพย์หรือล่อลวงเงินจากคนใกล้ชิด ๑๒% ทำร้ายร่างกายคนใกล้ชิด ๙% ขายทรัพย์สินชิ้นนี้พนัน ๗% ขายบริการทางเพศ ๖% พยายามฆ่าตัวตายและ ๕% ค้ายาเสพติดและสิ่งผิดกฎหมาย(สุราสินี ทองลัม, 2554) นอกจากนี้จากการศึกษาสถานการณ์และการป้องกันการลักลอบเล่นการพนันฟุตบอลของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยกองวิจัยและพัฒนาสำนักงานตำรวจแห่งชาติในปี ๒๕๕๓ พบว่า นักเรียน ม.๑-ม.๖ เล่นพนันฟุตบอลถึงร้อยละ ๒๖.๘ โดยใช้เงินสำหรับใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไปพนันบอล แต่หากไม่มีเงิน นักเรียนร้อยละ ๗.๕ จะกู้เงินนอกระบบเพื่อใช้เล่นพนันฟุตบอล และแม้รู้ว่าการพนันฟุตบอลเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ผู้เล่นพนันร้อยละ ๒๔.๒ ไม่กังวลที่จะถูกจับดำเนินคดี

สมพัฒน์ ธิปโชติ และคณะ(2551) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อป้องกันการเข้าสู่การพนัน ตำบลนาदान อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู” ผลการวิจัยจาก

การวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเสริมสร้างพลังอำนาจ พบว่า 1) บริบทของปัญหาวิจัย ถึงแม้ผู้คนจะรู้ว่าการเล่นการพนันก่อให้เกิดปัญหาทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ แต่กลับเห็นว่าการเล่นการพนันเป็นเรื่องธรรมดา เป็นประเพณี บางคนยึดถือเป็นอาชีพ ไม่จำเป็นต้องแก้ไข 2) เด็กทุกคนต่างเคยเล่นการพนันตามความหมายว่า การพนันคือการเล่นที่ได้เสียเป็นเงิน แต่มีกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เสี่ยงมาก จำนวน 43 คน 3) กระบวนการเริ่มเข้าสู่การเล่นการพนัน คือ เด็กจะดูผู้ใหญ่เล่น โดยเฉพาะในงานศพหรือวันสงกรานต์ เด็กจะเฝ้าในใจ ถ้าเฝ้าดูจะลองเล่น ถ้าได้เงินจะอยากได้อีก ถ้าเสียเงินอยากได้คืน จึงเข้าสู่การเล่นการพนันต่อมา ปัจจัยที่ทำให้เด็กและเยาวชนเล่นการพนัน คือ ความเชื่อว่าการเล่นการพนันเป็นประเพณี เชื่อนักพนันสปอร์ต เชื่อว่าเป็นการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เชื่อว่าการเล่นการพนันเป็นการเสี่ยงดวงชะตา ปัจจัยภายนอก คือ เด็กมีเงินเหลือจากการใช้จ่าย และเล่นตามพ่อ แม่ หรือผู้ใหญ่ ปัจจัยภายในตัวของเด็กและเยาวชน คือ ความอยากได้เงิน ความภาคภูมิใจที่หาเงินได้ด้วยตนเอง มีความต้องการแสดงออก และเล่นการพนันตามกลุ่มเพื่อน และมีปัจจัยเสริม คือ การชื่นชมของผู้ใหญ่ผู้ปกครองเมื่อเด็กเล่นได้ เจ้าหน้าที่รัฐไม่บังคับตามกฎหมาย หาซื้ออุปกรณ์การเล่นได้ง่าย และมีเวลาว่างมาก

ทีมวิจัยดำเนินการแก้ปัญหา 3 โครงการ คือ โครงการเข้าค่ายปรับแต่งจิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน เพื่อให้บุคคลในครอบครัวและเด็กเข้าใจกัน โครงการตำรวจน้อยในโรงเรียน เพื่อควบคุมการเล่นการพนันในโรงเรียน และเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กว่าการพนันเป็นสิ่งที่ไม่ดี และโครงการคณะหมอลำทีมวิจัย เพื่อสร้างอาชีพให้เด็กมีรายได้ ได้แสดงออก และป้องกันการตั้งวงเล่นการพนันในงานศพให้เด็กเห็น ผลการดำเนินการวิจัยทำให้เกิดความตื่นตัวในชุมชนเรื่องการเล่นการพนันในเด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่ห้ามปรามเด็กไม่ให้เล่นการพนัน มีผู้ใหญ่บางคนเลิกเล่นการพนันจากการเป็นนักวิจัย อีกทั้งทีมวิจัยได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน การตัดสินใจบนฐานข้อมูลมากกว่าความรู้สึก

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นถึง กระบวนการแก้ปัญหาที่สาเหตุของปัญหามีความซับซ้อนปลุกฝังมานานจนเป็นประเพณี ความเชื่อ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม บนฐานข้อมูลที่เป็นจริงของชุมชน โดยไม่ต้องได้รับคำสั่งจากหน่วยงานอื่น แต่ปัญหาที่ซับซ้อนอย่างนี้คงไม่สามารถแก้ได้ง่ายๆ จึงควรมีกระบวนการต่อเนื่อง และค้นหากระบวนการที่เหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

ผศ.ดร.นวลน้อย ตรีรัตน์ และคณะ (มปป.) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “สภาพความรุนแรงของปัญหาองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติในประเทศไทย” ซึ่งส่วนหนึ่งจากการศึกษา ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบ่อนการพนันด้วย ซึ่งพบว่า บ่อนการพนันในประเทศไทยแบ่งออกเป็นบ่อนถาวร บ่อนเคลื่อนที่หรือบ่อนวิ่ง และบ่อนตามงานศพ บ่อนถาวรมีทั้งที่เป็นบ่อนขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก การพนันที่เล่นเป็นประเภทบาคาร่า และสล็อตแม

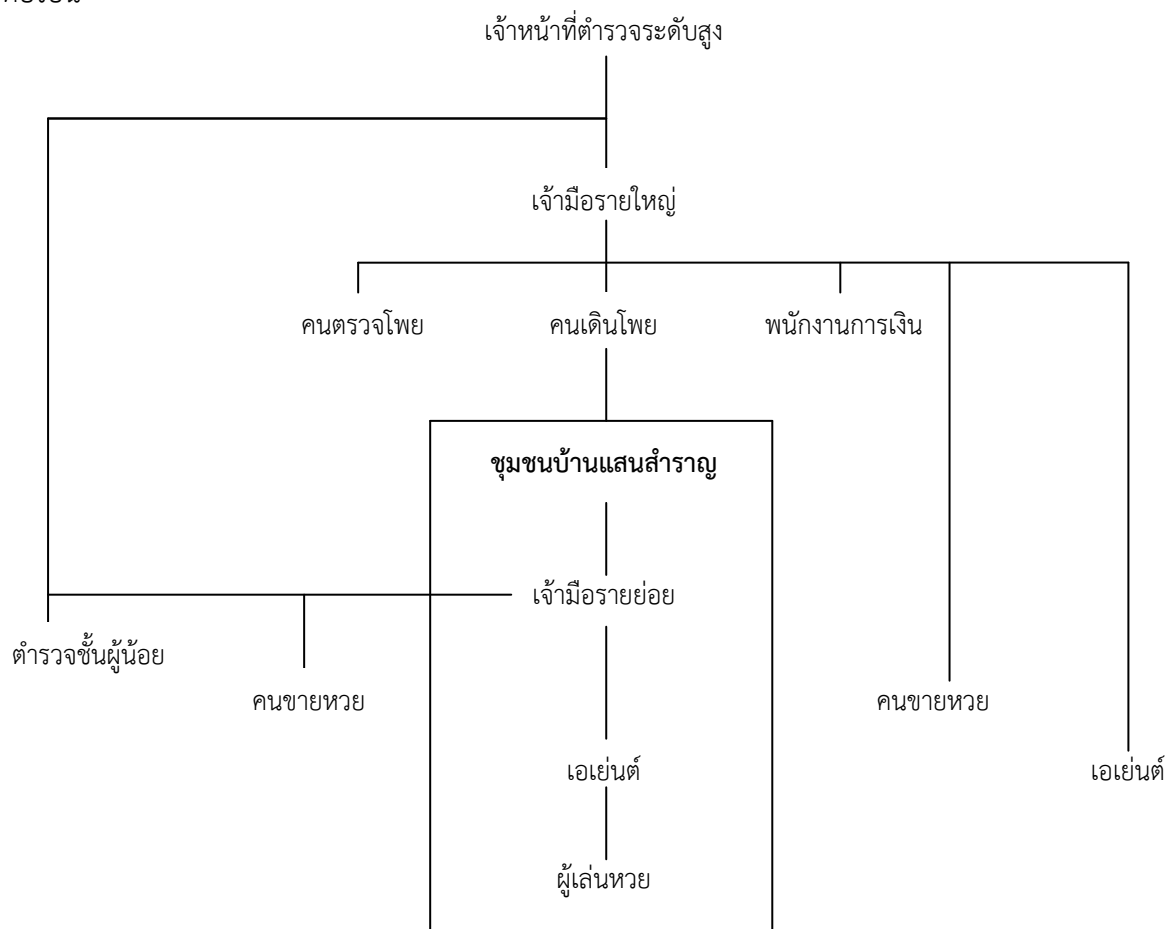
ชชิน ส่วนบ่อนวิ่งเป็นบ่อนที่จัดให้มีการเล่นพนันกันอย่างง่าย ๆ ในชุมชนตามบ้านของพรรคพวก มักเป็นการพนันประเภทไพ่ป๊อก จัปยี้กั ถั่ว ไฮโล และบ่อนตามงานศพ ที่มีเจ้าของบ่อนมาเหมาออกค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ แลกกับการเปิดบ่อนการพนัน นิยมเล่นไฮโล ไพ่เก้า ไพ่ป๊อกเต้ง ขนาดธุรกิจบ่อนการพนันในประเทศไทยอยู่ในระดับหลายแสนล้านบาท

นอกจากนี้ ยังมีบ่อนการพนันรอบชายแดนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชายแดนไทย-พม่า ไทย-กัมพูชา และบ่อนการพนันบนเรือสำราญสตาร์ครุส โดยแบ่งเป็นกาสิโนขนาดใหญ่ 10 แห่ง และกาสิโนขนาดกลางและเล็กอีก 23 แห่ง ประมาณว่าปริมาณเงินทั้งหมดที่คนไทยเสียพนันในกาสิโนชายแดนจะอยู่ประมาณระดับหลายพันล้านบาทต่อปี บ่อนเหล่านี้เป็นบ่อนตามกฎหมายที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลของประเทศนั้น ๆ ทำให้เกิดข้อครหาว่าจะเป็นแหล่งที่คนไทยผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจผิดกฎหมาย นักการเมือง นักค้ายาเสพติดใช้เป็นแหล่งฟอกเงินโดยที่รัฐบาลไทยไม่สามารถตรวจสอบได้

ผลกระทบของกิจกรรมนอกกฎหมายต่อระบบเศรษฐกิจทางด้านบวกคือ ส่งผลให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ ในขณะที่ผลกระทบทางด้านลบมักจะมีขนาดที่ค่อนข้างสูงกว่าผลทางด้านบวก โดยผลทางด้านลบต่อระบบเศรษฐกิจประกอบด้วย ปัญหาการบิดเบือนในการจัดสรรทรัพยากร ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาเสถียรภาพระบบเศรษฐกิจ และปัญหาการแข่งขันในธุรกิจ นอกจากนี้ยังมีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย ส่วนผลกระทบทางการเมืองมักเกิดจากการที่ผลประโยชน์อันมหาศาลจากธุรกิจนอกกฎหมายถูกนำไปใช้ติดสินบนนักการเมืองเพื่อให้คุ้มครองธุรกิจที่ผิดกฎหมายเหล่านี้ไว้

สุมาลี สัมฤทธิ์ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ธุรกิจห่วยกับระบบอุปถัมภ์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในเครือข่ายการประกอบธุรกิจห่วย ซึ่งในการประกอบธุรกิจห่วยนั้นกลุ่มผู้ประกอบธุรกิจห่วยจะมีการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับตำรวจเพื่อความปลอดภัยในการประกอบการ ส่วนในกลุ่มผู้ประกอบการก็จะมีสร้างสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างกันเพื่อรักษาไว้ซึ่งความจงรักภักดี และกลุ่มผู้ประกอบการก็จะมีสร้างสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับชาวบ้าน ซึ่งเป็นลูกค้าเพื่อรักษาความนิยมของกลุ่มลูกค้าเอาไว้ จึงเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์นั้นมีความสำคัญอย่างมากในการประกอบธุรกิจห่วย เนื่องจากธุรกิจดังกล่าวมีความเสี่ยงสูงทั้งในแง่ที่เป็นการประกอบการที่ผิดกฎหมายและความเสี่ยงในแง่ที่มีวงเงินเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก

เครือข่ายความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในธุรกิจหอยกระดี่ศึกษาชุมชนบ้านแสนสำราญ มีลักษณะดังแผนภูมิต่อไปนี้

ผลจากการศึกษาชุมชนบ้านแสนสำราญพบว่า เนื่องจากการประกอบธุรกิจหอยนั้นผิดกฎหมาย กลุ่มผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องแสวงหาแหล่งอำนาจที่จะสามารถคุ้มครองการประกอบการให้มีความปลอดภัย โดยกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจทางกฎหมายในการจับกุมและลงโทษผู้กระทำความผิดดังกล่าวคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งหากกลุ่มผู้ประกอบการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับตำรวจในท้องถิ่นได้เป็นผลสำเร็จ ก็จะมีหมายถึง การจะได้รับข่าวสารความเคลื่อนไหวในการออกตรวจจับของตำรวจทั้งที่เป็นตำรวจท้องถิ่น และที่จะมาจาก ส่วนกลาง รวมทั้งจะได้รับการยกเว้นไม่จับกุมและไม่ได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ ซึ่งตำรวจที่มี อำนาจมากพอในการให้ความคุ้มครองแก่เจ้ามือและเครือข่าย จึงได้แก่ตำรวจระดับสูงยศพันตำรวจขึ้นไป โดยการที่จะสามารถเข้าไปสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับตำรวจระดับสูงนั้น เจ้ามือเองก็จำเป็นต้องมีฐานะทางการเงิน และควรมีหน้ามีตาทางสังคมในระดับหนึ่ง

ในส่วนของกลุ่มผู้ประกอบการเองนั้นก็จำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการอุปถัมภ์แก่กันตามเครือข่ายที่มีระดับลดหลั่น โดยเครือข่ายที่อยู่ในระดับสูงพึงให้ความคุ้มครองในการประกอบการของเครือข่ายระดับรองลงมา และเครือข่ายระดับล่างก็พึงแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีโดยไม่ผันแปรไปเป็นเครือข่ายของผู้อื่น รวมทั้งจะไม่นำความลับของเครือข่ายระดับสูงของตนไปแจ้งแก่คู่แข่งทางธุรกิจ นอกจากนี้กลุ่มบุคคลที่จะเข้ามาอยู่ในเครือข่ายธุรกิจหอยเดียวกันนั้น จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีต่อกัน สามารถมอบความไว้วางใจได้ ซึ่งอาจเป็นเพื่อน เพื่อนบ้าน ลูกค้าย่อยที่เคยติดต่อการค้า ลูกน้องตามสายงานบังคับบัญชา หรือมีความสัมพันธ์เครือญาติ เนื่องจากการประกอบการดังกล่าวนั้นผิดกฎหมาย และความผิดดังกล่าวจะครอบคลุมไปถึงเครือข่ายธุรกิจในทุกระดับ ความสัมพันธ์ในธุรกิจหอยนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความสัมพันธ์ใกล้ชิดส่วนตัวในการจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายทั้งการเข้ามาเป็นเจ้าของ คนขายหอย เอเยนต์ รวมทั้งพนักงานที่ทำงานให้กับเจ้ามือ อันได้แก่คนเดินโผย คนตรวจโผย และพนักงานการเงิน ซึ่งจะมีหน้าที่จัดเก็บเงินที่ได้จากการรับแทงหอยและคิดคำนวณยอดรายจ่ายที่จะต้องจ่ายให้แก่ผู้ถูกรางวัล รวมถึงการจะเข้ามาเป็นลูกค้าแทงหอยของผู้ประกอบการระดับใดก็ตาม ก็ต้องอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นพื้นฐาน หรือได้รับการแนะนำจากผู้ที่เคยเป็นลูกค้าอยู่ก่อนโดยตรง กล่าวคือผู้ที่เป็ลูกค้าเดิมพามาแทงหอยกับเจ้ามือในช่วงแรกๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคย

กล่าวโดยสรุปคือแม้จะปรากฏรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในเครือข่ายธุรกิจหอยดังเช่นที่เคยปรากฏในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมไทย ที่มีการยึดถือฐานะตำแหน่งที่สูงต่ำลดหลั่นกันของสมาชิกแต่ละคนเป็นเกณฑ์ในการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ โดยผู้ที่มีฐานะตำแหน่งสูงกว่าพึงให้การอุปถัมภ์ช่วยเหลือต่อผู้ที่ด้อยกว่า และผู้ด้อยกว่าจะตอบแทนด้วยการยกย่องเคารพนับถือตลอดจนช่วยเหลือการงานของผู้อุปถัมภ์ โดยความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในธุรกิจจะปรากฏอย่างชัดเจนในกลุ่มผู้ที่อยู่ในเครือข่ายการประกอบธุรกิจหอยเดียวกัน โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ามือรายใหญ่กับเจ้ามือรายย่อย และเจ้ามือรายใหญ่กับคนเดินโผยที่ทำงานให้กับตน แต่จะพบว่าลักษณะการอุปถัมภ์ในธุรกิจหอยในคู่ความสัมพันธ์บางคู่ได้เกิดความผันแปรแตกต่างออกไป อันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ามือรายใหญ่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงนั้น โดยพบว่าแม้เจ้ามือจะต้องการอาศัยความมีอำนาจทางกฎหมายที่ตำรวจระดับสูงมีอยู่มาก เพื่อจะได้รับการยกเว้นไม่จับกุมธุรกิจหอยซึ่งผิดกฎหมายของตน แต่ในการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงนั้น เจ้ามือรายใหญ่ก็ต้องจ่ายเงินเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน ดังนั้นความคุ้มครองที่ได้รับจากตำรวจจึงไม่ถือว่าเป็นบุญคุณ ที่จะต้องตอบแทนกลับไปในลักษณะของการยกย่องให้เกียรตินับหน้าถือตา หรือคอยช่วยเหลือกิจการงานต่างๆตามที่เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงในท้องถิ่นต้องการ

นอกจากนี้การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงในท้องถิ่นยอมบกร่องต่อหน้าที่ โดยแลกกับผลประโยชน์ที่เจ้ามือรายใหญ่เสนอให้นั้น ก็ส่งผลให้ความเลื่อมใสศรัทธาอย่างจริงจังของเจ้ามือรายใหญ่เสื่อมคลายลง รวมถึงอาจหมดสิ้นไปในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจดังกล่าวมีการเรียกร่องเงินเป็นจำนวนมาก โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์จากการประกอบการที่เจ้ามือได้รับในแต่ละคราว เพราะถือเป็นการชู้ดริดและคิดเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน จึงส่งผลให้ในความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวนี้ไม่มีความชัดเจนในแง่ของการเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ คือต่างฝ่ายต่างถือว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการ

วิศรุต สีนพศพ(2548) ทำการศึกษา ทศนคติ และมุมมอง ที่ทำให้นักศึกษา เริ่มเล่นพนันฟุตบอล และสาเหตุที่ทำให้ยังคงเล่นอยู่ในปัจจุบัน ภายใต้หัวข้อเรื่อง “การพนันฟุตบอลของนักศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา กลุ่มนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ” จากการศึกษาพบว่าการพนันในกลุ่มนักศึกษา จะมีลักษณะการเล่นอยู่ 3 ประเภทคือ 1. เล่นกันตัวต่อตัวระหว่างคนรู้จัก 2. เล่นในกลุ่มเล็กๆที่รู้จักกัน 3. เล่นผ่านเจ้ามือหรือโต๊ะบอล ซึ่งไม่ว่าจะพนันฟุตบอลในลักษณะใด ก็ในการเล่นในรูปแบบ เอเชียันสไตล์ (Asian Style) หรือ ระบบแฮนดิแคป ซึ่งจะมีวิธีการเล่นที่ง่าย และไม่ซับซ้อน คนเล่นพนันสามารถเข้าใจระบบการเล่นได้ไม่ยาก

ซึ่งวัยรุ่นที่ยังคงเล่นพนันฟุตบอลอยู่ในปัจจุบันนั้น จากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะมีทัศนคติที่เป็นเชิงบวกกับการพนันฟุตบอล มองว่าการพนันฟุตบอลตอบสนองในความต้องการของตนเอง ทั้งการสร้างความบันเทิงเรริงใน ในชีวิตประจำวัน มองว่าการลุ้นผลการแข่งขันฟุตบอลก็เป็นการสร้างความบันเทิงในรูปแบบหนึ่ง อีกทั้งมองว่าเป็นการสร้างรายได้ให้ตนเอง การพนันไม่ได้เพียงแค่ สร้างความบันเทิงเรริงใจเท่านั้นแต่ยังเป็นการสร้างรายได้ ได้อย่างต่อเนื่อง ถ้ามีทักษะและประสบการณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่มาพอ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ ไม่มีมุมมองที่เป็นทัศนคติเชิงลบที่ชัดเจน มีคำตอบที่คล้ายคลึงกัน รู้ว่าไม่ดีเพราะการพนันเป็นสิ่งไม่ดี แต่ความรู้สึกไม่ได้ส่งผลที่ทำให้ มองการพนันฟุตบอลเป็นเชิงลบไปได้ ทัศนคติเชิงลบที่นักพนันฟุตบอลมีนั้น จึงได้มาจากกลุ่มนักพนันฟุตบอลที่เลิกเล่นไปแล้ว เพราะได้รับประสบการณ์ที่เลวร้ายในอดีต

สำหรับทัศนคติที่ผู้อื่นมองถึงผู้ที่เล่นพนันฟุตบอลนั้น ประกอบไปด้วย ความรู้สึกทั้ง 2 แบบ หลักๆคือ ความรู้สึกว่าการพนันฟุตบอลเป็นสิ่งที่ไม่ดี สมควรแก่การถูกเหยียดหยาม และอีกแบบหนึ่งคือการพนันฟุตบอลเป็นเรื่องปกติ ที่ไม่ใช่เรื่องแปลกในสังคม

จากการวิจัยเกี่ยวกับ Epigenetic and gambling addiction ที่ศึกษาพัฒนาการทางสมองของกลุ่มเยาวชน Under Age พบว่าการพนันเป็นต้นตอให้เยาวชนมีโอกาสเข้าสู่อบายมุขอื่นๆ ดังนี้

- การพนันมีส่วนทำให้ได้มีโอกาสติดเหล้า ๕ เท่า
- การพนันมีส่วนนำไปสู่การติดยาเสพติด ๖ เท่า
- การพนันมีส่วนนำไปสู่ความรุนแรงและการใช้อาวุธ ๖ เท่า
- การพนันมีส่วนนำไปสู่การสูบบุหรี่ ๓-๑๐ เท่า
- การพนันมีส่วนทำให้มีภาวะซึมเศร้า ๔ เท่า และทำให้มีโอกาสฆ่าตัวตายสูงขึ้น
- การพนันทำให้ทักษะในการใช้ชีวิตลดลง
- การพนันนำไปสู่การเป็นหนี้และการก่ออาชญากรรม

ผศ.ดร.นวลน้อย ตริรัตน์(มปป) กล่าวว่า บ่อนการพนันในประเทศไทยสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ บ่อนถาวร บ่อนเคลื่อนที่หรือบ่อนวิ่ง และบ่อนตามงานศพ ซึ่งถ้าหากรวมกันแล้ว ขนาดธุรกิจบ่อนการพนันในประเทศไทยอยู่ในระดับหลายแสนล้านบาท โดยส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศในทางด้านลบส่วนมาก ซึ่งประกอบด้วย ปัญหาการบิดเบือนในการจัดสรรทรัพยากร ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาเสถียรภาพระบบเศรษฐกิจ และปัญหาการแข่งขันในธุรกิจ นอกจากนี้ยังมีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย ส่วนผลกระทบทางการเมืองมักจะเกิดจากการที่ผลประโยชน์อันมหาศาลจากธุรกิจนอกกฎหมายถูกนำไปใช้ติดสินบนนักการเมืองเพื่อให้คุ้มครองธุรกิจที่ผิดกฎหมายเหล่านี้ไว้

เกิดระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้ดำเนินธุรกิจการพนันกับเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูง ส่งผลให้ตำรวจระดับสูงในท้องถิ่นยอมบกร่องต่อหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ รวมถึงการละเลยไม่เอาผิดกับเจ้าของบ่อนที่เปิดแบบผิดกฎหมายเพราะได้รับส่วยเป็นการตอบแทน (สุมาลี สัมฤทธิ์, 2541)

สถิตย์ นาสมยนต์(2553) ทำการศึกษาเรื่อง โครงการเด็กและเยาวชนงดเหล้าในงานประเพณีฮีต 12 ของ 5 ชุมชนตำบลฝั่งแดง อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดื่มสุราของเด็กและเยาวชน จากการร่วมประกอบกิจกรรมตามฮีตประเพณีของชุมชนนั้น ประการแรก มีปัจจัยมาจากตัวเด็ก รองลงมาคือปัจจัยที่เกิดจากเพื่อน ปัจจัยที่เกิดจากครอบครัว ปัจจัยที่เกิดจากสังคมและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ ซึ่งมูลเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อการดื่มสุราของเด็กและเยาวชนนั้นเกิดจาก การดำเนินตามวิถีชีวิต วิถีคิด การกระทำของคนในชุมชน อันเป็นผลจากกระแสสังคมยุคใหม่ การยึดถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี การใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป จากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนฝั่งแดง การประกอบกิจกรรมตามฮีตประเพณีก็ทำแบบรวบรัด พอให้แล้วเสร็จพิธี ไม่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าและ

ความหมายของฮิตประเพณี ขาดการถ่ายทอดความรู้ ถ่ายโยงการปฏิบัติตามพิธีการของฮิตประเพณีไปสู่เด็ก และเยาวชนผู้เป็นบุตรหลาน เด็กและเยาวชนไม่มีส่วนร่วมในการประกอบกิจพิธีตามฮิตประเพณี เกิดช่องว่างระหว่างการปฏิบัติของกลุ่มผู้ใหญ่กับเด็ก และเยาวชน เด็กและเยาวชนสับสนไม่เข้าใจในฮิตประเพณีนั้นๆ จึงชักชวนกันตีหมก เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพราะคิดว่าถ้าชุมชนมีบุญมีงานต้องมีการตีหมก และสนุกรื่นเริงเป็นสำคัญ เมื่อมีการตีหมกมา ของเด็กและเยาวชนในชุมชนเกิดจากการประกอบกิจกรรมงานฮิตประเพณีในท้องถิ่น ก็ส่งผลกระทบที่เป็นปัญหาตามมา คือผลกระทบที่เกิดต่อตัวเด็กเอง เช่น เสียการเรียน เสียอนาคต ถูกตีตราว่าเป็นเด็กไม่ดี ขาดความน่าเชื่อถือ ผลกระทบต่อครอบครัว สังคม เกิดการทะเลาะวิวาท สร้างความวุ่นวาย ความรำคาญแก่สังคม ทำผิดกฎระเบียบ ศีลธรรมอันดีงาม ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เป็นการเสียค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางฮิตประเพณี เมื่อมาแล้วเกิดอุบัติเหตุ ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาพยาบาล

การหารูปแบบวิธีการป้องกัน แก้ปัญหา ทีมวิจัยทดลองใช้ประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายเสียงหมู่บ้าน ทดลองการทำบุญตามฮิตประเพณีแบบปลอดเหล้า การจัดค่ายเยาวชนรักถิ่นและจัดฉลองส่งท้ายปีเก่า รับประทานอาหารไม่มีเหล้า เพื่อสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นว่าการตีหมก เมาสุราของเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาที่ทุกคนในชุมชนต้องร่วมแก้ ต้องสร้างแบบอย่างที่ดีในการจัดกิจกรรมตามฮิตประเพณี เปลี่ยนค่านิยมสังคมดื่มเหล้าให้ลดน้อยลง กระบวนการพัฒนา แก้ปัญหาทุกขั้นตอน เด็กและเยาวชนต้องร่วมตระหนัก และร่วมแก้ไขด้วยความเข้าใจ และรู้คุณค่า จึงจะเป็นการแก้ปัญหาแบบยั่งยืนได้

สิทธิกร อ้วนศิริ(2552) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกฐินปลอดเหล้าในจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ก่อนวันทอดกฐินมี การตีหมกในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน เจ้าภาพกฐินมีการตีหมกเพียงเล็กน้อย ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานและเจ้าภาพกฐิน เหตุผลที่ตีหมกเพราะต้องช่วยกันเก็บกวาดทำความสะอาดสถานที่ และเพื่อเลี้ยงขอบคุณเจ้าภาพ รูปแบบกฐินปลอดเหล้าในจังหวัดเลย กระทำได้ด้วยวิธี พระสงฆ์แสดงธรรม ผู้นำที่จริงจัง กลุ่มพลังร่วมมือ เจ้าภาพถือศรัทธา แรงงานมาด้วยความดี เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย และหญิงชายรักษาศีล ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ 1.พระสงฆ์แสดงธรรม พระสงฆ์ ต้องแสดงธรรมเทศนาเกี่ยวกับคุณค่าของกฐินและโทษของการตีหมกแก่ผู้เกี่ยวข้อง โดยถือเป็นกิจของสงฆ์ในทุกวันพระหรือโอกาสอันเหมาะสม นั่นคือ พระสงฆ์แสดงธรรม ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีหน้าที่หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนรู้จักวิธีสร้างบุญบารมี ซึ่งมีอยู่ 3 ขั้นตอน คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญมากต่อการจัดงานกฐินปลอดเหล้า 2.ผู้นำที่จริงจัง กล่าวคือผู้นำชุมชนต้องมีความจริงจังและจริงใจในการรณรงค์ส่งเสริมให้จัดงานกฐินปลอดเหล้าให้ได้ โดยกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติหรือระเบียบของชุมชน ซึ่งย่อมสามารถที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้ไม่ยากนัก โดยผู้นำต้องที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจ

และสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3.กลุ่มพลังร่วมมือ กลุ่มพลังในชุมชนต้องให้ความร่วมมือสนับสนุน โดยการจัดกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการจัดงานกฐินปลอดเหล้า ในหลากหลายรูปแบบและมากวิธีการ 4.เจ้าภาพถือศรัทธา เจ้าภาพกฐินต้องมีความเข้าใจในการทำบุญปลอดอบายมุขและมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อการจัดงานทอดกฐินอย่างแท้จริง 5.แรงงานมาด้วยความดี ผู้ใช้แรงงานที่มาช่วยงานกฐิน ต้องมาช่วยงานด้วยความสมัครใจ เสียสละทั้งร่างกายและแรงใจด้วยความมุ่งหวังที่ได้ทำความดีให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง โดยไม่หวังที่จะได้สิ่งตอบแทน หรือหวังว่าจะได้เต็มหล้าเป็นการตอบแทนแรงงานที่เสียไป 6.เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและเป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ 7.หญิงชายรักษาศีล ประชาชน ต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยการถือศีล 5 อย่างเคร่งครัด ในสมัยพุทธกาลผู้คนมักจะมีศีล 5 ประจำใจกันเป็นนิจ ศีล 5 จึงเป็นเรื่องปกติ ที่บุคคลจะต้องระวังรักษาตามเพศและฐานะ จัดว่าเป็นมนุษยธรรม 1 ใน 10 ประการ โดยผู้ที่รักษาศีลข้อ 5 ด้วยการ ไม่ดื่มสุราเมรัย เครื่องมกตองของมีนเมา ด้วยเศษของบุญที่รักษา เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ย่อมทำให้เป็นผู้มีสมอง ประสาท ปัญญา ความคิดแจ่มใส จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉานและจดจำง่าย ไม่หลงลืมเพื่อน เลอะเลือน ไม่เสียสติ วิกลจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรงประสาท ไม่ปัญญาทรม ปัญญาอ่อน หรือปัญญานิม

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง(2557) ทำการวิจัยเรื่อง โครงการยาเสพติดกับวิถีชีวิตมุสลิมในจังหวัดภาคใต้ ตอนล่าง พบว่านับตั้งแต่ความไม่สงบเกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับเป็นเวลา 10 ปี ปัญหาที่รุนแรงควบคู่ไปกับสถานการณ์ไม่สงบคือปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยเฉพาะช่วง 5 ปีที่ผ่านมา คนในพื้นที่เริ่มรู้สึกว่ายาสเสพติดเป็นปัญหาที่หนักกว่าความรุนแรงประจำวัน งานวิจัยเรื่องนี้จึงเริ่มจากคำถามว่าเหตุใดยาเสพติดซึ่งเป็นสิ่งผิดกฎหมายและหลักศาสนาจึงแพร่ระบาดอย่างมากในพื้นที่ของคนมุสลิมซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมรู้สึกว่าเป็นผู้เคร่งครัดศาสนา เมื่อมีผู้ใช้ยาเสพติดมากผู้คนในชุมชนอยู่ร่วมกับคนที่ใช้ยาเสพติดได้อย่างไร

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาวิถีชีวิตของผู้ใช้ยาเสพติดและคนในชุมชนที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคใต้ ตอนล่าง ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และมีสถิติการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่สูงที่สุดในอำเภอ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ศึกษาชีวิตประจำวันของผู้ใช้ยาเสพติดและผู้คนในชุมชนที่ใช้ชีวิตร่วมกับผู้ใช้ยาเสพติดในชุมชน และศึกษาการตีความหรือการให้ความหมายในทางศาสนาอิสลามต่อเรื่องยาเสพติดของผู้นำศาสนา และคนในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่าด้วยการแพร่ระบาดอย่างหนักของยาเสพติดทำให้มุมมองที่มีต่อยาเสพติดในชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยเห็นว่าคนใช้ยาเสพติดเป็นคนน่ารังเกียจ แต่เมื่อเกือบทุกครอบครัวมีลูกหลานใช้ยาเสพติด

ติด การมองคนใช้ยาจึงกลายเป็น “เรื่องปกติ” มากกว่าในอดีต เมื่อผู้ขายยาเสพติดส่วนใหญ่ยังคงทำงานและทำหน้าที่ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนรับผิดชอบครอบครัวและตัวเอง การใช้ยาเสพติดจึงไม่ได้เป็นปัญหามากนักกับทั้งครอบครัวและชุมชน ตลอดจนความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นคุณค่าที่คนในชุมชนให้ความสำคัญมากกว่าบรรทัดฐานอื่นๆ ซึ่งมีส่วนในการเอื้ออำนวยให้ยาเสพติดระบาดในหมู่บ้านมากขึ้น ขณะเดียวกันกลับป้องกันไม่ให้คนใช้ยาเสพติดก่ออาชญากรรมรุนแรงในชุมชน

กริช เปียนรัมย์ และคณะ(2549) ได้ทำการวิจัยภายใต้หัวข้อโครงการศึกษารูปแบบการแก้ไขปัญหายาเสพติดของเครือข่ายเยาวชน ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดของเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัวที่เหมาะสมในการนำเอาต้นทุนเดิมทางสังคมในชุมชนมาทดลองปฏิบัติเพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัว ในการทำให้ปัญหายาเสพติดในชุมชนตำบลบ้านบัวหมดไป วัตถุประสงค์การศึกษามี 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหายาเสพติดของชุมชนตำบลบ้านบัว และเพื่อศึกษาหารูปแบบการแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชนตำบลบ้านบัว

สถานการณ์ปัญหายาเสพติดของชุมชนตำบลบ้านบัว พบว่าในชุมชนตำบลบ้านบ้วยังคงสภาพชุมชนที่ต้องพบกับปัญหายาเสพติดอยู่ แต่ระดับการระบาดในกลุ่มเยาวชนลดลง และกลุ่มคนทำงานทั้งในชุมชนและนอกชุมชนมีความแตกต่างกันตามสภาพและพื้นฐานทางด้านศักยภาพที่มีอยู่ โดยเฉพาะปัจจัยที่เอื้อและส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านความคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

แนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดของเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัว มี 2 ระดับ คือ แนวทางหลังและแนวทางสำรอง ซึ่งแนวทางหลักประกอบด้วย 1.การส่งเสริมอาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้กลุ่มเด็กและเยาวชนในเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัว 2.การพัฒนาศักยภาพและสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน สำหรับแนวทางสำรอง ประกอบด้วย 1.สนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชน ด้านงบประมาณและประสานความร่วมมือกำลังใจ 2.ส่งเสริมกลุ่มเยาวชนที่มีอยู่ เพื่อพัฒนาให้เป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของเครือข่ายเยาวชนให้มีความเข้มแข็งขึ้น 3.จัดให้มีศูนย์กลาง เวทีสาธารณะในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและพบปะพูดคุยกันของเยาวชนประจำตำบล อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง 4.รณรงค์ต่อต้านยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ดำเนินกิจกรรมโดยเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัว 5.จัดทำศูนย์ซ่อมดนตรี ประจำตำบล

สรุปได้ว่า การพนัน สุรา และยาเสพติดเป็นสิ่งที่ยั่วให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกอยาก เมื่อบุคคลที่ตกอยู่ในวังวนดังกล่าวแล้ว มันอยากที่จะถอนตัวได้ และจะเป็นผลให้เกิดปัญหาต่อสังคมในระยะยาว ไม่ว่าผู้เล่นจะอยู่ในสถานการณ์ที่ได้หรือเสีย ไม่ว่าผู้ดื่มหรือผู้เสพยาจะอยู่ในสถานะผู้ค้าหรือผู้ติดสุราหรือยาเสพติด ดังนั้นเด็กและเยาวชนจึงเป็นช่วงวัยที่มีความเสี่ยงสูงมากที่จะติดการพนัน สุรา และยาเสพติดได้ง่ายและถอนตัวได้ยาก

เพราะเป็นวัยที่อยู่ในช่วงวัยกลาง เพราะเนื่องจากสมองส่วนหน้า(Prefrontal Cortex) ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดและการตัดสินใจที่ใช้เหตุผล ยังไม่พัฒนาเท่าผู้ใหญ่ ทำให้วัยรุ่นมักตัดสินใจโดยใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล ดร.โมนิก เอิร์นส กล่าว และNational Institute of Mental Health สถาบันสุขภาพจิตแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงสมองของวัยรุ่นที่ติดการพนันด้วยการทำการเอ็กซเรย์สมองด้วยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (MRI) พบว่า ถ้าวัยรุ่นหมกมุ่นหรือติดการพนัน จะส่งผลให้สมองส่วนหน้า(Prefrontal Cortex) ไม่เพิ่มเนื้อสมอง สมองส่วนหน้าจะไม่พัฒนาอย่างถาวร และยิ่งอาจถูกกดทิ้งเพราะไม่ได้ใช้งาน ส่งผลต่อระบบคิดและพฤติกรรมที่จะติดตัวไปตลอดชีวิต คือจะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่อดทนรอความสำเร็จ หวังได้เงินมาอย่างง่ายๆ และรวดเร็ว จนท้ายที่สุดตนเองจะกลายเป็นตัวปัญหาของสังคม

อังคณา บุญยสิทธิ์ (2518) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้นำศาสนาอิสลามกับปัญหาอาชญากรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปผลการวิจัย คือ ผู้นำศาสนาอิสลามมีบทบาทในการป้องกันอาชญากรรมโดยการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท การให้คำปรึกษาหารือหรือแนะนำในปัญหาต่าง ๆ การอบรมสั่งสอนหลักศาสนา รวมทั้งจัดความขัดแย้งและปลูกฝังให้ประชาชนปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงามได้ดี และผู้นำศาสนาอิสลามมีบทบาทในการปราบปรามอาชญากรรมหลายประการได้ดี เช่น การเป็นพยานในคดีที่เกิดขึ้น การบอกเบาะแสแหล่งซ่อนตัวของอาชญากร และการให้ความร่วมมือกับทางราชการในการปราบปรามอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ผู้นำศาสนาอิสลามส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อทางราชการ ผู้นำศาสนาอิสลามเป็นผู้อบรมสั่งสอนในเรื่องการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาเกษตรอย่างได้ผล และผู้นำอิสลามที่ได้ทำการสอนนั้นคือโต๊ะครู เป็นผู้นำของชุมชน มีบทบาทหลายด้านคือในด้านศาสนา สังคมและการเมือง นอกจากเป็นที่เคารพของนักเรียนแล้ว โต๊ะครูจึงมีสถานภาพทางสังคมสูงสุดในชุมชน

สำหรับมานี ชูไทย พิสมัย ฮาซาไนน์ และสิริยา ยูซุฟี (2542) ศึกษาเรื่อง “การรับรู้บทบาทตนเองของอิหม่ามต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในประเทศไทย” โดยศึกษาโต๊ะอิหม่ามทั่วประเทศ พบว่า อิหม่ามมีการปฏิบัติจริงทางศาสนาและจริยธรรมอยู่ในระดับดี ส่วนการปฏิบัติจริงทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและการปกครองอยู่ในระดับพอใช้

จากงานวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปประเด็นโดยพื้นฐานแล้วอิหม่ามจะมีบทบาททางสังคมมาก จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของหมู่บ้านที่เพียบพร้อมด้วยความรู้ที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม มีบุคลิกภาพที่ดีงาม อีกทั้งเป็นบุคคลที่น่าสมัย เมื่ออิหม่ามมีคุณลักษณะดังกล่าวสมบูรณ์แล้ว บทบาทก็จะเด่นชัดเพื่อนำพาประชาสังคม

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2527) ได้ศึกษาเรื่อง “หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง” ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังให้มัสยิดทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ในอนาคตมีความสัมพันธ์กับเขตเมืองและชนบท ระดับการศึกษาสายสามัญ ความเคร่งครัดด้านศาสนา วัน และอาชีพ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับเพศ ระดับความรู้ทางศาสนาและฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนสาระที่ชาวไทยมุสลิมทั้งในเมืองและชนบทมีความคาดหวังต้องการให้มัสยิดมีบทบาทมากที่สุดสองด้าน คือ ให้มีการสอนอัลกุรอานและศาสนาแก่เยาวชนเป็นประจำ และให้มีเศาะลาฮฺญะมาอะฮ์ที่มัสยิด

แวอุซ็ิง มะแดเฮาะ ดลมนรณจน์ บากา และสุวิชา ยี่สุนทร (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนใต้” ผลการวิจัยพบว่า (1) ทั้งมัสยิดในเมืองและชนบทต่างมีบทบาททางศาสนาที่เหมือนกัน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด (2) มัสยิดในเมืองมีบทบาททางการศึกษาในระดับน้อย(ต่ำ) มากที่สุด แต่มัสยิดในชนบทมีบทบาทในระดับมาก (สูง) มากที่สุด (3) มัสยิดในเมืองมีบทบาททางสังคมในระดับปานกลางมากที่สุด ขณะที่มัสยิดในชนบทมีบทบาทในระดับมาก (สูง) มากที่สุด (4) มีมัสยิดในเมืองและในชนบทมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจและการเมืองที่เหมือนกัน ต่างก็มีบทบาทในระดับน้อย(ต่ำ) มากที่สุด (5) ระดับความรู้ทางศาสนาของอิหม่ามในชนบทและในเมืองมีความสัมพันธ์กับบทบาททางด้านศาสนาที่แตกต่างกัน อิหม่ามของมัสยิดในเมืองที่มีความรู้ปานกลางมีบทบาททางศาสนาในระดับสูงมากที่สุด ในขณะที่อิหม่ามในชนบทที่มีความรู้สูงมีบทบาททางศาสนาในระดับสูงมากที่สุด (6) ระดับความรู้ทางศาสนาของอิหม่ามในชนบทและในเมืองมีความสัมพันธ์กับบทบาททางการศึกษาที่แตกต่างกัน อิหม่ามของมัสยิดในเมืองที่มีความรู้ปานกลางมีบทบาททางการศึกษาในระดับสูงมากที่สุด ในขณะที่อิหม่ามในชนบทที่มีความรู้สูงมีบทบาททางการศึกษาในระดับสูงมากที่สุด (7) ระดับความรู้ทางศาสนาของอิหม่ามในชนบทและในเมืองมีความสัมพันธ์กับบทบาททางด้านสังคมที่เหมือนกัน กล่าวคือ อิหม่ามที่มีความรู้ปานกลางมีบทบาททางสังคมในระดับสูงมากที่สุด (8) ฐานะทางเศรษฐกิจของอิหม่ามในชนบทและในเมืองมีความสัมพันธ์กับบทบาททางด้านศาสนาที่เหมือนกัน กล่าวคือ อิหม่ามที่มีฐานะปานกลางจะมีบทบาททางด้านศาสนาในระดับสูงมากที่สุด (9) ฐานะทางเศรษฐกิจของอิหม่ามในชนบทและในเมืองมีความสัมพันธ์กับบทบาททางด้านสังคมที่ต่างกัน อิหม่ามในเมืองที่มีฐานะร่ำรวยจะมีบทบาททางด้านสังคมในระดับมากที่สุด ส่วนอิหม่ามในชนบทที่มีฐานะปานกลางจะมีบทบาททางด้านสังคมในระดับมากที่สุด

ดลมนรณจน์ บากา(2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง “มัสยิด: ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของมัสยิดตามทัศนะอิสลามคือ (1) เป็นสถานที่อิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ (2) เป็นสถานที่ศึกษาอบรมวิชาการอิสลามและอาชีพ เป็นวิทยาลัยของชุมชน (3) เป็นสถานที่ฟุหมฟักความศรัทธาแก่มุสลิม (4) เป็นศาลากลางของเมือง ศาลาประชาคม เพื่อปรึกษาหารือกิจการอิสลาม (5) เป็นสถานที่พักชั่วคราว สำหรับผู้

เดินทาง (6) เป็นสถานที่เก็บรักษาของที่ได้รับการบริจาค (7) เป็นกองบัญชาการกำลังพลในกรณีที่ถูกศัตรูโจมตี (8) เป็นสถานพยาบาล (9) เป็นสถานเผยแพร่ศาสนาอิสลาม

สำหรับบทบาทของมัสยิดในปัจจุบัน คือ (1) จัดเป็นศูนย์ฝึกอบรม กระตุ้นเตือนและปลูกฝังมุสลิมให้ยึดมั่นในเอกภาพของอัลลอฮ์ ^ﷻ อย่างแท้จริง และรู้จักใช้มัสยิดให้เป็นสถานที่แก้ไขความประพฤติของเยาวชน (2) พื้นฟูบทบาทมัสยิดให้เป็นสถานศึกษาสรรพวิทยาการอิสลาม หรือเป็น “วิทยาลัยอิสลาม” ของชุมชน (3) ใช้มัสยิดให้ตรงเป้าหมายอย่างคุ้มค่า (4) เปิดให้มีการละหมาด 5 เวลา มีใช้เปิดเฉพาะวันศุกร์เท่านั้น มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นการสร้างมัสยิดที่ศูนย์เปล่าทางอิบาดะฮ์ (ดลมนรจน บากา, 2550) (5) สำรวจและสนใจกับสภาพความเป็นอยู่ของมุสลิมในบริเวณมัสยิด ช่วยกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน (6) เป็นศูนย์รวมการบริจาคทั้งหมด เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาและช่วยเหลือมุสลิมที่ขาดแคลน (7) จัดตั้งห้องสมุดประจำมัสยิด เพื่อเป็นแหล่งสร้างสมและระดมสติปัญญาของมุสลิมให้มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา สร้างนิสัยเยาวชนให้เป็นนักอ่าน นักเขียน นักพูด และนักทำงานเพื่ออิสลามตามความเหมาะสม (8) คณะกรรมการมัสยิดต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สัปบุรุษ ทั้งในด้านการวางตัวและความประพฤติ รวมทั้งการมีคุณธรรมในอิสลามเป็นสำคัญ (9) บทคุณบะฮ์ควรมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตและความเป็นจริงของสังคม โดยเน้นปัญหาต่าง ๆ และเสนอแนะแนวทางแก้ไขโดยหลักการอิสลาม (10) จัดกิจกรรมทางศาสนาในเชิงวิชาการเป็นครั้งคราวในโอกาสที่เหมาะสม เช่น วันอีด ฯลฯ กิจกรรมที่ควรจัดได้แก่ นิทรรศการ การบรรยาย หรือการอภิปราย นอกจากนี้ต้องทำหน้าที่เผยแพร่หลักการอิสลามแก่ศาสนิกชนอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับมัสยิดด้วย(เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2527)

บทบาทที่พึงประสงค์สำหรับมัสยิดในปัจจุบัน คือ (1) จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่ผู้พิการ ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสโดยมีการจัดการที่โปร่งใส ถูกต้อง ตรวจสอบได้ง่าย (2) จัดตั้งกองทุนชากาตประจำมัสยิด โดยเน้นการจัดการที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส (3) จัดให้มีการเรียนการสอนศาสนาสำหรับทุกเพศทุกวัยเป็นประจำ (4) จัดให้มีคณะทำงานเพื่อเผยแพร่ศาสนาอิสลามแก่ชนต่างศาสนิก โดยเลือกบุคลากรสาขาอาชีพต่าง ๆ เช่น นักวิชาการ นายแพทย์ นักคิดและนักเขียนต่าง ๆ (5) จัดให้มีการสอนศาสนาในโอกาสสำคัญ ๆ เช่น เดือนรอมฎอนหรือเทศกาลหัจญ์ เป็นต้น (6) จัดให้มีอาคารอเนกประสงค์ เพื่อให้มุสลิมสามารถจัดงานต่าง ๆ ได้ (7) จัดให้มีสนามเด็กเล่นที่มีอุปกรณ์การเล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็ก (8) จัดตั้งกองทุนประจำมัสยิดเพื่อให้แก่ผู้ที่ยากจน (9) สนับสนุนการอบรมวิชาชีพต่าง ๆ เช่น อาชีพคหกรรม ตัดเย็บ อบรมภาษา ศิลปะ และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น (อังคณา บุญยสิทธิ์, 2518) (10) จัดโปรแกรมท่องเที่ยว ที่มีกิจกรรมศาสนาเสริม เช่น การบรรยายตามสถานที่ที่เจียบสงบ พิพิธภัณฑ์ สถาบันการศึกษา สถานประกอบอาชีพหรือสถานที่ที่มีคุณค่า

ด้านต่าง ๆ เป็นต้น (11) ควรจัดให้มีเอกสารเผยแพร่ความรู้ด้านศาสนา สังคม สุขภาพ สถานการณ์บ้านเมือง ตามลักษณะที่เป็นไปได้ (นายสะสือรี วาลี, 2550)

บทที่3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจัดเวทีประชาคม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

3.2 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา รายงานการวิจัย ภาคนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านการพัฒนาสาเหตุของการติดการพนัน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพนันและสิ่งอบายมุขต่างๆในสังคม

3.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interviews) ใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interviews) ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ(อิหม่าม) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ดำรงในพื้นที่ ตลอดจนประชาชนบางส่วนในท้องถิ่น

3.4 จัดเวทีประชาคม (Focus Group) โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องในหมู่ที่6 และ7 มัสยิดบ้านเหนือ ประกอบด้วย ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ(อิหม่าม) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนประชาชนบางส่วนในท้องถิ่น

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลสองระดับคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยทำการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลจากเอกสาร เช่น หนังสือวิชาการ บทความ รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด ผู้วิจัยได้ทำการสืบเสาะแสวงหาข้อมูลจากแหล่งฐานข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัย เช่น หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี ม.อ.ปัตตานี, ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, หอสมุดปวย อึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ห้องสมุดประชาชน จังหวัดนครศรีธรรมราช, จากบทความ และวารสารต่างๆ มากมาย รวมถึงการสืบค้นจากแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆผ่านเว็บไซต์ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มานั้นมีความสมบูรณ์และใกล้เคียงกับหัวข้อวิจัยที่เราจะทำการศึกษามากที่สุด เพื่อจะได้เห็นตัวอย่าง ช่องทางในการดำเนินการวิจัย และนำมาเปรียบเทียบ

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม (Field study) ใช้วิธีการดังนี้

การสังเกต (Observation)

ก. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์หรือกิจกรรมนั้น ๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมนี้อาจเป็นลักษณะมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ (Completion Participant) หรือมีส่วนร่วมโดยไม่สมบูรณ์ (Incompletion Participant) แบบมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ ผู้สังเกตจะเข้าไปเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม เสมือนกับผู้สังเกตเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนนั้น การมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ผู้สังเกตจะรู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกต จึงมีพฤติกรรมตามปกติ แต่แบบมีส่วนร่วมโดยไม่สมบูรณ์ ผู้สังเกตจะเข้าไปร่วมกิจกรรมบ้างตามสมควร เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มถูกสังเกต ผู้ถูกสังเกตจะรู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกตโดยผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อสังเกตการณ์ เช่น กิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวัน การรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน กิจกรรมวันอาทิตย์ กิจกรรมในช่วงเดือนรอมฎอน (กิจกรรมการละศีลอด) กิจกรรมการแต่งงาน กิจกรรมการเข้าสู่สูต กิจกรรมการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ กิจกรรมการละหมาดในยามค่ำคืนของเดือนรอมฎอน กิจกรรมการแต่งงาน และอื่นๆอีกมากมาย เพื่อได้สัมผัสวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านอย่างลึกซึ้งที่สุด

ข. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตจะอยู่นอกวงผู้ถูกสังเกต ทำตนเป็นบุคคลภายนอก ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ถูกสังเกตเลย ขณะสังเกตผู้สังเกตอาจจะอยู่ในบริเวณเดียวกันหรืออยู่นอกบริเวณเหตุการณ์ที่สังเกตก็ได้ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนี้ก็มีทั้งแบบที่ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวและไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกต โดยกลุ่มผู้ศึกษาได้สังเกตการพูดคุยในชุมชน ตลอดถึงการจับกลุ่มคุยกัน การประกอบกิจกรรมเพื่อหารายได้เสริม การทำมาหากิน การดำเนินชีวิต และอื่นๆ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จะใช้ด้วยกันทั้งหมดสองวิธี ได้แก่

ก. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview)

การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีแนวทางการสร้างการนำไปใช้ การดำเนินการ การประเมิน การตรวจสอบผลการดำเนินการที่รัดกุมและชัดเจนมากที่สุด โดยจะทำการสัมภาษณ์ผู้นำในชุมชน หรือผู้รู้

ข. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview)

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์พบปะพูดคุยกันอย่างไม่มีการกำหนดเนื้อหาไว้ล่วงหน้า ไม่มีการฝึกอบรมผู้สัมภาษณ์ ประเด็นการพบปะพูดคุยขึ้นอยู่กับคู่สนทนา ผู้สัมภาษณ์มีอิสระที่จะพูดคุย "อย่างมีวัตถุประสงค์" ในเรื่องใดๆ ก็ได้ โดยผู้ศึกษาวิจัยเข้าไป

สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลทั้ง 4 ของชุมชน ได้แก่ อิหม่ามประจำมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด บ้านเหนือ และสัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีหน้าที่ดูแลความรับผิดชอบในเขต มัสยิดบ้านเหนือ ในด้านต่างๆ โดยมีประเด็นหลักดังนี้

- 1) บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสัปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลาม เพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน ทำอย่างไรบ้าง
- 2) สภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลสัปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดปัญหา การพนันและอบายมุขในชุมชน มีอะไรบ้าง
- 3) แนวทางในการดูแลสัปบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำ มัสยิดเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน ใช้ช่องทางไหนบ้าง

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. สมุดจดบันทึก
2. กล้องถ่ายภาพ
3. เครื่องบันทึกเสียง
4. แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง

วิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล (สุภางค์ จันทวนิช, 2537: 130-132) เป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากใน กระบวนการวิจัยโดยเฉพาะในการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นวิธีการสร้างข้อสรุปจาก การศึกษารูปแบบหรือข้อมูลจำนวนหนึ่ง มักไม่ใช้สถิติช่วยในการวิเคราะห์ หรือถ้าใช้สถิติก็ไม่ได้ถือว่าวิธีการ ทางสถิติเป็นวิธีวิเคราะห์หลัก แต่จะถือเป็นข้อมูลเสริม ด้วยเหตุนี้ผู้วิเคราะห์ข้อมูลจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการ วิจัย ผู้วิเคราะห์ข้อมูลควรมีความรู้ในเรื่องแนวคิด ทฤษฎี อย่างกว้างขวาง มีความเป็นสหวิทยาการอยู่ใน ตัวเอง สามารถสร้างข้อสรุปเป็นกรอบแนวคิดและเปลี่ยนแปลงแนวทางที่จะตีความหมายข้อมูลได้หลาย ๆ แบบ

สำหรับเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล มี 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง คือ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิจัยเชิง คุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์จะเป็นข้อมูลแบบบรรยาย (Descriptive) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ แล้วจดบันทึกไว้ ส่วนที่สอง คือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงบรรยายเช่นกัน แต่กระทำโดยการพยายามจะทำข้อมูลนั้นให้เป็นจำนวนที่นับได้และมักกระทำกับ ข้อมูลเอกสารในการวิจัยเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคือ กระบวนการจัดการข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความหมายขึ้นมาเป็น การตีความและให้คำอธิบายเชิงทฤษฎีขึ้นมาจากข้อมูล มีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) เป็นกระบวนการ จัดการข้อมูลให้เป็นระเบียบ ทั้ง ในทางกายภาพและทางเนื้อหา พร้อมทั้งจะแสดงหรือการนำเสนออย่างเป็นระบบ

2. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูล ส่วนใหญ่ใช้การพรรณนา โดยการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกัน ตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อบอกเรื่องราวของ สิ่งที่ศึกษา ตามความหมายที่ข้อมูลพูดออกมา

3. การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความหมายของผลหรือ ข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึงตรวจสอบว่า ข้อสรุปหรือความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องตรง ประเด็นน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปหรือสิ่งที่ตีความมานั้นอาจเป็นการอธิบาย กรอบแนวความคิด หรือทฤษฎีที่ เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาวิเคราะห์นั้น

โดยทั้งสามขั้นตอนนั้น องค์ประกอบอย่างแรกคือ การจัดระเบียบข้อมูลนั้น อาจเกิดขึ้นได้ในทุก ขั้นตอนการวิจัย คืออาจเกิดขึ้นขณะเก็บข้อมูลหรือหลังเก็บข้อมูลแล้ว ส่วนการแสดงข้อมูล และ หาข้อสรุป การตีความและตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นดำเนินการทั้งในขณะที่เก็บข้อมูลในสนามและต่อเนื่องจนเก็บ ข้อมูลเสร็จ ซึ่งในการวิเคราะห์ทั้งการวิเคราะห์ร่วมกับเอกสารที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้ามาในเบื้องต้น และผล จากการศึกษาในพื้นที่ ทั้งการจัดประชุมและ การจัดเวทีแลกเปลี่ยน รวมถึงการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ร่วมกันในชุมชน

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อิหม่ามประจำมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ และสภามุสลิมบ้านเหนือ รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีหน้าที่ดูแลความรับผิดชอบในเขตมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อ ศึกษาบทบาท สภาพปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน มัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มชุมชนมุสลิมมัสยิดบ้านเหนือ ซึ่งครอบคลุมประชากรในชุมชนตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 6 และ 7 จากทั้งหมด 10 หมู่บ้าน และ มีกลุ่มบุคคลที่สำคัญอยู่ 4 กลุ่มหลักๆ เพื่อที่จะช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลให้สำเร็จและสมบูรณ์แบบมาก

ที่สุด ได้แก่ อิหม่ามประจำมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ และสัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีหน้าที่ดูแลความรับผิดชอบในเขตมัสยิดบ้านเหนือ โดยแต่ละกลุ่มนั้นมีเป้าหมายการดำเนินกิจกรรมแตกต่างกันดังนี้

อิหม่ามประจำมัสยิด มีเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านกระบวนการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ ในการดำเนินนโยบายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับมัสยิดและสัปบุรุษภายในชุมชน รวมถึงการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลจากหนังสือที่ท่านได้เคยเขียน และวางจำหน่ายที่มัสยิดเพื่อร่วมสมทบทุนเพื่อการสร้างสาธารณประโยชน์ต่างๆแก่มัสยิดชุมชนบ้านเหนือ รวมถึงการเข้าสังเกตการณ์ในการประชุมแต่ละครั้งของคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือที่ได้มีการจัดขึ้น ซึ่งบุคคลที่ทางคณะวิจัยได้ไปสัมภาษณ์ได้แก่ อิหม่าม ดร.วิสุทธิ บิลลาเตะ (อิหม่ามภู่อบรอนีย์)

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าแต่ละท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับนโยบายต่างๆที่ทางมัสยิดได้จัดทำขึ้น มีความขัดแย้งหรือให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ กำลังช่วยเหลือให้มีความคิดเห็นเพื่อการร่วมด้วยช่วยกันในการพัฒนาชุมชนตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยความสามารถของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่เราได้จัดตั้งขึ้น หรือเจียบเพียงแต่เข้ารับฟังและปฏิบัติตามสิ่งที่อิหม่ามนำเสนออย่างเดียว อยู่เพียงเพื่อครอบงำประชุม โดยผู้วิจัยใช้ทั้งกระบวนการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด บุคคลที่ทางคณะวิจัยได้ไปสัมภาษณ์ได้แก่ นายหาญ บินหมัด เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, นายอุหมาด หมัดบิลเฮด เป็นที่ปรึกษากรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, นายวิชญ์ บินลาเตะ เป็นเลขาธิการมัสยิดบ้านเหนือ, นายหมัดหนอด บินหมัด เป็นหัวหน้าเขตที่ 9, นายธนวัฒน์ หมุดบินแหละ เป็นสภาเยาวชน รักษาการรองประธาน, และนางอายะ บินลาเตะ เป็นกรรมการกลุ่มแม่บ้าน

สัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยต้องการรับฟังการสะท้อนกลับทั้งในแง่ดีและไม่ดี ในการบริหารจัดการโดยผ่านคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อศึกษาถึงปัญหาต่างๆและข้อเท็จจริงซึ่งสัปบุรุษของกลุ่มมัสยิดบ้านเหนือกำลังพบเจอและเผชิญอยู่ ซึ่งสามารถถ่ายทอดให้กับผู้วิจัยได้รับทราบในหลากหลายช่องทาง เช่น การเข้าไปสัมภาษณ์โดยตรง การสังเกตการณ์ในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ขนาดของบ้านรวมถึงยานพาหนะที่มีในบ้าน อีกทั้งยังการร่วมกิจกรรมต่างๆเมื่อทางมัสยิดบ้านเหนือได้จัดขึ้น คนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือให้ความร่วมมือ หรือมีความสามัคคีน้อยขนาดไหน บุคคลที่ทางคณะวิจัยได้ไปสัมภาษณ์ได้แก่ นายอลี หัสเส็ม เป็นสัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ, นายหมัดสันจิตภาค เป็นนักธุรกิจชุมชน, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 นายหุรูน จันทรวัตติ, นายถนอม สมันตมิตร ลูกบ้านหมู่ 7 นับ

ถือศาสนาพุทธ, นายนาเนต บินล่าเต๊ะ, นายอะหมุด หมัดบินเฮด, นายเนม হাস্‌লেঁม ทั้งสามท่านนี้เป็นอดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ

เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีหน้าที่ให้การดูแลความรับผิดชอบในเขตมัสยิดบ้านเหนือ เพราะผู้วิจัยเชื่อว่ากลุ่มบุคคลดังกล่าวจะวางตัวเป็นกลางระหว่างมัสยิดกับชุมชน และจะคอยให้ความช่วยเหลือกับทุกฝ่ายเพื่อความสงบสุขและมีระเบียบวินัยมากยิ่งขึ้นภายในชุมชน ให้คำแนะนำแก่ชุมชนเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพในชุมชนเกิดความรักใคร่สามัคคีมากยิ่งขึ้น บุคคลที่ทางคณะวิจัยได้ไปสัมภาษณ์ได้แก่ สารวัตรตำรวจ พ.ต.ต. จักรราช วรรณประภา และด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

จากการดำเนินการวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ อีกทั้งยังนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาผนวกด้วย ซึ่งนำเอาบุคคลในพื้นที่เป็นคณะทำงาน และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม พร้อมทั้งทำให้เข้าใจสิ่งที่คณะที่วิจัยกำลังแสวงหา ด้วยกระบวนการเปิดเวทีชาวบ้านในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจรายละเอียดโครงการ โดยเชิญแกนนำของชุมชน โดยคณะทำงานได้ดำเนินการสนทนา พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ พร้อมกันนั้นได้ศึกษาสภาพข้อเท็จจริงของชุมชนโดยศึกษาเจาะลึกถึงข้อมูลพื้นฐานสำคัญ ๆ ของชุมชน สังคม วัฒนธรรม ทูนาทางสังคมของชุมชน กลไกการพัฒนาของชุมชน และโครงสร้างทางสังคมต่างๆในอดีต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ความล้มเหลวและความสำเร็จของการพัฒนาและข้อมูลสำคัญประกอบการตัดสินใจเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการ โดยการขอความร่วมมือจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ บุคคลที่เป็นแกนนำชุมชน อิหม่าม คอเต็บ สารวัตรตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเยาวชน พร้อมทั้งคณะทำงานได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจลักษณะของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำเสนอได้ดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ โดยมากคนในชุมชนประกอบอาชีพประมงขนาดเล็ก และอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา รวมทั้งธุรกิจค้าขายสัตว์น้ำ ซึ่งมีพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีบ้านเรือนสร้างอยู่อย่างหนาแน่นตามสองฝั่งลำคลองอยู่ตะเภา โดยน้ำในลำคลองดังกล่าวจะไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา แต่มีบ้านเรือนบางส่วนอยู่อย่างกระจัดกระจายตามแนวถนนสายหาดใหญ่ไปจดแหลมโพธิ์ ด้วยเหตุที่ใจกลางชุมชนมีพื้นที่จำกัด จึงส่งผลให้การตั้งบ้านเรือนถูกขยายขอบเขตออกไปบริเวณนอกชุมชน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้เคยเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบเกษตรกรรมมาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการถ่ายทอดประเด็นต่างๆในการรายงานดังต่อไปนี้คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ การกำหนดระเบียบปฏิบัติของชุมชน การบริหารทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน และสภาพเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงระเบียบบริหารจัดการของมัสยิดบ้านเหนือ

4.1.1. ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 7 และบางส่วนของหมู่ที่ 6 ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใกล้ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง บริเวณทางด้านทิศตะวันออกติดต่อคลองสาขาของคลองอยู่

ตะเภาที่แยกในบริเวณวัดคูเต่าทางทิศใต้ และไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาทางทิศตะวันตก โดยมีบ้านคูเต่า หมู่ที่ 6 กั้นกลางระหว่างคลองสาขาอันเป็นที่ตั้งของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือกับคลองอุตะเภา ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีน้ำท่วมขังตลอดปี มีน้ำท่วมถึงหรือน้ำทะเลหนุน บางฤดูกาลไม่สามารถทำการเกษตรได้ ต้องอาศัยการทำอาชีพประมงเป็นหลัก สภาพอากาศ เป็นพื้นที่ฝนตกชุก ลมแรง อากาศร้อนชื้น

1) ที่ตั้งของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือตั้งอยู่กึ่งกลางตามแนวยาวของตำบลคูเต่า

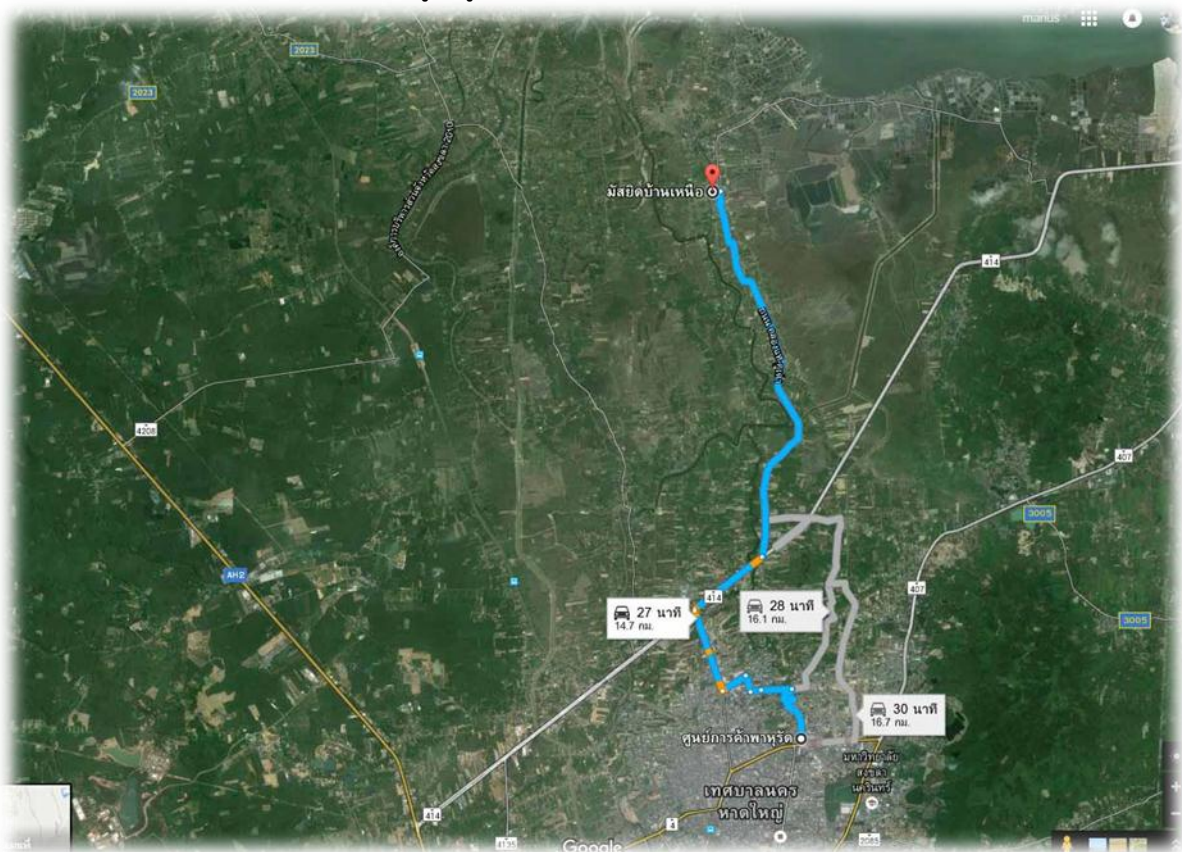
ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านหัวสะพาน หมู่ 7 และบ้านควน หมู่ 5

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านดอน หมู่ 8

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านใต้ หมู่ 7

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านคูเต่า หมู่ 6

มีสถานีตำรวจภูธรคูเต่าแห่งเดียวเป็นเขตพื้นที่ให้บริการ

รูปภาพ มัสยิดบ้านเหนือถ่ายจากดาวเทียมบอกถึงเส้นทางการเดินทางจากหาดใหญ่ถึงมัสยิดบ้านเหนือ

เมื่อครั้งอดีตชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ถนนเส้นทางสู่ชุมชนยังเป็นถนนลูกรัง ในช่วงฤดูฝนถนนมีลักษณะเป็นโคลน เป็นหลุมเป็นบ่อ ในระยะต่อมาได้รับการพัฒนาเปลี่ยนจากถนนลูกรังเป็นถนนลาดยาง

แต่ก็ไม่สามารถที่จะขจัดปัญหาการแตกร้าวและเป็นหลุมเป็นบ่อได้เนื่องจากการสัญจรมากเกินไปจนทำให้ถนนสามารถรองรับได้ ประกอบกับชุมชนอยู่ห่างจากตัวเมืองพอสมควร งบประมาณเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคจึงได้รับไม่เต็มตามความต้องการของประชาชน ส่วนภายในชุมชนมีสียัดบ้านเหนือมีสัดส่วนการสร้างบ้านเรือนที่มีลักษณะแออัด และโดยมากจะตั้งอยู่ริมคลองอยู่ตะเภาในลักษณะที่ล่งล้ำเข้าไปในลำคลอง กีดขวางการไหลของน้ำ สิ่งสกปรกปฏิกูลและของเสียต่างๆจากบ้านเรือน ถูกทิ้งลงสู่คลองสาขาของคลองอยู่ตะเภา เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องสุขอนามัย และไม่ทราบถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญที่ชาวบ้านในชุมชนใช้ในการประกอบอาชีพ รวมถึงใช้ในการสาธารณูปโภคและอุปโภคเป็นสำคัญในชีวิตประจำวัน

ปัจจุบันชุมชนมีสียัดบ้านเหนือได้รับการปรับปรุงและพัฒนาในหลายด้าน เช่น ความแออัดของบ้านเรือน ถนนหนทาง รวมไปถึงการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างเพื่อคืนพื้นที่สาธารณะสองฝั่งคลองสู่ชุมชน การขยายตัวของชุมชนได้รับการรองรับโดยการจัดสรรพื้นที่แห่งใหม่ที่เคยเป็นที่ว่างเปล่าด้านทิศตะวันออกของชุมชน พร้อมทั้งแบ่งเขตเพื่อให้การดูแลชุมชนมีความทั่วถึง จากทั้งหมด 8 เขต เป็น 10 เขต พื้นที่เขต 9 และเขต 10 ยังมีชาวบ้านอาศัยอยู่จำนวนน้อยเมื่อเทียบกับเขตอื่นๆ เนื่องจากชาวบ้านยังขาดเงินทุนในการซื้อที่ดินหรือวัสดุก่อสร้างต่างๆในการสร้างบ้าน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่น้ำท่วมขังตลอดทั้งปี เป็นหลุมเป็นบ่อ ตามธรรมชาติของที่ลุ่ม และการขาดของชาวบ้านเพื่อทำการเลี้ยงกุ้งและปลาชนิดต่างๆ พื้นที่ภายในชุมชนมีสียัดบ้านเหนือได้รับการพัฒนาโดยชุมชน ซึ่งมีมีสียัดเป็นศูนย์กลาง

2) สภาพภูมิศาสตร์ชุมชนมีสียัดบ้านเหนือ

ชุมชนมีสียัดบ้านเหนือตั้งใกล้คลองอยู่ตะเภา และติดกับคลองสาขาของคลองอยู่ตะเภา ห่างจากทะเลสาบสงขลาประมาณ 3 กิโลเมตร มีสภาพอากาศร้อนชื้น ลมแรง และมีฝนตกชุกตลอดทั้งปี การที่ชุมชนมีสียัดบ้านเหนือตั้งอยู่ปลายน้ำคลองอยู่ตะเภาที่ไหลมาจากอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ทำให้เกิดน้ำท่วมนานกว่าพื้นที่อื่น อีกทั้งในช่วงฤดูน้ำทะเลหนุนส่งผลให้ที่ดินมีลักษณะเป็นกรดจากน้ำเค็ม ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีสียัดบ้านเหนืออยู่ติดอาชีพการทำเกษตรกรรมอย่างถาวร และอาศัยการซื้อข้าวสารจากที่อื่นมาบริโภคโดยราวช่วงประมาณ พ.ศ. 2540 ทั้งๆที่ช่วงก่อนหน้านี้ (พ.ศ. 2420) ชาวบ้านยังทำการปลูกข้าวและมีปริมาณเพียงพอต่อการบริโภคภายในชุมชน และในช่วงเวลาที่นาเริ่มร้างจากการทำนา การพลิกพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์จากแปลงนาให้กลายเป็นนาุ้งและบ่อเลี้ยงปลาตกแทนอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะในพื้นที่เขต 9 และเขต 10 ลักษณะภูมิศาสตร์ของชุมชนจึงมีพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำนาุ้งและเลี้ยงปลาตกมากกว่าการปลูกพืชทำนา

4.1.2. การกำหนดระเบียบปฏิบัติของชุมชน

การได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งอิหม่ามประจำมัสยิดนั้น จำเป็นจะต้องมีความรู้ทางด้านศาสนาอิสลาม รวมถึงความประพฤติที่ดีของตัวอิหม่ามเป็นหลักสำคัญ นับจากอดีต(2498)จนถึงปัจจุบัน (2558) ตั้งแต่มีมัสยิดได้จดทะเบียนขึ้นเป็นมัสยิดถูกต้องตามกฎหมาย พ.ศ. 2498 ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการอุปถัมภ์ฝ่ายศาสนาอิสลาม โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งอิหม่ามสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2558) จำนวน 5 ท่าน ดังต่อไปนี้

รายชื่ออิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ	ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง
นายอับดุลเลาะ บิลลาเต๊ะ	2498 - 2515
นายเจ๊ะสัน หมันนุ้ย	2515 - 2518
นายบัตร์ จิตภาค	2518 - 2532
นายแอ ศรีอำหมัด	2532 - 2545
ดร.วิสุทธิ์ บิลลาเต๊ะ	2545 - ปัจจุบัน

และบรรดารายชื่อเหล่านักรุ่นแรกในการดำเนินงานก่อสร้างมัสยิดบ้านเหนือหลังปัจจุบัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จอย่างมาคล้น ก่อเกิดคุณประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ชุมชน

1. นายแอ ศรีอำหมัด	2. นายหรรน หมัดบินสา
3. นายอุหมาด หมัดบิลเฮด	4. นายดาโหด หัสเล็ม
5. นายหมัด ชุมสาแหละ	6. นายสะแอ กะสัมพันธ์
7. นายเล็ม หัสเล็ม	8. นายฟาด บิลเต๊ะ
9. นายหมัด ชุมรักษา	10. นายเส้น บินลาเต๊ะ
11. นายรอหิม บินหมัด	12. นายเดช ชุมรักษา
13. นายยูโซ๊ะ บินยาโกบ	14. นายมาหมุด หมัดบินเฮด
15. นายกะหริ่ม หมัดบินเฮด	

องค์กรบริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือในปัจจุบันดำเนินภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มี คณะกรรมการประจำมัสยิด 15 คน ได้แก่

1. นายวิสุทธิ์	บินลาเต๊ะ	อิหม่ามมัสยิด
2. นายเดช	บินลาเต๊ะ	คอเต็บ
3. นายอับดุลเลาะ	หมัดบินเฮด	บิหลัน
4. นายหาแฉม	บินหมัด	กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

5. นายแอ	บิณลาเต๊ะ	กรรมการ
6. นายก่อเล็ม	บิณลาเต๊ะ	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 1)
7. นายมาห์เร็ก	บิณอาสัน	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 2)
8. นายฮาตัน	ซุมรักษา	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 3)
9. นายฟีอี	บิณลาเต๊ะ	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 4)
10. นายศักดี	ศรีอาหมัด	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 5)
11. นายฮะหมัด	บิณหมัด	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 6)
12. นายรอไฮย	หัสเล็ม	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 7)
13. นายวิชาญ	บิณฮาสัน	กรรมการ (หัวหน้าเขตที่ 8)
14. นายหมัดหนอด	บิณหมัด	หัวหน้าเขตที่ 9
15. นายหุรูน	ศรีอาหมัด	หัวหน้าเขตที่ 10

รูปภาพ แสดงแกนนำรุ่นแรกที่อยู่ทิศตนในการสร้างมัสยิดบ้านเหนือหลังปัจจุบัน

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีการแบ่งเขตชุมชนออกเป็น 10 เขต เพื่อกระจายการดูแลชุมชนให้มีความทั่วถึง ไม่รวมรวมอำนาจอยู่ที่อิหม่ามประจำมัสยิดเพียงผู้เดียว ทั้งนี้แต่ละเขตมีตัวแทนมาดำรงตำแหน่ง กรรมการอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งชุมชนมัสยิดบ้านเหนือใช้ระเบียบบริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือในการปกครองดูแลชุมชนให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย กล่าวคือก่อน พ.ศ. 2520 ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือยังไม่มีกฎกติกาใดๆเพื่อที่จะมาควบคุมสังคม โดยเฉพาะกิจกรรมทางด้านศาสนา เป็นการปฏิบัติตามแบบ

ลอกเลียนแบบและทำสืบทอดกันมาตามยุคตามสมัยที่เคยปฏิบัติต่อกันมา เช่น การเน้นพิธีทำบุญกุโบร และพิธีเมาลิดนบี แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการละหมาดญมาอะฮ์ ซึ่งในทางศาสนาแล้วมีความสำคัญมากเพราะเป็นการแสดงถึงความพร้อมเพรียงและความสามัคคีที่ชุมชนร่วมทำพร้อมกันเพื่อให้การสักการะต่อพระผู้เป็นเจ้าเอกองค์อัลลอฮ์ ^ﷻ แต่เพียงผู้เดียว และยังแสดงถึงการเชื่อฟังผู้นำ น้อมรับที่จะร่วมกันพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม ชุมชน ของตนเองให้ดีขึ้นไปด้วยกัน เพราะศาสนาอิสลามมิใช่ศาสนาที่หยุดอยู่แค่พิธีกรรมเท่านั้น แต่หลักคำสอนศาสนายังหมายรวมถึงทุกอิริยาบถที่เราทำนั้นต้องทำไปเพื่อผลประโยชน์สุขส่วนรวมของสังคม และคนในชุมชน และต่อชาติบ้านเมืองด้วย

ในส่วนของวิถีชีวิตจริง ๆ นั้น กล่าวได้ว่า ดำเนินไปตามวาทกรรมกระแสหลักของสังคมใหญ่ที่จำกัดบทบาทศาสนาไว้แต่ในส่วนของพิธีกรรมเท่านั้น เมื่อมีการก่อสร้างโรงเรียนบ้านไต้ขึ้นใน พ.ศ. 2506 วิถีที่ชาวบ้านใช้ในการหาทุนก่อสร้างอาคารเรียน คือ การจัดหามหรสพต่างๆ เพื่อนำมาแสดงแล้วเก็บเงินค่าเข้าชม โรงเรียนบ้านไต้ถูกสร้างขึ้นพร้อมกับมหรสพต่างๆ ได้กลายเป็นช่องทางทำมาหากินของคนบางกลุ่ม บางพวกอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เมื่อมหรสพเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน สิ่งที่มาคือ อบายมุขต่างๆ ก็เริ่มเฟื่องฟูตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพนัน การลักเล็กขโมยน้อย จี้ ปล้น รวมถึงการกำจัดคู่อริด้วยวิธีการรุนแรง เมื่อความบันเทิงเริงรมย์เป็นพื้นที่หลักของชีวิต การละหมาดญมาอะฮ์ร่วมกันที่มีสยิดก็ยิ่งไม่มีใครร่วมให้ความร่วมมือ จึงทำให้บริเวณมัสยิดมีแต่ความเงียบเหงา ขาดการพัฒนาดูแลเอาใจใส่ ไม่มีใครให้ความสนใจต่อหน้าที่หลักที่สำคัญของศาสนา ผู้คนถูกนำพาด้วยอบายมุขและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ นานา

ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2520 ผู้มีความคิดส่วนหนึ่งรวมทั้งอิหม่ามฮัจญ์บัตร์ จิตรภาค กรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้ใหญ่บ้านอุหมาด หมัดบินเฮด และแกนนำคนอื่นๆ ร่วมกันหารือเพื่อยับยั้งปรากฏการณ์ดังกล่าว ในที่สุดต่างเห็นพ้องว่าให้กำหนด “ฮุกมปากัต” ขึ้นบังคับใช้ในชุมชน ฮุกมปากัตนี้มีใจความสำคัญว่า ห้ามผู้ใดนำมหรสพต่างๆ มาแสดงในเขตหมู่ที่ 7 ตำบลคูเต่าอย่างเด็ดขาด ผู้ที่ฝ่าฝืนจะได้รับโทษ คือการถูกคว่ำบาตรจากชุมชน กล่าวคือทางฝ่ายบริหารมัสยิดรวมถึงสัปบุรุษในชุมชนจะไม่ไปร่วมมือในการจัดพิธีกรรมทางศาสนาให้ เช่น เมื่อผู้นั้นเสียชีวิตจะไม่เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการทำศพให้สมบูรณ์ตามหลักการศาสนา เช่น การละหมาดญนาซะฮ์ การห่อศพ การร่วมเดินเพื่อที่จะนำศพไปยังสุสานเพื่อดำเนินการฝังตามพิธีกรรมของศาสนาให้สมเกียรติ แต่จะดำเนินการเพียงเพื่อให้พ้นหลักบังคับของศาสนาที่ต้องทำให้กับศพชาวมุสลิมเพียงเท่านั้นเอง กล่าวคือแค่ส่งตัวแทนไปห่อศพ และละหมาดให้กับศพเพียงแค่ว่า สองถึงสามคนเท่านั้นเอง ในช่วงเริ่มแรกของการใช้ฮุกมปากัตนี้ถึงแม้จะมีการต่อต้านจากชุมชนในบางกลุ่มก็ตาม แต่โดยรวมของคนในชุมชนส่วนใหญ่รวมถึงความจริงจังของคณะกรรมการประจำมัสยิด จึงทำให้ในที่สุดยุคมหรสพที่เฟื่องฟูก็ได้ยุติลงหลังจากการบังคับใช้ฮุกมนี้อย่างจริงจังและแข็งขันของทุกฝ่าย

แม้จะประสบผลสำเร็จในการสกัดกั้นความชั่วในรูปมหรสพในระยะแรก แต่การที่ฮุกมปากัตห้ามเพียงการจัดมหรสพ ทำให้การยับยั้งอบายมุขอื่นๆ เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปมีข้อจำกัด อีกทั้งฮุกมปากัตยังขาดมาตรการส่งเสริมความดี ทำให้แม้ไม่มีมหรสพแสดงแต่ผู้มาละหมาดญมาอะฮ์ที่มีสยิดมิได้เพิ่มขึ้น

ขณะที่อบายมุขทั้งหลายและการลูกกลามของปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นกลับเพิ่มขึ้นตลอดเวลา อันเป็นผลมาจากการติดต่อสัมพันธ์ที่เข้มข้น และรวดเร็วขึ้นระหว่างชุมชนมัสยิดบ้านเหนือกับเมืองหาดใหญ่

ชาวบ้านในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือบางส่วนใช้อวนรุน อวนลากจับปลาในทะเลสาบสงขลา สิ่งแวดล้อมในชุมชนเสื่อมโทรม อีกทั้งปัญหาทั้งหมดถูกซ้ำเติมอย่างรุนแรงจากความแตกแยกทางการเมืองในชุมชน แม้มีกลุ่มญามาอ์ตัตบลิซเริ่มรณรงค์เรื่องการละหมาดญะมาอะฮ์ร่วมกันที่มัสยิด ปัญหาดังกล่าวนี้อาจได้ทุเลาลงแต่อย่างใด ทั้งนี้แม้กลุ่มญามาอ์ตัตบลิซประสบความสำเร็จในการเพิ่มจำนวนผู้มาละหมาดญะมาอะฮ์ที่มัสยิด แต่กลับไม่ให้ความสำคัญกับมาตรการยับยั้งความชั่วในขณะที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่บ้านเมืองแก้ไขปัญหามาแบบไม่มีระบบ ขาดความต่อเนื่อง ปราศจากความจริงจังจริงจัง และที่สำคัญคือมาตรการแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐ ขาดการส่งเสริมความดี ไม่มีองค์กรใดเข้ามาเติมเต็มช่องว่างระหว่างการส่งเสริมความดีกับการยับยั้งความชั่ว แม้จะเป็นหน้าที่ของมัสยิดและคณะกรรมการของมัสยิดโดยตรง แต่การที่ชาวบ้านมีโลกทัศน์แบบแยกส่วนระหว่างชีวิตและสังคมประกอบกับปัญหาความแตกแยกร้ายแรงจากระบบการเมืองได้กดทับองค์กรมัสยิดไว้จนไม่สามารถลุกขึ้นมาทำหน้าที่อันจำเป็นและสำคัญนี้ได้

อย่างไรก็ตาม มีความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเกิดขึ้นในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ครอบคลุมทั้งด้านสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการองค์กรในด้านการปกครอง มีการแก้ไขกฎหมายกติกาให้มีความครอบคลุมความผิดต่างๆมากขึ้น และถูกบัญญัติ เช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด การทำลายสิ่งแวดล้อม และการสร้างความแตกแยก นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะบุคคลขึ้นมาทำงานด้านต่างๆในสังกัดมัสยิดบ้านเหนือ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด และผู้ช่วยกรรมการเขตต่างๆ เป็นต้น ในด้านเศรษฐกิจ นอกจากเริ่มมีการจัดระบบซากาตแล้ว ยังมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์มัสยิดบ้านเหนือขึ้น การบริหารจัดการองค์กรมัสยิด มีการจัดประชุมอย่างเป็นทางการมากขึ้น อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และมีการแถลงมติที่ประชุมต่อสัปบุรุษหลังละหมาดวันศุกร์ ซึ่งเป็นละหมาดที่ชาวบ้านมาร่วมมากที่สุดในรอบสัปดาห์

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีหลักในการปกครองชุมชนโดยการสร้างวาทกรรมที่ใช้ทั้งกลไกเชิงความคิดเพื่อส่งเสริมความดีและกลไกเชิงปราบปรามเพื่อยับยั้งความชั่วนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์บริหารกิจการชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการกิจการต่างๆที่มัสยิดจัดตั้งขึ้น และศูนย์นี้ได้ดำเนินบทบาททั้งในแง่การอำนวยความสะดวกประโยชน์ด้านต่างๆแก่ชุมชน และในแง่การดำรงรักษาอัตลักษณ์มุสลิมให้คงอยู่คู่ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือสืบไป

4.1.3. การบริหารทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

ข้อมูลโดยรวมระดับชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ทะเบียนเลขที่ 136 หมู่ 7 ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2558 รายงานไว้ดังนี้

- (1) สัปบุรุษประจำมัสยิดทั้งหมดจำนวน 305 ครอบครัว
- (2) สัปบุรุษที่จำเป็นต้องละหมาดวันศุกร์มีจำนวน 639 คน

(3) จำนวนสัปบุรุษแบ่งได้ดังนี้

3.1. ชาย จำนวน 664 คน

3.2. หญิง จำนวน 720 คน

(4) จำนวนเด็ก อายุตั้งแต่ 1-15 ปี มีดังนี้

4.1. ชาย อายุ 1-3 ปี จำนวน 38 คน

อายุ 4-6 ปี จำนวน 37 คน

อายุ 7-15 ปี จำนวน 139 คน

รวม จำนวน 214 คน

4.2. หญิง อายุ 1-3 ปี จำนวน 47 คน

อายุ 4-6 ปี จำนวน 28 คน

อายุ 7-15 ปี จำนวน 126 คน

รวม จำนวน 201 คน

รวมเด็กชายและหญิงทั้งหมด จำนวน 414 คน

(5) อาชีพของประชากร

ประมง 79 ครั้วเรือน

ค้าขาย 97 ครั้วเรือน (ส่วนมากจะทำประมงด้วย และนำสินค้าออกขายที่ตลาดเอง)

ทำสวน 17 ครั้วเรือน

ธุรกิจส่วนตัว 31 ครั้วเรือน

รับราชการ 4 ครั้วเรือน

อื่นๆ 61 ครั้วเรือน

ครัวเรือนที่มีรายน่อยกว่า 7000 บาท/เดือน 63 ครั้วเรือน

ครัวเรือนที่มีรายมากกว่า 7000 บาท/เดือน 213 ครั้วเรือน

(6) สถิติการเคลื่อนย้าย

6.1. ปี 2557 มีผู้เสียชีวิตในชุมชน 8 คน

6.2. ปี 2557 มีเด็กเกิดใหม่ในชุมชน 8 คน

6.3. ปี 2557 มีการแต่งงาน จำนวน 22 คน

6.4. ปี 2557 มีผู้ย้ายเข้าในชุมชน 16 คน

6.5. ปี 2557 มีผู้ย้ายออกนอกชุมชน 12 คน

6.6. ปี 2557 มีมุอัลลัฟ(ผู้รับศาสนาอิสลามใหม่)ในชุมชน 4 คน

การพัฒนาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญคือ ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ทรัพยากรมนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญทุกด้านของการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และรวมถึงการศึกษา ล้วนแล้วแต่มีพื้นฐานมาจากคุณภาพและความเพียบพร้อมของทรัพยากรมนุษย์ทั้งสิ้น

ทรัพยากรมนุษย์จัดเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา การสร้างองค์ความรู้ การฝึกฝนทักษะความสามารถของชาวบ้านเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล เปลี่ยนทรัพยากรต่างๆมาเป็นสินค้าและบริการเพียงด้านเดียว ถือเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนที่ไม่ครบวงจร ชุมชนจะต้องสามารถพัฒนาชาวบ้านให้เป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยศักยภาพ จริยธรรม และมีความสมบูรณ์ในการเป็นมนุษย์ตลอดจนสามารถรับผิดชอบตนเองและครอบครัวได้ตามมาตรฐานที่สังคมต้องการ

การส่งเสริมด้านการศึกษาจึงถูกยกให้เป็นนโยบายหรือความสำคัญลำดับต้นๆในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่ถูกต้อง ชาวบ้านที่มีความรู้ควบคู่คุณธรรม มุ่งแสวงหาอาชีพที่สุจริต มุ่งสร้างประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติเป็นสำคัญ การยกระดับจิตใจของชาวบ้านให้มีความเสียสละ โดยยึดคำสอนของศาสนาเป็นแกนกลาง ถือเป็นรากฐานอันมั่นคงที่เอื้อต่อการพัฒนาในด้านอื่นๆ

ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และห้ามการคุมกำเนิดอันเนื่องมาจากความกังวลในเรื่องปัจจัยยังชีพ เพราะทุกชีวิตที่เกิดมานั้นย่อมมีปัจจัยยังชีพที่พระเจ้าทรงประทานไว้ให้แล้ว แต่มิได้หมายความว่าให้มั่งแต่เพิ่มจำนวนประชากร โดยไม่สนใจคุณภาพจนเป็นบุคคลไร้ระเบียบ ด้อยการศึกษา เกียจคร้าน สร้างปัญหาหรือเป็นภาระที่สังคมต้องแบกรับ ตรงกันข้ามศาสนาอิสลามเรียกร้องเชิงบังคับให้มุสลิมนั้นมีความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม นอกเหนือจากการอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ^ﷻ แล้ว

รูปภาพ มัสยิดบ้านเหนือ

ดังนั้นเมื่อสมาชิกทุกคนของชุมชนได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถประกอบสมาชิพสุจริตหารายได้เพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ชุมชนจะได้รับประโยชน์ในด้านการจัดสรรรายได้ใหม่อีกครั้งในรูปแบบของซากาตเพื่อนำมาจัดสวัสดิการเพื่อดูแลช่วยเหลือภายในชุมชน การจัดสรรรายได้ใหม่ในรูปแบบของซากาตเป็นเรื่องที่เหมาะสมในการยกระดับคุณภาพชีวิตในชุมชน ชาวบ้านไม่ต้องมีความกังวลต่อสิ่งแวดล้อมในการประกอบอาชีพ เช่น การแก่งแย่งทรัพยากรธรรมชาติ การตัดราคา การเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อเข้าถึงแหล่งผลประโยชน์ สามารถทุ่มเทความรู้ความสามารถในอาชีพของตนได้อย่างเต็มที่ การจัดสวัสดิการเพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้กับชาวบ้านและชุมชน มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพต่างๆ มีพัฒนาการก้าวหน้าในหน้าที่การทำงาน ตลอดจนช่วยให้ชีวิตครอบครัวของชาวบ้านมีสวัสดิภาพและความมั่นคง

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน แผนงานการพัฒนาทรัพยากรได้กำหนดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดการส่งเสริมความดีและยับยั้งความชั่ว โดยทุกกระบวนการพัฒนามนุษย์ในชุมชนถูกอธิบายผ่านหลักธรรมคำสอนในศาสนาอิสลาม เกือบหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน) ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือได้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน สรุปได้ดังนี้คือ

1. **ด้านการศึกษา** การศึกษาที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับวิถีชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กล่าวคือ การศึกษาที่ดีต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนหรือผู้ที่เข้าศึกษานั้นเป็นคนดีมีศีลธรรม มีการพัฒนาทั้งด้านจิตวิญญาณและวัตถุ ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีการจัดการศึกษาให้ชาวบ้านในทุกระดับอายุ โดยที่การสอนวิชาการด้านศาสนาใช้อาคารมัสยิดบ้านเหนือเป็นสถานที่ในการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์และโรงเรียนส่งเสริมมุสลิมวิทยาเป็นสถาบันทางการศึกษาในชุมชน อีกทั้งภายในตัวอาคารมัสยิดบ้านเหนือยังมีห้องเรียนการศึกษานอกโรงเรียนของเทศบาลตำบลคูเต่า อันเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมาหาวิชาความรู้ และค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตหลังเสร็จจากการละหมาดเป็นประจำ การได้รับการศึกษาเป็นผลให้ชาวบ้านเกิดการรับรู้สิ่งใหม่ๆ นำมาสู่การพัฒนาตนเองและชุมชน แม้ว่าชาวบ้านบางส่วนอาจมีอุปสรรคด้านเงินทุน แต่การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ดีในการพัฒนาชุมชน

รูปภาพ เด็กและเยาวชนของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือร่วมละหมาดวันศุกร์พร้อมผู้ใหญ่

2. **ส่งเสริมอาชีพ** กระบวนการประจําสมัยบ้านเหนือ จัดสวัสดิการเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ แก่คนด้อยโอกาสในชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงตนเอง และครอบครัว พร้อมทั้งมีการติดตามเพื่อให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพ รวมไปถึงการจัดตั้ง กลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการวางแผนทางการเงิน ผ่านการออม นอกจากนี้กลุ่มออมทรัพย์ยังให้สมาชิกกู้เงินเพื่อไปใช้ในการจัดซื้อปัจจัยในการประกอบอาชีพ โดยไม่คิดดอกเบี้ย อันเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับชาวบ้านที่ไม่ใช่คนด้อยโอกาสมีแหล่งเงินทุน เพื่อนำมาปรับปรุงอาชีพให้ดีขึ้น อีกทั้งยังสามารถขอคำปรึกษาเกี่ยวกับอาชีพจากกองทุนซากาต กลุ่มออมทรัพย์หรือสมัยบ้านเหนือได้ การส่งเสริมอาชีพแก่ชาวบ้านเป็นแนวทางที่ดีต่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน

รูปภาพ สปับุรุษของสมัยบ้านเหนือกำลังซ่อมเรือของลูกบ้านชาวประมง

3. **จัดตั้งคณะที่ปรึกษามัสมัย** ประกอบด้วยบรรดาผู้อาวุโสที่ได้ประกอบคุณงามความดีและได้รับการเคารพนับถือในชุมชนมายาวนาน กล่าวคือ ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการดำเนินงาน ต่างๆของสมัยบ้านเหนือ ร่วมประชุม และร่วมไกล่เกลี่ยปัญหาข้อพิพาทต่างๆระหว่างสแปบุรุษที่ มัสมัยได้รับการร้องเรียน การจัดตั้งที่ปรึกษามัสมัยเป็นลักษณะการรักษาทรัพยากรมนุษย์ใน ชุมชนที่มีประสบการณ์และเป็นบุคคลต้นแบบในชุมชน ให้มีบทบาทในการชี้นำชุมชนสู่แนวทางที่ ดี เป็นการใช้กลไกอาวุโสเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนา ทั้งการส่งเสริมคุณงามความดีและยับยั้ง ความชั่ว

รูปภาพ อดีตผู้ใหญ่บ้าน อุหมาด หมดบิลเฮด ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษา กรรมการอิสลามประจําสมัยบ้านเหนือ

4. **จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านมัสยิดบ้านเหนือ** ดำเนินงานด้านกิจการของสตรีในชุมชนทั้งการรวมตัวกัน ประกอบอาชีพ การฝึกอบรมเยาวชนหญิง การดูแลเด็กเดือนผู้หญิงที่ประพฤติน่าไม่เหมาะสม รวมถึง การต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยียนชุมชน กล่าวคือ กลุ่มแม่บ้านมีหน้าที่หลักในการดูแลชาวบ้านที่เป็น ผู้หญิงในทุกๆด้าน รวมกลุ่มประกอบอาชีพหลังเสร็จจากอาชีพประมง รวมถึงการต้อนรับผู้มา เยี่ยมเยียนชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองนโยบายของมัสยิดบ้านเหนือที่มีโครงการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ให้นักท่องเที่ยวพุกกับชาวบ้านเพื่อเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ และเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง ท่ามกลางกระแสแห่งการกระตุ้นในการพัฒนาของชาวบ้านส่วนมาก มีชาวบ้านอีกบางส่วน ที่ยังคงมีวิถีชีวิตที่ยังห่างไกลจากความเจริญทั้งด้านจิตวิญญาณและวัตถุ กล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มชนที่ ยังติดยาเสพติด อยู่เกี่ยวกับอบายมุข และเที่ยวเตร่ โดยมีได้ใส่ใจต่อการพัฒนาตนเองให้เท่าทัน ชาวบ้านคนอื่นๆในชุมชน มัสยิดบ้านเหนือได้หาแนวทางเพื่อพัฒนาคนกลุ่มนี้มาสู่การเป็นคนดีที่ สามารถสร้างคุณประโยชน์ให้กับตนเองและชุมชน เช่น สร้างความใกล้ชิดกับครอบครัวด้วยการ มอบความช่วยเหลือ ส่งไปบิ๊บบัด จัดการแข่งขันกีฬา เป็นต้น ทว่าหาวิธีการเชิงยืดหยุ่นถูก นำมาใช้เพื่อเป็นการยับยั้งการแพร่กระจายของความชั่วในชุมชน และเป็นการเตือนชาวบ้านที่อยู่ ในกลุ่มเสี่ยงมิให้หลงผิดไปกระทำความชั่ว

รูปภาพ กลุ่มแม่บ้านมาช่วยเหลือในงานต๋มน้ำชาสามัคคี

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ เป็น ปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่หรือสามารถเข้าถึงได้ มาเป็นผลผลิต นำมาซึ่ง รายได้และกำไร ก่อให้เกิดการออม และนำเข้าสู่กระบวนการของการสมทบทุนเงินบางส่วนที่นอก เเง้นนั้นเขาสู่กองทุนซากาตของมัสยิด สามารถดำเนินอยู่ได้ด้วยการที่ชุมชนได้สร้างทรัพยากร

มนุษย์ให้มีคุณภาพและส่งเสริมคุณภาพชีวิตในทุกด้าน ก่อให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดความสามัคคีอย่างถาวรในชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นส่วนสำคัญในการที่ชุมชนใช้เพื่อการประกอบอาชีพ เมื่อทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีคุณภาพ และปริมาณเพียงพอต่อจำนวนชาวบ้านในชุมชน ดังนั้นจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมในทุกๆด้านของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ได้แก่

- 1) **ทรัพยากรดิน** ดินในมัสยิดบ้านเหนือเป็นดินเหนียวปนทราย แต่เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำเค็มจากทะเลสาบสงขลาหนุนขึ้นมาตามคลองอู่ตะเภา และคลองสาขาที่ไหลผ่านด้านทิศตะวันตกของชุมชน พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินเปรี้ยว ดินเค็ม ทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรได้ หรือเพาะปลูกได้แต่ผลผลิตที่ได้มีความด้อยทั้งปริมาณและคุณภาพ ชาวบ้านจึงเลือกปลูกพืชที่ไม่ต้องการดินที่อุดมสมบูรณ์มากนัก เช่น อ้อย มะพร้าว กระท้อน มะม่วง เป็นต้น จากปัจจัยด้านสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการทำประมงมากกว่าการเกษตรกรรม พื้นที่ส่วนใหญ่ในชุมชนจึงถูกใช้ประโยชน์ไปเพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ทำจอดเรือ หรือเป็นที่เก็บอุปกรณ์การประมงจำพวกอวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณริมสองฝั่งคลองสาขาและสองข้างทางถนนที่ตัดผ่านกลางชุมชน พื้นที่รอบนอกชุมชนเคยเป็นทุ่งนามาก่อน ถูกตัดแปลงชุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งอันเป็นผลผลิตที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดี ชาวบ้านหลายคนที่มีเงินทุนเลือกเลี้ยงกุ้งมากกว่าทำประมง ส่วนพื้นที่ด้านในจะชุดบ่อเลี้ยงปลา เช่น ปลาดุก ปลานิล ปลาตะเพียน เป็นต้น ส่วนมากอยู่ติดกับที่อยู่อาศัยซึ่งมีการเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ไว้ด้วยเช่นกัน

รูปภาพ บ่อปลาดุกของชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

ปัจจุบัน มีชาวบ้านหลายสิบหลังคาเรือนที่เลือกปลูกบ้านในบริเวณนี้ตามแนวโน้มการขยายตัวของชุมชน ตามยุทธศาสตร์การสร้างสุขภาวะชุมชน ลดความแออัดในพื้นที่ส่วนใน ขยายออกนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างริมคลองสาขาที่ขวางกั้นทางน้ำ ซึ่งมีเพียงพื้นที่บริเวณนี้ที่รองรับได้เป็นอย่างดี โดยที่ทางมัสยิดบ้านเหนือได้มอบหมายให้กลุ่มออมทรัพย์มัสยิดบ้านเหนือเป็นผู้กำกับดูแล ชาวบ้านที่ต้องการที่ดินบริเวณดังกล่าว แต่ไม่มีเงินเพียงพอ จะใช้วิธีการผ่อนชำระกับกลุ่มออมทรัพย์มัสยิดบ้านเหนือเดือนละ 500 บาท ระยะเวลา 15 ปี โดยไม่คิดอัตราดอกเบี้ยหรือผลตอบแทนในรูปแบบอื่นอันเป็นการสร้างภาระเพิ่มให้กับชาวบ้าน

ทั้งนี้นโยบายดังกล่าวตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับการสร้างชุมชนน่าอยู่ ลด เลิก การสร้างที่อยู่อาศัยริมคลองเพื่อรักษาคลองให้เป็นพื้นที่สาธารณะใช้ประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ และชาวบ้านจากชุมชนอื่นที่มีสิทธิ์ในการใช้คลองเช่นกัน

- 2) **ทรัพยากรน้ำ** น้ำและลำคลองเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนมีความสุข อยู่ดีกินดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี น้ำ ดิน ป่าไม้ และสัตว์น้ำ ล้วนเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความสำคัญในการพัฒนาของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เป็นแหล่งสร้างรายได้ และเก็บเกี่ยวผลผลิตจากธรรมชาติโดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นในการประกอบอาชีพ จากการที่ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีอาชีพหลัก คือ ประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อการพาณิชย์เป็นหลัก และชาวบ้านบางส่วนทำการเกษตรกรรม ดังนั้นน้ำจึงเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ โดยมีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคจาก 2 แหล่งใหญ่ คือ น้ำบาดาลและน้ำผิวดิน

ทะเลสาบสงขลามีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพประมงของชาวบ้าน ทั้งนี้ระดับรายได้และความอยู่ดีกินดีของชาวบ้านเชื่อมโยงกับคุณภาพน้ำในทะเลสาบสงขลาอันเป็นตัวชี้วัดปริมาณสัตว์น้ำที่ชาวบ้านจะหาได้ ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากน้ำในทะเลสาบสงขลา คลองอู่ตะเภาและคลองสาขาเพื่อเป็นเส้นทางคมนาคม เป็นแหล่งทำกิน สร้างงานสร้างอาชีพ เลี้ยงปลาในกระชัง รวมถึงการสูบน้ำจากทะเลสาบสงขลาเพื่อใช้เลี้ยงกุ้ง ซึ่งต้องเป็นน้ำเค็มที่มีคุณภาพเท่านั้นจึงจะนำมาเลี้ยงกุ้งได้

รูปภาพ ลำคลองสาขาอู่ตะเภา ในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

การรักษาแหล่งน้ำเป็นนโยบายการพัฒนาชุมชนอันดับต้นๆของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ดังเช่นการผลิตโอเอ็มบอลเพื่อนำไปโยนในแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งทะเลสาบสงขลา คลองอู่ตะเภา และคลองสาขา ได้รับความสนใจและการให้ความร่วมมือจากชาวบ้านทุกช่วงอายุเป็นอย่างดี อันเป็นผลมาจากการตระหนักรู้ในปัญหาที่ตามมา หากแหล่งทำกินเกิดความเสื่อมเหมือนดังที่เคยเกิดกับชุมชนที่ทำการประมงในจังหวัดอื่นมาแล้ว

แต่เป็นที่น่าเห็นใจและน่าเสียดายว่าความเสียหายของชาวบ้านที่อยู่ปลายน้ำคลองอู่ตะเภา ต้องแบกรับทุกอย่างทั้งน้ำเน่าเสีย ขยะ และความเสื่อมโทรมทางทรัพยากรธรรมชาติที่มากับคลองอู่ตะเภา ไม่ได้ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกการรักษาแหล่งน้ำทางธรรมชาติของผู้ที่อาศัยอยู่ต้นน้ำ การปล่อยน้ำเสียโดยไม่ผ่านการบำบัดยังเป็นเหตุการณ์เคยชินที่ชาวบ้านต้องรับภาระในสิ่งที่ตนไม่ได้กระทำ

ช่วงน้ำเค็มเป็นช่วงที่ชาวบ้านอยากให้มีเวลายาวนานมากที่สุดเพราะสามารถจับปลากระบอก กุ้งหางแดง ปูดำ และปูม้า ซึ่งขายได้ราคาดีกว่าปลาหรือสัตว์น้ำชนิดอื่นที่จับได้ในช่วงน้ำจืด นอกจากนี้แล้วแหล่งน้ำที่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ได้ คือ น้ำฝน แต่ปริมาณไม่คงที่และต้องใช้เวลาขณะเก็บกักไว้ใช้ ซึ่งปริมาณน้ำฝนจะแปรเปลี่ยนไปตามความแห้งแล้งของแต่ละปีที่มีความไม่แน่นอนเนื่องจากความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมที่มาจากการกระทำของมนุษย์

- 3) สัตว์น้ำ สัตว์น้ำที่ชาวบ้านมัสยิดบ้านเหนือจับได้ส่วนใหญ่เป็นปลาชนิดต่างๆที่มีปริมาณผันแปรไปตามฤดูกาล เช่น ปลาหางโกะหรือปลาหัวโ榜ที่จับได้ตลอดทั้งปีเพราะเป็นปลาสองน้ำ ปลากระบอก ปลากั้ง กุ้งหางแดง(กุ้งแซบวัย) ปูม้า และปูดำ จับได้เฉพาะช่วงน้ำเค็มขึ้น ปลาเกะจับได้ในช่วงหน้าฝนที่มีน้ำจืดไหลมาจากคลองอู่ตะเภา ปลาทองเทียวที่มีเป็นบางช่วง นอกจากนี้ยังมีปลาชนิดอื่นที่จับได้ประปราย เช่น ปลาสลี้ ปลายอดม่วง ปลาหัวอ่อน ปลากดขี้ลิง ปลาแขยง ปลาทราย ปลาโคบมัน กุ้งหัวมัน กุ้งหัวแข็ง เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกัน ปลาหลากหลายชนิดที่เคยมีมากในอดีตกลับจับไม่ได้เลยในช่วงหลังมานี้ เช่น ปลากระพง ปลาอีเก็ด ปลาลิวด ปลานาค ปลาหมึก ปลาก้นหลาว ปลาโคปะหลัง เป็นต้น

สัตว์น้ำเหล่านี้เป็นแหล่งรายได้หลักของชาวบ้านในชุมชน ร้อยละ 90 มาจากสัตว์น้ำที่หาได้จากการทำประมงในทะเลสาบสงขลา สัตว์น้ำหลายชนิดมีมูลค่าเพิ่มขึ้นในขณะที่ปริมาณการจับลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี สัตว์น้ำหลายชนิดสูญหายไปจากทะเลสาบสงขลา เนื่องจากการทำลายระบบนิเวศที่มาจากการพัฒนาด้านวัตถุที่เน้นอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประชากรรอบทะเลสาบสงขลา ปัญหาหลายอย่างก่อตัวและเริ่มส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงลบที่ยากต่อการแก้ไขให้ดีขึ้นในระยะเวลาอันสั้น

ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ลดลงอันเกิดจากความเสื่อมโทรมของแหล่งธรรมชาติในทะเลสาบสงขลาที่เป็นผลมาจากการระบายน้ำเสียจากโรงงานลงสู่ทะเลสาบโดยไม่ผ่านการบำบัดการชะล้างปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยาปราบศัตรูพืชในภาคการเกษตรลงสู่ทะเลสาบสงขลาในฤดูฝน การทับถมของตะกอนส่งผลให้ทะเลสาบตื้นเขิน ปริมาณการหมุนเวียนของน้ำ การเปลี่ยนน้ำเสียเป็นน้ำดีตามธรรมชาติของทะเลสาบสงขลาไม่อาจทำได้เหมือนในอดีต เป็นสาเหตุให้เกิดน้ำเน่าเสียส่งผลกระทบต่อ การขยายพันธุ์และแหล่งอาหารของสัตว์น้ำนานาชนิด

นอกจากนี้การลดลงของปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้นั้นยังมีสาเหตุมาจากการทำประมงเกินกำลังของทะเลสาบสงขลา การเพิ่มขึ้นของชาวประมงและวิธีการทำประมงที่เห็นแก่ตัว เช่น ไซนั้ง ที่มีการจับจองพื้นที่ในทะเลสาบสงขลา ถ้าหากชาวประมงคนใดต้องการหาปลาหรือวางไซนั้งในบริเวณดังกล่าวต้องจ่ายค่าที่เหมือนการเช่าแผงขายของในตลาด อวนรุน ที่ใช้อวนตาถี่ สามารถจับสัตว์น้ำทุกชนิดได้ทุกขนาด ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว และยังมีเครื่องมือประมงปริมาณมากในเกือบทุกพื้นที่ของทะเลสาบสงขลา ทำให้ไม่มีพื้นที่มากพอที่จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำ ประกอบกับมีการจับปลาในฤดูวางไข่หรือการจับปลาในเขตหวงห้าม การซื้อตัดด้วยไฟฟ้า การใช้สารเคมีจำพวกยาเบื่อ รวมไปถึงการรุกรุก้ำพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย การกระทำเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลเสียต่อระบบนิเวศทางทะเลของทะเลสาบสงขลาที่ยากแก่การฟื้นฟูให้กลับมา มีความสมบูรณ์ดังเดิมภายในระยะเวลาอันสั้น

คำบอกกล่าวของชาวบ้านในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือแสดงถึงความเป็นห่วงแหล่งทำกินของตนเองว่าจะถูกทำลาย และชีวิตต้องประสบกับความยากลำบาก การที่ตนเองต้องมาเป็นชาวประมงเพราะไม่รู้จะไปประกอบอาชีพอื่นได้อย่างไร เนื่องจากมีการศึกษาน้อย ไม่มีวิชาความรู้ในด้านอื่นๆ แต่มุ่งหวังให้ลูกหลานได้มีอาชีพที่ดี มีรายได้ที่มั่นคง ไม่ต้องมาทำงานที่เหนื่อยและเสี่ยงต่อความไม่แน่นอนของรายได้ อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่ทำประมงมีความตั้งใจอย่างแน่ว

แน่นและเอาจริงเอาจังในอาชีพของตน ด้วยเหตุนี้การประมงเชิงอนุรักษ์จึงถูกกำหนดขึ้นมาเป็นกฎระเบียบภายในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเมื่อ พ.ศ. 2547 เพื่อรองรับและรักษาแหล่งประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชน ทั้งนี้ชาวบ้านในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเล็งเห็นถึงผลเสียที่เกิดต่อชุมชน ถ้าหากการทำประมงด้วยวิธีการดังกล่าวไม่ถูกกำจัดออกไป หากผู้ฝ่าฝืนจะถูกกีดกันด้วยวิถีประเพณี เช่น อีหม่ามเรียกไปตักเตือน และถูกขึ้นบัญชีผู้กระทำความผิด หากไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำประมงทางชุมชนจะส่งเรื่องถึงตำรวจในขั้นตอนต่อไป

จากข้อมูลข้างต้นเห็นว่าสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการดำรงชีพของชาวบ้าน และระบบเศรษฐกิจของชุมชน โดยเฉพาะการทำประมง ซึ่งเป็นยุทธวิธีการดำรงชีพที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจชุมชน เพราะครัวเรือนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนี้ กล่าวคือ มีผู้ทำอาชีพประมงในสัดส่วนที่สูงมาก ตั้งแต่อดีตและเพิ่มปริมาณขึ้นทุกปีในปัจจุบันเมื่อชาวบ้านจับปลาได้ส่วนหนึ่งนำมาบริโภคในครัวเรือน และอีกส่วนหนึ่งนำไปจำหน่ายเพื่อนำรายได้ไปซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นอื่นๆ นอกจากนี้คนในชุมชนส่วนหนึ่งใช้พื้นที่ราบบริเวณรอบๆ ทำการเกษตร โดยเฉพาะในอดีตที่มีการทำนาเพื่อนำข้าวมาบริโภคให้เพียงพอในแต่ละปีและส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้แก่ครอบครัว แต่มักจะได้รับผลกระทบจากราคาข้าวตกต่ำและภัยธรรมชาติรุกเข้าพื้นที่การเกษตร ทำให้ความเสียหายแก่ข้าวที่ปลูกไว้ วิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามปรากฏการณ์ทางธรรมชาติส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารและการปรับตัวในการดำรงชีพของชาวบ้านในเวลาต่อมาชาวบ้านบางส่วนจึงเลิกทำนาและแสวงหาทางเลือกอื่นที่มีรายได้ดีกว่าส่งผลให้เกิดการปรับยุทธวิธีการดำรงชีพในที่สุด

รูปภาพ การทำบ่อน้ำกุ้งของชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

- 4) ป่าไม้ พันธุ์ไม้ และสิ่งแวดลอม จากการที่ชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเกือบทั้งหมด ประกอบอาชีพประมงในทะเลสาบสงขลา ทรัพยากรป่าไม้ และพืชพันธุ์ธรรมชาติหลายชนิดนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสมดุลของระบบนิเวศ โดยเฉพาะป่าชายเลน และพืชน้ำชนิดต่างๆ อันเป็นแหล่งอาหาร แหล่งขยายพันธุ์ และอนุบาลสัตว์น้ำ

รูปภาพ ปลูกป่าชายเลน หมู่ที่3 บ้านแหลมโพธิ์ ตำบลคูเต่า อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ที่มา: sk.nfe.go.th

- 5) การรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดลอมภายในชุมชนและแหล่งทรัพยากรของชุมชน ได้ถูกผนวกเข้าในระเบียบบริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือข้อที่ 14 วรรค 4 “การประกอบอาชีพต้องไม่เป็นอันตรายต่อประชาชน สังคม และสิ่งแวดลอม”(ระเบียบบริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือ 2548)

ป่าไม้และพันธุ์ไม้ธรรมชาติชนิดต่างๆที่สามารถพบได้มากในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือหรือในพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งประกอบอาชีพ ได้แก่ ป่าชายเลน มีจำนวนมากบริเวณอ่าวแหลมโพธิ์

ปากแม่น้ำคลองอู่ตะเภา อันเป็นผลมาจากชาวบ้านในพื้นที่และหน่วยงานต่างๆร่วมกันปลูกเพื่อเป็นแหล่งอาหารและขยายพันธุ์สัตว์น้ำ ป่าเสม็ดเป็นไม้ขนาดเล็กสูงประมาณ 2 เมตร ขึ้นอยู่ตามริมคลองบริเวณที่ไม่มีที่พังกาศัย มีประโยชน์ในการอนุบาลสัตว์น้ำและเป็นที่หลบภัยของสัตว์เล็ก ต้นตาลโตนดที่ชาวบ้านเคยนิยมปลูกไว้ตามคันนาเพื่อแบ่งเขตครอบครองที่ดิน ต้นตาลโตนดถูกลดความสำคัญพร้อมกับการเลิกทำนาของชาวบ้าน เหลือไว้เพียงเพื่อเป็นที่หลบแดดหลบฝนของวัวควายเท่านั้น ปลายคลองมีต้นปรงทะเลที่เป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ ต้นลำเพ็ญชาวบ้านนิยมนำมาแกงเลียง ต้นจากที่ขึ้นตามริมคลองหนองบึงเป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์น้ำนานาชนิด นอกจากนี้ยังมีต้นกกที่ขึ้นตามทุ่งนาและคูที่มีน้ำขังตลอดปี และต้นลำภูที่ชาวบ้านนิยมปลูกเพื่อรักษาคันดินบริเวณนาทุ่ง

รูปภาพ พื้นที่ใกล้คลองสาขาอู่ตะเภาที่บ้านเรือนถูกรื้อถอนเพราะลำพื้นที่คลองและต้นมะพร้าวที่นิยมปลูกกันริมคลองสาขาอู่ตะเภา

ในขณะที่พืชส่วนใหญ่ที่ปลูกภายในชุมชนนั้น เกือบทั้งหมดมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นอาหาร ได้แก่ มะพร้าว มะขาม กระเทียม และผักสวนครัวชนิดต่างๆ ซึ่งบริเวณที่ปลูก คือ รอบๆตัวบ้าน และริมคลองสาขาของคลองอู่ตะเภาหลังจากที่รื้อบ้านและสิ่งก่อสร้างอย่างอื่นออกไปแล้ว และชาวบ้านหลายคนนิยมปลูกต้นปาล์มเพื่อรักษาและป้องกันตลิ่งพัง ในอดีตชาวบ้านจะปลูกไผ่ไว้ริมคลองเพื่อรักษาตลิ่งพัง แต่ปัจจุบันได้ถูกตัดทิ้งไปจนเกือบหมดเพราะกีดขวางเส้นทางเดินเรือของชาวบ้าน

4.1.4. ลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเป็นชุมชนที่มีลักษณะพิเศษจากชุมชนมุสลิมอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง กล่าวคือ ในชุมชนอื่นนั้น มัสยิดมักรู้จักกันเพียงว่าเป็นสถานที่ละหมาด ความรู้ความเข้าใจเช่นนี้ได้จำกัดบทบาทและศักยภาพของมัสยิดเป็นอย่างมาก มิให้ทำงานในเชิงบูรณาการสร้างสรรค์วิถีพัฒนาสังคมตลอดมา จน

ปัจจุบันสังคมเผชิญกับวิกฤติต่างๆมากมาย เช่น ปัญหาความยากจน ตกงาน สาธารณสุข การศึกษา ยาเสพติด หรือแม้กระทั่งปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการตีค่าทุกอย่างอย่างเป็นสินค้า ส่งผลให้ผู้คนมองเห็นวัตถุเป็นสิ่งสำคัญ และมุ่งแสวงหาความสุขอันฉาบฉวย ซึ่งสามารถเสาะหาได้จากการครอบครองวัตถุนั้น สำหรับในประเด็นสภาพของสังคมชุมชนมัสยิดบ้านเหนือนี้ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอลักษณะทั่วไปของชุมชนที่น่าสนใจไว้ 3 ด้าน คือ การศึกษา ศาสนา และเครือญาติ เพื่ออธิบายให้เห็นภาพบทบาทมัสยิดที่มีความแตกต่างกับชุมชนมุสลิมอื่นๆดังต่อไปนี้

1) การศึกษา

มัสยิดบ้านเหนือตั้งอยู่ตรงใจกลางของชุมชน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสถาบันทางศาสนา ต้องเป็นแกนกลางในการพัฒนา ซึ่งในปี พ.ศ. 2552 บริเวณชั้นล่างของมัสยิดถูกจัดให้เป็นศูนย์บริหารกิจการชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เป็นสถานที่ทำงานของหน่วยงานมัสยิด เช่น ฝ่ายบริหาร การศึกษา ฝ่ายการเงิน งานวัสดุอุปกรณ์ กองทุนชากาต ห้องรับรอง และห้องประชุมสัมมนา เป็นต้น การมีศูนย์บริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือ สะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับชุมชนเป็นอย่างดี มัสยิดบ้านเหนือเริ่มมีการให้ความรู้เกี่ยวกับอิสลามที่เป็นองค์รวมมากขึ้น เป็นความรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติศาสนกิจนำวิทยปัญญาต่างๆที่ประมวลอยู่ในศาสนพิธีที่ตนปฏิบัติไปสร้างวิถีชีวิตของตนในทุกมิติ ปัจจุบันมัสยิดบ้านเหนือมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาและสนับสนุนด้านการศึกษแก่ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทที่หาได้ยากในชุมชนมุสลิมอื่น กล่าวคือชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีการจัดการศึกษาภายในชุมชนโดยเน้นความสำคัญทั้งทางด้านวิชาการศาสนาและวิชาสามัญ โดยมีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ซึ่งสอนในระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา และโรงเรียนส่งเสริมมุสลิมวิทยามูลนิธิ ซึ่งสอนในระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์มีมัสยิดบ้านเหนือเป็นผู้ดูแลแต่ได้รับงบประมาณอุดหนุนจากเทศบาลคูเต่า โรงเรียนระดับประถมนั้นมีชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารงานโดยนายสรารุช บิลล่าเต๊ะ โดยขึ้นตรงต่อมัสยิดบ้านเหนือ

รูปภาพ โรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ และศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์

นอกจากนี้ภายในมัสยิดยังจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาให้กับสัปบุรุษและผู้ที่ยอมรับอิสลามใหม่ แยกกันคนละวันตามกลุ่มชายหญิง อีกทั้งภายในอาคารมัสยิดมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเทศบาลคู่เต่า ซึ่งภายในห้องเรียนประกอบด้วย คอมพิวเตอร์ 10 เครื่อง อินเทอร์เน็ต โต๊ะอ่านหนังสือ หนังสือประเภทต่างๆ และสื่อการเรียนการสอนที่พร้อมบริการทุกวัน เอื้อให้การพัฒนาทางการศึกษาของชุมชนมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนมากจบชั้นมัธยมศึกษา มีบางส่วนเรียนต่อในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก แต่มีจำนวนไม่น้อยที่จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา และเลิกทำงานหาเลี้ยงชีพมากกว่าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป ชุมชนจึงต้องรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ แนะนำและชี้นำทางการศึกษาต่อทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยพร้อมทั้งผลักดันให้ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่างๆ มีงานทำภายในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียง ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือให้ความสำคัญในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาวบ้านในทุกเพศทุกวัย และทุกช่วงอายุ โดยมีมัสยิดบ้านเหนือจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางให้ความรู้ อบรม บริหารจัดการศึกษาทั้งวิชาการด้านศาสนา และสามัญ ให้เกิดควบคู่ไปกับชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทที่ชุมชนมุสลิมอีกหลายแห่งยังละเลย จนนำไปสู่ความหลวมในการปกครอง ส่งผลให้เกิดการแทรกแซงจากสิ่งไม่ดีต่างๆ เข้ามีอิทธิพลภายในชุมชนมุสลิมดังกล่าว เช่น กลุ่มพ่อค้ายาเสพติด กลุ่มนายทุนและอิทธิพลต่างๆ ส่งผลให้สถาบันมัสยิดขาดมิติในการส่งเสริมความดี ยับยั้งความชั่ว เกิดปัญหาความแตกแยกและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังนั้นชุมชนมุสลิมไม่อาจพัฒนาได้ตราบดีที่มัสยิดยังมีบทบาทเป็นเพียงตัวอาคารที่ใช้เพื่อละหมาด ประกอบศาสนกิจ หรือเพียงเพื่อแสดงฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

2) ศาสนา

มัสยิดบ้านเหนือมิได้ดำรงสถานะเพียงสถานที่ละหมาดเท่านั้น หากแต่เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่วางโครงสร้างวิถีชีวิตชุมชน โดยใช้การละหมาดมาเป็นฐาน การละหมาดของชุมชนช่วยให้ชุมชนพัฒนาตนเองในวิถีที่แตกต่างไปจากวาทกรรมการพัฒนากระแสหลัก คือ วิถีที่มีมัสยิดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ทั้งในด้านการสร้างระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และการรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญนั้น ทำให้มัสยิดบ้านเหนือมีแนวทางการพัฒนาที่โดดเด่น และสามารถรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนมุสลิมไว้ได้ โดยไม่ได้ถูกกลืนไปในกระแสวัตถุนิยม ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและมีบางส่วนนับถือศาสนาพุทธ แต่ความเชื่อทางศาสนาไม่ได้ขวางกั้นชาวบ้าน

มิให้เชื่อมความสัมพันธ์อันดีที่พี่น้อง แต่มีขอบเขตที่ชัดเจน กล่าวคือมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับหลักความเชื่อทางศาสนาที่ผิดต่อหลักปฏิบัติในศาสนาอิสลาม

นอกจากนี้ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือยังมีความแตกต่างกับชุมชนมุสลิมอื่นในละแวกใกล้เคียง โดยเฉพาะในการประกอบพิธีกรรมประจำปีของทางมัสยิดนั้นคือในวันตรุษอีดิลฟิตรีและวันตรุษอีดิลอัฮยา ชาวบ้านทุกคนไม่ว่า เด็ก ผู้ใหญ่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือคนรวย คนจน ผู้ชาย ผู้หญิง ก็จะมาร่วมละหมาดอีดิรพร้อมกันที่ลานหน้ามัสยิดบ้านเหนือทางที่ตะวันออกของมัสยิดอย่างพร้อมเพรียงกัน และร่วมพิธีกรรมจนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการ เพื่อเป็นการฟื้นฟูแบบฉบับอันดีงามของท่านศาสดามูฮัมหมัด ﷺ ที่ต้องการให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการร่วมกิจกรรมนี้ ด้วยเหตุที่ว่าหากกระทำในมัสยิดดังเช่นปรกติ ผู้หญิงที่มารอบประจำเดือนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมวันอีดิได้เนื่องจากเป็นข้อห้ามทางศาสนาอิสลาม

รูปภาพ อิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือกำลังกล่าวเทศนาในคุฏบะฮ์วันศุกร์และการร่วมละหมาดวันฮารีรายอออีดิลอัฮยา

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่สอนให้ผู้คนแสวงหาสัจธรรมอันเที่ยงตรง ชาวชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาเพื่อต้องการปรับเปลี่ยนชุมชนของตนเองให้สอดคล้องกับคำสอนของศาสนาอิสลาม เช่นในอดีตชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างที่เป็นอูตริกรรม และได้รับการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ เนื่องจากขาดความเข้าใจในบทบัญญัติศาสนาอิสลามอย่างถูกต้อง เช่น การเล่นเครื่องเล่นมหรสพในงานต่างๆ ความเชื่อในเรื่องภูติผีปีศาจ และหน้าที่ของเจ้าบ้านในการเลี้ยงผู้มาร่วมทำบุญคนตาย เป็นต้น

ปัจจุบันชาวบ้านมีความเข้าใจหลักศาสนาอิสลามผ่านการเรียนการสอนที่นำโดยอิหม่ามประจำมัสยิด เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่ถูกห้ามตามหลักศาสนาอิสลามมาสู่รูปแบบที่สอดคล้องกับอัลกรุอ่านและสุนนะฮ์ของท่านรอซูล ﷺ เช่น เมื่อก่อนครอบครัวผู้ตายจะต้องเลี้ยงอาหารให้กับผู้มาทำบุญทุกคืนจนครบกำหนด แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นรูปแบบเพื่อนบ้านหุงหาอาหารไปเลี้ยงครอบครัวผู้ตายหรือนำอาหารไปกินเป็นเพื่อนครอบครัวผู้ตาย และปรับเปลี่ยนการออกกฏระเบียบต่างๆเพื่อให้การใช้เครื่องเล่นมหรสพในงานต่างๆในอิสลามมีบทบาทให้น้อยลงจนในที่สุดก็หมดไปจากชุมชน แทนที่ความเชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจและไสยศาสตร์ด้วยการดึงเข้าสู่กลยุทธ์สร้างการเรียนรู้คำสอนของศาสนาอิสลามผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนและการฟังคำสอนศาสนาที่มัสยิดเป็นหลัก โดยดำเนินการตามแบบอย่างของท่านรอซูล ﷺ เป็นหลัก

ภายในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือยังมีชาวบ้านบางกลุ่มมีลัทธิความเชื่อหรือวิถีปฏิบัติบางอย่างที่แตกต่างกับคนส่วนใหญ่ในชุมชน เช่น กลุ่มซูฟียัตอริกัต มีการสร้างบาลายที่แยกตัวออกมาต่างหากจากมัสยิดเพื่อประกอบศาสนกิจตามความเชื่อเฉพาะกลุ่มของตน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มญามาอัตดับลิสซึ่งมีอาหมิรหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้นำ แต่มิได้แยกตัวออกไปสร้างบาลายเหมือนกับกลุ่มซูฟียัตอริกัต ด้วยอุดมการณ์กลุ่มญามาอัตดับลิสที่เรียกร้องมนุษย์ไปสู่การสักการะพระเจ้าเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันยังขาดการรณรงค์ยับยั้งการกระทำความชั่วโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มญามาอัตดับลิสขาดการเชิญชวนไปสู่การพัฒนาสังคมในกรอบของศาสนาอิสลาม เช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมไปถึงการศึกษาวิชาการด้านการทำมาหาชีพ เนื่องจากไม่ต้องการนำกลุ่มของตนเองเข้าสู่ ภาวะของการขัดแย้ง เนื่องจากอุดมการณ์ดังกล่าวแตกต่างไปจากความต้องการของมัสยิด ที่ต้องการสอนชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือให้เห็นความสำคัญต่อการศึกษาทั้งสองด้าน คือ ด้านวิชาการศาสนาเพื่อจะเป็นทางนำไปกับชีวิต และด้านสามัญเพื่อที่จะศึกษาลู่ทางแนวทางในการประกอบสัมมาอาชีพต่างๆ ทั้งนี้เพื่อผู้ที่เรียนวิชาการศาสนาต้องนำความรู้ที่เรียนมาใช้ในชีวิตประจำวันให้ได้ อีกทั้งผู้ที่เรียนวิชาการด้านสามัญก็ต้องมีหลักศาสนาไว้ยึดเหนี่ยวเป็นตัวควบคุม เพื่อป้องกันมิให้เป็นบุคคลที่สร้างความเดือดร้อนและเอาเปรียบสังคม ด้วยอุดมการณ์ที่ต่างกัน ความเห็นต่างจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ก็สามารถหาข้อยุติได้ โดยยึดหลักคำสอนของศาสนาอิสลามอันเดียวกันเป็นทางนำของชีวิตและของชุมชนให้อยู่ในกรอบเดียวกัน

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือสามารถยกระดับตัวเองได้อย่างน่าชื่นชม ด้วยการนำกลไกของศาสนาอิสลามมาเป็นตัวขับเคลื่อน เป็นชุมชนที่พยายามตั้งใจนำหลักคำสอนศาสนามาเป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้นและเป็นรูปธรรม อาศียมัสยิดเป็นศูนย์รวมในทุก

ด้านเพื่อพัฒนาชุมชน โดยเน้นการละหมาดญะมาอะฮ์ที่มีสยิดเป็นสำคัญ อีกทั้งยังพยายามปรับเปลี่ยนและจัดให้หมดไปในที่สุดในด้านพิธีกรรมความเชื่อวัฒนธรรมที่ไม่ได้ปรากฏในคำสอนของศาสนาอิสลาม อันเป็นเนื้อร้ายที่คอยสร้างฐานความคิดให้บางกลุ่มคนและกดทับคนส่วนใหญ่ของชุมชนไม่ให้มีสิทธิเสรีภาพในทางความคิดและการดำรงชีวิต แทนที่ด้วยแบบฉบับดั้งเดิมของท่านรอซูล ﷺ นับได้ว่าเป็นความพยายามและริเริ่มใช้หลักคำสอนศาสนาอิสลามอย่างถูกวิธีเพื่อพัฒนาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือตามวิถีแห่งศาสนาอิสลาม

3) เครือญาติ

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ตั้งถิ่นฐานมานานนับร้อยปี ชาวบ้านเกือบทั้งหมดในชุมชนเป็นเครือญาติกัน นอกจากผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่หรือมาแต่งงานกับชาวบ้านในชุมชน โดยสังเกตได้จากการปลูกบ้านเรือนจะติดกันจนแออัด ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่าชาวบ้านในชุมชนเป็นเครือญาติกันส่วนใหญ่ เพราะการประกอบอาชีพประมงนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับการถือครองที่ดินจำนวนมาก เนื่องจากมองว่าไม่มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพประมงแต่อย่างใด เมื่อมีลูกหลานจะปลูกบ้านก็ให้สร้างติดกับบ้านตัวเองซึ่งมีเนื้อที่จำกัดไม่มากนัก และที่สำคัญนามสกุลของคนในชุมชนก็คล้ายกันถ้าหากฟังจากชื่อของนามสกุล อาจจะต่างกันที่ตัวเขียนเนื่องจากสมัยก่อนในการไปขึ้นทะเบียนราษฎรก็เพียงแค่บอกนามสกุลว่าอะไร แต่ความผิดพลาดในการเขียนอยู่ที่พนักงานราชการที่ทำการบันทึก และคนสมัยก่อนก็อ่านไม่ออกเขียนก็ไม่ได้ พูดได้อย่างเดียว

รูปภาพ วันรายอส์ปบุรุษชุมชนบ้านเหนือเข้าไปจับมือ จูบแก้ม และกอดกับบรรดาญาติๆ อิหม่าม และคณะกรรมการของมัสยิดบ้านเหนือ

ลักษณะสิ่งปลูกสร้างและอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัยนั้น มีการปลูกบ้านแบบสองชั้น มีใต้ถุนบ้าน เพื่อทำกิจกรรมตามแบบวิถีชาวชนบทในอดีต สลับกับบ้านรูปทรงทันสมัยที่มีทั้งชั้นเดียวและสองชั้น สังเกตได้จากนายช่างผู้ก่อสร้างอาคาร ใช้ประสบการณ์มากกว่าการออกแบบที่สลับซับซ้อนด้วยวิชาการทางด้านวิศวกรรม ระยะห่างระหว่างตัวบ้านแต่ละหลังมีช่องทางเพียงแครถจักรยานยนต์สามารถขับผ่านได้เท่านั้น แต่บางบ้านก็ปลูกติดกันเลย โดยไม่เว้นที่ว่างไว้สำหรับการสัญจรได้เลย อันสะท้อนให้เห็นถึงความใกล้ชิดทางเครือญาติของชาวบ้านในชุมชน ส่วนบ้านหลังไหนที่พอจะมีต้นไม้บริเวณรอบบ้าน หรือมีลานหน้าบ้าน มักจะใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือทำกิจกรรมของคนในครอบครัวและคนในชุมชนด้วย หรือไว้สำหรับเป็นที่เก็บอุปกรณ์ในการทำมาหากิน ซึ่งสามารถบ่งบอกได้ถึงอาชีพของเจ้าของบ้านได้เป็นอย่างดี ส่วนหลังบ้านหรือข้างบ้าน ถ้าหากมีพื้นที่ว่างก็จะใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน และง่ายต่อการให้อาหาร เนื่องจากเศษข้าว เศษอาหารที่เหลือจากการกินของคนในบ้านก็สามารถทิ้งให้เป็ดไก่กินต่อได้ และถ้าหากเหลือก็จะนำไปจำหน่ายเป็นรายได้แก่ครัวเรือนต่อไป และถ้าหากมีพื้นที่เหลือเยอะจากการปลูกบ้าน มักจะขุดบ่อปลาเอาไว้เลี้ยงปลาเป็นอาชีพเสริม ส่วนมากก็จะ เป็นปลาดุก บางบ้านชอบปลูกไม้ผลเพื่อไว้รับประทานและมอบให้กับเพื่อนบ้าน เช่น ฝรั่ง มะม่วง มะขาม กระท้อน มะพร้าว มะยม อ้อย และประเภทพืชผักสวนครัว เช่น พริก ตะไคร้ ขมิ้น ถั่วฝักยาว ขี้เหล็ก ชะอม ผักหวาน โหระพา เป็นต้น

4.1.5. สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

ชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดีเมื่อเทียบกับชุมชนใกล้เคียง ด้วยปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีคลองอยู่ตะเภาและคลองสาขาดัดผ่านชุมชนลงสู่ทะเลสาบสงขลา อันเป็นแหล่งทำมาหากินที่รวมทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลายที่เอื้อให้ชาวบ้านประกอบอาชีพประมงหรือปรับเปลี่ยนอาชีพไปตามความสมบูรณ์ของทรัพยากรและฤดูกาลได้ตลอดทั้งปี อาชีพที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความชำนาญ นั่นคือการทำประมงขนาดเล็ก ซึ่งชาวบ้านมีเรือหางยาว อวนปลา อวนปู ไซตุ๋ ไซนั่ง และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการประมงเป็นของตนเอง ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีอุปกรณ์ทำประมงเป็นของตนเองจะรับจ้างเป็นลูกน้องเจ้าของเรือแลกรับค่าจ้างเป็นเงินหรือปลาที่จับได้ ปลาและสัตว์น้ำที่จับได้เกือบทั้งหมดมาจากทะเลสาบสงขลา ชาวบ้านที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับอุปกรณ์ประมงใช้เวลาว่างจากการออกทะเลมาหารายได้เสริมด้วยการรับจ้างซ่อมอวน และอุปกรณ์ทำการประมงให้เพื่อนบ้าน อาชีพทำการประมงนี้ยังคงอยู่เป็นเอกลักษณ์คู่ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ ระดับการศึกษาของชาวบ้านและความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบสงขลา

ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงทั้งหมดมีการศึกษาไม่สูงหรือไม่เคยผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน ส่วนชาวบ้านที่มีการศึกษาสูง ไม่ประกอบอาชีพประมงเนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้กำลังมากและมี

ช่องทางในการประกอบอาชีพอย่างอื่นที่มีรายได้มากกว่า นอกจากนี้ ความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสาบสงขลาเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ดึงดูดชาวบ้านให้หันมาประกอบอาชีพประมง ซึ่งตรงกับคำให้สัมภาษณ์สารวัตต์ตำรวจภูธรคูเต่าว่า “...ผมไม่รู้ว่ายาวชนของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเข้าเรียนจบอะไรกันมา แต่ที่ผมเห็นคนในชุมชนนี้คือ โตในชุมชน และก็อยู่ในชุมชน ไม่ค่อยออกไปไหนกัน มีบ้างที่ออกไปอยู่ข้างนอกแต่น้อย ทำงานอยู่ในชุมชนของตัวเอง ขายน้ำ ขายอะไรบ้าง ออกเรือ ออกทะเลบ้าง อยู่บ้านกันจะส่วนมาก...”

(พตต. จักรราช วรรณประภา: สารวัตต์ตำรวจ ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือยังมีการประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย แพะ และ ลักษณะการเลี้ยงคือ ต้อนไล่เป็นฝูงเข้าทุ่งหญ้าโล่งกว้างที่ถูกปล่อยว่างไว้ท้ายหมู่บ้านในตอนเช้า และต้อนกลับมายังคอกที่สร้างไว้ใกล้บ้านในตอนค่ำก่อนตะวันตกดิน แต่มีแพะบางส่วนที่เจ้าของบ้านเลี้ยงไว้ในสวนใกล้บ้าน โดยใช้เชือกในลอนหรือเชือกฝางซึ่งไว้รอบบริเวณที่ต้องการให้แพะหรือแกะกินในบริเวณที่ต้องการ และชาวบ้านบางคนก็ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อการพาณิชย์ เช่น เลี้ยงกุ้งกุลาดำ กุ้งขาว ปลาตุ๊ก ปลาไนล์ ปลาตะเพียน ปรางะพง และอื่นๆ โดยทำกระชังเลี้ยงในคลองอยู่ตะเภาหรือชุดสระ หรือบ่อไว้เลี้ยงก็ได้ สำหรับผู้ที่ไม่ชำนาญในการออกทะเลเพื่อทำการประมง แต่มีความชำนาญในการค้าขาย ก็จะเลือกประกอบธุรกิจแพปลาหรือแม่ค้าขายปลาที่ตลาดสด รับซื้อสัตว์น้ำจากเพื่อนบ้านส่งไปขายโรงงานร้านอาหารหรือตั้งแผงปลาสดขายอาหารทะเลตามตลาดนัดหรือตลาดสดในตัวอำเภอหาดใหญ่

ด้วยกับสภาพที่ตั้งของชุมชนมัสยิดบ้านเหนืออยู่ห่างจากตัวเมืองหาดใหญ่ที่มีความเพียบพร้อมในทุกด้าน เป็นโอกาสให้ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านธุรกิจและมีเงินทุนเปิดกิจการร้านค้าเพื่อตอบสนองความต้องการภายในชุมชน เช่น สถานีบริการน้ำมันที่มีถึง 2 บั้มคือ บั้มโสะฮอยล์ตั้งอยู่เยื้องกับคูเต่ามินิมาร์ทตรงทางเข้าตลาดนัดบ้านเหนือ และบั้มยี่ริดตั้งอยู่ห่างถัดไปประมาณ 500 เมตร ตรงทางโค้งก่อนถึงมัสยิดบ้านเหนือบนฝั่งเดียวกับถนน ลูกค้าส่วนมากเป็นผู้ประกอบการด้านอาชีพประมง และขับรถโดยสารประจำทาง ซึ่งประกอบด้วยรถสองแถวและรถโซลีย์ โดยนำสินค้าที่เป็นสัตว์น้ำที่ชาวบ้านสามารถหาได้ในพื้นที่ส่งไปยังตัวเมืองหาดใหญ่

ตอนกลางคืนชาวบ้านที่ว่างเว้นจากการทำงานในตอนกลางวันจะเปิดร้านขายโรตีสี มีโรตีสีหลากหลายประเภทให้ลูกค้าได้เลือกซื้อรับประทาน ราคาขายแผ่นละ 5-15 บาท ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบของโรตีสี เช่น โรตีสีไข่ โรตีสีกุ้ง โรตีสีธรรมดา โรตีสีน้ำแกง โรตีสีกรอบ โรตีสีอย่าง โรตีสีโอ่ง เป็นต้น และยังมีร้านเบอร์เกอร์ที่คอยให้บริการคนในชุมชน ขายในยามกลางคืนเช่นกัน เพื่อบริการให้กับคนในชุมชนที่ทำงานกลางวัน และพอตอนกลางคืนหลังละหมาดอีซาเสร็จที่มัสยิดก็จะออกมาทานน้ำชา กาแฟ และซื้อเบอร์เกอร์และโรตีสีประเภทต่างๆกลับไปฝากภรรยาและลูกๆที่บ้าน

ร้านน้ำชาเป็นแหล่งที่ทั้งเด็กวัยรุ่นและผู้ใหญ่มารับปะพูดคุย หรือพักผ่อนจากการทำงานในช่วงเวลากลางวัน ภายในร้านมีบริการเครื่องดื่มทั้งของร้อนและเย็น แล้วแต่ลูกค้าต้องการ โดยเฉพาะในช่วงคืนวันเสาร์อาทิตย์ร้านน้ำชาจะหนาแน่นเต็มไปด้วยผู้คนในชุมชนเพื่อมานั่งรอดูการถ่ายทอดสดฟุตบอล แข่งชิงความเป็นเลิศในถ้วยต่างๆ แต่จะไม่มีการเล่นชกต่อยกันในร้าน จะมีแค่เชียร์ฝ่ายทีมที่ตนเองชอบ และถ้าหากมีประตูจากฝ่ายที่ตนชอบด้วยแล้วก็จะเสียงดังเป็นพิเศษ แต่ทั้งหมดที่ชมเพื่อความบันเทิงผ่อนคลายหลังจากการทำงานในตอนกลางวัน ไม่ได้เอาจริงจังสักเท่าไร สังเกตได้จากบางคนยังไม่ทันจบเกมก็กลับชะก่อน เพราะถึงเวลานอน หรือตึกมากแล้ว และในชุมชนก็ยังมีร้านขายลูกชิ้น ร้านก๋วยเตี๋ยว ซึ่งใช้บริเวณลานหน้าบ้านของตนเองหรืออาจจะไปขอพื้นที่ใกล้กับร้านที่มีการถ่ายทอดบอลเพื่อขายสินค้าดังกล่าว มีอยู่ซ่อมรถเล็กและรถใหญ่ที่ให้บริการตั้งแต่ปะยางจนไปถึงการซ่อมและลงเครื่องรถใหญ่ใหม่ทั้งคัน มีโรงงานบรรจุน้ำดื่มที่ได้มาตรฐาน ชาวบ้านบางส่วนที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป เลือกที่จะประกอบอาชีพราชการและทำงานในองค์กรเอกชน สภาพเศรษฐกิจโดยรวมในชุมชนค่อนข้างดี เป็นปัจจัยเอื้อให้ชาวบ้านที่มีทุนหรือมีความขยันหมั่นเพียรได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองในการหารายได้และประกอบอาชีพตามความถนัดของตนเอง

รูปภาพ บรรยากาศร้านน้ำชาในชุมชน

และเมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมการดื่มชาของคนชุมชนมัสยิดบ้านเหนือแล้ว วัฒนธรรมนี้ยังสามารถสร้างความผูกพันของคนในชุมชนกับศาสนาได้อย่างแนบแน่นมากขึ้น ครั้นเมื่อการก่อสร้างมัสยิดบ้านเหนือในช่วงสมัยต้นๆ ราวพ.ศ. 2540 ใช้เงินก้อนแรกที่ได้รับการบริจาคจากชาวบ้านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเพียง 300,000 บาท ผ่านมาถึงปี พ.ศ. 2552 แม้การก่อสร้างมัสยิดบ้านเหนือยังไม่เสร็จสมบูรณ์ คณะกรรมการมัสยิด อิหม่าม และชาวบ้าน จึงช่วยกันหากิจกรรมเพื่อจะมาระดมทุนเพื่อหางบประมาณในการสร้างมัสยิดให้แล้วเสร็จตามอุดมการณ์ที่ตั้งไว้ มีนักธุรกิจในชุมชนรวมถึงชาวบ้านร่วมสมทบทุนกัน

อย่างล้นหลามเพื่อการก่อสร้างในครั้งนี้ให้แล้วเสร็จ และได้มติให้จัดกิจกรรมต๋มน้ำชาวันศุกร์ เพื่อบริจาคเงินสมทบทุนก่อสร้างมัสยิดบ้านเหนือเสริมเข้าไปด้วย

วัฒนธรรมการต๋มชาเพื่อช่วยเหลือสังคมนั้น สามารถสังเกตเห็นได้จากชุมชนมุสลิมทั่วไป เมื่อต้องการระดมทุน หรือจัดหาทุนในการก่อสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเพื่อช่วยเหลือเพื่อนพี่น้องมุสลิมท่านใดท่านหนึ่ง ซึ่งตกทุกข์ได้ยาก เช่น คนในครอบครัวประสบอุบัติเหตุ ไปชนรถคู่กรณีต้องชดใช้ค่าเสียหายเป็นจำนวนมาก หรือประสบภัยพิบัติเกิดสภาวะขาดแคลนเงินในขณะที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินอย่างมาก ชุมชนนั้นๆเขาก็จะจัดกิจกรรมต๋มชา เพื่อหาเงินมาสมทบทุนให้กับครอบครัวดังกล่าว เพื่อช่วยเหลือลดหรือบรรเทาความเดือดร้อนลงได้บ้าง แต่ก็จัดเป็นครั้งคราวเฉพาะช่วงที่มีความจำเป็นเท่านั้น แต่สำหรับชุมชนมัสยิดบ้านเหนือแล้ว การต๋มน้ำชาเพื่อมัสยิดกลายเป็นวัฒนธรรมที่ดำเนินไปอย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตประจำสัปดาห์ของชาวบ้านมัสยิดบ้านเหนือที่มีขึ้นทุกวันศุกร์ บรรดาสัปบุรุษในชุมชนจะพากันไปต๋มน้ำชาพร้อมกันที่มัสยิดบ้านเหนือ และบริจาคเงินตามกำลังศรัทธาเพื่อให้การดำเนินงานของมัสยิดก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งในแต่ละสัปดาห์เงินบริจาคที่ได้รับประมาณไม่น้อยกว่า 10,000 บาท ทำให้มัสยิดบ้านเหนือซึ่งดำเนินการก่อสร้างเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2552 ราวประมาณ 12 ปี ใช้งบประมาณในการก่อสร้างมากกว่า 30,000,000 บาท ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนที่สามารถสร้างมัสยิดของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยงบประมาณจากผู้ใด สามารถยืนได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของคนในชุมชน ไม่จำเป็นต้องมีการจัดเลี้ยงเพื่อเชิญพี่น้องจากต่างชุมชนต่างหมู่บ้านให้มาร่วมบริจาคในการก่อสร้างเหมือนอย่างที่ชุมชนอื่นได้ดำเนินการกัน

รูปภาพ กิจกรรม
ต๋มชาวันศุกร์และ
น้ำชาสามัคคี

นอกจากการตึมน้ำชาทุกวันศุกร์ที่มีมัสยิดบ้านเหนือ ก็ยังมีกิจกรรมหนึ่งที่ทุกๆ สามเดือนจะจัดขึ้นมาครั้งหนึ่ง คือการจัดเลี้ยงอาหารซึ่งเรียกกันว่า “น้ำชาสามัคคี” อันเป็นการระดมทุนจากคนในหมู่บ้านครั้งใหญ่ ให้มาบริจาคเงินเข้าสู่มัสยิดบ้านเหนือ เป็นค่าใช้จ่ายไม่เฉพาะในการก่อสร้างมัสยิดเท่านั้น แต่รวมถึงกิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ เพื่อประโยชน์สุขของคนในชุมชนโดยรวมด้วย ทุกครั้งที่มีการจัดเลี้ยง การระดมทุนส่วนใหญ่มักได้มาจากการสนับสนุนของสมาชิกในองค์ประชุมของมัสยิดบ้านเหนือ และสัปบุรุษของชุมชน สำหรับกิจกรรมน้ำชาสามัคคีนี้จะได้รับเงินสมทบทุนโดยประมาณแสนกว่าบาทต่อครั้ง

นอกจากมัสยิดแล้ว อาณิสสของวัฒนธรรมการตึมน้ำชาวันศุกร์ยังส่งผลต่อการศึกษาของเยาวชนในชุมชนด้วยเช่นกัน เพราะชุมชนมัสยิดบ้านเหนือยังมีเงินเหลือพอที่จะใช้เพื่อการก่อสร้างอาคารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดบ้านเหนือ และสร้างอาคารเรียนโรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ไว้สำหรับเด็กในระดับประถมศึกษาด้วย เด็กๆ ในช่วงวัย 3-5 ขวบ เริ่มเข้าสู่กระบวนการอบรมตามระบบของมัสยิดบ้านเหนือโดยใช้โรงอาหารของมัสยิดบ้านเหนือเป็นสถานที่อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งขณะนั้นมีครูจำนวน 2 คน ทำงานที่สถานที่อบรมเลี้ยงเด็กก่อนเกณฑ์โดยมีค่าตอบแทนจากการบริจาคของคณะกรรมการมัสยิด และสัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ เป็นจำนวนเงินไม่ถึงหนึ่งพันบาทต่อเดือน จนถึงปี พ.ศ. 2540 จึงได้รับค่าตอบแทนจากกรมการศาสนา 1,500 บาทต่อเดือน ต่อมาได้มีการถ่ายโอนอำนาจงบประมาณของศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเวลาต่อมา ขณะนี้ครูที่ทำงานในศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์จึงได้รับค่าตอบแทนรายเดือนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลคูเต่า

ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 อาคารศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ที่มีอยู่ ไม่สามารถรองรับจำนวนเด็กที่เพิ่มขึ้นได้ องค์การบริหารส่วนตำบลคูเต่าได้สนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างอาคารหลังใหม่ให้ในงบประมาณ 500,000 บาท ถึงกระนั้น งบประมาณดังกล่าวก็ไม่เพียงพอกับการก่อสร้าง ชาวบ้านชุมชนบ้านเหนือจึงสมทบอีก 700,000 บาท ซึ่งได้มาจากการบริจาคเพื่อสร้างอาคารหลังใหม่ ซึ่งได้ทำการก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2551 รวมเวลาการก่อสร้าง 3 ปี และในปีเดียวกันนี้ก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิเพื่อส่งเสริมและพัฒนาสังคมเป็นจำนวน 400,000 บาท เพื่อก่อสร้างอาคารศูนย์อบรมจริยธรรมอิสลามประจำมัสยิดแต่งบประมาณที่ได้ก็ยังไม่เพียงพอ ดังนั้นชาวบ้านชุมชนบ้านเหนือ และคณะกรรมการมัสยิดจึงร่วมกันสมทบงบประมาณอีก 2,000,000 บาท จนสามารถก่อสร้างอาคารศูนย์อบรมจริยธรรมอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือได้สำเร็จ และเปิดใช้เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551

เมื่อชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีความพร้อมด้านอาคารที่ได้มาตรฐานดังกล่าว ทำให้ชุมชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการของมัสยิดบ้านเหนือเอง จึงมีการจัดตั้งมูลนิธิกัลยาณชนรังสรรค์มัสยิดบ้านเหนือขึ้น และได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2551 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของมูลนิธิดังนี้ เพื่อจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ตั้งแต่

ชั้นอนุบาลไปจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และยกฐานะของศูนย์อบรมจริยธรรมเดิมเป็นโรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ มัสยิดบ้านเหนือ โดยเริ่มจากการเปิดชั้นอนุบาล 1 ในปีการศึกษา 2552 เป็นรุ่นแรกมีเด็กนักเรียน 63 คน ครู 4 คน ไม่เพียงแต่เด็กและเยาวชนเท่านั้น ที่ได้รับการเอาใจใส่เรื่องการให้ความรู้ด้านศาสนาอิสลามแบบจักรวาลทัศน์อิสลาม แม้แต่สัปบุรุษในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเอง ก็ได้รับการส่งเสริมให้มีการศึกษาเรียนรู้วิชาการศาสนาโดยใช้มัสยิดบ้านเหนือเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะในด้านการปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเรื่องการสร้างระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการดูแลสุขภาพแวดล้อมภายในชุมชน การเรียนการสอนมีขึ้นทุกวันพฤหัสบดี หลังละหมาดมัฆริบ เวลาโดยประมาณ 18.30 น. ของทุกวัน ผู้ที่มาร่วมละหมาดที่มัสยิดบ้านเหนือส่วนหนึ่งจะเรียนรู้ด้านศาสนาโดยผู้นำหมู่บ้าน อิหม่ามเป็นผู้สอนไปจนถึงเวลาละหมาดอีซา 19.30 น. ส่วนเช้าวันศุกร์เวลา 09.00-10.00 น. เป็นเวลาในการศึกษาเรียนรู้ของบรรดามุสลิมะฮ์ ทั้งในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้านใกล้เคียง นอกเหนือจากเวลาที่ถูกกำหนดไว้แน่นอนทั้งสองช่วงดังกล่าวแล้ว เมื่อมีเรื่องสำคัญๆ ที่ชาวบ้านเหนือควรรู้ อิหม่ามหรือคณะกรรมการมัสยิดก็มักใช้เวลาหลังละหมาดทุกครั้ง ในการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านเหนือในเรื่องนั้นๆ เป็นประจำ และการสร้างยังไม่ได้หยุดแค่นั้น ปัจจุบันนี้ถ้าหากว่าได้เข้าไปเยี่ยมชมมัสยิดบ้านเหนือ เราสามารถเห็นศาลากลางน้ำอันสวยงามเด่นสะดุดตาต่อผู้มาเยี่ยมชม พึงเปิดใจอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2558 เป็นสิ่งก่อสร้างสำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนและเด็กๆ ไดมานั่งพักผ่อนหย่อนใจในวันศุกร์และช่วงเย็นๆ ของทุกวัน

รูปภาพ ศาลากลางน้ำมัสยิดบ้านเหนือ

ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีความมุ่งมั่นอย่างมากให้การละหมาดที่มัสยิด เป็นเสาหลักของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนบ้านเหนือ พิธีกรรมศาสนาดังกล่าวนี้นำให้เกิดการเรียนรู้ศาสนาอิสลามอย่างกว้างขวาง

มากขึ้น และนำไปสู่การฟื้นฟูอัตลักษณ์อีกสองอย่างของชุมชนตามมา นั่นคือ อัตลักษณ์ด้านความยินดีของ
คนมีฐานะที่พึงต้องจ่ายซากาต และอัตลักษณ์การส่งเสริมความดี ยับยั้งความชั่ว

การจ่ายซากาตนั้นตามหลักศาสนาอิสลามเป็นสิ่งจำเป็นต้องออกเมื่อทรัพย์สินที่ถือครองถึง
กำหนดที่ศาสนากำหนดว่าจะต้องออกซากาต ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปี 2542 มัสยิดบ้านเหนือไม่
เคยมีการเก็บซากาต อีกทั้งยังไม่มีองค์ความรู้เรื่องซากาตอย่างพอเพียงที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ ทำให้
ผู้มีฐานะดีหลายคนไม่เข้าใจ และไม่เคยจ่ายซากาต แต่ก็มีบางคนที่จ่ายบ้าง แต่ก็จ่ายกันเองเป็นการส่วนตัว
ซึ่งทำให้เกิดผลในวงแคบๆ เท่านั้น ดังนั้นในปี พ.ศ.2542 มัสยิดบ้านเหนือจึงเริ่มฟื้นฟูและรณรงค์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องซากาตและส่งเสริมให้ผู้มีคุณสมบัติต้องจ่ายซากาตตามศาสนาบัญญัติกับทางมัสยิดบ้าน
เหนือ ผลก็คือในปี 2542 คลังซากาตของมัสยิดบ้านเหนือสามารถเก็บรวบรวมซากาตได้จำนวน 114,000
บาท นับจากปี 2542 เป็นต้นมา การจ่ายซากาตก็มีการรวมศูนย์อยู่ที่มัสยิดบ้านเหนือ การแจกจ่าย
ซากาตของมัสยิดบ้านเหนือนี้สอดคล้องกับคำสอนของศาสดามูฮัมหมัด ﷺ โดยให้เป็นไปในลักษณะของ
การจัดหาเครื่องมือทำกิน หรือสร้างบ้านพักอาศัยให้กับคนยากจนและเด็กกำพร้า สนับสนุนการศึกษา
และการจัดสวัสดิการคนชรา รวมถึงคนพิการ จำนวนทั้งสิ้น 25 คน คนละ 200 บาทต่อเดือน อีกทั้งในปี
เดียวกัน พ.ศ. 2551 มัสยิดบ้านเหนือยังตั้งคณะกรรมการขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง ประกอบด้วยบุคคลที่จ่าย
ซากาตกับมัสยิดบ้านเหนือเป็นประจำ จำนวน 13 คน ทำหน้าที่คัดเลือกนักเรียน-นักศึกษาที่มีความ
ประพฤติดีและมีฐานะยากจน ให้ได้รับทุนการศึกษา โดยมัสยิดบ้านเหนือจะมอบให้สองระดับ คือ ระดับ
มัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 2 ทุนๆ ละ 4,000 บาท และระดับอุดมศึกษา 2 ทุนๆ ละ 8,000 บาท และ
มีการดำเนินเช่นนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยข้อมูลล่าสุดของบัญชีคงเหลือของกองทุนซากาตมัสยิดบ้าน
เหนือ ณ เดือนกรกฎาคม 2558 คือ 228,791.00 บาท

อีกหนึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนนี้คือ การส่งเสริมความดีและยับยั้งความชั่วกล่าวโดยสรุปแล้วก็คือ
การส่งเสริมให้ผู้คนดำเนินชีวิต คิดค้น สร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนไปตามกรอบของหลักธรรมศาสนา
อิสลามนั่นเอง การบริหารจัดการชุมชนที่มีเป้าหมายสร้างระบบการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมทุกมิติ ตั้งแต่
เกิดจนตาย มิใช่เพียงอนุรักษ์ประเพณีหรือพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุ
เป้าหมายนี้ จึงไม่อาจอาศัยเพียงการประกอบศาสนพิธี แต่จำเป็นต้องสร้างอำนาจทางสังคม การเมือง
และเศรษฐกิจด้วย โดยนัยนี้มัสยิดบ้านเหนือจึงไม่ได้เป็นเพียงสถานประกอบศาสนกิจ แต่ได้ดำเนินการ

สร้างระบบการกำกับดูแลทางวัฒนธรรมขึ้นด้วย ระบบนี้ทำหน้าที่สร้างความมั่นคงเข้มแข็งแก่ฟิเตอร์ฮ์¹ ของมนุษย์ (ส่งเสริมความดี)และช่วยจัดปัดเป่าสิ่งที่จะทำให้ฟิเตอร์ฮ์นั้นอ่อนแอ(ยับยั้งความชั่ว)

ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการบริหารจัดการเรื่องนี้ประสบความสำเร็จได้คือ ชาวบ้านส่วนหนึ่งเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยเป็นผลสืบเนื่องจากการละหมาดร่วมกันเป็นประจำที่มัสยิด การละหมาดญะมาอะฮ์เปิดโอกาสให้ผู้คนได้พบปะ พูดคุย ปรีกษาหารือในเรื่องต่างๆ ที่มีความต้องการหรือเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชน นำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างๆ ขึ้น ทำหน้าที่ดูแล แก้ไข และป้องกันมิให้ชุมชนสูญเสียความเป็นมุสลิมไปในกระแสโลกาภิวัตน์อันเชี่ยวกราก โดยมีมัสยิดเป็นแกนกลาง ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) คณะที่ปรึกษาของมัสยิด ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 ประกอบไปด้วยบรรดาผู้อาวุโสที่ได้ประกอบคุณงามความดี และเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนมายาวนาน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการดำเนินงานต่างๆ ของมัสยิดบ้านเหนือ ร่วมประชุมและร่วมในการไกล่เกลี่ยปัญหาข้อพิพาทต่างๆ ระหว่างสับบุรุษเมื่อมีการนำปัญหานั้นมาร้องเรียนกับทางมัสยิด

2) คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (คอม.) และผู้ช่วยกรรมการ ซึ่งในปี 2551 ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือได้แบ่งเขตต่างๆ ในชุมชนออกเป็น 10 เขต แต่ละเขตจะมีหัวหน้าเขตที่เป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือเป็นผู้ดูแลโดยมีผู้ช่วยเขตละ 2 คน ทำหน้าที่สนองและแปรนโยบายของมัสยิดบ้านเหนือไปสู่การปฏิบัติในเขตที่ตนเองรับผิดชอบ ดูแลทุกข์สุขของประชาชนในเขต เสนอชื่อผู้เห็นสมควรได้รับความช่วยเหลือ ตักเตือนผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนและรวมถึงการลงโทษด้วยมาตรการต่างๆตามระเบียบบริหารกิจการของมัสยิดบ้านเหนือ

3) คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด (ฟทม.) มีทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตั้งขึ้นเมื่อปี 2546 ประกอบด้วยคนหนุ่มสาวที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและผู้ช่วยเขตละ 8 คน (ชาย 4 คน หญิง 4 คน) ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย ในช่วงเวลาของการประกอบพิธีทางศาสนาที่มัสยิดบ้านเหนือ และจัดการรักษาเวรยามกลางคืนรอบหมู่บ้าน ซึ่ง

¹ ฟิเตอร์ฮ์ คือ ศักยภาพและสามัญสำนึกที่อัลลอฮ์ ทรงประทานแก่มนุษย์ เพื่อใช้ในการแสวงหาความรู้ ความจริง และความดีงามบนโลก ด้วยเหตุนี้หากฟิเตอร์ฮ์ถูกทำลาย คนเราก็มักจะแบ่งแยกดีและชั่วไม่ได้

ปัจจุบันยังมีการผลิตเปลี่ยนระวางรักษาหมู่บ้านอยู่ โดยผู้ปฏิบัติการไม่มีเงินค่าตอบแทนจากหน่วยงานใดๆ ของรัฐ แต่มีผู้บริจาคเงินเพื่อซื้ออาหารและเครื่องดื่มเลี้ยงผู้อยู่เวรยามทุกคืน

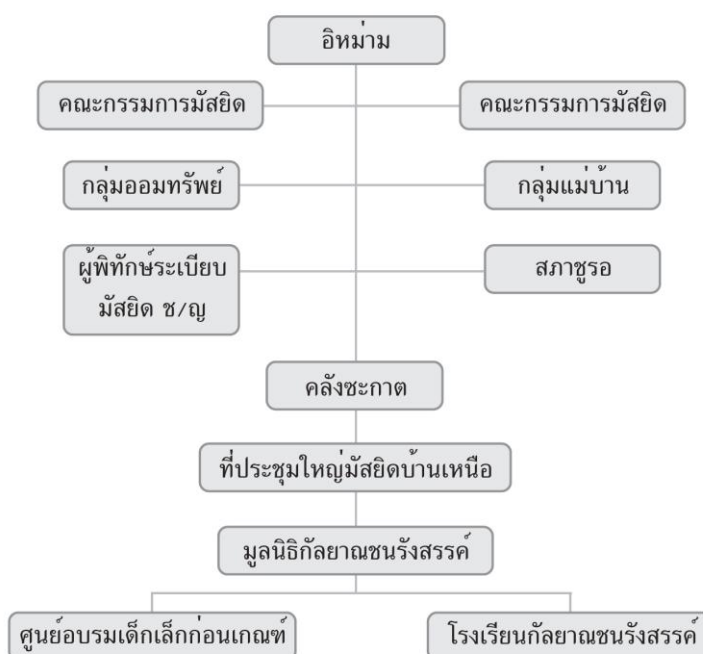
4) กลุ่มแม่บ้านมัสยิดบ้านเหนือ ตั้งขึ้นเมื่อปี 2546 มีสมาชิก 34 คน ทำหน้าที่ในกิจการด้านสตรีของชุมชน ทั้งการรวมตัวทำอาชีพเสริม การฝึกอบรมเยาวชนหญิง การดูแลเด็กเดือนผู้หญิงที่ประพฤตินไม่เหมาะสม และการต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยียนชุมชนบ้านเหนือ

5) สภาชูรอ ตั้งขึ้นเมื่อปี 2549 มีสมาชิก 50 คน โดยสับบุรุษในแต่ละเขตคัดเลือกคนในเขตของตนเอง เขตละ 5 คน หน่วยงานนี้เกิดขึ้นสืบเนื่องจากความแตกแยกในชุมชน ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งผู้ทำหน้าที่ทางการเมืองในท้องถิ่น ทำให้ผู้บริหารมัสยิดบ้านเหนือไม่อาจนิ่งดูยาได้ จึงตั้งสภาชูรอขึ้น ทำหน้าที่กลั่นกรองบุคคลที่จะเข้ามาทำงานด้านการเมือง-การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้มีความประสงค์จะลงสมัครรับเลือกตั้ง ต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาชูรอเท่านั้น การตั้งสภาชูรอแม้จะไม่สามารถทำให้เกิดเอกภาพได้ในทันที แต่ก็มีผลให้การเลือกตั้งในปี 2551 มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้น ซึ่งเอื้อต่อการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนได้มากกว่าในอดีต และยังมีผลให้ทิศทางการเมืองในชุมชนมีความเป็นเอกภาพมากขึ้น ต่อมาได้มีข้อตกลงร่วมกันระหว่างมัสยิดโดยสภาชูรอ กับคณะผู้ทำงานการเมืองในชุมชน เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2551 ในประเด็นต่างๆดังนี้

1. จะส่งเสริมและร่วมมือในการบังคับใช้กฎระเบียบของชุมชน
2. จะประชุม ปรีกษา หรือกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหามติในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด
3. จะไม่ใช่ตำแหน่งช่วยเหลือ/คำประกันคนที่ปรากฏว่าได้ทำความผิดอย่างชัดเจน
4. จะร่วมมือ/ช่วยเหลือการดำเนินงานของมัสยิดในการสร้างสังคมตามแนวทางอิสลาม เช่นการจัดญะมาอะฮ์วัยรูน หรือการทัศนศึกษาดูงานต่างๆ
5. สภาชูรอจะพิจารณาพฤติกรรมของฝ่ายการเมืองว่าอยู่ในกรอบคำสัญญาหรือไม่ หากผู้ใดไม่สามารถประพฤติตามสัญญา หรือไม่อยู่ในกรอบศาสนา สภาก็จะงดการสนับสนุนในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

6. สภาชุรอยังทำหน้าที่ดูแลสาธารณูปโภคชุมชน โดยการขอรับบริจาคเงินจากทุกครัวเรือนเดือนละ 10 บาท เพื่อเอาไว้ใช้ในการสร้าง ซ่อมแซม และปรับปรุงสาธารณูปโภคในชุมชนโดยไม่ต้องรอนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

7. หน่วยงานทั้งหมดของชุมชนที่กล่าวมาแล้ว จะมีการประชุมร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน ณ มัสยิดบ้านเหนือโดยมี อิหม่ามทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุม ซึ่งสามารถสรุปโครงสร้างของหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การดูแลของมัสยิดบ้านเหนือ และร่วมกันประชุมทุกเดือน ตามแผนภูมิการบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ

4.1.6. ระเบียบบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ (สุกมปากัต)

เพื่อให้การบริหารและจัดการมัสยิดตลอดถึงชุมชนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สอดคล้องกับหลักการอิสลามสนองรับกับสิทธิและเสรีภาพ ภายใต้บทบัญญัติของศาสนาอิสลาม และเพื่อให้การพัฒนาบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้าง พัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทร เสียสละ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเพื่อหลอมรวมสิ่งเหล่านั้นทั้งหมดเป็นแรงขับเคลื่อนสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยมีศาสนาอิสลามเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต จึงได้กำหนดระเบียบบริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือขึ้นไว้ ดังนี้

หมวดที่ 1 บททั่วไป

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบการบริหารกิจการมัสยิด”

ข้อ 2 ที่ตั้งของมัสยิด เลขที่ 136 หมู่ 7 ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ข้อ 3 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับกับสัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือทุกคน ตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 4 สัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ หมายถึง บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 6 และส่วนหนึ่งของหมู่ที่ 7 ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และมีหน้าที่ต้องละหมาดญุมอัต ณ มัสยิดบ้านเหนือหรืออยู่ในภาวะรับผิดชอบดูแลของผู้มีหน้าที่ละหมาดญุมอัต ณ มัสยิดบ้านเหนือ

ข้อ 5 องค์ประชุมมัสยิดบ้านเหนือ หมายถึง อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น ผู้ช่วยอิหม่าม กรรมการมัสยิด ผู้ช่วยกรรมการมัสยิด กรรมการที่ปรึกษา และผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด

ข้อ 6 บุคคลจะสิ้นสุดการเป็นสัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ เมื่อ

(1) ตาย

(2) ย้ายภูมิลำเนา

(3) คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีมติให้ขับออกจากการเป็นสัปบุรุษเนื่องจากกระทำการอันไม่เหมาะสมหรือมีพฤติกรรมอันขัดกับระเบียบนี้

หมวดที่ 2 ทรัพย์สินของมัสยิด

ข้อ 7 ทรัพย์สินของมัสยิดบ้านเหนือประกอบด้วย

(1) ที่ดินตามโฉนดเลขที่ จำนวน ไร่

(2) อาคารที่ทำการมัสยิด

(3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดบ้านเหนือ

(4) อาคารหรือทรัพย์สินอื่นที่เป็นกรรมสิทธิ์ของมัสยิด หรือปลูกสร้างในบริเวณที่ดินของมัสยิด

ข้อ 8 การใช้ทรัพย์สินของมัสยิด ทรัพย์สินและที่ดินของมัสยิดเป็นที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดนำไปใช้สอยส่วนตัว ยกเว้นได้รับอนุญาตจากอิหม่ามหรือได้รับการอนุญาตจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด หรือผู้รับผิดชอบที่ทางมัสยิดแต่งตั้ง

หมวดที่ 3 การประกอบศาสนกิจ

ข้อ 9 ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเป็นญะมาอะฮ์หนึ่งเดียว การละหมาดญะมาอะฮ์และญุมอัตจัดทำในสถานที่เดียว คือ มัสยิดบ้านเหนือ ผู้ใดจัดให้มีการละหมาดญะมาอะฮ์หรือญุมอัตในสถานที่อื่นโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากทางมัสยิดบ้านเหนืออย่างเป็นทางการถือเป็นการทำผิดต่อระเบียบนี้

ข้อ 10 สัปบุรุษคนใดไม่ถือศีลอดในเดือนรอมฎอน โดยไม่มีเหตุอนุโลมตามหลักศาสนาอิสลาม ถือว่ามีความผิดตามระเบียบนี้

ข้อ 11 สัปบุรุษที่มีทรัพย์สินอยู่ในข่ายต้องจ่ายซากาตให้จ่ายซากาตกับมัสยิดบ้านเหนือตามความเหมาะสม

หมวด 4 การแต่งงาน

ข้อ 12 สัปบุรุษคนใดที่มีความประสงค์จะแต่งงานให้ดำเนินการดังนี้

- (1) ก่อนการแต่งงาน จะต้องเรียนรู้หลักปฏิบัติในการครองเรือน และหลักปฏิบัติอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตคู่
- (2) ก่อนทำพิธีนิกะฮ์ ให้ผู้ปกครองแจ้งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในเขตของตน รับทราบไม่น้อยกว่า 3 วัน
- (3) ให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่รับผิดชอบเขตของผู้นิกะฮ์ แจ้งต่ออิหม่ามมัสยิด และให้รายงานสถานะของกลุ่มสมรสว่ามีการปฏิบัติที่ล่วงละเมิดต่อบทบัญญัติของอิสลามหรือไม่
- (4) ให้ใช้อาคารมัสยิด เป็นสถานที่ทำการนิกะฮ์หรืออาจเป็นสถานที่อื่นใดที่ได้รับความเห็นชอบจากอิหม่ามมัสยิด
- (5) ก่อนทำการนิกะฮ์ให้อิหม่ามหรือผู้ที่อิหม่ามมอบหมายดำเนินการสอบถามความเข้าใจของผู้นิกะฮ์เกี่ยวกับรูกนอิหม่าน รูกนอิสลาม การเตาเบฮ์ การละหมาด การอาบนํ้าวาญิบ สิทธิและหน้าที่ของสามี ภรรยา เสียก่อน
- (6) หากผู้นิกะฮ์ไม่ผ่านการทดสอบ ต้องดำเนินการให้ผ่านจึงจะสามารถกระทำการนิกะฮ์ได้ กรณีอิหม่ามหรือผู้ที่อิหม่ามมอบหมายเห็นว่าผู้นิกะฮ์ยังไม่เข้าใจหลักการต่างๆ ได้ดีพอ อาจยืดเวลาการนิกะฮ์ออกไป จนกว่าผู้นิกะฮ์นั้นจะมีความรู้ในหัวข้อที่กำหนดอย่างพอเพียง

- (7) อิหม่ามหรือผู้ที่อิหม่ามมอบหมาย ต้องให้คำแนะนำต่อผู้ปกครอง เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้เป็นวะลีย์ และสามารถรับวาเกิลจากวะลีย์ของฝ่ายหญิงได้ หากวะลีย์นั้นต้องการวาเกิล
- (8) ในการนิกะฮ์ซึ่งดำเนินการตามระเบียบนี้ทุกครั้งในการนิกะฮ์ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน
- (9) ไม่อนุญาตให้มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมใดๆจากคู่บ่าวสาว ยกเว้นค่าเอกสารประกอบการนิกะฮ์ หรือผู้นิกะฮ์สมัครใจที่จะบริจาคให้เท่านั้น
- (10) ให้บังคับใช้ระเบียบการนิกะฮ์เหล่านี้กับสัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ ในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นสัปบุรุษของมัสยิดบ้านเหนือ และนิกะฮ์กับสัปบุรุษต่างถิ่นโดยมิได้ปฏิบัติตามระเบียบนี้ ไม่อนุญาตให้องค์ประชุมมัสยิดบ้านเหนือทุกคนเข้าร่วมในพิธีนิกะฮ์นั้น

ข้อ 13 ผู้ที่ผ่านการแต่งงานตามระเบียบข้อ 12 มีสถานะเป็นสามีภรรยาสมบูรณ์ตามหลักการของศาสนาอิสลาม และจะต้องมีการอุปการะเลี้ยงดูกันตามควรแก่ฐานะานุรูป

หมวด 5 การประกอบอาชีพ

ข้อ 14 สัปบุรุษของมัสยิดจะต้องประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ และเป็นธรรม โดยวางอยู่บนหลักการพื้นฐานของอิสลาม ดังนี้

- (1) เป็นอาชีพการงานที่อิสลามอนุมัติให้กระทำได้
- (2) ไม่ขัดกับหลักกฎหมายบ้านเมือง
- (3) ไม่ขัดกับศีลธรรมอันดี ตลอดจนจารีตประเพณีที่ดีของสังคม
- (4) ไม่เป็นอันตรายต่อประชาชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

ข้อ 15 การประกอบอาชีพประมงโดยใช้วอร์น ยาเปื้อน ช็อตด้วยไฟฟ้า หรือใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ถือว่ามีความผิดตามระเบียบนี้

ข้อ 16 สัปบุรุษคนใดเป็นผู้จำหน่าย จ่าย แจก สิ่งมีนเมา หรือยาเสพติดทุกชนิดที่ผิดกฎหมาย ถือว่ามีความผิดตามระเบียบนี้

หมวด 6 การศึกษา

ข้อ 17 สัปบุรุษที่มีอายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไปจะต้องได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยผู้ปกครองต้องรับผิดชอบในการส่งเสียให้การศึกษาตามระดับ ดังนี้

- (1) อายุ 3-5 ปี เข้ารับการศึกษาที่ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด
- (2) อายุ 6-15 ปี เข้ารับการศึกษาภาคบังคับ และเรียนศาสนาที่ศูนย์อบรมจริยธรรมประจำมัสยิด หรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ควบคู่กันไป
- (3) อายุ 16 ปีขึ้นไป ศึกษาเล่าเรียนตามอัธยาศัยและเรียนวิชาศาสนาตามที่ทางคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกำหนด

ข้อ 18 ผู้ที่ไม่ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาตามข้อ 17 ถือเป็นผู้มีความผิดตามระเบียบนี้

หมวด 7 การอยู่ร่วมกันในสังคม

ข้อ 19 สัปบุรุษของมัสยิดบ้านเหนือ จะต้องอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยไมตรีจิตที่ดีงาม ส่งเสริมกัน และกันในเรื่องการทำความดี ช่วยกันขจัดความชั่ว มีความปรองดองและสามัคคีกันในหมู่คณะ

ข้อ 20 ไม่อนุญาตให้มีการจัดมหรสพ หรืองานบันเทิงรื่นเริงต่างๆ อันจะนำไปสู่การละเมิดบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของมัสยิด ผู้ฝ่าฝืนจะได้รับโทษตามระเบียบนี้

ข้อ 21 สัปบุรุษของมัสยิดบ้านเหนือจะต้องไม่เล่นการพนันหรือจัดให้มีการเล่นการพนัน ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่ามีความผิดตามระเบียบนี้

ข้อ 22 สัปบุรุษของมัสยิดมีสิทธิในการแสดงออกทางการเมืองหรือสิทธิอื่นใดได้โดยเสรี แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องตามหลักการอิสลาม

ข้อ 23 คณะกรรมการมัสยิดและองค์กรประชุมของมัสยิดคนใดให้การสนับสนุน ร่วมมือ ร่วมกิจกรรมกับผู้ที่ทำให้ความผิดทุกฐานที่ปรากฏในระเบียบนี้ ถือเป็นการละเมิดระเบียบการบริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือ และต้องได้รับการพิจารณาโทษตามมติของที่ประชุมมัสยิดบ้านเหนือ

หมวด 8 บทลงโทษ

ข้อ 24 ผู้ฝ่าฝืนระเบียบนี้ จะต้องได้รับโทษตามกำหนด ดังนี้

- (1) ให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดผู้เป็นหัวหน้าเขต สำนักรายชื่อผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามระเบียบนี้ในเขตความรับผิดชอบของตน
- (2) ให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดผู้เป็นหัวหน้าเขต นำรายชื่อที่สำรวจได้ตาม (1) เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ เพื่อพิจารณาหาข้อเท็จจริง และวินิจฉัยหาสาเหตุของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบ
- (3) หากที่ประชุมใหญ่มีมติสรุปว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ฝ่าฝืนระเบียบนี้จริง ให้ถือว่าบุคคลนั้นมีความผิดฐานละเลยหน้าที่ที่มุสลิมพึงปฏิบัติ และจะต้องปรับปรุงตนเอง
- (4) แต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืน โดยอาจเชิญผู้ฝ่าฝืนมาพบ หรืออาจไปเยี่ยมบ้านของผู้ฝ่าฝืน เพื่อแนะนำตักเตือน อย่างน้อย 3 ครั้ง แต่ครั้งมีระยะเวลาห่างกันพอสมควร เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ฝ่าฝืนปรับปรุงตนเอง และปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติ
- (5) หลังจากกล่าวตักเตือนแล้ว แต่ผู้ฝ่าฝืนยังไม่ปฏิบัติตาม ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือขึ้นบัญชีผู้ฝ่าฝืนนั้นเป็นผู้มีความผิดตามระเบียบนี้ และให้ตัดสิทธิในการช่วยเหลือเกื้อกูลตามหลักศาสนาอิสลาม เช่น ซากาต เป็นต้น
- (6) ให้โอกาสบุคคลผู้ถูกขึ้นบัญชีเป็นผู้ประพฤติผิดได้ปรับปรุงตนเอง เป็นเวลา 40 วัน โดยมีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นผู้สอดส่อง ดูแล และสังเกตพฤติกรรม จากนั้นให้นำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ของมัสยิดเพื่อวินิจฉัยต่อไป
- (7) หากผู้ฝ่าฝืนยังกระทำความผิดโดยไม่มีที่ท่าว่าจะยุติ และคณะกรรมการเห็นว่าไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้แล้ว ให้ที่ประชุมคณะกรรมการวินิจฉัยเพื่อคัดชื่อผู้นั้นออกจากการเป็นสมาชิกมัสยิดบ้านเหนือ
- (8) กรณีที่สามีเป็นผู้ปฏิบัติตามระเบียบนี้ แต่ภรรยาซึ่งอยู่ในความปกครองของสามี ละเมิดระเบียบ ให้ใช้บังคับทั้งสามีและภรรยา

- (9) กรณีที่ภรรยาเป็นผู้ปฏิบัติตามระเบียบนี้ แต่สามีเป็นผู้ละเมิดระเบียบ ให้ใช้บังคับเฉพาะสามีเท่านั้น

ข้อ 25 ผู้นำ หรือ คณะกรรมการ หรือ องค์ประชุม หรือ สัปบุรุษคนใด ซึ่งมีวุฒิภาวะสูง และได้รับการเคารพจากสัปบุรุษทั่วไป หากประพฤติผิดระเบียบนี้เสียเอง อาจไม่มีการดำเนินการตามข้อ 19 แต่สามารถนำเรื่องเข้าสู่การประชุมพิจารณาของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ทันที และที่ประชุมนั้นสามารถกำหนดบทลงโทษที่แตกต่างไปจากระเบียบนี้ได้โดยให้ถ้อยคำของที่ประชุมเป็นข้อชี้ขาด

ข้อ 26 ผู้ที่ถูกตัดชื่อออกจากการเป็นสัปบุรุษของมัสยิด จะต้องได้รับโทษ ดังนี้

- (1) ห้ามมิให้องค์ประชุมมัสยิดบ้านเหนือเข้าร่วมงานทางสังคมที่ถูกตัดชื่อจัดขึ้น
- (2) ให้ตัดชื่อนั้นออกจากการเป็นสมาชิกของหน่วยงานต่างๆ ทั้งหมดที่สังกัดมัสยิดบ้านเหนือ
- (3) เมื่อผู้ถูกตัดชื่อยายลง ให้ปฏิบัติกับศพผู้นั้นเพียงเพื่อให้ผ่านพิธีการฝังศพเท่านั้น
- (4) กรณีครอบครัวของผู้ตายจัดให้มีการทำบุญห้ามมิให้องค์ประชุมของมัสยิดทุกคนไปร่วมงาน

อนึ่ง บุคคลที่ถูกลงโทษตามข้อ 22 ต้องเป็นสัปบุรุษที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้พยายามแก้ไขความประพฤติตามขั้นตอนของระเบียบนี้ และถูกตัดชื่อออกจากการเป็นสัปบุรุษของมัสยิดแล้ว หากยังไม่มีดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ให้ปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวเช่นเดียวกับสัปบุรุษทั่วไปของมัสยิด

ข้อ 27 ผู้ที่ถูกตัดชื่อออกจากการเป็นสัปบุรุษของมัสยิด สามารถกลับเข้ามาเป็นสัปบุรุษได้อีก เมื่อ

- (1) มีความประสงค์จะปฏิบัติตามระเบียบนี้
- (2) แสดงความจำนงค์ในการเข้าเป็นสัปบุรุษต่อกรรมการอิสลามประจำมัสยิดผู้รับผิดชอบในเขตของตน
- (3) ที่ประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีมติให้รับเข้าเป็นสัปบุรุษอีกครั้ง โดยผู้ประสงค์จะเข้าเป็นสัปบุรุษต้องทำการเตาบะฮ์เสียก่อน

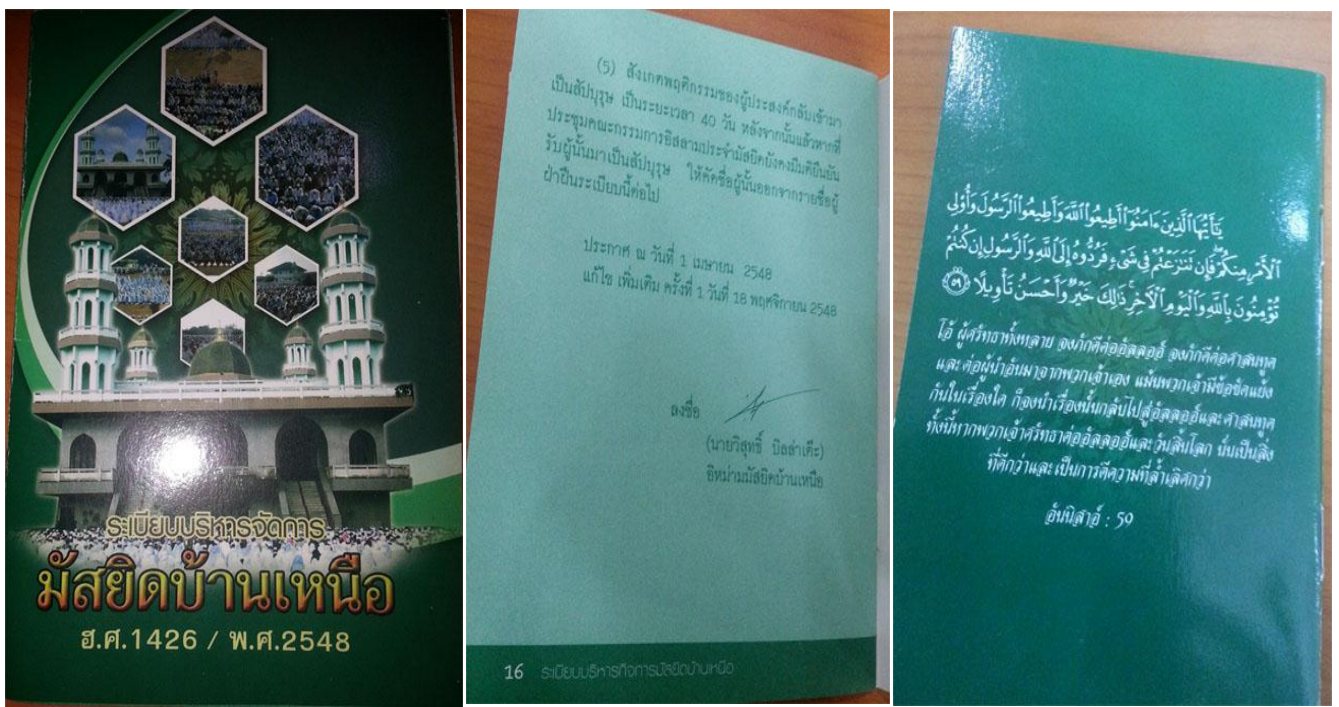
- (4) ให้ผู้ที่ประสงค์กลับเข้ามาเป็นสัปบุรุษทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม
- (5) สังเกตพฤติกรรมของผู้ประสงค์กลับเข้ามาเป็นสัปบุรุษ เป็นระยะเวลา 40 วัน หลังจากนั้นแล้วหากที่ประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดยังคงมีมติยืนยันรับผู้นั้นมาเป็นสัปบุรุษ ให้คัดชื่อผู้นั้นออกจากรายชื่อผู้ฝ่าฝืนระเบียบนี้ต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ 1 เมษายน 2548

แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 1 วัน 18 พฤศจิกายน 2548

นายวิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ

อิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ

รูปภาพ หนังสือระเบียบบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ (สุกมปากัด)

4.2 บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดการปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน โดยดำเนินการผ่านรูปแบบต่างๆดังต่อไปนี้

4.2.1. การสร้างมัสยิดให้เป็นศูนย์รวมของทุกกิจกรรม

จากอดีตกาลมัสยิดหลังเก่าของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ นั้นถูกสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2505 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กขนาด 15 X 27.50 เมตร มุงด้วยกระเบื้องดินเผาใช้เป็นสถานที่ละหมาดมานาน จนกระทั่งปี พ.ศ.2526 ก็ไม่สามารถรองรับจำนวนสับบุรุษที่เพิ่มขึ้นได้อีก ทำให้สับบุรุษส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในชุมชนหัวสะพานแยกตัวออกไปตั้งมัสยิดใหม่ ชื่อว่า “มัสยิดซีรอตอลมุสตะกิม” เป็นผลให้ในหมู่ที่ 7 ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีมัสยิดเพิ่มเป็น 2 มัสยิด (คือ มัสยิดบ้านเหนือ และ มัสยิดซีรอตอลมุสตะกิม)

ตั้งแต่นั้นมา จนกระทั่งปี พ.ศ.2540 มัสยิดบ้านเหนือหลังเก่า ก็ไม่สามารถรองรับสับบุรุษที่มาละหมาดกันได้ทั้งหมด แขนงนำชุมชนซึ่งมี ฮัจยีแอ ศรีอาหมัด เป็นอิหม่ามในขณะนั้นจึงได้หารือกับคณะกรรมการมัสยิด และสับบุรุษในชุมชนบ้านเหนือ เพื่อร่วมแก้ปัญหาดังกล่าว จนในที่สุดมีมติร่วมกันให้สร้างมัสยิดหลังใหม่ ในพื้นที่ซึ่งได้มีการซื้อไว้ก่อนหน้านี้แล้ว โดยมัสยิดบ้านเหนือหลังใหม่ มีนายอุหมาด หมดบิลเฮด กำนันตำบลคูเต่าในขณะนั้น เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ซึ่งเริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ.2541 ใช้งบประมาณการก่อสร้างที่ระดมทุนจากคนในชุมชนเป็นหลัก และมีการจัดเลี้ยงน้ำชาขึ้น ณ มัสยิดบ้านเหนือ เป็นประจำทุกวันศุกร์เพื่อให้คนในชุมชนได้มาดื่มชาและร่วมบริจาคเงินเพื่อก่อสร้างมัสยิด จนกระทั่งทุกวันนี้กิจกรรมการดื่มชาเพื่อการกุศลก่อสร้างมัสยิดบ้านเหนือก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และขณะนี้มัสยิดหลังใหม่มีขนาด 27 x 42 เมตร สูง 115 เมตร และจำนวนผู้ละหมาดมาอะฮ์ในมัสยิดก็เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมัสยิดหลังนี้ถ้าหากว่านับย้อนหลังไป 150 ปีที่แล้ว จากจำนวนมัสยิดทั้งหมดของชุมชนถือได้ว่าเป็นมัสยิดหลังที่ 3 ของชุมชนบ้านเหนือ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายหาเหมะ บินหมัด และนายหมัดสัน จิตภาค ในด้านการสร้างมัสยิดหลังนี้ที่ว่า “...ในตอนเริ่มสร้างนั้น สักวัสดุอุปกรณ์มาเลย เช่นเหล็กมา 1 คันรถสิบล้อ แล้วถามคนในชุมชนว่า ใครเอากันเท่าใด ผมเอา 20เส้น คุณเอา 30เส้น เราจะมองที่แหล่งเงินทุนก่อน เช่น นาย ก. สามารถบริจาคได้ 50,000 หรือ 20,000 ต้องดูฐานรายได้ของบุคคลก่อนภายในหมู่บ้านเราสิ เช่นเจ้าของมินิมาร์ทนี้มีความสามารถซื้อเหล็กได้ประมาณ 20,000 บ. และนาย ข. 5,000 นาย ค. 1,000 ไล่ไปจนถึง 50 บ. เอาหมดทุกคน แต่ไม่ใช่ไปบังคับเขา เราแจ้งเขาให้รู้ เขาจะให้หรือไม่มันเรื่องของเขา (ผู้สัมภาษณ์ถามว่าไม่มี

ผลกระทบต่อร้านหรือ) ท่านทั้งสองตอบว่า ไม่กระทบยังทำบุญ ริสกี (โชคลาภ หรือยิ่งขายดี) ยิ่งเพิ่มพูน...”

“...ปูนมาคันหนึ่งใครรับไปก็สอบ กระเบื้องมาคันหนึ่งใครรับไปก็แผ่น เสาคีมมา 50 ต้น แต่ก่อนจะสั่งนั้นต้องมีคนเห็นด้วยก่อนแล้ว 50 ต้นที่มานี้ใครรับบ้าง เมื่อเขาตกลงรับจ่าย 20,000 แล้ว มัสยิดก็จะไม่ไปทวงว่าคุณจะจ่ายวันไหน เพราะนั่นคืออามานะฮ์(ความรับผิดชอบ)ของคุณ เมื่อเขาจ่ายให้มัสยิดแล้ว ไม่มีใบเสร็จใดๆทั้งสิ้น เพราะเขาจ่ายไปไม่ใช่หวังให้ใครมาแล...”

“...ส่วนน้ำชาที่เราจัดขึ้นนั้น เขาเรียกว่าผักเนาะ(เป็นเงินไว้เสริม)หรือก เป็นค่าจ้างให้แก่ช่างหรือก ถ้าเรารอแต่ค่าน้ำชา มันไม่พอค่าสร้างหรือก ค่าน้ำชานั้นนำมาใช้ในการทาสี ค่าช่างค่าโครงสร้างในการก่อสร้างนั้นโครงสร้างจะแพงกว่าเพื่อน ผมจำได้ว่ามัสยิดมีเบี้ยก่อนแรกอยู่ประมาณ สามถึงสี่แสนนี้แหละ ที่เหลือชาวบ้านลงขันกัน...”

(หาเหม บินหมัด และหมัดสัน จิตภาค: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจในชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ การสัมภาษณ์ นายหาเหม บินหมัด และนายหมัดสัน จิตภาค

จากอดีตการละหมาดญะมาอะฮ์ ไม่มีความสำคัญในความรู้สึกนึกคิดของผู้คนมากนัก ปัจจุบันการละหมาดแต่ละครั้งของชุมชนแห่งนี้ มีผู้ร่วมปฏิบัติที่มีสยิดโดยเฉลี่ยประมาณ 100 คน/ครั้ง ถือเป็นจำนวนที่นับว่ามากเมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆ ที่มีประชากรใกล้เคียงกัน ที่สำคัญคือการถือปฏิบัตินี้มีความสัมพันธ์ต่อชุมชนในหลายด้าน ทั้งด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

โดยเฉพาะปัญหาทางการพนันและอบายมุขในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ชุมชนบ้านเหนือในสมัยอดีตเมื่อว่างเว้นจากการทำงาน การประมง ค้าขาย และทำสวน ก็จะจับกลุ่มเล่นการพนันเช่น ไพ่ ไฮโล กันบ้าง บางส่วนก็ชอบซื้อเบอร์ แก้วเปื้อแก้วเซ็ง และบางส่วนจะชอบการพนันประเภท ชนปลากัด ชนวัว ชนไก่ แต่ไม่มีบ่อนขนาดใหญ่ในเขตพื้นที่ชุมชน จะมีก็วงบ่อนเล็กๆ ส่วนมากจะนำวัว ปลากัด และไก่ ของตนที่เลี้ยงไปชนในบ่อนพื้นที่อื่นต่างจังหวัด แต่บางส่วนชอบการพนันแบบสุนทรี ชอบเลี้ยงนกกรงหัวจุก เพื่อนำไปแข่งขันพนันขันต่อ ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในสมัยอดีต และแต่ละสนามที่รับพนัน ก็ใช้เงินไม่ต้องมากก็สามารถนำนกตัวเองลงแข่งได้ ส่วนวัยรุ่นก็จะชอบพนันบอล แต่ในสมัยอดีตมีน้อยมาก อาจเนื่องจากหาตู้ได้ยาก เพราะสมัยก่อนต้องมีโทรทัศน์และจานรับ ยูบิซี เท่านั้น ถึงจะดูได้ หรือต้องเดินทางไปถึงในเมืองหาดใหญ่ถึงจะดูได้จากทุกพฤติกรรมของการพนันและอบายมุขที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเนื่องจากผู้คนเหล่านั้นไม่รู้จักหน้าที่หลักของตนว่าสำคัญเพียงใด ซึ่งตนต้องมาอยู่บนโลกนี้เพื่ออะไร

“...เมื่อก่อนนี้การพนันแถวบ้านเรานั้นมาก ในช่วงสมัยผมอายุ 14-15 ปีอะนะ ตอนนั้นผมอายุ 60 หว่าปีแล้ว เมื่อก่อนนี้มีครบนั้นแหละ ซื้อเบอร์ น้ำเต้า ปู ปลา ไ้พวกนี้เขาเรียกว่าหอยสัตว์ เล่นไพ่ เล่นปอ จนกระทั่งบัดนี้ก็ยังมั่ง แต่ในชุมชนเรานั้นมันแอบซื้อกัน สามารถนับบ้านได้ มีไม่กี่บ้านเอง แต่คนขายนั้นบ้านเราไม่มีเลย แต่ไ้เรื่องขายเบอร์นี้ในชุมชนเรานั้น พอมันขายไปๆ จนแกและก็ตายไป แต่ลูกหลานก็ไม่สืบทอดเพราะว่าไม่ชอบ และก็ไม่ถูกตามหลักศาสนา มันก็หมดไปในที่สุด ส่วนประเภท เล่นปอ น้ำเต้าปูปลาไ้ ได้หมดไปในช่วงหนึ่งเมื่อ 10 ปีที่แล้ว ที่ตำรวจเริ่มกวาดขันอย่างหนักในตำบลคูเต่า และก็อิหม่ามฏ็อบรอนียก็ขึ้นเป็นอิหม่ามพอดี เข้าช่วงเลย เลยทำให้มันหมดไป ไม่เหลือเลย เพราะแกพลักดันไม่ให้มันมีอยู่เลย โดยมากแกก็ใช้วิธีการสอนหนังสือ เป็นตัวชูโรงในการขจัดปัญหาการพนันในชุมชน...”

(เดิม หาสเล็ม: อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 10 กรกฎาคม 2558: สัมภาษณ์)

“...บ้านเรานี้ถ้าหากพูดถึงเรื่องการพนันนั้น ไม่ค่อยมี อาจจะมีบ้างแต่เล็กน้อย ก็มีพวกแข่งนก ไ้ชน วัวชน นีมีบ้าง ไม่กี่คน แต่มันไปเล่นกันนอกบ้าน ไม่เล่นในบ้าน แต่ในชุมชนนี้ไม่มีร้านไหนเลยที่ขายอุปกรณ์การพนัน ส่วนเหล่า(สุรา) ไม่มีแน่นอน เพราะคนมุสลิมเข้าห้ามอย่างเด็ดขาด เมื่อก่อนนี้มีมันซื้อไฟมาแต่ข้างนอกแล้วก็มาตั้งวงกันในงานมหรสพ...”

(อุหมาด หมดบิลเฮด: ที่ปรึกษากรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคูเต่า, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

นายวิสุทธิ์ บิลลาเต๊ะ(อิหม่ามฏ็อบรอนี) ในปีพ.ศ. 2540 เมื่อจบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาภาษาอาหรับ จากมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ ประเทศมาเลเซีย ท่านก็กลับมาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ และในช่วงนั้นก็ได้ถูกทาบทามจะคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดชุดก่อนให้มาสอนวิชาการศาสนาที่มัสยิดบ้านเหนือหลังเก่า ในช่วงแรกบุคคลที่มาร่ำเรียนวิชาการศาสนา ก็จะเป็นคนเฒ่าคนแก่ คณะกรรมการมัสยิด และสัปบุรุษของมัสยิดบางส่วน ต่อมาเมื่อมีการเริ่มสร้างมัสยิดหลังใหม่ในปี พ.ศ. 2541 ก็ได้ย้ายสถานที่สอนไปสอนที่สถานที่เลี้ยงเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ได้ระยะหนึ่งไม่นาน และต่อมาเมื่อโครงสร้างหลักๆของมัสยิดเสร็จก็กลับมาสอนบนมัสยิดเหมือนเดิม ก้าวแรกของการได้สัมผัสกับการสอนคนในชุมชนของตนเองประกอบกับความทะลุกระจำในด้านวิชาการศาสนา จึงทำให้ท่านเป็นที่ชื่นชอบในอุดมการณ์ทางศาสนาที่สามารถถ่ายทอดออกมาเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ในทุกภาคส่วน เห็นความสำคัญของตนเอง ไม่ใช่ชีวิตแบบไร้สาระ ห่างไกลจากการพนันและสิ่งอบายมุขต่างๆ จึงเกิดกระแสชื่นชอบท่านในทุกมิติ และประกอบกับอุดมการณ์ที่ต้องการพัฒนาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ณ เวลานั้นทุกกิจกรรมและการเรียนการสอนจะใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางทั้งหมด ท่านได้มีโอกาสดำเนินชีวิตวันศุกร์เพื่อบอกกล่าวหลักศาสนาและวิชาการด้านต่างๆเพื่อดำรงตนให้อยู่ในขอบเขตของศาสนาอิสลามอย่างมีความสุข รู้จักหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม จำนวนผู้เข้าเรียนและละหมาดวันศุกร์เพิ่มทวีจำนวนมากขึ้น บางคนถูกชักชวนจากคนที่ได้ไปเรียนได้ไปฟัง และบางคนก็ถูกเพื่อนบ้านเพื่อนสนิทชักชวนไปร่วมละหมาดญามาอะฮ์

“...ข้อดีของอิหม่ามฏ็อบรอนียุคนี้ก็คือ เขาเก่งในเรื่องศาสนาอิสลาม การพูด การสอนมันเก่ง และการต่อรองกับหน่วยงานราชการมันมีวิธีการพูด แบบนี้ไม่ได้ เขาก็จะไปอีกวิธีหนึ่ง ต้องยอมรับว่ามันเก่ง...”

(หุรูน จันทรวัตติ: ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7, วันที่ 5 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

จนกระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. 2545 ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีการพลัดเปลี่ยนอิหม่ามประจำมัสยิด และทำการคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ นายวิสุทธิ์ บิลลาเต๊ะ(อิหม่ามฏ็อบรอนี) ขึ้นเป็นอิหม่ามประจำมัสยิดบ้านเหนือแทนคนเก่า แต่ก่อนหน้านั้นท่านก็รับภาระการสอน เป็นอาจารย์

สอนพิเศษถึง 2 สถาบันด้วยกันคือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา แต่ถึงกระนั้นท่านก็ยอมลาออก เพียงเพราะต้องการทุ่มเทให้กับงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เพราะต้องการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง ท่านกล่าวว่า “แม้จะมีโอกาสเป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่ง แต่ผมได้ทิ้งโอกาสนั้นโดยไม่เสียดาย ด้วยความคิดที่ว่า การทำงานประจำเช่นนั้นจะเบียดบังเวลาในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน เพราะผมคิดว่างานพัฒนาชุมชนที่แท้จริง ไม่อาจใช้เวลาบางส่วนที่เหลือจากการสอนในมหาวิทยาลัยไปทำ เนื่องจากการพัฒนาที่แท้จริง ต้องเป็นการพัฒนาในทุกด้านโดยเฉพาะด้านความคิด จิตใจ และค่านิยมต่างๆ ซึ่งจะต้องอาศัยชีวิตทั้งชีวิตของนักพัฒนาเข้าไปสู่ในสนาม ที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังของการพัฒนาแนววัตถุนิยม ความเสื่อมโทรมทางสังคมที่เกิดจากการแสพการพนันและอบายมุข ซึ่งมาเกาะกินเส้นเลือดใหญ่ของชุมชนเป็นเวลายาวนาน อีกทั้งยังต้องปะทะกับแนวคิดแบบจารีตนิยม และกลุ่มคนที่พยายามกักกันศาสนาไว้เฉพาะพิธีกรรม การทำงานพัฒนาแบบพาร์ทไทม์หรือการให้เวลาเพียงบางส่วนแก่ชุมชนอาจประสบความสำเร็จในบางส่วน แต่มักเป็นความสำเร็จที่ไม่สามารถบูรณาการเข้ามาเป็นวิถีแห่งอิสลามแบบองค์รวมได้

ในช่วงแรกเริ่มของการเป็นอิหม่าม ท่านเริ่มด้วยกิจกรรมชักชวนเยาวชนและกลุ่มคนในชุมชนบางส่วนที่ชอบรักในการเรียนวิชาการศาสนา มาร่ำเรียนที่มัสยิดโดยอิหม่ามฏ็อบรอนีเป็นผู้สอน ท่านใช้เวลาในการสอนแบบนี้แรมปี แต่ในช่วงนั้นท่านก็ได้ศึกษาต่อปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยทักษิณ หลังจากนั้นท่านก็ได้คิดวิเคราะห์พร้อมกับปรึกษากับคณะกรรมการมัสยิด ด้วยกับหลักการอิสลามที่เรามีนี้ เราจะต้องเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิบัติที่แท้จริง ดังนั้นอิหม่ามพร้อมกับคณะกรรมการ ได้ร่วมกันจัดตั้งหน่วยงานและองค์กรต่างๆเพื่อรองรับและแก้ปัญหาต่างๆในสังคมชุมชนบ้านเหนือ จากเยาวชนและกลุ่มคนที่รักชอบที่จะเรียนวิชาการศาสนา ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ก็มาจากลูกศิษย์ลูกหา ที่ได้ร่ำเรียนศาสนากับท่านอิหม่าม ท่านได้จัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆขึ้นมาเพื่อที่จะเป็นปัจจัยสำคัญในขับเคลื่อนสังคมชุมชนบ้านเหนือให้ขยับและขับเคลื่อนไปในแนวเดียวกัน เห็นพ้องต้องกัน ก่อเกิดผลงานที่เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ อยู่ในกรอบของศาสนา และส่งผลในแง่บวกต่อสังคมได้จริง ความพยายามที่จะพัฒนาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือให้สำเร็จในทุกด้านนั้น จะสำเร็จเสียไม่ได้ด้วยกับบุคคลคนเดียว แต่ยังจะต้องมีความร่วมมือจากคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือ และสับบุรุษของชุมชนด้วย จึงได้มีการประชุมและจัดตั้งหน่วยงานต่างๆมา

รองรับวิกฤตและช่วยกันแก้ปัญหาในชุมชน โดยมีมัสยิดเป็นแกนกลางสำคัญในการขับเคลื่อนและดำเนินงานต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. คณะที่ปรึกษาของมัสยิด
2. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (คอม.)
3. คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด (ผทม.)
4. กลุ่มแม่บ้านมัสยิดบ้านเหนือ
5. สภาชุรอ

ซึ่งทั้ง 5 หน่วยงานนี้ จะทำหน้าที่ในการดูแลรอบด้านของชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประมวลวินิจฉัย และหาวิธีการปรับปรุงแก้ไขในที่ประชุมใหญ่ของมัสยิดบ้านเหนือ ซึ่งจะจัดประชุมทุกเดือน รวมถึงด้านการพัฒนาชุมชน จะร่วมเสนอแนวทาง วิธีการ ช่องทาง เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนา และตื่นรู้ในสิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและลูกหลานชาวมัสยิดบ้านเหนือสืบไป แต่ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงหน้าที่โดยหลักๆ ของ 5 หน่วยงานนี้ ต่อการแก้ปัญหาในด้านการพนันและอบายมุข(สุราและยาเสพติด)ในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

1) คณะที่ปรึกษาของมัสยิด ประกอบไปด้วยบรรดาผู้อาวุโสที่ได้ประกอบคุณงามความดี และเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนมายาวนาน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของมัสยิดบ้านเหนือ ร่วมประชุมและร่วมไกล่เกลี่ยปัญหาข้อพิพาทต่างๆ ระหว่างสับบุรุษ เมื่อเกิดปัญหาการร้องเรียนกับทางมัสยิด ส่วนในด้านของปัญหาการพนันและสิ่งอบายมุขในชุมชน คณะที่ปรึกษาจะเป็นฝ่ายชี้ช่องทางแก้ไขและวิธีการแก้ปัญหาโดยอาศัยประสบการณ์ในอดีตเล่าถึงอันตราย และโทษที่จะได้รับจากสองสิ่งดังกล่าว โดยถ่ายทอดให้กับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้ไปดำเนินการ หรือบางครั้งอาจจะลงไปยังกลุ่มดังกล่าวด้วยตนเองเพื่อไปว่ากล่าวตักเตือน ห้ามปราม เพราะเป็นสิ่งผิดกฎหมายศาสนา และกฎของชุมชน และโดยมากคณะที่ปรึกษาของมัสยิดจะมีความอาวุโสและมีอิทธิพลเกื้อหนุนในชุมชน ก็จะสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งดังกล่าวในการเข้าไปพูดคุย ตักเตือนถึงความเสื่อมเสียที่จะนำมาสู่ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ และบางครั้งก็จะเป็นฝ่ายประสานงาน ให้ข้อมูลกับภาครัฐ เพื่อเข้ามากวาดล้างจับกุม เพราะนายตำรวจและข้าราชการบางท่านก็เป็นลูกหลานของคณะที่ปรึกษาของมัสยิด จึงมีความคล่องตัวในการประสานงาน และมีบารมีพอสมควร

“...ตอนนี้อยากเขาแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของมัสยิด เขามาปรึกษาอะไรต่ออะไรพื้นนั้นแหละ ในเรื่องของมัสยิดว่าทำไมมัน เช่นในวันรายอ เราทำอะไรมั่ง อี้จัดกิจกรรมไรมั่งเพื่อให้คนได้เข้ามาหามัสยิด มาร่วมกันทำและมีความสมัครสมานสามัคคี มัสยิดใหญ่ก็เรื่องหนึ่ง แต่ที่เห็นได้

ซัดก็คือความสามัคคี ส่วนเรื่องยาเสพติด เขาก็ให้เราไปช่วยพูดกับปะของเด็กที่ติดนั้นแหละว่า ให้หยุดเสีย ให้ไปเรียนที่มีสียิดบ้าง ว่าง่ายๆให้เราไปช่วยเตือนพันนั้นแหละหา...”

(อุหมาด หมดบิลเฮด: ที่ปรึกษากิจกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคูเต่า, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

2) คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (คอม.) และผู้ช่วยกรรมการ ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 เขต แต่ละเขตจะมีหัวหน้าเขตที่เป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือเป็นผู้ดูแล โดยมีผู้ช่วยเขตละ 2 คน ทำหน้าที่สนองและแปรนโยบายของมัสยิดบ้านเหนือไปสู่การปฏิบัติในเขตที่ตนเองรับผิดชอบ ดูแลทุกข์สุขของประชาชนในเขต เสนอชื่อผู้เห็นสมควรได้รับการช่วยเหลือ ตักเตือนผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนและรวมถึงการลงโทษด้วยมาตรการต่างๆตามระเบียบบริหารกิจการของมัสยิดบ้านเหนือ เป็นฝ่ายปฏิบัติการของมัสยิดที่มีความใกล้ชิดกับสมาชิกในเขตความรับผิดชอบของตนเองมากที่สุด รู้จำนวนหลังคาเรือนที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของตนเองทั้งหมด รู้ถึงจำนวนผู้ติดสุรา ยาเสพติด หรือเล่นการพนัน รู้ถึงปัญหาครอบครัวภายในบ้านของแต่ละหลังคาเรือน เมื่อทราบว่าบ้านไหนมีผู้ติดสุรา ยาเสพติด หรือการพนัน และเจ้าตัวยินดีและพร้อมที่จะละเลิกจากการเสพ ทางมัสยิดก็ยินดีที่จะนำตัวไปบำบัด โดยใช้งบประมาณของมัสยิด และเมื่อหายป่วยแล้วก็จะเตรียมอุปกรณ์ในการทำมาอาชีพให้กับครอบครัวนั้น ตามความถนัดของเจ้าตัว แต่ถ้าหากไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพด้านใดเลย ก็จะส่งตัวไปอบรมที่ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดสงขลา แล้วจึงเตรียมอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพให้ ค่าใช้จ่ายในการส่งตัวไปบำบัด และค่าอุปกรณ์จะได้มาจากกองทุนซากาตของมัสยิดบ้านเหนือที่มาจากการจัดเก็บคนในชุมชนทุกปีสำหรับผู้ที่มียาได้ถึงจำนวนที่ศาสนากำหนด และได้มาจากกิจกรรมตีม้น้ำชาในวันศุกร์และน้ำชาสามัคคีในทุกๆสามเดือน แต่ถ้าหากไม่ยอม ละเลิกทั้ง ในเรื่องของสุรา ยาเสพติด และการพนัน ก็จะประสานงานกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มาดำเนินการจับกุม และทางชุมชนมัสยิดบ้านเหนือก็จะใช้กระบวนการของฮุกมปากัดในการคว่ำบาตรต่อผู้ที่กระทำผิดดังกล่าว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้

“...คณะกรรมการมัสยิดชุดนี้มีการดูแลลูกบ้านอย่างดีมาก เหมือนว่ามีลูกบ้านอยู่ในการปกครอง 20 หลังคาเรือน ใน 20 หลังคาเรือนนี้ มึงมีปัญหาไรมั่ง ภายใน 3 เดือนนี้เรามาบังคับคุณเหมือนกับคนจนๆนี้อยู่ภายใต้การช่วยเหลือของมัสยิดโดยตรงเลย แต่การช่วยเหลือของมัสยิดนั้นก็ต้องมีข้อแม้ คือต้องอยู่ตามกติกาชุมชน แต่ถ้าหากว่าคนในการดูแลของมึงไปประพฤติชั่ว กินน้ำท่อม ดิดยา กินเหล้า เล่นการพนัน มัสยิดก็จะช่วยเหลือไม่ได้ ไม่เข้าเกณฑ์การช่วยเหลือ เมื่อก่อนนี้เขาเรียกว่า ธรรมนูญของมัสยิด แต่ตอนนี้ เราใช้เรียกกันว่า ฮุกมปากัด เหมือนว่าคนเรานี้ถ้ามันมีเครื่องมือทำมาหากิน มันก็จะพาตัวมันรอด พอมันมีอาชีพ มันก็ไม่ยุ่งแล้วกับของอบายมุขนั้น

เหมือนกับจังหวัดพัทลุงนั้นโจรมาก เพราะว่าในพื้นที่นั้นไม่มีงานทำ คັນมีงานทำ มันก็ไม่มีโจรแล้ว...”
(หุรูน จันทรวัติ: ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7, วันที่ 5 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

3) คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด (ผทม.) มีทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตั้งขึ้นเมื่อปี 2546 ประกอบด้วยคนหนุ่มสาวที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและผู้ช่วยเขตละ 8 คน (ชาย 4 คน หญิง 4 คน) ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย ในช่วงเวลาของการประกอบพิธีทางศาสนาที่มัสยิดบ้านเหนือ และจัดการรักษาเวรยามกลางคืนรอบหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันยังมีการผลัดเปลี่ยนระวัตรักษาหมู่บ้านอยู่ โดยผู้ปฏิบัติการไม่มีเงินค่าตอบแทนจากหน่วยงานใดๆ ของรัฐ แต่มีผู้บริจาคเพื่อซื้ออาหารและเครื่องดื่มเลี้ยงผู้เฝ้าเวรยามทุกคืน ฝ่ายนี้จะประกอบไปด้วยเยาวชนของชุมชนที่มีจิตอาสาจะทำงานเพื่อเห็นความสงบสุขเกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง ส่วนมากจะเป็นเยาวชนที่ยังไม่มีครอบครัว และบางคนก็เป็นลูกหลานของหัวหน้าเขตแต่ละเขต หรือเป็นลูกหลานของคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งในประเด็นนี้นายธนวัฒน์ หมุดบิน แหละ พูดได้อย่างน่าสนใจว่า “...เรามีความสุขในการทำหน้าที่ตรงนี้ ไม่มีใครมาบังคับให้เราทำ เราทำด้วยความสมัครใจ อิหม่ามสอนเราให้เรารู้จักการให้ และการให้ที่ดีก็คือการให้ที่สังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์มากที่สุด เราทำเพราะเราอยากทำ และได้ช่วยเหลือเพื่อนๆ ที่เขาติดยาเสพติดด้วย ถ้าหากว่าสามารถดึงเขามาได้เราก็จะได้มีเพื่อนเพิ่มขึ้น สนุกมากๆ ที่ได้อยู่ชุมชนนี้ ผมเกิดที่นี่ และคิดว่าจะอยู่ที่นี่ตลอดไป ถ้าอัลลอฮ์ไม่เปลี่ยนแปลงอะไรละนะ...”

(ธนวัฒน์ หมุดบินแหละ: สมาชิกเยาวชน รักษาการรองประธาน, วันที่ 10 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

การทำงานของฝ่ายนี้ จะช่วยในการเฝ้าระวังเยาวชนที่มีความล่อแหลมในด้านของการติดสุรา ยาเสพติด รวมถึงการพนันด้วย ซึ่งจะทำหน้าที่ในการเฝ้าเวรยามในภาคกลางคืนสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนไป เมื่อได้เบาะแส หรือมีพินิจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ว่าบ้านไหน หรือเยาวชนผู้ใหญ่นั่นใด มีส่วนรู้เห็นหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งดังกล่าวก็จะนำเรื่องไปบอกกับหัวหน้าเขต หัวหน้าเขตก็จะนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมใหญ่ ซึ่งจะจัดขึ้นในทุกเดือน แต่ถ้าหากหัวหน้าเขตไม่อยู่ก็จะนำเรื่องไปบอกกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการของการพิจารณาแก้ไขต่อไปในที่ประชุมใหญ่ แต่สำหรับคณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิดนี้จะไม่เข้าไปพูดคุย หรือเข้าไปตักเตือนกลุ่มติดสุรา ยาเสพติด หรือการพนันโดยตรง ถึงแม้ว่าจะอยู่ในช่วงวัยที่ใกล้เคียงกันก็ตาม เพราะทางมัสยิดกลัวจะเกิดเรื่องราวกันระหว่างทั้งสองฝ่าย สำหรับผู้ที่เข้าไปไกล่เกลี่ยหรือพูดคุยเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวนี้จะเป็นหน้าที่ของหัวหน้าเขตแต่ละเขต หรือคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ แต่ถ้าหากพูด ตักเตือนตามระเบียบการบริหารจัดการของมัสยิดบ้านเหนือแล้วแต่ยังไม่ละเลิกทั้ง ก็จะใช้กระบวนการคว่ำบาตตามมติของสุกมปากัตที่มีมัสยิดและ

ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดไว้ และอีกช่องทางหนึ่งก็คือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและภาครัฐได้รับทราบว่ามีกลุ่มดังกล่าวพักอาศัยอยู่ที่บ้านหลังใดบ้าง มีกลุ่มต้องสงสัยเข้ามาพัวพันในการส่งยาช่วงระหว่างเวลาใดบ้าง มีสมาชิกของบ้านหลังไหนกี่คน โดยทางกรมตำรวจก็จะทำหน้าที่แก้ไขต่อไป

4) กลุ่มแม่บ้านมัสยิดบ้านเหนือ ทำหน้าที่ในกิจการด้านสตรีของชุมชน ทั้งการรวมตัวทำอาชีพเสริม การฝึกอบรมเยาวชนหญิง การดูแลเด็กเดือนผู้หญิงที่ประพฤตินไม่เหมาะสม และการต้อนรับผู้มาเยือนชุมชนบ้านเหนือ ถึงแม้ว่าจะไม่มีหน้าที่โดยตรงในการแก้ปัญหาเรื่องการติดสุรา ยาเสพติด และการพนัน แต่ก็ช่วยสอดส่องดูแลให้ข้อมูลข่าวสารในชุมชนแก่ทางมัสยิด และสามารถดึงเยาวชนหญิงส่วนใหญ่ของชุมชนให้ใช้เวลาว่างหลังจากเลิกเรียนหรือทำงานหลักเสร็จแล้ว ก็จะมานั่งทำอาชีพเสริม ฝึกทำขนม เย็บปักถักร้อย และสามารถหาเงินเป็นรายได้เสริมมาจุนเจือครอบครัวและตนเองได้อีกวิธีหนึ่ง สามารถเพิ่มความรู้เพื่อนำไปต่อยอดเป็นอาชีพหลักได้ในภายภาคหน้า ก่อเกิดสุขภาพจิตดี อารมณ์เบิกบาน แจ่มใส เพราะได้เพื่อนร่วมคุยในวงกลุ่มแม่บ้าน ห่างไกลสุรา ยาเสพติด และการพนันได้ นางอายะ บินลาเต๊ะ ได้กล่าวว่า *“...เรามีรายได้จากการดูงานของคนจากที่อื่น เมื่อเขามาประชุมกัน เขาก็จะสั่งอาหารเราด้วย ก็เลยทำให้กลุ่มแม่บ้านมีรายได้ขึ้นมา เราหัก10% เข้ามัสยิด สำหรับเรื่องในชุมชนนั้น มีอะไร เช่นเด็กบ้านไหนกินน้ำหอม เมื่อเรารู้เราก็จะมาบอกกับคณะกรรมการมัสยิด เราไม่จำเป็นต้องไปห้ามเด็กพวกนั้นเอง กรรมการมัสยิด เขาจะหาวิธีการเอาเองแหละ เราแค่ช่วยสอดส่องดูแลก็พอ...”* (น ว ง อายะ บินลาเต๊ะ: กรรมการกลุ่มแม่บ้าน, วันที่ 10 ตุลาคม 2558)

5) สภาชูรอ มีสมาชิกทั้งหมด 50 คน โดยสับุรุษในแต่ละเขตคัดเลือกคนในเขตของตนเอง เขตละ 5 คน หน่วยงานนี้เกิดขึ้นสืบเนื่องจากความแตกแยกในชุมชน ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งผู้ทำหน้าที่ทางการเมืองในท้องถิ่น ดังนั้นผู้บริหารมัสยิดบ้านเหนือจึงได้ตั้งสภาชูรอเพื่อทำหน้าที่กลั่นกรองบุคคลที่จะเข้ามาทำงานด้านการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่นแทนชุมชน โดยผู้มีความประสงค์จะลงสมัครรับเลือกตั้ง ต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาชูรอเท่านั้น ตัวแทนดังกล่าวที่จะมาจากการเลือกตั้งไม่ว่าตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกเทศบาลตำบลคูเต่าที่จะมามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนบ้านเหนือ ก็จะต้องยอมรับในกฎระเบียบของมัสยิดบ้านเหนือเพื่อใช้ในการดูแลความสงบสุขในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือโดยเฉพาะปัญหาในด้านสุรา ยาเสพติด และการพนัน รวมถึงด้านอื่นๆอีก ท่านเหล่านั้นที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือมัสยิดบ้านเหนือในการป้องกัน ดูแล และปราบปราม ในด้านการพนันและสิ่งอบายมุขต่างๆในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เพราะเมื่อสภาชูรอมีมติเลือกคนใดคนหนึ่งแล้ว ประชาชนชาวชุมชนมัสยิดบ้านเหนือที่มีสิทธิ์ในการเลือกตั้ง เขาก็จะเลือกตามมติของสภาชูรอ เพราะโดยมากจำนวนประชากรของตำบลคูเต่า ฐานเสียงจะอยู่ที่ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ และประชาชนบางส่วนที่นับถือศาสนาพุทธก็มีหลายคนที่ยอมเลือกตามมติของสภาชูรอ เพราะยอมรับในการค้นหา

ข้อมูล วิเคราะห์ถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ จากการเลือกผู้ขึ้นมาดำรงตำแหน่ง และก่อนหน้าการเลือกตั้ง จะมีการเชิญทุกท่านที่จะลงเลือกตั้งมาพูดคุย เพื่อพิจารณาความเหมาะสมก่อน ไม่มีหลักเกณฑ์เป็นสำคัญว่าเขาผู้หนึ่งที่สภาชุรอจะทำการเลือกตั้งต้องเป็นมุสลิมหรือไม่ แต่จะพิจารณาที่ผลประโยชน์ซึ่งสามารถทำให้กับชุมชน และเป็นชุมชนที่ปราศจากการพนันและอบายมุขต่างๆ ได้จริงมากน้อยแค่ไหน แต่ถ้าหากเมื่อได้รับเลือกแล้ว ไม่ได้ทำตามคำสัญญาที่ได้ให้ไว้ก่อนหน้านี้ ทางชุมชนก็จะมีมาตรการโดยการไม่รับเข้าพิจารณาในการเลือกตั้งครั้งหน้าแน่นอนว่าเขาจะไม่ถูกรับเลือกอีกในปีถัดไป ซึ่งอดีตกำนันตำบลคูเต่าได้กล่าวไว้น่าสนใจมาก คือ “...คนเมื่อก่อนส่วนมากเขาก็จะออกเล(ทำประมง) มีบางคนที่ทำสวน ส่วนมากก็จะปลูกกล้วย ปลูกอ้อย และก็นคนเมื่อก่อนไม่ค่อยรวยที แต่มาทุกวันนี้หรรอกที่มีบ้านกันใหญ่โต เพราะว่าเขาช่างคิด พลิกตัวเองเป็นพ่อค้าคนกลาง ซื้ของจากคนออกเล แล้วไปขายที่ตลาด(ตลาด)แทน และที่ที่ผมจำความได้นี้ชุมชนของเราก็มีความสามัคคีกันแบบนี้มานานแล้ว มีมั่งหะละที่ทะเลาะกัน แต่ก็กลับมาดีกันได้ เพราะเราไม่ได้ถือฐิติกัน แต่มาเดี๋ยวนีหะละเริ่มมีการทะเลาะกันมากขึ้นเพราะว่ามีประชาธิปไตยเข้ามา(การเลือกตั้ง) ก็มีการแบ่งโหมกกันอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็ถูกคณะกรรมการกำหราบ(ควบคุม)เอาอยู่ โดยให้ชุมชนเลือกคนที่จะเป็นตัวแทนขึ้นมา และที่ทางมัสยิดจะทำการพิจารณาขึ้นมาอีกทีโดยสภาชุรอเป็นคนช้ดคนที่จะเป็นตัวแทนของเรา และก็นคนในชุมชนทุกคนเขาก็จะตามคณะกรรมการมัสยิด เพราะเชื่อในการเลือกของสภาชุรอที่เป็นคณะกรรมการมัสยิด ...”

(อุหมาด หมดบิลเฮด: ที่ปรึกษากรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคูเต่า, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

และสารวัดตำรวจภูธรคูเต่าได้กล่าวสนับสนุนในด้านของการดูแลชุมชนให้ปลอดภัย การพนันไว้อย่างน่าสนใจเกี่ยวกับชุมชนมัสยิดบ้านเหนือว่า “...ที่นี้ไม่มีบ่อนการพนันเลย เป็น 0% เลย ส่วนเด็กเล่นการพนันพอมีบ้าง นโยบายภูธรสงขลา เขามีนโยบายว่าให้เรากดขันและจับ ที่เราสังเกตได้ชัดเจนเลยที่นี้ก็คือไม่มีบ่อนการพนันเลย แต่มีลักเล่นกันก็พอมีบ้าง ไทยพุทธก็จะมีการเล่นพวกดัมมี่ และก็แทงฟุตบอล ก็จับได้อยู่ประจำเหมือนกัน ส่วนพวกอิสลามนั้นเขาไม่เล่นกันอยู่แล้ว พวกไฟพวกนี้ก็เป็นโซนนอก(ไม่ใช่ในเขตชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ) ในวัดก็ห้าม ไม่ว่าจะงานศพ งานอะไรก็ตาม เจ้าอาวาสเขาก็ไม่ชอบ...”

(พตต. จักรราช วรรณประภา: สารวัดตำรวจ ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

4.2.2. การเปิดสอนศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

หลังจากมัสยิดบ้านเหนือได้สร้างเสร็จ อีกทั้งยังสามารถสร้างโรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ มัสยิดบ้านเหนือได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือแล้ว ระบบการเรียนการสอนวิชาการศาสนาของสัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือก็ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด โดยโรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ มัสยิดบ้านเหนือ เริ่มเปิดสอนชั้นอนุบาล 1 ในปีการศึกษา 2552 เป็นรุ่นแรก มีเด็กนักเรียน 63 คน ครู 4 คน ใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการณวิชาการศาสนาอิสลามควบคู่กับวิชาการสามัญ มีการเรียนการสอนและฝึกอ่านอัลกรุอ่าน ฝึกละหมาด 5 เวลาพร้อมกับเวลาละหมาดจริงของผู้ใหญ่ ฝึกวิธีการเอาน้ำละหมาด มีกิจกรรมสันทนาการ มีการท่องเที่ยวโลกกว้างศึกษาแหล่งธรรมชาติในชุมชนที่เป็นแหล่งอาชีพที่สำคัญของคนในชุมชน และสอนให้รักชุมชนบ้านเกิด ช่วยรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อมในชุมชน และได้ดำเนินการเปิดเรียนอย่างต่อเนื่องจน ณ ปัจจุบันสามารถเปิดชั้นเรียนได้ถึงชั้นประถมศึกษา 6 ไม่เพียงแต่เด็กและเยาวชนของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเท่านั้น ที่ได้รับการเอาใจใส่ให้ความรู้ ซึ่งมีฐานคิดแบบจักรวาลทัศน์อิสลาม แม้แต่สัปบุรุษในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเอง ก็ได้รับการส่งเสริมให้มีการศึกษาเรียนรู้กันเป็นประจำโดยใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ไม่เฉพาะในด้านการปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเรื่องการสร้างระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง บนกระบวนการคิดตามแบบฉบับดังกล่าวด้วย ปัจจุบันทุกวันพฤหัสบดี หลังละหมาดมัฆริบ โดยผู้ที่มาร่วมละหมาดที่มัสยิดบ้านเหนือส่วนหนึ่งจะเรียนรู้ด้านศาสนา สอนโดยผู้นำหมู่บ้านคืออิหม่ามฏ็อบรอนี หรือตัวแทนจะเป็นผู้สอนจนถึงเวลาละหมาดอิชา ส่วนเช้าวันศุกร์เวลา 09.00-10.00 น. เป็นเวลาในการศึกษาเรียนรู้ของบรรดาสตรีมุสลิม ทั้งในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงจะมาเรียนรู้ด้านศาสนา กัน นอกเหนือจากเวลาที่ถูกกำหนดไว้แน่นอนทั้งสองช่วงดังกล่าวแล้ว เมื่อมีเรื่องสำคัญๆ ที่ชาวบ้านเหนือควรรู้ อิหม่ามหรือคณะกรรมการมัสยิดก็มักใช้เวลาหลังละหมาดทุกครั้ง ในการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านเหนือในเรื่องนั้นๆ เป็นประจำ การเรียนการสอนศาสนาในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือถือเป็นการสร้างเกราะคุ้มกันในด้านการติดสุรา ยาเสพติด และการพนันได้เป็นอย่างดีที่สุด เพราะทุกอย่างที่กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่ศาสนาอิสลามถือเป็นสิ่งต้องห้ามอย่างเด็ดขาด และมีการกล่าวโทษอย่างชัดเจนต่อบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งดังกล่าว เป็นสิ่งที่มีโทษโดยตรงต่อสุขภาพภายนอกร่างกาย และมีผลทำให้จิตใจเสื่อมโทรมอย่างเห็นได้ชัด โดยการสอนศาสนาที่มัสยิดจะนำเรื่องศาสนาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นในขณะนั้นมาสอดแทรก เพื่อให้ผู้ที่มาเรียนได้เห็นชัดและคล้อยตามในด้านบทบัญญัติศาสนามากยิ่งขึ้น และส่งผลต่อการปฏิบัติร่วมกันในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือไปในแนวทางเดียวกัน ในด้านการศึกษาหาวิชาความรู้ นั้น ดร.วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ (อิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

“...ผู้นำมีหน้าที่อำนวยให้เกิดการเรียนรู้อิสลามอย่างกว้างขวาง เพราะการเติบโตอย่างมั่นคงแข็งแรงของสังคมมุสลิม นับแต่ยุคของบรมศาสดามุฮัมมัด ﷺ เริ่มต้นจากการแสวงหาความรู้ มิใช่ด้วยการสืบทอดความเชื่อ แม้ความเชื่อถือศรัทธาในอัลลอฮ์ ﷻ จะเป็นแก่นของศาสนา แต่ความเชื่อดังกล่าวต้องเกิดจากการศึกษา เรียนรู้และการคิดหาเหตุผล ความเข้าใจอิสลามอย่างถูกต้องเท่านั้นจึงจะทำให้มุสลิมสามารถส่งเสริมความดีได้อย่างแท้จริง และสามารถยับยั้งความชั่วได้อย่างชะงัด หากไม่แล้ว การเข้าไม่ถึงแก่นแกนของอิสลามอาจทำให้คนบางคนกลับไปส่งเสริมความเลวร้ายเพราะคิดว่าเป็นสิ่งดี และยับยั้งความดีเพราะคิดว่าเป็นสิ่งชั่วก็เป็นได้ และสถานการณ์เช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งวิกฤตใหญ่หลวงในสังคม...”

(วิสุทธิ์ บิลลาเต๊ะ: อิหม่ามมัลยิดบ้านเหนือ, วันที่ 21 พฤษภาคม 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ การสัมภาษณ์และพูดคุยกับ อิหม่าม ดร.วิสุทธิ์ บิลลาเต๊ะ

การเปิดศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำชุมชนมัลยิดบ้านเหนือเป็นประโยชน์ต่อเยาวชนและคนในชุมชนอย่างมากในการได้รับกลั่นแอมและความรู้ในด้านศาสนาอิสลาม เป็นส่วนสำคัญในการอบรมบ่มเพาะจิตวิญญาณทางด้านศาสนา ทำให้หลายคนได้รับความรู้และรู้ถึงภัยอันตรายของการพนัน สุรา และยาเสพติด และที่สำคัญทุกอบายมุขที่กล่าวมานั้นถือเป็นบาปในศาสนาอิสลาม และถ้าหากว่าทำบาปนั้นก็อาจจะทำให้พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ โกรธกริ้ว และการโกรธกริ้วของพระองค์ท่านนั้นก็หมายถึงการตกนรกในทัศนะของศาสนาอิสลาม และเป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวเป็นอย่างมากสำหรับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม และเราเชื่อมั่นต่อโลกหน้าว่ามีอยู่จริงและยาวนานกว่าโลกนี้เป็นหลายสิบเท่า จึงส่งผลให้ผู้ที่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาการศาสนาต้องคิดอย่างถี่ถ้วนในการที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องหรือรับผลประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจที่ผิดต่อคำสอนของศาสนา และทางมัลยิดก็ยังมี การสนับสนุนให้มีการศึกษาเล่าเรียนด้านวิชาการสามัญด้วย

ทั้งในระบบการเรียนสายตรงโดยมีโรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ไว้รองรับนักเรียนทั่วไปจากเตรียมอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 และยังมีการเปิดสอนให้กับผู้ที่ทำงานและขาดโอกาสโดยเปิดศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน(กศน.) ให้กับบุคคลประเภทดังกล่าว เพื่อใช้ในการหางานและเพิ่มทักษะในการทำงานของตนเองและครอบครัว มีการสอนทางด้านการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อช่วยทำงานในด้านต่างๆ เป็นต้น สถานที่ที่ใช้ในการเรียนการสอนอบรมภาคศาสนา ได้แก่ด้านบนของมัสยิดบ้านเหนือที่ใช้เป็นสถานที่ในการละหมาด 5 เวลาและร่วมละหมาดวันศุกร์ อีกแห่งหนึ่งก็คือโรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์

“...ผมเชื่อว่าเด็กที่จบจากโรงเรียนนี้(โรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์) มีเปอร์เซ็นต์น้อยที่จะไปยุ่งกับเรื่องการพนันและอบายมุขต่างๆ ผมคิดว่าเพราะเราตั้งใจปั้นมาอย่างดีมาก ไม่ว่าเขาจะไปเติบโตอยู่ที่ไหนก็ตาม เขาก็จะมีภูมิคุ้มกันชั้นยอดที่เราได้พยายามสร้างให้กับเขา...”

(หาเหม ปินหมัด: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

4.2.3. กองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือเพื่อช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน

ซากาต ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปี 2542 มัสยิดบ้านเหนือไม่เคยมีการจัดเก็บซากาตเลย อีกทั้งยังไม่มีองค์ความรู้เรื่องซากาตอย่างพอเพียงที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ ทำให้ผู้มีฐานะดีหลายคนไม่เข้าใจ และไม่เคยจ่ายซากาต แต่ก็มีผู้ที่จ่ายบ้างเป็นส่วนน้อย หรือถ้ามีการจ่ายก็จ่ายกันเองเป็นส่วนตัว ซึ่งทำให้เกิดผลในวงแคบๆ เท่านั้น ดังนั้นในปี พ.ศ.2542 มัสยิดบ้านเหนือจึงเริ่มฟื้นฟูและรณรงค์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องซากาตและส่งเสริมให้ผู้มีคุณสมบัติต้องจ่ายซากาตตามศาสนาบัญญัติกับทางมัสยิดบ้านเหนือ ผลก็คือในปี 2542 คลังซากาตของมัสยิดบ้านเหนือสามารถเก็บรวบรวมซากาตได้จำนวน 114,000 บาท จากปี 2542 เป็นต้นมา การจ่ายซากาตเกิดการรวมศูนย์อยู่ที่มัสยิดบ้านเหนือ จากสถิติการรวบรวมซากาตของมัสยิดบ้านเหนือ นับตั้งแต่เริ่มดำเนินการเรื่องซากาตในปี พ.ศ.2542 จนถึงสิ้นปี พ.ศ.2551 มีผู้จ่ายซากาต ผ่านระบบของมัสยิดบ้านเหนือเป็นจำนวนเงิน 1,644,020 บาท โดยมัสยิดได้แจกจ่ายซากาตไปแล้วจำนวน 1,322,347 บาท และยังมีซากาตคงคลังอีกจำนวน 321,673 บาท การแจกจ่ายซากาตส่วนใหญ่เน้นสอดคล้องกับคำสอนของศาสนาที่เป็นไปในลักษณะของการจัดหาเครื่องมือทำกิน หรือสร้างบ้านพักอาศัยให้กับคนยากจนและเด็กกำพร้า สนับสนุนการศึกษา และการจัดสวัสดิการคนชรา คนพิการ รวมทั้งเยาวชนที่ติดการพนัน สุรา และยาเสพติดด้วย ในปี พ.ศ. 2551 มัสยิดบ้านเหนือยังตั้งคณะกรรมการขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง ประกอบด้วยบุคคลที่จ่ายซากาตกับมัสยิดบ้าน

เหนือเป็นประจำจำนวน 13 คน ทำหน้าที่คัดเลือกนักเรียน-นักศึกษาที่มีความประพฤติดีและมีฐานะยากจน ให้ได้รับทุนการศึกษา โดยมีสยิดบ้านเหนือจะมอบให้สองระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 2 ทุนๆ ละ 4,000 บาทและระดับอุดมศึกษา 2 ทุนๆ ละ 8,000 บาท โดยมีการมอบครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2551 และกระบวนการดำเนินงานดังกล่าวนี้ยังคงดำเนินการเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ 2558 เป้าหมายหลักของการจัดเก็บซากาตเพื่อพัฒนาชุมชนในทุกด้าน โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ นั่นคือเยาวชน ให้มีความเพียบพร้อมสมบูรณ์แบบในทุกด้านและสามารถเป็นแบบอย่างให้กับเด็กและเยาวชนรุ่นต่อไปได้ รู้แยกแยะผิดถูกชั่วดีโดยนำหลักการของศาสนามาเป็นหลักยึด พาตัวเองเพื่อนฝูงให้ห่างไกลจากการพนัน สุรา และยาเสพติด รวมถึงสิ่งอบายมุขที่ผิดต่อหลักการศาสนาทุกประเภท ดังคำพูดของนายหมัดสัน จิตภาค อายุ 51 ปี และนายหาเหม บินหมัด อายุ 50 ปี ซึ่งพูดได้อย่างน่าสนใจว่า

“...บ้านเราชุมชนบ้านเหนือไม่มีการพนัน ปลอดการพนัน หนึ่งรอยเปอร์เซ็นต์ แต่ปัญหาเสพติดนี้มีบ้าง เราย่อมองเด็กๆ ที่ติดยาเสพติดแบบดูถูกหรือรังเกียจเพราะนั่นคือลูกหลานเรา แต่เราจะต้องช่วยเหลือเขาเอ็นดูเขา เพราะเขาคือคนป่วย ไม่สบาย เราจะต้องช่วยกันรักษาเขา ให้กำลังใจเขา บำบัดเขาให้หาย และก็พยายามสอนงานให้เขาได้ทำมาหากินเพื่อกลับมาใช้ชีวิตแบบปกติ แต่ถ้าไม่ช่วยเหลือเขา ลูกหลานเราอีกนั้นแหละที่จะต้องตกหลุมพรางกับดักของมัน(ยาเสพติด)อีกไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไร เพราะรุ่นเราไม่สนใจแก้ปัญหาอย่างจริงจัง แล้วจะไปโทษใครคนที่ไหนเขาได้ เราทุกคนในนี้แหละจะต้องช่วยเหลือกัน...”

(หาเหม บินหมัด และหมัดสัน จิตภาค: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

ซึ่งสองท่านนี้เป็นนักธุรกิจชุมชนมัสยิดบ้านเหนือที่มีชื่อเสียงมาก และหนึ่งในนั้นก็ยังเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือด้วย

ศาสนาอิสลามบัญญัติให้ผู้มีสิทธิรับซากาตแบ่งออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ คนยากไร้ (ฟากีร)², คนขัดสน (มัสกิน)³, เจ้าหน้าที่ชะกาต⁴, ผู้ถูกดลใจให้เข้ารับอิสลาม⁵, ผู้ไร้อิสรภาพ⁶, คน

² คนยากไร้ (ฟากีร) ได้แก่ คนที่ไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีค่าเลี้ยงชีพ หรือมีแต่ไม่เพียงพอในการเลี้ยงชีพ คนประเภทนี้สามารถรับซากาตได้ตลอดปี

มีหนี้สิน⁷, ใช้ในวิถีทางของอัลลอฮ์ ﷻ⁸, และคนเดินทาง⁹ (วรรณวดี พูลพอกสิน.มปป) แต่ละประเภทมีสาเหตุแห่งการได้รับซากาตและมีเป้าหมายในการใช้ซากาตเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน การจัดรูปแบบสวัสดิการจากกองทุนซากาตต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและอรรถประโยชน์ที่ผู้รับซากาตจะได้รับ เพื่อให้สวัสดิการจากกองทุนซากาตเกิดผลสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนด้อยโอกาสที่มีอยู่มากมายในทุกชุมชน กล่าวคือ กองทุนซากาตต้องวาง

³ คนขัดสน (มิสกิน) ได้แก่ คนที่มีค่าเลี้ยงชีพในแต่ละวันครึ่งหนึ่ง หรือมากกว่า แต่ไม่เพียงพอ คนประเภทนี้จะฐานะดีกว่าคนยากไร้ และสามารถรับซากาตได้ตลอดปีเช่นกัน

⁴ เจ้าหน้าที่ซากาต ได้แก่ เจ้าหน้าที่ พนักงาน ที่ทำหน้าที่ เก็บรวบรวมซากาต และแจกจ่ายซากาตแก่ผู้มีสิทธิรับซากาต บุคคลประเภทนี้รับซากาตได้ เพียงอัตราค่าจ้างของเขาเท่านั้น

⁵ ผู้ถูกคลุใจให้เข้ารับอิสลาม - บุคคลประเภทนี้มี 2 จำพวก

จำพวกแรก : ผู้ที่ยังไม่ใช่มุสลิม คนจำพวกนี้สามารถมอบซากาตแก่เขาได้ในกรณีที่เพื่อให้เขาเข้ารับอิสลาม หรือให้เพื่อยับยั้งป้องกันภัยในสังคมมุสลิมอันเกิดจากน้ำมือของเขา

จำพวกที่สอง : ผู้ที่เข้าอิสลามแล้ว คนจำพวกนี้สามารถมอบซากาตแก่เขาเพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวเขาให้ยืนหยัดในอิสลามได้อย่างมั่นคงหรือหวังในการเข้ารับอิสลามของคนใกล้ชิด และพวกพ้องของเขาเป็นต้น.

⁶ ผู้ไร้อิสรภาพ ได้แก่ ทาสที่นายอนุวัติให้เฝ้าตัวเองได้ ทาสประเภทนี้ สามารถมอบซากาตให้เขาได้ เพื่อให้เขาเป็นอิสรภาพ ซึ่งเขาสามารถรับซากาตได้เพียงจำนวนทรัพย์สินที่เขาได้เฝ้าตัวเองเท่านั้น และได้มีนักวิชาการบางกลุ่มให้ทัศนะว่า สามารถใช้ทรัพย์สินซากาตซื้อตัวทาสผู้นั้นเพื่อการปลดปล่อยได้เช่นกัน.

⁷ คนมีหนี้สิน มี 2 ลักษณะด้วยกันคือ

ลักษณะแรก : ผู้เป็นหนี้สินของตัวเอง : ได้แก่ ผู้ที่หยิบยืมทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อกิจการส่วนตัวของเขา และไม่มีเส้นทางที่จะใช้หนี้สินนั้นได้ คนลักษณะนี้ สามารถรับซากาตได้เพื่อใช้ชำระหนี้ดังกล่าวเท่านั้น

ลักษณะที่สอง : ผู้เป็นหนี้สินให้ผู้อื่นได้แก่ บุคคลที่กู้ยืมเพื่อขอจัดปัญหาในสังคม คนลักษณะนี้ สามารถรับซากาตได้ เพื่อใช้ชำระหนี้ดังกล่าวเท่านั้น ถึงแม้ว่าเขาจะมีฐานะร่ำรวยก็ตาม.

⁸ ในวิถีทางของอัลลอฮ์ ﷻ หมายถึง การรับในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นนักปราชญ์รุ่นหลังได้ขยายความว่าสามารถจ่ายซากาตแก่ผู้ดำเนินกิจกรรมต่างๆเพื่อเป้าประสงค์ในแนวทางของอิสลาม ซึ่งพวกเขาไม่ได้รับค่าเลี้ยงดูจากคลังของอิสลาม (บัญชีมูลา)

⁹ คนเดินทาง ได้แก่ ผู้ที่เดินทางออกจากถิ่นเดิมของเขา และขาดปัจจัยในการเดินทาง จนไม่สามารถกลับภูมิลำเนาเดิมได้ ดังนั้น คนประเภทนี้สามารถมอบซากาตแก่เขาได้เพียงจำนวนที่ใช้เป็นปัจจัยเดินทางกลับภูมิลำเนาเท่านั้น

แผนการดำเนินงานและติดตามพร้อมประเมินผลซากาตที่ได้จ่ายไปแล้ว เพื่อให้ซากาตเป็นจุดเริ่มต้นที่มั่นคงในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีต่อกลุ่มคนด้อยโอกาสและพัฒนาสังคมในภาพรวม

การพิจารณาคัดเลือกผู้มีสิทธิรับซากาต โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือมีแนวทางพิจารณาผู้มีสิทธิรับซากาตในเขตรับผิดชอบของตนเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุม ดังนี้

1) ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้าน เป็นสิ่งแรกที่คณะกรรมการกองทุนซากาตใช้ในการพิจารณาคัดเลือก โดยดูจากปริมาณปัจจัยการดำรงชีวิตประจำวันว่ามีความเพียงพอต่อความต้องการเมื่อเทียบกับเพื่อนบ้านคนอื่นในละแวกเดียวกันหรือไม่ ลักษณะของบ้านมีความแข็งแรงหรือมีอายุมากจนเกิดการชำรุดเสียหายเนื่องจากผ่านการอยู่อาศัยมานาน ความขาดแคลนอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน จำนวนและความทันสมัยของยานพาหนะที่ใช้เดินทางหรือประกอบอาชีพ รวมถึงกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ การถือครองที่ดินที่อยู่อาศัย

2) ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบต่อครอบครัว

หน้าที่ความรับผิดชอบและจำนวนสมาชิกที่ต้องดูแลภายในครอบครัวของชาวบ้านเป็นคุณสมบัติประการต่อมาที่กรรมการกองทุนซากาตใช้คัดเลือกผู้มีสิทธิรับซากาตเพื่อเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ ผู้รับซากาตที่เป็นหญิงหม้ายและมีลูกที่กำลังเรียนหนังสือหรือมีพ่อแม่แก่ชราที่ต้องดูแลจะได้รับการพิจารณาเสนอชื่อเป็นลำดับต้นๆ แม้บางครั้งสมาชิกในครอบครัวอาจจะมีพฤติกรรมที่ขัดต่อระเบียบบริหารกิจการมัสยิดบ้าง ทั้งนี้เพื่อสร้างความใกล้ชิดระหว่างครอบครัวผู้รับซากาตกับมัสยิดและเพื่อนบ้านในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครอบครัวผู้รับซากาตให้กลับมาเป็นคนดีที่สร้างประโยชน์ต่อตนเองและสังคม แทนที่จะปล่อยให้กระทำความผิดจนยากแก่การควบคุมและแก้ไข นอกจากนี้กลุ่มนักศึกษาที่มีความประพฤติที่ดีเป็นที่ยอมรับของชุมชนจะได้รับการพิจารณาเสนอชื่อเพื่อรับซากาตในฐานะของผู้ที่กำลังศึกษานักศึกษาเหล่านี้เมื่อจบการศึกษาจะเข้ามาช่วยเหลือกิจการงานของมัสยิดและชุมชนเสมือนเป็นหน้าที่ที่ต้องเสียสละเพื่อส่วนรวม หรืออาจกล่าวได้ว่าการให้ซากาตเป็นทุนการศึกษา คือ การลงทุนสร้างบุคลากรที่มีประสิทธิภาพมารับใช้ชุมชน อีกทั้งการมอบซากาตเป็นทุนการศึกษายังเป็นการควบคุมจำนวนผู้ด้อยโอกาสให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากสาเหตุของความด้อยทางการศึกษา

3) การอยู่ในกรอบหลักการและบทบัญญัติของศาสนา

ซากาตเป็นหนึ่งในบทบัญญัติที่สำคัญในศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ศรัทธาใช้แสดงความป็นมุสลิมที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งมีความหมายโดยนัยยะว่า ผู้รับซากาตต้องมาจากผู้ศรัทธาหรือมุสลิมที่ปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ ไม่ฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกรุอ่านและสุนนะฮ์ของรอซูล ﷺ จากหลักการข้อนี้การคัดเลือกชาวบ้านเพื่อเสนอชื่อเป็นผู้มีสิทธิรับซากาตต่อกองทุนซากาตของมัสยิดนั้น ต้องเป็นผู้ที่ไม่มีความประพฤติเกี่ยวพันกับกิจกรรมอันผิดต่อหลักการศาสนาอิสลาม เช่น เปิดบ่อนการพนัน ค้ายาเสพติด ติดสุรา ขาดละหมาดเป็นประจำ ไม่ถือศีลอด แต่งกายเปิดเผยส่วนอันพึงสงวนตามบัญญัติศาสนาอิสลาม เป็นต้น หากชาวบ้านที่เคยได้รับซากาตมีความประพฤติขัดต่อศาสนาอิสลามจะถูกตัดชื่อเสนอเป็นผู้มีสิทธิรับซากาตจนกว่าจะสำราญผิดตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในระเบียบบริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือ(สุกมปากัด)

4) การเข้าร่วมกิจกรรมของมัสยิดบ้านเหนือ

กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยมัสยิดบ้านเหนือเป็นมติที่ผ่านที่ประชุมของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อพัฒนาชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมหรืออาสาช่วยเหลือในด้านอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมายในแต่ละครั้ง การร่วมกิจกรรมของมัสยิดเป็นเงื่อนไขข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่กรรมการกองทุนซากาตใช้คัดเลือกชาวบ้านในชุมชนเพื่อเสนอชื่อเป็นผู้มีสิทธิรับซากาตต่อกองทุนซากาต เนื่องจากซากาตเป็นบทบัญญัติที่มีมาเพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคม เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นการไม่สนใจหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยไม่ติดภาระกิจที่จำเป็น จึงถือได้ว่าขาดคุณสมบัติของผู้ที่สามารถรับซากาตจากกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือได้

5) การเคารพกฎหมายบ้านเมืองและระเบียบบริหารกิจการมัสยิด

ซากาตถือเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมหรืออาจกล่าวในความหมายที่ใกล้เคียงกันได้ว่า ซากาตเป็นการป้องกันและแก้ปัญหาสังคมอันเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางด้านความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากร การกระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองที่สอดคล้องกับหลักการศาสนาอิสลามและฝ่าฝืนระเบียบการบริหารกิจการมัสยิดที่ตราขึ้นมาเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ถือเป็นการกระทำที่ขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้มีสิทธิที่จะรับซากาต เนื่องจากซากาตเป็นเครื่องมือทางสังคมที่มีลักษณะเดียวกับกฎระเบียบอื่นๆ ในแง่ของการป้องกันและแก้ปัญหาเมื่อมีการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เช่น การทำการประมงที่ผิดกฎหมายและต่อระเบียบบริหารกิจการมัสยิดบ้านเหนือ กลุ่มชาวบ้านที่

เคยได้รับซากาตไปกระทำผิดดังกล่าว จะถูกตัดเตือนจากคณะกรรมการมัสยิดที่ดูแลในเขตนั้นๆ หากกลุ่มผู้รับซากาตมีท่าทีไม่เลิกกระทำความผิดจะถูกตัดความช่วยเหลือจากกองทุนซากาต และห้ามชาวบ้านในชุมชนให้ความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจการงานที่จัดขึ้นโดยผู้กระทำผิด ที่ผ่านมากลุ่มชาวบ้านที่ได้รับซากาตจะไม่กระทำผิดแต่เป็นผู้คอยดูแลมิให้เกิดการกระทำผิดขึ้นภายในชุมชนหรือแหล่งผลประโยชน์สาธารณะของชาวบ้าน เช่น การขับเรือลาดตระเวนทะเลสาบเพื่อป้องกันอวนลาก อวนรุน การรักษาความสงบในชุมชนเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติด การช่วยกันตักเตือนเพื่อบ้านไม่ให้ทำผิดกฎระเบียบของชุมชน เป็นต้น

รูปแบบของซากาตเพื่อจัดเป็นสวัสดิการแก่กลุ่มคนผู้ด้อยโอกาส

รูปแบบของซากาตเพื่อจัดเป็นสวัสดิการแก่กลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสจากกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือ หลังจากคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกผู้มีสิทธิ์รับซากาต สามารถแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ตามความต้องการของผู้รับซากาตและความเห็นชอบจากคณะกรรมการกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือ ดังนี้

1. สวัสดิการเพื่อการประกอบอาชีพ

การจัดสรรซากาตเพื่อคนด้อยโอกาสในรูปแบบของเครื่องมือและอุปกรณ์เพื่อการประกอบอาชีพ รวมถึงสัตว์เลี้ยงที่กองทุนซากาตจัดซื้อให้เพื่อประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์นั้น คณะกรรมการกองทุนซากาตมีหลักในการตัดสินใจโดยพิจารณาจากความชำนาญในการประกอบอาชีพและความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพของผู้รับซากาตเป็นประเด็นหลัก และการสอบถามข้อมูลจากกรรมการกองทุนซากาตที่ดูแลรับผิดชอบในเขตที่ผู้รับซากาตอาศัยอยู่ รวมทั้งเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับตัวผู้รับซากาตมากที่สุด รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ผ่านการพิจารณารับซากาตมาแสดงความคิดเห็นกับคณะกรรมการกองทุนซากาตต่อรูปแบบหรืออุปกรณ์ที่ต้องการได้ ซึ่งที่ผ่านมากองทุนซากาตได้จัดซื้ออุปกรณ์การประกอบอาชีพ และส่งมอบต่อผู้รับซากาตไปแล้วหลายราย เช่น รถเข็น รถพ่วงสามล้อ อุปกรณ์จับปลา เรือหางยาวพร้อมเครื่องยนต์ และสัตว์เลี้ยงประเภทต่างๆ เป็นต้น

กลุ่มผู้รับซากาตส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนและอยู่ในวัยแรงงาน ไม่มีอาชีพหรือที่ทำกินเป็นหลักแหล่งแน่นอน หรือมีความต้องการที่จะปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ให้มีความมั่นคงทางด้านการรายได้ เพื่อให้มีความเพียงพอต่อภาระหน้าที่ค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบ การสร้างเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำหรับประกอบอาชีพจึงเป็นทางเลือกที่ผู้รับซากาตกลุ่มนี้เลือกและให้ข้อมูลกับคณะกรรมการกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือ ผู้รับซากาตจะได้รับความช่วยเหลือ

ประมาณ 50% ของราคาสุทธิจากเครื่องมือและอุปกรณ์ประกอบอาชีพดังกล่าว เนื่องจากซากาตต้องจัดสรรให้กับผู้รับหลายกลุ่ม และปริมาณซากาตที่จัดเก็บได้มีปริมาณน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนผู้มีสิทธิ์รับซากาตของชาวบ้านในชุมชน อีกทั้งเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพของผู้รับซากาตหลายชนิดมีราคาสูง เช่น เรือหางยาวพร้อมเครื่องยนต์ รถพ่วงสามล้อ และอุปกรณ์จับปลา เป็นต้น

รูปภาพ รถเข็นขายขนน เครื่องมือทำอาชีพของนาย
ชูชีพ บินล่าเต๊ะ และนายชูโกด บินล่าเต๊ะ ที่ได้รับบริจาคจากกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือ

การให้ความช่วยเหลือจากกองทุนซากาตโดยมอบเครื่องมือหรืออุปกรณ์การประกอบอาชีพแก่ผู้รับซากาตที่มีฐานะยากจน เกิดผลในด้านการปฏิบัติงานการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ดำเนินงานโดยมัสยิดบ้านเหนือ เช่น โครงการป้องกันปราบปรามการใช้วอร์น ยาเบื่อ และการซื้อตปลา ซึ่งเป็นลักษณะวิธีการจับปลาที่ทำลายระบบนิเวศอย่างรุนแรง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้รับความร่วมมือจากกลุ่มชาวบ้านที่เป็นผู้รับซากาต เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพประมงจากกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือเป็นอย่างดี ปัจจุบันชาวประมงที่เป็นสัปบุรุษสังกัดมัสยิดบ้านเหนือมีการทำประมงแบบยั่งยืนปราศจากอวนรุนและยาเบื่อ อีกทั้งการอนุรักษ์รักษาแหล่งน้ำได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมโดยเริ่มจากคลองอู่ตะเภาและคลองสาขาที่ไหลผ่านชุมชนจนกระทั่งชายฝั่งและป่าชายเลนรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

ถึงแม้ว่างานดังกล่าวนี้อาจเป็นงานที่ทำรายได้ดี แต่ก็ต้องใช้เวลาใช้ความพยายาม อดทนหาวิธีมากกว่าที่จะชำนาญการ จนนำมาสู่การเกิดความเบื่อหน่ายในงานที่ทำและลักลอบขาย อุปกรณ์ที่กองทุนซากาตมอบให้ และกลับไปอยู่แบบไร้อาชีพหรือมีฐานะยากจนเช่นเดิม และทำตัวเป็นภาระของชุมชนดั้งเดิม กองทุนซากาตจึงต้องทำการสอบสวนและวางมาตรการให้ผู้รับซากาตที่ทำผิดระเบียบข้อตกลงในสัญญารับซากาตหรือมีการกระทำลักษณะนี้ ให้มีการชดเชยเงินแทนสวัสดิการซากาตที่ทางกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือเคยมอบให้ เพื่อป้องกันและลดปัญหาจากผู้รับซากาตที่มีความคิดไม่เอื้อต่อการพัฒนา ซึ่งการกระทำของผู้รับซากาตดังกล่าว เป็นอุปสรรคที่ถ่วงความเจริญก้าวหน้าของซากาตที่เป็นหลักประกันสังคมในศาสนาอิสลาม

นอกจากการช่วยเหลือทางด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้รับซากาตแล้ว การส่งเสริมให้ประกอบอาชีพด้านปศุสัตว์เป็นอาชีพที่ผู้รับซากาตบางกลุ่มได้เสนอต่อกองทุนซากาต กองทุนซากาตได้จัดสรรซากาตเป็นโค มอบให้แก่ผู้รับซากาตนำไปเลี้ยงเป็นอาชีพ ผู้รับซากาตจะได้รับโคหนึ่งคู่เป็นโคตัวผู้และโคตัวเมียอย่างละหนึ่งตัว โดยที่กรรมการกองทุนซากาตจะติดตามและประเมินผลอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้คำแนะนำและความช่วยเหลือตามที่ผู้รับซากาตมีความต้องการ อีกทั้งการติดตามอย่างใกล้ชิดเป็นการป้องกันมิให้ผู้รับซากาตนำโคที่มอบให้ไปขาย ซึ่งผู้รับซากาตสามารถขายได้เมื่อปริมาณโคมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นกว่าตอนที่กองทุนซากาตมอบให้ แต่จะต้องไม่ขายไปทั้งหมดเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงโคสร้างรายได้แก่ตนเองและครอบครัวต่อไปได้

2. วัสดุก่อสร้าง

กลุ่มผู้รับซากาตที่มีบ้านเรือนเก่า ชำรุดทรุดโทรม หรือไม่มีเงินย้ายบ้านเพื่อสนองนโยบายของมัสยิดในการคืนพื้นที่สาธารณะที่เคยมีสิ่งปลูกสร้างล้ำเข้าไปในพื้นที่คลองสาขาของคลองอุตะเกาที่ตัดผ่านชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ กองทุนซากาตของมัสยิดจะจัดสรรสวัสดิการให้ในรูปแบบของวัสดุก่อสร้างเพื่อให้ซ่อมแซมหรือสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เช่น กระเบื้องมุงหลังคา ไม้ เหล็ก ปูน ซีเมนต์ อิฐบล็อก เป็นต้น รวมทั้งจัดหาช่างก่อสร้างซึ่งเป็นคนในชุมชนที่มีจิตอาสาเข้ามาช่วยเหลือโดยไม่คิดค่าแรงแต่อย่างใด นอกจากนี้ชาวบ้านที่อยู่ติดริมคลอง และได้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกแล้ว ทางมัสยิดบ้านเหนือจะซื้อดินเพื่อถมปรับพื้นที่หน้าบ้านให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจตามโครงการหน้าบ้านน้อมมองของมัสยิดบ้านเหนือ โดยกรรมการกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือจะคัดเลือกผู้รับซากาตจากกลุ่มชาวบ้านที่ฐานะยากจนและมีบ้านเรือนที่ชำรุด พร้อม

ทั้งเป็นผู้ที่มีภาระต้องเลี้ยงดูครอบครัวหรือเป็นผู้ที่ทางมัสยิดต้องการสร้างความใกล้ชิดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม การซ่อมแซมบ้านเรือนเริ่มภายหลังจากพิจารณาคัดเลือกผู้มีสิทธิ์รับชากาตได้รับการรับรองจากทางกองทุนชากาตมัสยิดบ้านเหนือ ทางกองทุนจะจัดสรรวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้ในงานด้านการก่อสร้าง เช่นกระเบื้องลอนมุงหลังคา ไม้ ตะปู ค้อน เลื่อย เป็นต้น การซ่อมแซมบ้านเรือนให้กับกลุ่มผู้รับชากาตที่ผ่านมอาศัยความร่วมมือจากช่างก่อสร้างและชาวบ้านในชุมชน

ลักษณะบ้านเรือนของผู้รับชากาตที่ได้รับการซ่อมแซมจากกองทุนชากาตมัสยิดบ้านเหนือไม่แตกต่างจากแบบตัวบ้านเดิมมากนัก บ้านได้รับการซ่อมแซมในส่วนที่ชำรุด ฝาผนังเป็นรูหรือหลังคารั่ว นับว่าเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและขวัญกำลังใจให้กับผู้อยู่อาศัยเป็นอย่างดี การให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของมัสยิดและชุมชนได้รับความสนใจจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก โดยชาวบ้านเป็นตัวประสานความสัมพันธ์ในชุมชน ส่วนบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมคลองสาขาและรูก้ำเข้าไปในเขตคลองอันเป็นพื้นที่สาธารณะ จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนชากาตในการย้ายหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างเป็นงบประมาณในการซื้อวัสดุก่อสร้าง โครงการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างมีองค์กรมัสยิดเป็นหน่วยหลักในการประสานงาน มีกลุ่มออมทรัพย์มัสยิดบ้านเหนือร่วมอำนวยความสะดวกด้านเงินทุนปราศจากดอกเบี้ย และมีกองทุนชากาตมัสยิดบ้านเหนือเป็นองค์กรด้านการจัดสวัสดิการคอยขับเคลื่อนชุมชนไปพร้อมๆ กับการพัฒนาในด้านอื่นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน

3. ทุนการศึกษาและเงินสวัสดิการรายเดือนสำหรับผู้สูงอายุ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาที่มีจุดเริ่มจากสถาบันทางศาสนา จะปลูกฝังให้คนมีความคิด สติปัญญา เกิดความสมดุลในการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและคุณธรรมจริยธรรม การจัดสรรชากาตในรูปของทุนการศึกษาเป็นแผนการระยะยาวที่กองทุนมุ่งหวังจะให้เกิดผลต่อชุมชนชากาตทุนการศึกษามอบให้กับเยาวชนที่มีความใฝ่ดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขและมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม แม้ทุนการศึกษาจากกองทุนชากาตเป็นเงินจำนวนไม่มาก เมื่อเทียบกับค่าหน่วยกิตที่นักเรียนนักศึกษาต้องจ่ายให้กับสถาบันการศึกษาในแต่ละปี แต่ทุนการศึกษาที่ได้รับมีผลต่อขวัญกำลังใจ สร้างความรู้สึกว่าสังคมไม่ได้ดูแคลนเมื่อยามลำบาก ความตั้งใจในการศึกษาให้

สำเร็จเพื่อออกมาทำงานเลี้ยงตนเองและครอบครัวพร้อมทั้งมีจิตอาสาช่วยเหลือกิจการงานของส่วนรวมในชุมชน

การยกระดับคุณภาพชีวิตโดยการสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนได้รับการพิจารณาจากกองทุนซากาตัมสยิดบ้านเหนือต่อจากผู้ที่มิฐานะยากจนกองทุนได้จัดสรรซากาตให้กับนักเรียนในฐานะที่เป็นผู้เสียสละในวิถีทางแห่งอัลลอฮ์ ^ﷻ หรือศึกษาหาความรู้ในแนวทางของศาสนาอิสลาม โดยมอบซากาตเป็นเงินสดช่วยเหลือด้านการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จนถึงระดับปริญญาตรี นักเรียนนักศึกษาที่เคยได้รับความช่วยเหลือเป็นทุนการศึกษาจากกองทุนจะต้องมีความพร้อมที่จะเสียสละร่างกายแรงใจต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่มีมัสยิดบ้านเหนือเป็นศูนย์กลาง มีความรู้สึกรักผูกพันห่วงแหนต่อสมบัติสาธารณะของมัสยิด อิหม่ามและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีความไว้วางใจต่อกลุ่มเยาวชนเหล่านี้และมอบหมายงานที่สำคัญให้ดำเนินการหรือเข้ามาช่วยเหลือกิจการภายในของมัสยิด เช่น การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกองทุนซากาตของมัสยิด การสอนศาสนาอิสลามกับผู้เข้ารับศาสนาอิสลามใหม่ การดูแลความสงบภายในชุมชนในเวลากลางคืน การจัดตั้งสภาเยาวชน เป็นต้น

การพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าจะคิดถึงแต่เพียงทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียวไม่ได้ นั้นหมายความว่าต้องให้ความสำคัญกับคนทุกช่วงวัย ไม่จำกัดเฉพาะเพียงในวัยแรงงานเท่านั้น เพราะทุกคนที่อยู่ในสังคมและเป็นคนดีมีศีลธรรมล้วนแล้วแต่เป็นกำลังสำคัญที่ช่วยสร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมทั้งสิ้น ดังนั้นทางกองทุนจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนที่ช่วยอบรมสั่งสอนขัดเกลาเยาวชนของชุมชนให้เป็นคนดีเรื่อยมา ทางกองทุนจึงได้จัดสวัสดิการรายเดือนผู้สูงอายุให้กับผู้อาวุโสของชุมชนให้เป็นค่าครองชีพเดือนละ 200 บาท และเงินซากาตในส่วนนี้ได้ถูกยกเลิกไปเพราะมีเงินสวัสดิการรายเดือนของรัฐบาลมาให้การสนับสนุนเดือนละ 500 บาท เมื่อปี พ.ศ. 2552 และทางกองทุนซากาตัมสยิดนำเงินส่วนนี้ไปช่วยเหลือผู้รับซากาตในกลุ่มอื่นๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนต่อไป

4. ค่ำรักษาพยาบาล

ชาวบ้านในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือส่วนมากประกอบอาชีพนอกระบบเงินเดือน รายได้ต้องพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ไม่มีการหักเงินเดือนเข้าประกันสังคมเหมือนผู้ที่ทำงานในระบบเงินเดือน ยามเจ็บไข้ไม่สบายต้องนำเงินที่เก็บสะสมไว้หรือ

หยิบยืมเงินจากเพื่อนบ้านมาใช้จ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาล กองทุนชากาตมัสยิดบ้านเหนือได้จัดสรรเงินบางส่วนเพื่อบรรเทาความทุกข์ยากของชาวบ้านที่มีฐานะยากจน เงินค่ารักษาพยาบาลเป็นสวัสดิการที่ชาวบ้านจะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนชากาตเมื่อเกิดการเจ็บป่วย กรณีที่เจ็บป่วยฉุกเฉินและได้ออกค่ารักษาพยาบาลไปก่อนแล้ว โดยสามารถยื่นคำร้องเพื่อขอรับเงินช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลในภายหลัง

5. ข้าวสาร(ชากาตฟิตเราะฮ์)

ชากาตฟิตเราะฮ์เป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้มุสลิมทุกคนปฏิบัติเพื่อเป็นทานแก่คนยากจนในชุมชนของตนเอง สิ่งที่น่ามาจ่ายชากาตฟิตเราะฮ์ได้นั้นต้องเป็นอาหารหลักที่นิยมรับประทานในท้องถิ่นนั้น สำหรับประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นิยมรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก กองทุนชากาตมัสยิดบ้านเหนือได้กำหนดให้ข้าวสารคุณภาพระดับกลางเป็นอาหารในการจ่ายชากาตฟิตเราะฮ์ มัสยิดบ้านเหนือได้ส่งข้าวสารชากาตที่บรรจุถุงเรียบร้อยแล้วจากสหกรณ์ออมทรัพย์อิสลามอัสศิดดีกมาจำหน่ายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านในชุมชน หลังการจ่ายชากาตฟิตเราะฮ์เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการกองทุนชากาตจะนับปริมาณชากาตฟิตเราะฮ์ที่จัดเก็บได้เพื่อบันทึกและคำนวณให้พอดีกับจำนวนผู้ที่มีสิทธิรับชากาตในชุมชน และจะแจกจ่ายให้เสร็จสิ้นก่อนละหมาดอีดิลฟิตรีของทุกปี

การติดตามประเมินผลผู้รับชากาตแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ตามเวลาการรับชากาต คือ ก่อนการรับชากาต และหลังจากได้รับชากาต การติดตามผู้รับชากาตก่อนการให้ชากาตเพื่อประเมินทางเลือกในกรณีที่มีผู้รับชากาตหลายคน คณะกรรมการพิจารณาต้องติดตามพฤติกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ส่วนการติดตามประเมินผลภายหลังจากการให้ชากาตแล้ว คือช่วงเวลาที่ผู้รับชากาตได้ใช้ประโยชน์จากชากาตที่ได้รับจากกองทุนชากาตมัสยิดบ้านเหนือเพื่อให้คำแนะนำในกรณีที่ผู้รับชากาตมีปัญหาที่อาจเกิดจากการประกอบอาชีพหรือขาดความสะดวกในด้านอื่น รวมทั้งปัญหาชีวิตที่ต้องประสบหรือไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเองตามลำพัง เพื่อป้องกันมิให้ผู้รับชากาตหาทางออกของปัญหาโดยการขายชากาต(เครื่องมือทำมาหากิน) ที่ได้รับจากกองทุนชากาต หรือกระทำความผิดอย่างอื่นที่มีความร้ายแรงต่อตนเองและสังคมจนนำไปสู่การกระทำความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง

การติดตามประเมินผลของคณะกรรมการกองทุนชากาตยังมีส่วนในการดักเตือนผู้รับชากาตในกรณีที่มีความเสี่ยงต่อการกระทำความผิดหรือกำลังกระทำความผิดต่อระเบียบบริหาร

กิจการมัสยิดและกฎหมายบ้านเมือง เป็นการยับยั้งปัญหาให้ลุกลามใหญ่โตจนยากต่อการหาทางแก้ไข เช่น การตักเตือนผู้รับซากาตที่จับปลาด้วยอวนรุน การตักเตือนผู้รับซากาตที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเมื่อคนในครอบครัวยุ่งเกี่ยวกับการพนัน สุรา และยาเสพติด การตักเตือนผู้รับซากาตเมื่อขาดละหมาดมาอะฮ์ดที่มีสยิดเป็นประจำ นอกจากนี้การติดตามประเมินผลผู้รับซากาตในรอบปี กองทุนซากาตได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้รับซากาต เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังเป็นปัญหาและส่งเสริมในส่วนที่สามารถช่วยเหลือชุมชนได้ ข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อกองทุนซากาตและชาวบ้านในการจัดสวัสดิการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับซากาตมากขึ้นกว่าเดิม และอดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านคูเต่าได้กล่าวในเรื่องกองทุนซากาตต่อการช่วยเหลือผู้ที่ต้องการเลิกจากยาเสพติดไว้อย่างน่าสนใจมาก “...สำหรับผู้ที่ไม่เลิกจากยาเสพติดแล้วนั้น เรามีหน่วยงานที่เรียกว่ากองทุนซากาตของมัสยิดจะมาช่วยเหลือในด้านของการทำมาเลี้ยงชีพ ซื่ออุปกรณ์ทำมาหากินให้ สอนวิธีการทำงานให้ โดยมากแล้วคนบ้านเราก็ออกเรือหาปลากันเป็นทุกคนอยู่แล้ว มันอยู่ในสายเลือดแล้ว...”

(อุหมาด หมดบิลเฮด: ที่ปรึกษากิจการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคูเต่า, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

4.2.4. มีอิหม่ามผู้นำที่มีความพร้อมทางด้านวิชาการศาสนาและสามัญ

อิหม่ามภู่อบรอนีย์ (ดร.วิสุทธิ์ บิลลาเต๊ะ) เกิดเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2508 พ่อแม่มีอาชีพทำสวนและขายของชำในชุมชนบ้านเหนือ ตอนวัยเยาว์ได้ร่ำเรียนอัลกุรอานกับน้า และอาที่บ้าน ตั้งแต่เด็ก เข้าเรียนประถมที่โรงเรียนบ้านใต้ หมู่ที่ 7 ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา หลังจากนั้นก็เข้าเรียนต่อศาสนาที่โรงเรียนวิทยาศิล ตำบลสะก้า อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี พร้อมกันนั้นก็เรียนศึกษาผู้ใหญ่ไปจนจบมัธยมปีที่ 3 พอได้ชั้นมตะวัสสิด(ศาสนาชั้น7) ที่วิทยาศิลก็มาเรียนต่อระดับชานาวีรีย(ศาสนาชั้น10) ที่โรงเรียนดาร์ุลมาอาเรฟ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เมื่อจบชานาวีรียแล้วก็เดินทางไปเรียนต่อด้านภาษาอาหรับกับคณาจารย์ในโรงเรียนศาสนูปถัมภ์ คลองเค็ด เขตพระโขนง กรุงเทพฯ ซึ่งมีอาจารย์มุสตาฟา อยู่เป็นสุขเป็นผู้จัดการโรงเรียน เรียนอยู่ที่โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ประมาณ 4 เดือน จึงได้ตัดสินใจไปเรียนต่อที่ประเทศอียิปต์

ท่านได้เลือกเรียนในคณะอักษรศาสตร์ (ภาษาอาหรับ) มหาวิทยาลัยอัล-อัซฮัร ประเทศอียิปต์ ขณะเรียนอยู่ชั้นปีที่ 3 ก็ได้เข้าทำงานที่สถานีวิทยุโคโร ทำหน้าที่เป็นผู้ภาคภาษาไทย ถ่ายทอดสดกระจายเสียงทั่วประเทศอียิปต์ และต่างประเทศ ท่านจบปริญญาตรีในปี พ.ศ.2535

และเดินทางกลับประเทศไทยบ้านเกิดในปี พ.ศ.2536 ทำหน้าที่สอน เป็นครูในโรงเรียนสอนศาสนาหลายแห่ง ก่อนเดินทางไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ รัฐSELANGOR ประเทศมาเลเซีย จนจบปริญญาโทด้านมนุษยศาสตร์ในปี พ.ศ.2540 กลับมาเป็นอาจารย์พิเศษให้กับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี และมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา จนกระทั่งปี 2545 ก็ได้รับเลือกให้เป็นอิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ และได้ยุติบทาบทออาจารย์มหาวิทยาลัยลงในปี พ.ศ.2546 ซึ่งในระหว่างช่วงที่สอนอยู่นั้น ท่านได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก สาขาวิชา วัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ และได้สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกในปี พ.ศ. 2553 ท่านเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของชุมชนบ้านเหนือที่เยาวชนต้องนำมาเป็นแบบอย่างให้กับตนเองและครอบครัวในด้านความตั้งใจ พยายาม อุตสาหะวิริยะ ทางด้านการมั่นเพียรศึกษาหาวิชาความรู้ทั้งด้านศาสนาและสามัญเพื่อมาใช้กับตนเอง และนำมาพัฒนาชุมชนบ้านเกิดให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน ทุกมิติ

แม้จะมีโอกาสเป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่ง แต่อิหม่ามฏ็อบรอนียะได้ทิ้งโอกาสนั้นเสียด้วยความคิดที่ว่า

“...การทำงานประจำแบบนั้น จะเป็นการเบียดบังเวลาในการทำงานอย่างเต็มกำลังเพื่อพัฒนาชุมชน...”

(วิสุทธิ์ บิลลาเต๊ะ: อิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 21 พฤษภาคม 2558: สัมภาษณ์)

นั่นเพราะในความคิดของท่านงานพัฒนาชุมชนที่แท้จริง ไม่อาจใช้เวลาบางส่วนที่เหลือจากการสอนในมหาวิทยาลัยไปทำ เนื่องจากการพัฒนาที่แท้จริง ต้องเป็นการพัฒนาในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านความคิด จิตใจ และค่านิยมต่างๆ ซึ่งจะต้องอาศัยชีวิตทั้งชีวิตของนักพัฒนาเข้าไปต่อสู้อยู่ในสนาม ที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังของการพัฒนาแนววัตถุนิยม อีกทั้งยังต้องปะทะกับแนวคิดแบบจารีตนิยมและกลุ่มคนที่พยายามกักกันศาสนาไว้เฉพาะพิธีกรรมศาสนา การทำงานพัฒนาแบบพาร์ทไทม์หรือการให้เวลาเพียงบางส่วนแก่ชุมชนอาจประสบความสำเร็จในบางด้าน แต่มักเป็นความสำเร็จที่ไม่สามารถบูรณาการเข้ามาเป็นวิถีแห่งอิสลามแบบองค์รวมได้ การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ต้องอาศัยเวลาทั้งหมดของนักพัฒนาในการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน ซึ่งไม่มีอะไรที่จะทำได้โดยง่าย เพราะในเมื่อชุมชนยังติดกับวิถีความคิดเดิมๆ ที่ไม่สามารถบูรณาการทุกภาคส่วนให้มาร่วมกันพัฒนาชุมชนได้ ก็ย่อมต้องการผู้นำที่มีความเสียสละทุ่มเทเวลาและเข้าใจในนิยามของการพัฒนาแบบอิสลาม ที่ต้องการบูรณาการทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน อิหม่ามจึงต้องต่อสู้กับความคิดเหล่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักเป็นความคิดที่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์ กิเลสตัณหา และผลประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้นซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของนายฮาเหมะ บินหมัด นายหมัดสัน จิตภาคและดาบตำรวจ กิตติศักดิ์ บิลยะลา ที่ว่า

“...การสอนของอิหม่าม(ดร.วิสุทธิ)ช่วยได้เยอะมากเลย เป็นการป้องกันในเบื้องต้นให้กับเด็กที่ยังไม่ได้เข้าไปอยู่ในวงการ เป็นการสอนและการอบรมให้กับเด็กพิเศษ(ติดยาเสพติด)ที่ติดแล้วไปพร้อมๆกันด้วย...”

(หาเหม บินหมัด และหมัดสัน จิตภาค: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

“...ในด้านโครงสร้างการบริหารของมัสยิดต่อคนในชุมชนหมู่ 7 นั้น อิหม่ามฎ็อบรอญี แกวงไว้ดี ไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนที่ก่อสร้างขึ้นมา โฮมสเตย์ที่เพิ่งจะก่อตัวขึ้น เป็นผู้ที่สามารถกำหนดทิศทางความเป็นไปของชุมชนได้ ซึ่งหน่วยงานทั้งหมดที่มีอยู่นี้สามารถสร้างรายได้ทั้งหมดเลย และก็เรื่องการพนัน ยาเสพติดอะไรที่เขาทำกันจริงจังเมื่อก่อนนั้น ไม่ต้องถึงมือตำรวจเลย ตำรวจแถบจะไม่ได้จับใครเลยเมื่อก่อน เขามีชุมชนบำบัด ลูกใครหลานใครเอาออกมาหมด พาไปบำบัด ชุมชนเขาทำกันเองทุกอย่าง...”

“...การสนับสนุนของภาครัฐก็มากพอสมควร ไปตั้ง คอบต. ไปตั้ง กอมน. มาทำกิจกรรมตรงนี้ได้ เพราะความเก่งของอิหม่าม และก็ความสะอาด ความพร้อมของเขา มีห้องประชุมไร กิจกรรมไรที่เขาสามารถนำเสนอได้ เขามีตลอด แต่ว่าจะเป็นโซนจากสามจังหวัดนั้นแหละ...”

(ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา: ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558:

สัมภาษณ์)

รูปภาพ การพูดคุยและสัมภาษณ์

ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา

และนายเหม หาสเล็ม

ที่ ส.ภ.คูเต่า

นักพัฒนาจึงต้องอาศัยกำลังใจอันกล้าแข็ง ใช้ความอดทน และความเสียสละอย่างยิ่งยวด ซึ่งอาจเป็นเรื่องยากที่ใครคนหนึ่งจะมีสิ่งเหล่านี้หากไร้ซึ่งความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ พระผู้เป็นเจ้าของ และศรัทธาต่อชีวิตที่ดีกว่าในปรภพ อันเป็นความศรัทธาที่ผลักดันคนเราให้ลงมือประกอบคุณงามความดีในภพนี้อย่างเต็มที่เต็มกำลัง เพราะความดีคือสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงพอพระทัย และความพอพระทัยแห่งอัลลอฮ์ ﷻ คือกุญแจไขสู่ความสำเร็จในภพหน้า ซึ่งนายอลี หัสเหล็ม ได้พูดไว้อย่างน่าสนใจว่า “...โตะอิหม่ามแกทำงานจริงจังมาก ไม่เหน็ดไม่เหนื่อย เราดีใจมากที่ตอนนี้เห็นคนในชุมชนอยู่ดีมีสุข มาร่วมกันละหมาดญะมาอะฮ์ที่มีสยิด ไม่ค่อยมีเรื่องบาดหมางกัน นี่ก็เพราะความตั้งใจที่แกพยายามสอนศาสนาเราทุกวี่ทุกวัน...”

(อลี หัสเหล็ม: สัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันนอกจากจะเป็นอิหม่ามประจำมัสยิดบ้านเหนือ ท่านยังดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายวิชาการและต่างประเทศของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา และเป็นหัวหน้าศูนย์ประสานงาน สำนักจุฬาราชมนตรีประจำภาคใต้ แต่ตำแหน่งทั้งสองที่ท่านได้รับมานั้นภายหลังจากระบบการบริหารจัดการของมัสยิดบ้านเหนือเริ่มเป็นรูปเป็นร่างสมบูรณ์แล้ว สามารถมีตัวแทนของท่านในเวลาที่ท่านอิหม่ามต้องไปประชุมหรือทำภารกิจนอกชุมชนได้อย่างสมบูรณ์แบบ ไม่ขาดตกบกพร่องแต่ประการใด ท่านอิหม่ามไม่ได้ให้ชุมชนยึดติดกับตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ให้ม่ีใจรักและเคารพต่อกฎระเบียบของมัสยิดที่ร่วมกันสร้างขึ้นมาจากต่างหาก และกฎระเบียบดังกล่าวก็ใช้หลักการศาสนาอัลกรุอ่านและหะดิษมาเป็นต้นแบบนำทางของกฎระเบียบดังกล่าวของชุมชน

4.2.5. ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนมีความฉลาด เสียสละ และเป็นต้นแบบที่ดีของชุมชน

ชุมชนแห่งนี้ไม่มีโบราณสถานใดหลงเหลือไว้ให้พอที่จะบ่งชี้ถึงอายุความเก่าแก่ของชุมชนได้อย่างชัดเจนนัก มีก็แต่เพียงโบราณวัตถุบางอย่างเช่น ถ้วยโลหะโบราณ ซึ่งถูกเก็บไว้ในบ้านของคนในชุมชนเฉพาะบางหลังเท่านั้น ซึ่งหากนับอายุโบราณวัตถุเหล่านั้นก็น่าจะกะประมาณที่ 100 ปี กว่า หรือมากกว่านั้นทั้งสิ้น ส่วนโบราณสถาน สำหรับคนอายุ 40 ปีขึ้นไปยังทันได้เห็นอาคารมัสยิดหลังเก่าของชุมชนนี้ ซึ่งได้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2505 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดมุงด้วยกระเบื้องดินเผาใช้เป็นสถานที่ละหมาดและทำกิจกรรมต่างๆของมัสยิด จนปี พ.ศ.2526 ก็ไม่สามารถรองรับจำนวนสัปบุรุษที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นได้อีก แขนงนำชุมชนซึ่งมี ฮัจยีแอ ศรีอาหมัด เป็นอิหม่ามประจำมัสยิดบ้านเหนือในขณะนั้นจึงได้หารือกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและสัปบุรุษในชุมชนบ้านเหนือ ร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อให้สัปบุรุษที่จะมาละหมาดเพียงพอกับขนาดของมัสยิด จนในที่สุดมีมติร่วมกันให้สร้างมัสยิดหลังใหม่ขึ้น โดยนายอุหมาด หมัดบิลเฮด กำนัน

ตำบลคูเต่าในขณะนั้น เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ซึ่งเริ่มในปี พ.ศ.2541 ใช้งบประมาณการก่อสร้างที่ระดมทุนมาจากชาวชุมชนเป็นหลัก และมีการจัดเลี้ยงน้ำชาขึ้น ณ มัสยิดบ้านเหนือเป็นประจำวันศุกร์เพื่อให้พี่น้องชาวชุมชนได้มาดื่มน้ำชาและร่วมบริจาคเงินเพื่อก่อสร้างมัสยิดส่งผลให้มัสยิดหลังใหม่มีขนาด 27 x 42 เมตร สูง 115 เมตร มีความใหญ่โต โดดเด่น เป็นสง่าเห็นได้แต่ไกล และจำนวนผู้ละหมาดญะมาอะฮ์ในมัสยิดก็เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคูเต่าได้รับข้อมูลที่น่าสนใจมาก ท่านได้กล่าวว่า

“...ตอนที่สร้างที่ออกแบบมัสยิดหลังใหม่นั้น เราได้ประมาณแลความพร้อมของชุมชนแลก่อนว่า จะสามารถทำได้ไหม ได้พูดคุยกันก่อนแล้ว ตอนนั้นเริ่มสร้างตั้งแต่ปี 2540 และก็เรามาองยาวไกลไปมากกว่า 20หัวปีนั้นคือวิสัยทัศน์ของเรา และเราไม่ต้องการให้ลูกหลานเราไปไหน มีแต่คนจะเข้ามาอยู่ที่บ้านเรา สมัยแต่ก่อนโต๊ะ(นายอุหมาด)ก็เดินทางไปจบ(ทั่วหมดแล้ว)เหมือนกัน นครก็เคยไปแล้ว จากประสบการณ์ตรงนั้นบอกเราว่าเราจำเป็นต้องสร้างมัสยิดของเราให้ใหญ่โต...”

“...ความต้องการที่ผมคิดสร้างออกแบบให้มัสยิดใหญ่โตนั้น ก็เพื่อต้องการให้คนในชุมชนบ้านเราได้ทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน มาร่วมให้เยอะๆ และอยากให้มีคนเป็นศูนย์กลางของชุมชน ดึงคนเข้ามาร่วม และก็เป็นหน้าตาของชุมชนด้วย เพื่อให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีโดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางและการบริหารชุมชนที่ถูกต้องนั้น ก็คือต้องอยู่ภายใต้การดูแลของมัสยิดถึงแม้จะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ลักที่ก็ตามก็ต้องขึ้นกับมัสยิดให้หมด ให้มัสยิดเป็นตัวกำหนด เป็นตัวบริหาร...”

“...ส่วนการสอนศาสนานี้มีมาตั้งแต่ผมยังเด็กก็มีอยู่แล้ว ก็จะสืบทอดกันมาเรื่อยๆ ส่วนมากก็จะเป็นอิหม่ามแต่ละรุ่นมาสอนที่มัสยิด แต่เมื่อมีการทะเลาะกันก็จะมีคณะกรรมการมัสยิดเข้าไปไกลเกลี่ย แต่บางคนก็มีไปหากำนัน ผู้ใหญ่บ้านโดยตรงก็มี แต่กำนันผู้ใหญ่บ้านก็มักจะให้ไปหาอิหม่ามมัสยิดให้ตัดสินก่อน ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านที่นี้มา 14ปี และก็เป็นกำนัน 14ปี รวมแล้ว 28ปี ก็นานพอสมควร ส่วนมากที่ทะเลาะกันก็เรื่องที่ดินกินเขตกัน และก็มีรดก มียอมรับมั่ง ไม่ยอมรับมั่ง แต่โดยมากก็ยอมรับ...”

(อุหมาด หมดบิลเฮด: ที่ปรึกษากรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคูเต่า, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ การพูดคุยและสัมภาษณ์กับอดีตกำนันผู้ใหญ่บ้าน นายอุหมาด หมดบิลเฮด

จะเห็นได้ว่าทุกการทำงานของชุมชนต้องการที่จะนำมาสยิดมาเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมและแก้ปัญหาในด้านต่างๆของชุมชน ทั้งนี้เป็นวัตถุประสงค์หลักคือให้สมาชิกในชุมชนมีความร่วมรัก สมัครสมาน สามัคคีกัน โดยกำหนดผู้ใหญ่บ้านในชุมชนยอมลดบทบาทของตัวเองลงเพื่อให้มีสยิดมามีอำนาจสูงสุดในการควบคุมดูแลชุมชน เพื่อที่จะร่วมสร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคม ชุมชนของตนเอง นี่ถือเป็นอัตลักษณ์ที่ยิ่งใหญ่มากสำหรับชุมชนมัสยิดบ้านเหนือแห่งนี้

และผู้ใหญ่หฺรฺนและนายหมัดหนอด บินหมัด ได้กล่าวถึงเรื่องการสั่งสอนและการเป็นต้นแบบที่ดีของผู้เฒ่าผู้แก่ได้อย่างน่าสนใจว่า

“...เหตุผลที่ว่าที่นี้นั้นหมดยุคการพนัน เพราะว่ามันขาดช่วงการสืบทอดธุรกิจ เพราะว่าลูกๆหลานๆ ไม่เห็นด้วย ไปทำงานกันมั่ง ไปเรียนกันมั่ง และก็เห็นว่าทำการพนัน ขายเบอร์ ขายห่วย ไม่รวย ไม่เจริญแน่ และก็มีเรื่องเล่าของกำนันอุหมาดว่า เมื่อก่อนนั้นมีคนจะจัดมวยในชุมชนบ้านเหนือ แต่การจัดมวยนั้นต้องขออนุญาตกำนันผู้ดูแลพื้นที่ก่อนใช้ไหม กำนันก็บอกว่า มึงจะจัดนั้นกูไม่ว่า แต่กูขอบอกอะไรสักอย่างว่า งานนี้นั้นมีคนทำมาจิงหฺู(ทำกันมาก)แล้ว ไม่ประสบความสำเร็จ ทำขนาดที่ว่าใช้เชือกฟางซึ่งเอาเนี้ ถึงก็ไม่มีคนลอดเลย เสียเบี้ย(จ่ายเงิน)กันทุกคน ถึงขนาดนั้นก็ยังขาดทุนอยู่เลย 5,000 ถึง 3,000 บ. ถึงสมัยนี้มันลักเข้าไปนั้นครึ่งหนึ่งแล้ว จ่ายครึ่งหนึ่ง แล้วมันจิงได้กำไรพันพริอนี้ และก็แกยังพูดต่อไปว่า ไอ้โม้เล่นไฟเล่นปอ โม้สูเอาเบี้ยมาเล่นกันคนละ 5,000 สิบนคนก็ 25,000 สูเล่นกัน 5วัน เบี้ย 25,000 หายไปไหนหมดไม่เหลือสักบาทหนึ่ง ไปให้ค่าเจ้าบ้านมั่ง ให้ค่านาย(ตำรวจ)มั่ง ให้ค่าฉลามคนเฝ้าทางมั่ง สูหลบ(กลับ)มาจนเหมือนเดิมทั้งสิบนอันแหละ ไม่เหลือสักบาทหนึ่ง แต่ถ้าหากว่าเอาเบี้ย 25,000 นี้ ไปฝากๆไว้ที่ไหนก็ได้มันจะกองเงยขึ้น เอามาฝากออมทรัพย์มัสยิดกาได้ แก(กำนันอุหมาด)พยายามແหลง(พูด)กับลูกหลานให้มองเห็นภาพ และไม่ให้ความสำคัญกับการพนัน ให้หันมาทำมาหากินดีกว่า...”

(หฺรฺน จันทรวดี: ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7, วันที่ 5 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

“...กำนันอุหมาด แกจบแค่ ป.4 ธรรมดา แต่สามารถเขียนแบบมัสยิดนั้นได้ ไม่ธรรมดา แกเขียนเอง ทำเอง ตอนนีแอกอายุ 70หว่าปีแล้ว แกว่าคั้นจ้างมันก็ราคาหลายบาทอยู่ 4-5แสนอะ ลูกน้องแกก็หามาเอง นักวิชาการมาเห็นถึงกับอึ้งว่าทำได้ไง เช่นกัน ทางหนฺน(เส้นทางถนนในชุมชน)แกก็เป็นคนวาง และก็การสร้างมัสยิดนี้แกตั้งไว้เลยว่าอยู่ได้มากกว่า 50 ปี...”

(หมัดหนอด บินหมัด: หัวหน้าเขตที่ 9 , วันที่ 5 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

4.2.6. มีการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือให้ห่างไกลจากการพนัน สุรา และยาเสพติด

ความตั้งใจในการสร้างมัสยิดบ้านเหนือนั้นก็เพื่อการสร้างความรัก สมัครสมาน สามัคคีกันระหว่างคนในชุมชน ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องสร้างกิจกรรมให้มีที่มัสยิดอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้คน

ในชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ใหญ่ๆ ได้แก่

1. กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ เช่น กิจกรรมการละหมาดวันศุกร์ กิจกรรมการละหมาดวันฮารีรายอทั้ง 2 อีด (อีดิลอัฎฮาและอีดิลฟิตรี) ซึ่งทั้งสองวันนี้ต้องการให้มุสลิมได้มีความสุขรื่นเริง แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่ศาสนานูมัต มีการเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ รวมถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อระลึกถึงคุณความดีและบุญคุณ ซึ่งท่านเหล่านั้นได้ส่งมอบทรัพย์สิน มรดก และความรู้ สืบทอดมาให้กับรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป ซึ่งนายหาเหม บินหมัด ได้พูดถึงวันอีดิลอัฎฮาได้อย่าง น่าสนใจว่า “...กิจกรรมวันรายอปีนี้มี ร่วมละหมาดพร้อมกัน และกั้แหละวัว(เซียดวัว) ต้มตุ๊ก(ต้ม กระตุกวัว)กันที่มัสยิด ปีนี้เราแหละกัน 8 ตัว ทำกิจกรรมกันหลายอย่าง บ้านเรานี้จริงจังกันทุก ด้าน อิหม่ามก็จริงจัง เราทำทุกกิจกรรมก่อน แล้วค่อยคิดถึงเรื่องเบียร์(คิดวิธีหาเงิน) ใจมาก่อน ส่วนเบียร์นั้นค่อยมาทีหลัง...”

(หาเหม บินหมัด: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจในชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ ละหมาดวันฮารีรายอ
อีดิลอัฎฮา ฮ.ศ. 1436 พ.ศ. 2558

เสริมด้วยคำพูดที่แสดงถึงความภูมิใจที่ได้สร้างมัสยิดมาเพื่อได้ทำประโยชน์ ทำกิจกรรมต่างๆให้กับสังคมของอดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านคุณเต๋าว่า “...มาถึงตอนนี้ก็กับการที่ผมได้พยายามออกแบบและก็สร้างขึ้นมาจนรู้สึกถึงความภูมิใจ และภาคภูมิใจที่สามารถทำให้คนในชุมชนได้มาร่วมกันทำละหมาดที่มัสยิดพร้อมกัน ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน ต่อไปลูกหลานเราจะได้รับรู้และช่วยกันดูแลต่อไป ของที่โต๊ะงมันได้ช่วยกันสร้างขึ้นมา...”

(อุหมาด หมดบิลเฮด: ที่ปรึกษากรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคุเต๋, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

2. กิจกรรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อหารายได้ และเงินสนับสนุนเพื่อกิจการของมัสยิด ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมน้ำชาวันศุกร์ ซึ่งมีการจัดกินเลี้ยงน้ำชาทุกวันศุกร์เพื่อหาเงินสมทบทุนเข้ามัสยิด และเพื่อจัดเป็นวงสนทนาเรื่องราวต่างๆในชุมชน พูดคุยสนุกสนาน และเพื่อการวางแผนในโครงการต่างๆของชุมชน กิจกรรมน้ำชาสามัคคี มีขึ้นทุก 3 เดือน เพื่อระดมทุนไว้ใช้ในกิจการของมัสยิดเช่นเดียวกัน และทุกครัวเรือนในชุมชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมน้ำชาสามัคคี เพราะจะมีการจดบันทึกรายชื่อผู้เข้าร่วม และจำนวนเงินที่มอบให้กับมัสยิดด้วย กิจกรรมนี้มีขึ้นเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อมัสยิด ที่เป็นถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง จะได้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและห่วงแหนเหมือนกับสมบัติของตน “...เราเห็นคนแก่ๆมาร่วมนั่งกินชาทุกวันศุกร์ เราก็มีความสุขด้วย ผมจะมาช่วยยกหมม(ขนม) และก็ชาให้กับคนแก่ๆที่มากินชาอยู่ตลอด ถ้าหากว่าอาทิตย์ไหนว่าง ไม่ทำไรอะนะ เราเห็นเขามานั่งคุยกัน มานั่งปรึกษาหารือกัน เราเองก็ได้ความรู้ด้วย ในบางสิ่งบางอย่างที่เราไม่เคยได้รู้ เป็นวงน้ำชาที่ดีมากๆเลย และก็น่าสนับสนุนให้มีต่อไปเรื่อยๆ ชั่วลูกชั่วหลานเลยแหละ...”

(ธนวัฒน์ หมดบินแหละ: สภายาวชน รักษาการรองประธาน, วันที่ 10 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ กิจกรรมน้ำชาวันศุกร์

3. กิจกรรมการเรียนการสอนและสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน โดยมากจะเน้นกิจกรรมการสอนศาสนา ซึ่งมีแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ โรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ ซึ่งอาคารเรียนอยู่ด้านข้างของบริเวณมัสยิด และห้องเรียนการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งใช้พื้นที่ใต้อาคารมัสยิดเป็นที่ทำการ มีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ไว้บริการ เป็นการสอนที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ สำหรับการสอนศาสนาที่ไม่เป็นทางการได้แก่ การสอนของอิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ ในคำค้นวันพฤหัสบดีตั้งแต่หลังละหมาดมัฆริบถึงละหมาดอิชาสำหรับผู้สนใจทั้งผู้หญิงและชาย และการสอนวันศุกร์จากเวลาเก้าโมงถึงสิบโมงสำหรับมุสลิมะฮ์(ผู้หญิง) โดยผู้มาเรียนไม่จำกัดอายุ รวมถึงกิจกรรมเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนได้แก่ กิจกรรมฟุตบอลชุมชน มีการส่งทีมร่วมแข่งขันทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อสร้างความกระชับมิตรระหว่างชุมชน และเสริมสร้างความสามัคคีภายในชุมชน กิจกรรมเรียงความ “ฉันรักมัสยิด” เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกของคนในชุมชนที่มีต่อมัสยิด กิจกรรมถ่ายรูป “ชุมชนน่าอยู่ มัสยิดบ้านเหนือ” เพื่อหาจุดเด่นของชุมชน และนำไปสู่การดำเนินธุรกิจของชุมชนในขั้นต่อไป จนในที่สุดนำไปสู่ความร่วมมือของคนในชุมชนก่อเกิดธุรกิจโฮมสเตย์ และจัดทริปท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมความสวยงามของชุมชนและทะเลสาบสงขลาชั้นในที่สุด ซึ่งเลขาอิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือได้พูดถึงประเด็นดังกล่าวนี้ได้อย่างน่าสนใจมากว่า

“...ชุมชนเราเนี่ย มีกิจกรรมให้ทำกันตลอดเวลา มัสยิดถูกใช้เป็นศูนย์กลางของทุกๆ กิจกรรม เรามีอิหม่ามที่เก่ง และคณะกรรมการก็เก่งด้วย เราจัดกิจกรรมแต่ละอย่างเนี่ย สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเยาวชนและคนในชุมชนทั้งนั้นเลย เช่น กิจกรรมการถ่ายรูปและเรียงความ พอเสร็จแล้ว เรานำจุดนั้นมาพัฒนาเพื่อให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้กับคนในชุมชนต่อไป เราทำโฮมสเตย์บ้าง จัดทริปท่องเที่ยวบ้าง ชาวบ้านและคนขับเรือก็มีรายได้ เขาก็ปั่น(ตัดเปอร์เซ็นต์) รายได้ตรงนั้นเข้ามัสยิดด้วย มัสยิดเป็นศูนย์กลางในการโปรโมท ในการหาลูกค้าให้กับพวกเขา แค่นี้ก็สามารถถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอย่างมีความสุขมากๆ แล้ว มัสยิดของเรามีคนมาแรงงานบอย กลุ่มแม่บ้านก็มีรายได้ด้วยจากการจัดหาอาหารให้กับกลุ่มที่มาประชุม มาแรงงาน(ศึกษาดูงาน)...”

(นายวิษณุ บินล่าเต๊ะ: เลขาอิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 12 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

“...ผมนี้เป็นประธานชมรมจักรยาน เวลาซื้อรถออกจากพื้นที่ เดือนสองเดือนเราจะออกกันทั้งเพ(ทั้งหมด)ก็ประมาณ 40 คัน เอาโบ๊ อส. โบ๊ก้านผู้ใหญ่บ้าน เป็นหลักในทีมจักรยาน...”

(นาเหม หาสเล็ม: อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 10 กรกฎาคม 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ ชูริกจำลองเรือจากคลองในชุมชนสู่ทะเลสาบสงขลา

3.3 สภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน

การศึกษาบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่ากลุ่มคนในชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับการพนัน สุรา และยาเสพติดนั้น ส่งผลกระทบในด้านลบต่อชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ซึ่งถือเป็นปัญหาและก่อให้เกิดอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน โดยสามารถแบ่งประเภทได้ดังต่อไปนี้

3.3.1 สภาพปัญหาและอุปสรรคในด้านต่างๆ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพนันและอบายมุข

1) ปัญหาทางด้านหน้าที่การงาน

กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มคนทำงาน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพนัน สุรา และยาเสพติด จะส่งผลต่อการทำงานในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองโดยตรง เช่น ผู้ที่ติดการพนันส่งผลเสียต่อ

สุขภาพจิต ไม่ว่าจะพนันแล้วได้เงินหรือเสียเงินก็ตาม เพราะจะไปกระตุ้นความอยากเล่นให้สูงขึ้นเรื่อยๆ และสร้างความต้องการการเล่นพนันให้มากยิ่งขึ้น จะมีลักษณะอาการซึมเศร้า เครียด และอาจคิดฆ่าตัวตาย ทำให้เสียสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมงาน และในงานที่รับผิดชอบ มักจะหมกมุ่นอยู่กับการพนันและวิเคราะห์แนวโน้มถึงการพนันว่าจะแพ้หรือชนะในเกมต่อไป โดยไม่สนใจประกอบกิจกรรมอื่นๆ ของชีวิต บางรายอาจกลายเป็นคนโกหก และซี้ชโมย เมื่อต้องเสียเงินจากการพนัน ทำให้ต้องถูกออกจากงานที่ปฏิบัติอยู่เพราะความบกพร่องในงานที่รับผิดชอบ หรือซี้ชโมยทรัพย์สินหรือยักยอกเงินของบริษัท แต่สำหรับคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือส่วนมากจะทำงานของตนเองด้านการประมงหรือค้าขายในตลาด เมื่อติดการพนันก็จะหมกมุ่นอยู่กับสิ่งดังกล่าว ไม่ยอมทำงาน ไม่ยอมออกไปหากุ้งหาลาในทะเล เพราะจิตใจตกอยู่ในวังวนของการคิดถึงการพนันอยู่ตลอดเวลา คิดถึงเงินที่เสียไปในการเล่นรอบที่แล้ว หมกมุ่นในการหากลยุทธ์การชอ์โกงเพื่อที่จะให้ชนะในคราวถัดไป จนทำให้เมื่อผู้ร่วมเล่นการพนันจับได้ ก็จะมีปากเสียงทะเลาะกัน จนอาจนำไปสู่การทำร้ายร่างกาย ตีรันฟันแทง เพื่อแย่งชิงเงินทอง และสำหรับกรณีผู้ที่ติดยาเสพติด จะส่งผลกระทบต่อการทำงานที่ตนเองรับผิดชอบเสียหายในระยะยาว โดยผู้ที่เสพส่วนมากจะอ้างว่า เสพเพื่อให้มีแรงในการออกทะเล หากุ้ง หาลา หาปัจจัยยังชีพ มีผลให้ผู้เสพรู้สึกมีพลังมาก มีแรงเยอะในช่วงแรก แต่ในระยะยาวจะบั่นทอนพลังและแรงของกลุ่มคนดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัด จนทำให้การทำงานของตนเองที่เคยทำอยู่ ไม่สามารถที่จะทำต่อไปได้ จนอาจเป็นภาระให้กับคนข้างหลังที่ต้องมาเสียเวลาดูแลรักษา และพาไปบำบัด สำหรับสุรา ส่วนมากคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือไม่มีรายงานถึงจำนวนผู้ติดสิ่งอบายมุขประเภทนี้ โดยผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากการลงพื้นที่วิจัยด้วยกระบวนการ สัมภาษณ์ สอบถาม และสังเกตการณ์

2) ปัญหาทางด้านครอบครัว

จากการลงพื้นที่วิจัย สังเกตได้ว่าครอบครัวได้รับผลกระทบจากกลุ่มที่ติดอบายมุขทั้งสามประเภทเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะยาเสพติด ซึ่งกลุ่มคนที่ติดนั้นมีทุกเพศทุกวัย ถึงแม้ว่าจำนวนจะไม่มากก็ตาม แต่ส่งผลกระทบต่อสังคม และครอบครัวในวงกว้างเป็นอย่างมาก ถึงแม้ยาเสพติดที่คนในชุมชนนิยมเสพกันนั้น ไม่ได้เป็นชนิดที่อันตรายร้ายแรง ได้แก่ กัญชา และใบกระท่อม จัดอยู่ในประเภทที่ 5 ของยาเสพติดทั้งหมด การลงโทษและการปรับนั้น ไม่รุนแรงเหมือนประเภทอื่น จึงทำให้ผู้เสพส่วนมากไม่ค่อยกลัวการลงโทษจากเจ้าหน้าที่ตำรวจมากนัก อีกทั้งทางด้านผู้ปกครองและครอบครัวก็ไม่เห็นว่าจะอันตรายมากสักเท่าไร แต่จากการสังเกตพฤติกรรมและความเป็นอยู่ของครอบครัวที่ติดยาเสพติด และการพนันด้วยแล้ว เห็นว่าลูกหลานที่อยู่ในครอบครัวนั้นจะมีนิสัยก้าวร้าว เลียนแบบพฤติกรรมของ

หัวหน้าครอบครัว ชอบใช้ความรุนแรง ตะคอก และบางครั้งอาจใช้กำลังในการแย่งชิงเงินทอง เล็กเล้กขโมย น้อย เพื่อนำไปซื้อใบกระท่อมและเล่นการพนัน ทั้งในบ้านตนเอง และเพื่อนบ้านรอบข้าง ลูกหลานไม่ได้รับการอบรมที่ดีจากหัวหน้าครอบครัว ไม่ยอมไปเล่าเรียนศาสนาที่มีสยิดตามเวลาที่มีสยิดประกาศ เพราะกลัวจะถูกเพื่อนล้อเลียน หรือดูถูกว่าเป็นลูกชู้ยาหรือเฒ่าพนน บวกกับนิสัยขี้เกียจที่เป็นทุนเดิม ส่วนการเรียนทางด้านภาคสามัญนั้น อาจมีไปเรียนบ้างแต่น้อย ส่งผลต่ออนาคตของเด็กในการพัฒนาตนเองไปสู่สังคมที่ดี เพราะมีภูมิหลังทางครอบครัวที่เป็นเศษปัญหาทางสังคม จึงทำให้ตนเองเลือกทางเดินเจริญรอยตามหัวหน้าครอบครัวโดยไม่ได้ตั้งใจ ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ตนเองพบเห็นตั้งแต่เด็ก ซึ่งต้องออกไปกับพ่อเพื่อพบเจอกับสิ่งอบายมุขตลอดเวลา และจากการสังเกตของผู้วิจัยเห็นว่าสภาพครอบครัวของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอบายมุขดังกล่าวนี้ จะมีความยากจน ถึงแม้บางปีคณะกรรมการมัสยิดมีนโยบายในการนำทุนซากาตเพื่อไปช่วยเหลือครอบครัวดังกล่าวในรูปแบบของการจัดหาเครื่องมือทำมาหากิน เพื่อประกอบอาชีพที่สุจริต แต่เขากลับนำไปขายเพื่อนำเงินไปต่อทุนในการเล่นพนัน หรือซื้อใบกระท่อมแทน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับการช่วยเหลือจากสังคมชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ หรืออาจจะไม่ยอมสู้งาน เพราะไม่เคยทำงานสุจริตมาก่อน ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานเพื่อแลกกับค่าจ้างอันบริสุทธิ์เพื่อนำมาจุนเจือครอบครัว

3) ปัญหาทางด้านพัฒนาการทางสมองของผู้ติดการพนัน สุรา และยาเสพติด

ผลการศึกษาวิจัยด้านการแพทย์ของนานาชาติเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของการพนัน พบข้อมูลยืนยันชัดเจนว่า การพนันมีส่วนเปลี่ยนแปลงสมองได้เช่นเดียวกับยาเสพติดและขัดขวางการพัฒนาสมองและทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนอย่างถาวร ล่าสุดเมื่อ 20 พฤษภาคม 2556 สมาคมจิตแพทย์อเมริกันได้ประกาศเปลี่ยนเกณฑ์การวินิจฉัยของโรคจิตเวช จากเดิมที่เคยจัดปัญหาการพนัน อยู่ในหมวดความผิดปกติเกี่ยวกับความยับยั้งชั่งใจ มาเป็นกลุ่มความผิดปกติเกี่ยวกับการเสพติดแทน และใช้ชื่อการวินิจฉัยว่า Gambling Disorder ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการกำหนดให้การเสพติดทางพฤติกรรมเป็นโรคที่ควรได้รับการรักษาอย่างเป็นทางการ การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้สะท้อนให้เห็นว่า พฤติกรรมบางอย่าง เช่น การติดพนัน ติดเกม ติดอินเทอร์เน็ต สามารถกระตุ้น reward system ของสมองได้เช่นเดียวกับที่สารเสพติดสามารถทำได้ จากการศึกษาหลักฐานทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ด้วยการสแกนสมองด้วยเทคนิคพิเศษ ที่สามารถดูการทำงานของสมองขณะทำกิจกรรมการพนันรูปแบบต่างๆ และการศึกษาลักษณะโครงสร้างสมองและตัวรับสารสื่อประสาท (receptor) ที่เปลี่ยนแปลง โดยการใช้เทคนิควิเคราะห์ภาพแบบพิเศษ และซอฟต์แวร์ที่พัฒนามาด้วยหลักการทางฟิสิกส์ ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลภาพสแกนด้วยคลื่นแม่เหล็ก พบหลักฐานสนับสนุนชัดเจนว่า การพนันรูปแบบต่างๆ มีผลต่อการพัฒนาของสมอง โดยสามารถเปลี่ยนแปลงสมองและปัจจัยทางพันธุกรรมผ่านกลไกทางเอพิเจเนติกส์

(กระบวนการที่คอยควบคุมการแสดงออกของยีน) ซึ่งถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลานได้ แม้ว่าพันธุกรรมมีส่วนสำคัญในการกำหนดพัฒนาการของสมอง แต่มีหลักฐานยืนยันว่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงอายุก่อน 10 ปี มีผลอย่างมากต่อพัฒนาการของสมองด้านระบบคิดและสติปัญญา ดังนั้นหากเด็กเจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยแหล่งพินันหรือเข้าถึงการพินันได้ง่าย มีความเสี่ยงสูงที่จะได้รับผลกระทบนี้ไปตลอดชีวิต เนื่องจากการพัฒนาจนสมบูรณ์ของสมองแต่ละส่วนเกิดไม่พร้อมกัน การพัฒนาของสมองในช่วงเด็กและวัยรุ่น สมองส่วนที่มีหน้าที่เกี่ยวกับอารมณ์และความกล้าเสี่ยงแบบมูทะลุ จะเสร็จสมบูรณ์ก่อนสมองส่วนหน้าซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ ยับยั้งชั่งใจ การแก้ปัญหา ฯลฯ ส่งผลให้วัยรุ่นมีแนวโน้มใจร้อน วู่วาม ตัดสินใจหรือลงมือทำสิ่งต่างๆ โดยไม่ทันได้คิดถึงผลที่จะตามมา(ศูนย์ข้อมูลนโยบายสาธารณะการลดปัญหาจากการพินัน: มปป.)

จากการสังเกตของผู้วิจัยในการลงพื้นที่ เกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่ติดการพินันและยาเสพติด สังเกตเห็นได้ว่า บุคคลที่ติดการพินันนั้นมีลักษณะนิสัยที่ไม่ชอบการรอคอยและต้องเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะเสมอ มีลักษณะนิสัยใจร้อน ไม่มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มูทะลุตุตัน เมื่อทำอะไรแล้วต้องการให้สำเร็จโดยไว เป็นบุคคลที่มีนิสัยก้าวร้าว ไม่เชื่อฟัง และไม่ยอมรับฟังการตักเตือนจากบุคคลอื่น มีการคิดอยู่ฝ่ายเดียวตลอดเวลาว่าตนเองจะต้องได้รับชัยชนะในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันกีฬาหรือการนำเสนอข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในที่ประชุมหรือที่สาธารณะชน จึงทำให้กลุ่มคนที่ติดการพินันน้อยคนที่จะมีเพื่อนแท้ ไม่สามารถที่จะคบหาสมาคมได้กับบุคคลทั่วไป มีแต่กลุ่มบุคคลประเภทเดียวกันเท่านั้น จึงทำให้บุคคลภายนอกไม่สามารถที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหส่วนตัวและพฤติกรรมส่วนตัวของตนเองได้ ไม่ยอมรับการว่ากล่าวตักเตือนจากบุคคลภายนอกเพราะสมองสั่งการว่าต้องเชื่อตนเองเท่านั้น เป็นผลให้ตนเองต้องเป็นฝ่ายชนะในทุกกิจกรรมและทุกการงานที่ตนเองได้เข้าไปเป็นองค์ประกอบ ถึงแม้ว่าสิ่งที่ตนเองเชื่อมั่นและสนับสนุนนั้นจะเป็นสิ่งที่ผิดก็ตาม

แต่สำหรับกลุ่มบุคคลที่ติดยาเสพติดนั้นจะส่งผลต่อสมองและร่างกายโดยตรงในระยะยาว ทำให้ร่างกายเสื่อมโทรมและสมองเกิดการเสื่อมสภาพ ด้วยพิษของยาเสพติด ถึงแม้ว่าจะเป็นยาเสพติดประเภทไม่ร้ายแรง แต่มีผลกระทบต่อการทำงานของอวัยวะบางส่วนของร่างกาย และส่งผลกระทบต่อสมองโดยรวม จึงทำให้กลุ่มคนผู้ติดยาเสพติดในชุมชนมีสติปัญญาหนือจากการสังเกตจากพฤติกรรมจะมีการพูดจาแบบวกไปวนมา ซักช้า เลื่อนลอย บางครั้งอาจจะตอบคำถามไม่ตรงประเด็น ทำให้คู่สนทนาเกิดความสับสนและเบื่อหน่าย และในระยะยาวบุคคลดังกล่าว ก็จะจัดอยู่ในประเภทบุคคลเสียสติและวิกลจริตในที่สุด กระบวนการคิดวิเคราะห์สับสน ทำให้เกิดความคิดฟุ้งซ่าน ซึ่งเป็นผลต่อการทำลายระบบประสาทอย่างสิ้นเชิง

4) ปัญหาทางด้านการปฏิสัมพันธ์กันกับคนในชุมชน

จากการสังเกตของผู้วิจัยในการลงพื้นที่ สังเกตเห็นว่าการปฏิสัมพันธ์เป็นไปในแง่ลบกับคนในชุมชน โดยรวมเป็นไปในลักษณะของการแยกกลุ่ม ไม่ชอบที่จะเข้าสังคมและทำงานกับคน

ในหมู่บ้าน แต่หากได้เข้าไปมีบทบาทหรือเข้าไปอยู่ในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง จะพยายามให้ความคิดเห็นของตัวเอง โดดเด่นและถูกต้องเสมอ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอของผู้อื่น ยอมแลกแม้ว่าจะต้องขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองหรือหลักปฏิบัติทางสังคม และกฎศีลธรรมศาสนาก็ตาม ซึ่งสังเกตได้ว่ายอมทำทุกอย่างเพื่อการได้รับชัยชนะแก่ตนเองหรือกลุ่มตนเอง สำหรับคนที่ติดการพนันและยาเสพติดนั้น ส่วนมากจะมีนิสัยก้าวร้าว ต้องการเอาชนะผู้อื่น ไม่สนใจความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น จึงทำให้สังคมส่วนมากทอดทิ้ง จนในที่สุดกลายเป็นปัญหาของสังคมระยะยาว แต่สำหรับกลุ่มคนที่ติดยาเสพติดและการพนันอีกทั้งมีปัญหาด้านการเงินด้วยแล้ว จะมีนิสัยลึกลับขโมยน้อย จึงทำให้บุคคลรอบข้างและครอบครัวใกล้เคียงไม่อยากจะคบหาสมาคม เนื่องจากกลัวจะเข้ามาลักทรัพย์หรือสิ่งของมีค่า อีกทั้งยังกลัวจะเป็นต้นแบบหรือทำอันตรายให้กับเด็กๆ และลูกหลานที่อยู่ในบ้านของตนเอง จึงทำให้สังคมรอบข้างรังเกียจและไม่มีใครอยากคบหาสมาคม

5) ปัญหาทางด้านความผิดต่อหลักการศาสนาและหลักปฏิบัติของชุมชน

สารเสพติดรวมถึงของมีเงินมาทั้งหลาย ที่มีผลทำลายระบบประสาท สมอง และสุขภาพร่างกาย รวมถึงการพนันที่มีผลทำให้สุขภาพจิตเสื่อมเนื่องจากการหมกมุ่นและส่งผลต่อบุคคลรอบข้างในทางลบนั้น ถือเป็นความผิดที่ศาสนาอิสลามไม่อนุญาตให้กระทำ ถือเป็นบาปชนิดหนึ่ง อีกทั้งได้บัญญัติถึงบทลงโทษดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ส่งผลให้เกิดความบกพร่องในการปฏิบัติศาสนกิจโดยตรง ต่อบุคคลที่นับถือศาสนาอิสลามและต่อครอบครัวที่ตนเองต้องรับผิดชอบ ในด้านการให้การดูแลให้ความรักความอบอุ่น ให้ค่าเลี้ยงดู ตลอดจนปัจจัยในการยังชีพของกลุ่มคนดังกล่าว และในด้านของสังคมส่วนรวมจะต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายจากสังคมกลุ่มชนนั้นตามที่ตนเองได้รับมอบและสัญญาไว้ จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือจะมีกลุ่มคนประเภทนี้ไม่มาก(กลุ่มติดยาเสพติดและการพนัน) เนื่องจากระบบโครงสร้างและหลักการปฏิบัติของชุมชนที่เข้มแข็ง แต่ยังมีกลุ่มเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอยู่บ้าง ซึ่งอยู่ในช่วงวัยอยากรู้อยากเห็นและอยากลอง ถึงทราบดีว่าผิดหลักการของศาสนาอิสลาม ดังนั้นจึงไม่เป็นการถูกยอมรับจากสังคมชุมชนมัสยิดบ้านเหนือที่จะให้ได้รับตำแหน่งหน้าที่การงาน โดยเป็นคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งเป็นตำแหน่งหน้าที่ที่มีเกียรติตามหลักการของศาสนาอิสลาม ถึงแม้ว่ากลุ่มคนติดการพนันและยาเสพติดจะไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมส่วนรวม แต่ถือเป็นหน้าที่หลักของคณะกรรมการมัสยิด ที่จะต้องช่วยเหลือให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้พ้นจากโรคร้ายที่ตนเองและครอบครัวกำลังเผชิญ ด้วยกระบวนการหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ฮุกุมปากัดเพื่อคว่ำบาตรทางสังคม นำไปบำบัดรักษาตัว เป็นต้น แต่ทั้งนี้และ

ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับความจริงจังและเด็ดเดี่ยวของผู้ที่ติดการพนันและยาเสพติดด้วย ว่าต้องการรอดพ้นจากชุมชนรบบนดินดังกล่าวหรือไม่

6) ปัญหาต่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าโดยรวมของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

ปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติด ถือเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชน ซึ่งถือว่าถ้าหากมีในชุมชนใดแล้ว ก็จะเป็นตัวบ่อนทำลายความเจริญของชุมชนนั้น เป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน เนื่องจากผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับการพนัน สุรา และยาเสพติดนั้น ไม่ต้องการให้ชุมชนดังกล่าวอยู่ในภาวะเปียบของกฎหมายบ้านเมือง ไม่ต้องการให้อยู่ในหลักการของศาสนา เพราะจะเป็นการยากลำบากในการดำเนินธุรกิจที่ผิดกฎหมาย จึงสังเกตเห็นได้ว่าจะมีการสร้างสถานการณ์และข่าวลือในด้านที่ไม่ดีเพื่อให้เกิดการระแวง และเกิดข้อสงสัยในกฎระเบียบต่างๆของคณะกรรมการมัสยิดตลอดเวลา เพื่อทำให้เกิดความแตกร้างและไม่ยอมเชื่อฟังในหลักการปฏิบัติที่เคยดำเนินการมาตั้งแต่ในอดีต เกิดความคิดที่ไม่ลงรอย และสุดท้ายก็แบ่งเป็นพรรคเป็นพวก หลายก๊ก หลายเหล่า และเกิดช่องโหว่ง่ายต่อกลุ่มนักธุรกิจผิดกฎหมายจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งจากการสังเกตการณ์และสอบถามของผู้วิจัย เห็นว่ากลุ่มคนที่ติดการพนันและยาเสพติดในพื้นที่มัสยิดบ้านเหนือ นั้นยังมีไม่มาก และนักธุรกิจผิดกฎหมายก็ยังไม่ปรากฏในพื้นที่ แต่ความแตกร้างในคณะกรรมการมัสยิดชุมชนบ้านเหนือกับคนในชุมชนเริ่มมีให้เห็นบ้างแล้ว จึงเห็นสมควรที่จะต้องมีการสร้างความเข้าใจ ประนีประนอม ประองดองระหว่างกันให้ดีขึ้น ก่อนที่จะเกิดช่องว่างที่ห่างกันมากกว่านี้ ซึ่งจะเป็นการยากในการที่จะประสาน และเชื่อมต่อรอยร้าวดังกล่าว และเกิดกลุ่มมิถิฉาชีพที่ยากลำบากต่อการควบคุม และยากที่จะแก้ไขในที่สุด

คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพนัน สุรา และยาเสพติด ที่ปรากฏขึ้นในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

การพนันของคนชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ นั้น ไม่ได้มีบ่อนการพนันเปิดในบริเวณชุมชน ไม่ว่าจะเปิดอย่างเป็นทางการ หรือแอบเล่นกันในที่ลับๆ เพราะถือว่าผิดตามหลักการศาสนาและหลักทำเนียมปฏิบัติของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ จึงได้รับการตรวจตราอย่างเข้มข้นจากหัวหน้าเขตและคณะทำงาน จะมีแต่แอบไปเล่นกันในชุมชนอื่น หรือเข้าไปเล่นในพื้นที่ตัวเมืองอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ที่มีความเจริญมากกว่า การกวาดขันก็ไม่ได้เข้มงวด เพราะมีผลประโยชน์แอบแฝงระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับเจ้าของบ่อน การพนันที่ได้รับความนิยมของคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือที่แอบไปเล่นนอกพื้นที่นั้น ประกอบด้วย โกงเงิน แข่งนก วัวชน สลากกินแบ่งรัฐบาล น้ำเต้าปูปลา ไพ่ ปอ และแทงบอล ซึ่งสามารถแยกจำนวนได้ดังนี้ 1)การพนันประเภทใช้สัตว์เป็นองค์ประกอบหลักในการแข่งขันได้แก่ โกงเงิน แข่งนก วัวชน ปัจจุบันมีจำนวน 6 คน จาก 4 หลังคาเรือน มีอายุประมาณ 45-65 ปี เป็นผู้ชายทั้งหมด ซึ่งเมื่อ

เปรียบเทียบกับอดีตที่มีจำนวนนับไม่ถ้วน 2) การพนันประเภทใช้ตัวเลขในการเสี่ยงทายได้แก่ สลากกินแบ่งรัฐบาล ปัจจุบันมีจำนวน 3 คน จาก 2 หลังคาเรือน มีอายุประมาณ 45-65 ปี ประกอบด้วย ผู้ชาย 2 และผู้หญิง 1 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตการพนันประเภทนี้เป็นที่นิยมมากเช่นกัน 3) การพนันประเภทใช้อุปกรณ์ที่เป็นไพ่ กระดาษรูปต่างๆ และลูกเต๋า ได้แก่ น้ำเต้าปูปลา ไฟ ปอ ปัจจุบันมีจำนวน 4 คน จาก 1 หลังคาเรือน มีอายุประมาณ 25-65 ปี ประกอบด้วยผู้ชายทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตจะมีจำนวนที่มากกว่านี้หลายเท่าโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลและงานมหรสพ 3) การพนันประเภทใช้เกมฟุตบอลมาพนันได้แก่ การแทงบอล ปัจจุบันมีจำนวน 4 คน จาก 4 หลังคาเรือน มีอายุประมาณ 18-25 ปี ประกอบด้วยผู้ชายทั้งหมด และในสมัยอดีตไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด รวมยอดผู้เล่นการพนันทั้งหมด 17 คน ประกอบด้วยผู้ชาย 16 คน และผู้หญิง 1 คน จะสังเกตเห็นว่าสัดส่วนผู้ชายจะมากกว่าผู้หญิง และบางคนยังเล่นการพนันได้ทุกประเภท แต่ความถนัดจะมีแค่หนึ่งถึงสองอย่างเท่านั้น และจะมีความชอบเป็นพิเศษเฉพาะชนิดเดียวเท่านั้น ซึ่งบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งอบายมุขดังกล่าวนี้จะมีทุกระดับชั้น คนจน คนปานกลาง รวมถึงคนรวย และข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดเจนสำหรับกลุ่มชอบเล่นการพนันคือ จะไม่ค่อยเข้าร่วมละหมาด ญะมาอะฮ์ที่มีสยิดในเวลาละหมาดปกติ จะมาแต่ละหมาดวันศุกร์เพื่อเสี่ยงการชักถามจากคณะกรรมการมัสยิด จะไม่ค่อยพูดคุยกับคนในชุมชน ชอบขับรถเข้าไปในตัวเมืองหาดใหญ่บ่อยครั้งในช่วงเวลาว่างหรือไม่มีงาน หรือช่วงไม่ได้ออกทะเลไปหาสัตว์ทะเล ชอบอ้างว่าเข้าตัวเมืองหาดใหญ่เพื่อไปซื้อสิ่งของเครื่องใช้หรืออาหาร โดยเฉพาะในช่วงวันที่ 14-15 ของเดือน หรือในช่วงฟุตบอลโลก ชอบพูดคุยกันเฉพาะในกลุ่มของตนเอง ทำตัวมีพิธี และมินิสัยลึกลับขโมยน้อย

“เมื่อก่อนนี้การพนันแถวบ้านเรานั้นมาก ในช่วงสมัยผมอายุ 14-15ปีอะนะ เมื่อก่อนนี้ไม่มีใครทุกอย่าง ซื่อเบอร์ น้ำเต้าปูปลา พวกนี้เขาเรียกว่าห่วยสัตว์ เล่นไฟ เล่นปอ จนกระทั่งบัดนี้ก็ยังมีความสามารถนับบ้านได้เลยว่ามิกี่หลัง แต่คนขายและเจ้ามีอนั้นบ้านเราไม่มี ส่วนประเภทเล่นปอเล่นไฟ น้ำเต้าปูปลานี้ได้หมดไปในช่วงเมื่อ 10ปีที่แล้ว ที่ตำรวจเริ่มกวาดขันอย่างหนักในตำบลคูเต่า และอิหม่ามฏ็อบรอนีย์ก็ขึ้นเป็นอิหม่ามพอดิ เลยทำให้มันหมดไปเลย เพราะแกผลักดันไม่ให้มันมี โดยมากแกใช้วิธีการสอนหนังสือ เป็นตัวชูโรงในการขจัดปัญหาการพนันในชุมชน”

(เหม หาสเล็ม: อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 10 กรกฎาคม 2558: สัมภาษณ์)

“เดี๋ยวนี้บ้านเราเนี่ย ถ้าหากพูดถึงเรื่องการพนันนั้นไม่ค่อยมี อาจจะมีบ้างแต่เล็กน้อย ก็มีไก่ชน แข่งนก วัวชน อันนี้มีบ้างไม่กี่คน แต่ส่วนมากไปเล่นกันนอกบ้าน ไม่เล่นในบ้าน แต่ในชุมชนเรานี้ไม่มีร้านไหน

เลยที่ขายอุปกรณ์การพนัน ส่วนเด็ก ๆ ก็ชอบไปแทงบอลบ้างอะไรแบบนี้ ส่วนเหล้า(สุรา) ไม่มีแน่นอน เพราะคนมุสลิมเขาห้ามอย่างเด็ดขาด”

(อุหมาด หมัดบิลเฮด: ที่ปรึกษากรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้าน ตำบลคูเต่า, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

สุรา เป็นอบายมุขที่คนในพื้นที่มัสยิดบ้านเหนือไม่นิยมดื่มกิน อาจนับได้ว่าเป็นศูนย์เปอร์เซ็นต์ก็ว่าได้ เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ศาสนาสั่งห้ามอย่างชัดเจน และไม่เป็นที่แพร่หลายทั้งกลุ่มเด็กเยาวชน วัยรุ่น วัยทำงาน รวมถึงวัยชรา อาจจะเป็นเพราะว่าในพื้นที่ไม่มีร้านค้าใดที่เปิดจำหน่าย เพราะเป็นกฎปฏิบัติของคนในชุมชน รวมถึงรสชาติของสุราอาจไม่เป็นที่ต้องใจของกลุ่มดังกล่าว

ยาเสพติด เป็นอบายมุขซึ่งมีบางกลุ่มคนในพื้นที่เข้าไปมีส่วนร่วม โดยมากจะเป็นยาเสพติดประเภทที่ 5 คือ ใบไม้ เช่น กระท่อม กัญชา แต่มีบางกลุ่มที่ได้มีส่วนร่วมที่อันตรายเข้าไปผสมขณะดื่มเพื่อให้เกิดรสชาติที่แปลก แตกต่างไปจากเดิม และมีฤทธิ์กดประสาทมากกว่าเดิม หรือทำให้เคลิ้มมีความสุขมากกว่าเดิม เช่น ยาบ้า ยาม้า ยาจุดกันยุง หลอดไฟฟ้า และอื่นๆอีก ซึ่งกลุ่มที่เข้าไปพัวพันกับยาเสพติดประเภทนี้ โดยมากจะเป็นกลุ่มเยาวชน และคนในวัยแรงงานที่ต้องออกเรือไปหาปลา หาสัตว์ทะเลเพื่อนำมาขาย หารายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งความหมายของยาเสพติดให้โทษโดยรวมหมายถึง สารเคมีหรือวัตถุใด ๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าโดยรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยประการใด ๆ แล้ว ทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น ต้องเพิ่มขนาดการเสพเรื่อยๆ มีอาการถอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพทั้งร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา และสุขภาพโดยทั่วไปจะเสื่อมทรุด ให้รวมตลอดถึงพืชหรือส่วนของพืชที่เป็นหรือให้ผลผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษหรืออาจใช้ผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษ และสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษดังกล่าวด้วย จากการสำรวจและสอบถามจำนวนผู้ติดยาเสพติดประเภทที่ห้าคือประเภทใบไม้ ได้แก่ น้ำกระท่อมและกัญชา ปัจจุบันมีทั้งหมด 20 คน ประกอบด้วยผู้ชายทั้งหมด อายุประมาณ 16-35 ปี แต่ในสมัยอดีตก็มีการนำใบกัญชาและใบกระท่อมมาเคี้ยวกินสดๆในช่วงทำงานเพื่อเพิ่มแรง แต่ไม่ได้มีการนำมาดื่มหรือผสมกับสารประเภทอื่น และไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนสำหรับกลุ่มคนที่เสพ ส่วนสิ่งเสพติดประเภทอื่นไม่มีปรากฏในพื้นที่มัสยิดบ้านเหนือ

“ถ้าหากพูดถึงการพนันและอบายมุข ตรงนี้(ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ)ไม่มีเลย ที่มีอยู่บ้างก็คือยาเสพติด เด็กๆติดน้ำกระท่อมกันเยอะ ก็ธรรมดาเพราะว่าคนในชุมชนหมู่เจ็ดมีเกือบหมื่นคน มากกว่าเพื่อนเมื่อเทียบกับหมู่อื่นๆในตำบล จำนวนที่จับได้ต่อเดือนก็ประมาณหลักสิบอะ แต่เรื่องสุรานี้ไม่เคยเห็นคนใน

ชุมชนนี้กินเลย อาจจะเป็นเพราะกลัวบาปก็ได้ ก็น่าแปลกที่สิ่งนี้ไม่ผิดกฎหมาย แต่คนไม่นิยมกินกัน ส่วนน้ำกระท่อมกินกันจัง”

(ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา: ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

3.3.2 สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานของคณะกรรมการมัสยิดต่อโครงสร้างภายในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

1). ขาดการจัดระบบ การบันทึก และตรวจสอบเพื่อความโปร่งใสของคณะกรรมการมัสยิด

มีคนบางกลุ่มในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือที่คิดต่างออกไปจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และมีอคติต่ออิหม่ามมัสยิด โดยกลุ่มคนเหล่านั้นคิดว่าก่อนหน้าที่จะมีมัสยิดหลังใหญ่ดังเช่นปัจจุบัน กลุ่มตนเองก็ได้พยายามทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ในการสร้าง แต่พอสร้างเสร็จมีหน่วยงานต่างๆสมทบแล้ว ได้แต่งตั้งลูกหลานและบุคคลที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับตนเองให้เข้ามาอยู่ในตำแหน่งเพื่อรับผลประโยชน์และเงินเดือนจากหน่วยงานต่างๆที่ได้จัดตั้งขึ้น คิดว่าอิหม่ามมัสยิดมีความลำเอียงไม่เป็นธรรม คิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ไม่สนใจงานภายในมัสยิด เช่น ออกไปบรรยายธรรมในงานต่างๆภายนอก และต่างจังหวัด เพื่อหวังในเงินที่เขาจะมอบให้ ไม่ทุ่มเทให้กับงานมัสยิดอย่างจริงจัง จึงทำให้เขาเหล่านั้นปล่อยปละละเลย เมื่อคณะกรรมการมัสยิดขอความช่วยเหลือให้เป็นตัวแทนในการเข้าหากลุ่มเด็กเยาวชนที่ติดยาเสพติดหรือการพนัน เพื่อให้กลับเข้าหามัสยิดและอยู่ในกรอบของศาสนาแทนการมั่วสุมในสิ่งดังกล่าว ปัจจุบันเขาเหล่านั้นได้ย้ายการเป็นสัปบุรุษไปอยู่กับมัสยิดอีกหลังหนึ่งที่อยู่ในหมู่ 7 บางคนเรียกว่า มัสยิดชุมชนหัวสะพาน ซึ่งมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “มัสยิดชีรอตอลมุสตะกิม”

แต่ในความเป็นจริงแล้ว อิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ ท่านไม่เคยรับเงินเดือนแม้แต่สักบาทจากการทำหน้าที่ในการเป็นอิหม่ามมัสยิด รวมถึงประธานผู้จัดการโรงเรียนกัลยาณชนรังสรรค์ แต่ท่านได้มอบเงินเหล่านั้นเข้าไปยังกองทุนเพื่อการพัฒนาสมัชชาแทน รวมถึงการไปเป็นวิทยากรพิเศษบรรยายธรรมในสถานที่ต่างๆ ก็เพื่อที่จะให้ความรู้กับคนต่างถิ่นถึงวิธีการบูรณาการศาสนากับการบริหารชุมชนว่าทำเช่นไร เพื่อจะได้เป็นวิทยาทานกับชุมชนที่เขาไม่มีความรู้แต่ต้องการอยากรู้จะทำให้เหมือนกับชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ และที่สำคัญเพื่อจะได้โปรโมทชุมชนและหากกลุ่มลูกค้าให้มารับบริการห้องประชุม ศึกษาดูงาน รวมถึงมาเช่าพักโฮมสเตย์ ไม่ใช่หวังที่จะหารายได้เข้ากระเป๋าตัวเองอย่างที่กลุ่มคนเหล่านั้นได้กล่าวอ้าง และกลุ่มบุคคลที่เข้ามาอยู่ในหน่วยงานต่างๆของมัสยิดนั้นก็มิกระบวนกรขัดสรรของคณะกรรมการมัสยิด ว่าเขาต้องมีคุณสมบัติและศักยภาพมากน้อยเพียงใด ไม่ใช่เป็นลูกหลานของอิหม่ามหรือคณะกรรมการเพียงอย่างเดียว และการที่อิหม่ามออกไปบรรยายนอกสถานที่นั้นเป็นการทดสอบคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือด้วยว่ามีความสามารถมากน้อยขนาด

ไหนด สามารถทำงานแทนในกรณีอิหม่ามไม่อยู่ได้หรือไม่ มีการขาดตกบกพร่องอย่างไร แต่ที่ผ่านมาก็แสดงให้เห็นแล้วว่า ทุกคนสามารถทำงานแทนกันได้ ถึงแม้ความสามารถอาจจะไม่เท่ากันก็ตาม คณะกรรมการพยายามอธิบายกลุ่มคนเหล่านั้น แต่ความอคติและทิฐิที่มีอยู่นั้นไม่สามารถทำให้พวกเขาเหล่านั้นกลับมาเป็นสัปบุรุษของมัสยิดชุมชนบ้านเหนืออีกต่อไป

2). ขาดการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างองค์กรมัสยิดกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เจ้าหน้าที่ตำรวจที่รับผิดชอบในเขตชุมชนละเลยการประสานงานกันอย่างจริงจังกับมัสยิด จึงทำให้ความน่าเกรงขาม และอำนาจการต่อรองกับเยาวชนที่มีนิสัยเกเร ชอบมั่วสุม เล่นการพนัน และติดยาเสพติดไม่เกรงกลัว คิดว่ามัสยิดหมดความสามารถในการควบคุมดูแล จึงขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐบาล

“...ตำรวจในพื้นที่ส่วนมาก จะเข้ามาตอนมีการเชิญ ปีหนึ่งสักหน(สักครั้ง)ได้แหละ เจ้าหน้าที่เขาก็ใช้ว่าว่างนักแรง เขาถือว่าไม่ใช่เรื่องของเขา แล้วให้เขามาไล่(ให้เขามาทำไม) บ้านเราชุมชนเรา เราต้องจัดการกันเองก่อน เป็นเรื่องภายในของเรา...”

(หาเหม บินหมัด: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจในชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

“...ตำรวจไม่ค่อยได้เข้ามาเลย เราก็หนักใจเหมือนกัน ถ้าหากว่าเราไม่เชิญ เขาก็ไม่มา...”

(วิสุทธิ์ บิลล่าเต๊ะ: อิหม่ามมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 21 พฤษภาคม 2558: สัมภาษณ์)

3). การเลือกปฏิบัติของคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือ

การเลือกปฏิบัติของอิหม่ามและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือต่อสัปบุรุษและลูกบ้าน เกิดความรู้สึกถึงความอยุติธรรมต่อการนำนโยบายสุกมปากัดมาใช้ และไม่เท่าเทียมกันระหว่างลูกบ้านที่เป็นคนในชุมชน และลูกของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีฐานความผิดเดียวกัน แต่กระบวนการในการบังคับใช้ไม่เหมือนกัน

“...เริ่มแตกแยกเมื่อลูกคณะกรรมการเองก็ติดยา แต่ทำไมไม่เอามาโชว์ กลัวคณะกรรมการเสียคน แล้วเด็กที่ติดยาด้วยกันเขาก็รู้เรื่องนี้ว่าลูกคอเต็บก็ติดยา แต่ทำไมไม่เอามาโชว์ ลูกคนอื่นเอา

มาโชว์ได้ ถ้ายุติธรรมจริงก็ต้องเอามาโชว์กันแล นั่นแหละที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการไม่ยอมรับ ไม่ยอมตาม ระบบที่โตะอิหม่ามทำไว้นั้นมันดีแหละ แต่มันไม่ได้ตามที่แกได้ตั้งไว้ ใช้กับคนบางกลุ่ม ละเว้นกับคนบางกลุ่ม มันพังแลพันนั้น ถ้าแหล่งพูดถึงตอนนั้นก็เกิดปัญหามาจาก คณะกรรมการทั้งชุดนั้นแหละ เกิดการไม่ยอมรับจากคนในชุมชน เพราะเขาไม่ยอมมานั่งแหล่ง (พูดคุย) กับชุมชน คือโตะอิหม่ามพอชาวบ้านมาเสนออะไร แกก็ไม่ยอมรับ เพราะแกถือว่าระบบของแก และความคิดของแกดีอยู่แล้ว ถึงชาวบ้านกาเหมือนกัน โตะอิหม่ามเสนอมาเขาก็ไม่ยอมตาม เขาไม่คุยกัน คนที่ไม่ชอบอิหม่ามก็มาก ประมาณครึ่งต่อครึ่งเลย ผมทำตัวลำบากมาก ต้องวางตัวเป็นกลาง เข้าฝั่งไหนก็ได้ เพราะเราเป็นคนของประชาชน ต้องเข้าให้ได้ทุกฝ่าย...”

(ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา: ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

4). ขาดจิตสำนึกต่อหลักกฎหมายและหลักการศาสนา

เป็นความเข้าใจผิดของผู้ปกครองที่คิดว่าน้ำกระທ່မໄຂ່สิ่งเสพติดร้ายแรง แต่สิ่งนี้มีผลต่อการทำลายระบบประสาทให้เกิดความเสื่อมสภาพได้เร็วขึ้น สมองไม่สามารถควบคุม อวัยวะต่างๆได้ตามปกติ มีอาการเพ้อฝันอยู่ตลอด ถ้าหากถึงขั้นอาการรุนแรง ถ้าใส่จะพังทั้งระบบ ไม่สามารถควบคุมมันรูดที่ทวารหนักและทวารเบาได้ ทำให้มีปัสสาวะและอุจจาระ ออกอยู่ตลอดเวลา ส่วนในด้านศาสนาอิสลามถือว่าเป็นบาป เพราะเป็นสิ่งที่ส่งผลอันตรายต่อระบบร่างกายของผู้เสพย์โดยตรง

“...ผมอยู่นี้มา 2 ปีแล้ว สภาพโดยทั่วไปของชุมชนบ้านเหนือก็ทั่วไป ไม่มีอะไรมาก ถ้าหากว่าพูดถึงหมู่ 7 ทั้งหมดอะนะ ไม่รวมมัลยิตบ้านเหนืออะ ที่มีปัญหามากที่สุดก็คือ กระທ່မໄຂ່ เมื่อเราเข้าไปคุยกับชาวบ้าน บางคนเขาบอกว่าเขาทำได้ ที่ลูกหลานเขากินและดื่มน้ำ เขาทำได้ ที่จับๆอยู่ก็โดยประมาณ 30คนต่อเดือน ยังดีกว่าไปยุ่งกับพวกยาบ้า ยาไอซ์ หรือยาเสพติดประเภทอื่น อันนั้นมันเรื่องใหญ่สำหรับเขา แต่ก็มีบ้างแต่นิดเดียว แต่ถ้าหากว่าเน้นเอาจริงๆเลย เรื่องยาเสพติดที่ระบาสุดๆนี่จะเป็นหมู่ 7 และหมู่ 5 ...”

“...จำนวนผู้เสพยาเสพติดประเภทนี้เป็นกลุ่มเดิมๆ คนเสพก็คนเดิมๆ คนจับก็หน้าเดิมๆ คนขายก็พวกเดิมๆ ผมมองว่ายาเสพติดประเภทนี้อะนะ โทษมันเบา กระທ່မໄຂ່นี่เป็นยาเสพติดประเภทที่5 เป็นพวกตระกูลใบไม้ โทษก็แค่ปรับ พอไปถึงศาล คุณไปเสียค่าปรับก็สามารถกลับ

บ้านได้แล้ว ถึงขนาดว่าคำ ก็แค่เสียค่าปรับเฉพาะประเภทที่ 5 นี้อย่างเดียวนะ แต่ถ้าพวกยาไอซ์ ยาบ้า พวกนี้โทษหนัก พวกนี้นั้นอาจจะทำให้หลายจำได้ แต่ในพื้นที่นี้พวกนี้ มีน้อย ไม่เป็นที่นิยม กัน...”

(พ.ต.ต. จักรราช วรรณประภา: สารวัตรตำรวจ ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ สัมภาษณ์สารวัตรตำรวจส.ภ.คูเต่า พ.ต.ต. จักรราช วรรณประภา

5). ใช้เทคโนโลยีผิดวัตถุประสงค์

มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ของกลุ่มติดยาเสพติด สุรา และการพนัน ในการส่งข่าวสารข้อมูล จากการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีทำให้โทรศัพท์รุ่นใหม่ๆเกิดขึ้นอย่างมากมายรวมถึงระบบการติดต่อสื่อสารก็มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือก็เช่นกัน เด็กสมัยใหม่สามารถเล่นเครื่องมือเทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว แต่คณะกรรมการมัสยิดบางท่านยังไม่สามารถที่จะเล่นเป็นเลย จึงไม่สามารถที่จะตามทันข่าวสารในระหว่างเด็กที่ส่งให้ระหว่างกัน โดยเฉพาะในกลุ่มยาเสพติด มีการส่งลาย ส่งเมสเสจกัน โดยผู้ปกครองก็ไม่ทันได้รับทราบว่าเขาคุยอะไรกัน กับใคร ที่ไหน เพราะว่าใช้ระบบการพิมพ์เครื่องมือเทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญในการบ่อนทำลายเยาวชน ถ้าหากว่าใช้ไปในทางที่ผิดก็จะเกิดโทษอย่างมหันต์ แต่ถ้าหากว่าใช้ไปในทางที่ถูกต้อก็จะเกิดประโยชน์อย่างคุณอนันต์ ซึ่งคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือสองท่านนี้ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

“...โทรศัพท์นี้มันตัวร้าย มันส่งลายกันแป๊บเดียว บ้านเรานี้มันอยู่ใกล้กับหาดใหญ่แค่ 7 นาทีก็มาถึงแล้ว มาส่งยาให้ได้แล้ว ฝั่งนี้ก็ได้บริโภคแล้ว มันส่งลายมา เราไม่ใช่ได้ยินว่ามันคุยไรกัน แป๊บเดียวฝั่งนี้ไปแล้ว งบประมาณของรัฐก็ไม่มีที่จะมาช่วยแก้ปัญหาในด้านนี้ของชุมชน แต่เราก็ไม่เคยหวังอยู่แล้ว เราหาของเราเองได้ หาวิธีการแบบของเรา เพื่ออนาคตของเยาวชนรุ่นต่อไปของชุมชนจะได้ไม่มีแบบอย่างที่ไม่ดีให้ดูให้เห็นเป็นตัวอย่างอีกต่อไป...”

(หาเหม บินหมัด และหมัดสัน จิตภาค: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

3.4 แนวทางในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน มีวิธีการดังต่อไปนี้

1). ส่งเสริมให้สมาชิกทุกภาคส่วนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติดในชุมชน ช่วยกันสอดส่องดูแลเป็นหูเป็นตาให้กับคณะกรรมการมัสยิด เพื่อทางมัสยิดจะได้หาวิธีการแก้ไข ร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ต่อไป

“...เมื่อก่อนนั้นแนวทางในการป้องกันการพนัน สุรา และยาเสพติดนั้นก็คือ กลุ่มผู้ปกครองกับคณะกรรมการมัสยิดเข้ามานั่งแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน เขาเรียกมาแชร์ปัญหากัน มาแถลงเปิดใจกัน(พูดคุยกัน) กรรมการก็เขาจะมีข้อเสนอว่าเอามาเข้าค่ายดีไหม ทำกิจกรรมนะ เล่นกีฬากันนะ พอเด็กมีกิจกรรมมันก็จะหลุดมาจากวังวนตรงนั้นได้...”

(ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา: ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ การประชุมประจำเดือนของสับบุรุษและคณะกรรมการอิสลามมัสยิดบ้านเหนือ

2). ช่วยเหลือในด้านการให้ความรู้ศาสนา ประสานงานให้เกิดอาชีพ ให้กำลังใจ พยายามเข้าใจ และแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อการสร้างความตระหนักรู้ให้กลุ่มคนที่ติดการพนัน สุรา และยาเสพติด ได้

รับรู้ว่ามีชุมชนมัสยิดบ้านเหนือพร้อมที่จะให้อภัย และให้โอกาสแก่ท่านตลอดเวลาที่ท่านพร้อมที่จะให้โอกาสกับตัวเอง

“...การอบรมศาสนาช่วยแก้ปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติดได้เยอะมาก ถ้าหากว่าเราเริ่มสอนให้ภูมิคุ้มกันตั้งแต่เด็ก มันก็จะช่วยได้มาก สามารถปลูกฝังมันได้...”

(ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา: ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

“...ในกรณีเด็กที่ติดยาเสพติดฉันจึงให้เขากลับตัวนั้นยาก แต่ทางมัสยิดเรามีข้อมูลว่าใครบ้าง คือนโยบายของมัสยิดมีอยู่ว่า เราต้องไปหาคนป่วยไม่ใช่ให้คนป่วยมาหาเรา เหมือนกับว่าเราอย่าไปหาคนรวย แต่เราต้องไปหาคนจน(ไปช่วยคนจน) อันนี้ก็เหมือนกัน คนติดยาเสพติดคือคนป่วย ไม่สบาย เราเป็นหมอ เราก็ต้องไปหาเขา ไปเยี่ยมถึงบ้านเลย พวกนี้ถือว่าอยู่ในประเภทเด็กพิเศษ ต้องเชิญชวนมาให้โต๊ะอิหม่ามสอน เราต้องให้โอกาสกับเขา ความผิดพลาดนี้ต้องมาโทษกับตัวโม้เราเอง ที่ดูแลไม่ทั่วถึง เราเป็นหมอ เราจะไปรังแกผู้ที่ป่วยได้อย่างไรละ เหมือนกัน ตอนนี้อย่างหากเราไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ ลูกๆหลานๆเราก็ต้องมาเจอกับพวกนี้อีก เขาต้องอยู่ที่นี่ แล้วสภาพจะเป็นยังไง ถ้าเราไม่ช่วยแก้ ยาเสพติดเสมือนค่านิยมต้องพยายามตัดมันให้ได้ เหมือนกับสมัยก่อนที่เราทุ่งทางกงเขาเคป ข้าราชการ เห็นตุตหนอยๆ เลิกได้เพราะเราไม่ไปสนใจมัน อันนี้ก็เหมือนกัน...”

(อะหมัด หมดบินเฮด: อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 5 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

3). แบ่งความรับผิดชอบให้เป็นหน่วยย่อย โดยมีหัวหน้าเขตเพื่อกำกับดูแล และง่ายต่อการเข้าถึงของผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบ เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มชนที่มีปัญหาดังกล่าวได้ใกล้ชิดกับคณะกรรมการมัสยิดมากที่สุด เพราะชุมชนมัสยิดบ้านเหนือเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีประชากรเยอะสุดจากเขตพื้นที่ทั้งหมดในชุมชนคูเต่า จึงต้องแบ่งหัวหน้าเขตออกเป็นสิบเขต เพื่อให้ง่ายต่อการดูแล และการขอความช่วยเหลือของลูกบ้าน

“...มัสยิดเรามี 10 กระทรวง โดยปกติที่มัสยิดอื่นๆ อิหม่ามจะเป็นคนคุมอำนาจทั้งหมด แต่ของเราที่นี่ อิหม่ามจะกระจายอำนาจ เราแบ่งเขตการดูแลออกเป็น 10เขต และในแต่ละเขตนั้นก็จะมีรัฐมนตรีของแต่ละเขต สิบเขตนี้เราแบ่งเป็น 10 กระทรวงพอดีเลย มี 1.กระทรวงการศึกษา ทุกปีพอถึงวาระของการศึกษา อิหม่ามก็จะเรียกประชุมเกี่ยวกับการศึกษาเลย หัวหน้าคนหนึ่งเป็นรัฐมนตรี และก็เลือกทีมงานมา 10คน เลือกมาจากแต่ละเขต เขตละคน คัดมา ดูว่าใครบ้างที่มีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการศึกษาบ้าง คัดมา ก่อนที่อิหม่ามจะเรียกประชุมนั้น กลุ่มเขาทั้ง 10คนนั้น ต้องประชุมกันก่อน แล้วก็นำเรื่องเข้าที่ประชุมใหญ่เพื่อนำเสนอว่าปีนี้การศึกษาเราจะพัฒนาอะไรได้บ้าง ให้มันทันกับยุคของเทคโนโลยีตอนนี้ ก็คือสิ่งที่เด็กต้องเรียนที่นั่น อย่างแรกเลยความเป็นมาของชุมชน สายน้ำอุตะเกา เพราะสิ่งนี้เด็กจะได้สัมผัสกับของจริง จับต้องได้จริง และก็ป็นสายน้ำสายสำคัญที่คอยหล่อเลี้ยงคนในชุมชนของเรา

2.กระทรวงต่างประเทศ ใครมีข้อพิพาทกันระหว่างชุมชนเรากับชุมชนอื่น หน้าที่ของฝ่ายนี้ก็คือ จะต้องเรียกเข้ามาในห้องนี้ทั้งสองฝ่าย หรือกรณีเกิดในชุมชนเดียวกัน ที่มีข้อพิพาทกันก็ใช้วิธีนี้เช่นกัน รัฐมนตรีฝ่ายนี้จะต้องหาข้อมูลให้กระจ่าง เพื่อมานำเสนอในที่ประชุมใหญ่ ที่ประชุมใหญ่จะหาทางออกให้ บุคคลฝ่ายนี้จะต้องมีความเป็นธรรมสูง แม้แต่ลูกเองฝ่ายเองก็ไม่เว้น คนที่นี้ถ้าหากว่าไม่หนักหนาเขาก็จะไม่บอกหรือทวง วันสองวันก็หายโกรธกันแล้ว แต่ถ้าหากว่าต่างฝ่ายต่างไม่ยอม ก็จะต้องมาบอกมสยิด 3.กระทรวงสาธารณสุข มีนายแพทย์จากโรงพยาบาลกรุงเทพ มาทุกวันศุกร์เพื่อมาตรวจ คนนี้เขาเป็นอาจารย์แพทย์นะ คนสตูล คนมุสลิมเรานี้แหละ เขามาด้วยจิตอาสา ใ้ะอธิหามไม่ได้จ้างอะไรเขาเลย เหตุเพราะว่าสามปีที่แล้วเขาไปพบกันที่มกษะ เขาเป็นแพทย์ของประเทศไทยที่ต้องไปดูแลสุขภาพ(คนมุสลิมไทยที่ไปประกอบพิธีฮัจย์ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย) และอธิหามเราเขาเป็นอามิรุลฮัจย์(หัวหน้าผู้ดูแลคนไปทำฮัจย์) ในปีนั้นอะนะ พูดคุยกันถูกใจ หลังจากนั้นก็มาเปิดหน่วยพยาบาลที่มสยิดเลย ตรวจฟรี เขาบอกว่าถ้าหากให้ค่าตอบแทนเขา เขาจะไม่มาอีกต่อไป เขาทำด้วยจิตอาสา 4.กระทรวงพัฒนาสังคมและเยาวชน เพราะในหมู่บ้านเมื่อก่อนอบายมุขมาก ยาเสพติดก็มาก วัยรุ่นเด็กกลุ่มเสี่ยงก็มาก ในแต่ละปีก็จะมีกิจกรรมสันติภาพ คือไม่ต้องการให้เด็กมันมีเวลาว่างมาก สันติภาพการกีฬา ปีหนึ่งเราจัดเกี่ยวกับสักที สมัยนี้เด็กในชุมชนที่ติดยาเสพติดก็มีนะ แต่น้อย มันมีทุกที่นั่นแหละ แต่บ้านเรานั้นความซั่มมันมีพื้นที่จำกัด เพราะเรามีกรอบ มีมาตรการทางสังคมไว้ครอบคลุมหมดแล้ว ฝ่ายนี้จะต้องเก็บข้อมูลแล้วว่ามีเด็กกลุ่มเสี่ยงกี่กลุ่ม พอรู้เสร็จก็จะบันทึกทะเบียนให้มัน ที่รู้ๆนั้นไม่ถึง 20คน แล้วก็ 20คนนี้ส่วนมากแล้วจะถูกเด็กข้างนอกชักนำไป ฝ่ายนี้จะต้องช่วยหามาตรการดูแลไม่ข้างนอกที่จะเข้ามาในชุมชน หาวิธีป้องกัน เพื่อให้มันได้ห่างกัน แล้วต่อไปก็ดึงเด็กของเราเข้าในชมรมกีฬา และแต่ละปีก็จะพาไปเที่ยว อบรม บำบัด ในที่ต่างๆ งบก็ได้มาจากมสยิด เรามีผู้รับบริจาคเฉพาะในส่วนนี้ 5.กระทรวงสาธารณสุขปโภค ฝ่ายนี้จะดูแลโครงสร้างพื้นฐานทั้งชุมชน ประปา ไฟฟ้า การคมนาคม เช่น ถนนไม่ดี น้ำท่วมขัง ต้องมาแจ้งคณะกรรมการมสยิด คณะกรรมการมสยิดก็จะส่งฝ่ายนี้ไปตรวจสอบ ตอไปก็ส่งรถมาถ่ดิน 10คัน 20คัน เอาเบี้ยของมสยิดนั้นแหละ ไม่ต้องไปพึ่งเทศบาลหรือ อบจ. ขอมันซ้ำ ปีกว่าหวางอได้ และอีกห้ากระทรวงจำไม่ได้แล้ว อยู่ในชุด...”

“...กระทรวงที่หก กระทรวงกลาโหม จะดูแลเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของชุมชน โดยเฉพาะช่วงเลือกตั้ง ไม่ให้มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงกัน กระทรวงที่เจ็ด กระทรวงการคลัง กระทรวงนี้จะดูแลจัดเก็บซากาต รับ-จ่ายซากาต รวมถึงเงินรายได้ของมสยิดจากภาคส่วนต่างๆ กระทรวงที่แปด กระทรวงพาณิชย์ จะคิดเกี่ยวกับธุรกิจของชุมชน เช่นธุรกิจโฮมสเตย์ ธุรกิจท่องเที่ยว กระทรวงที่เก้า กระทรวงมหาดไทย ทำหน้าที่กลั่นกรองบุคคลที่จะเข้ามาทำงานด้านการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่น และดูแลหัวหน้าเขตปกครองต่างๆ ช่วยอำนวยความสะดวกให้หัวหน้าเขตทั้ง 10เขต กระทรวงสุดท้าย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ดูแลเกี่ยวกับกีฬา พาเยาวชนและคนในชุมชนเที่ยว อบรม ตามสถานที่ต่างๆ เพื่อการศึกษา และการบำบัด...”

(นาเจต บินล่าเต๊ะ: อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 10 กรกฎาคม 2558: สัมภาษณ์)

4). จัดกิจกรรมต่างๆให้เด็กเยาวชนที่ติดยาเสพติด และเด็กปกติ ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อดึงให้เยาวชนหลุดพ้นจากวังวนของการพนัน สุรา และยาเสพติด ซึ่งจาก 2 โครงการที่ผ่านมาภายใต้การสนับสนุนของมัสยิด คือ พุดชอลบ้านเหนือลีก โดยจัดขึ้นในวันที่ 19 ก.ย.- 6 ธ.ค. 2558 มีผู้ให้ความสนใจและเข้าร่วมอย่างมากมาย และโครงการ“ปลูกฝังความคิด พัฒนาชีวิตให้มีค่า”ในวันที่ 27-29 กันยายน 2558 นั้น มีกลุ่มเยาวชนทั้งที่ติดยาเสพติด และการพนัน รวมถึงกลุ่มเยาวชนที่ไม่เคยพัวพันกับสิ่งอบายมุขดังกล่าวได้ร่วมทำกิจกรรมร่วมกันกว่าถึง 50 ชีวิต ซึ่งเป็นกิจกรรมนอกพื้นที่ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ส่งผลให้กลุ่มติดการพนันและยาเสพติด ห่างไกลจากสิ่งดังกล่าวเป็นเวลา 3 วัน ได้รับความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากโทษของยาเสพติดและการพนันผ่านวิทยากรผู้มากด้วยประสบการณ์ อีกทั้งยังได้ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มโรงพยาบาลต่างๆ ที่มาร่วมสนุกและให้ความรู้ ได้ไปดูภาพจริงๆ คนจริงๆ ที่ติดยาเสพติดและการพนัน ซึ่งอยู่ในขั้นโคมา จากกิจกรรมดังกล่าวสามารถทำให้เด็กที่ได้ร่วมเดินทางเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมที่ได้กล่าวมานั้น เมื่อเสร็จสิ้นโครงการได้ให้คำปฏิญาณสัญญาว่าจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือข้องแวะกับอบายมุขใดๆทั้งหมดทั้งปวง ซึ่งประกอบไปด้วยเด็กและเยาวชนที่ติดน้ำกระท่อมประมาณ 10 คน และติดการพนันประเภทแทงบอล 10 คน และมีวัยแรงงานที่ชอบการพนันแข่งวัว แข่งนก และไก่ชน ประมาณ 4 คน ชอบซื้อเบียร์ประมาณ 2 คน และที่เหลือเป็นเยาวชนต้นแบบที่มีความเพียบพร้อมทั้งทางด้านศาสนาและกิริยามารยาท และยอมอุทิศตนเพื่อให้เพื่อนร่วมชุมชนได้กลับมาอยู่ในหนทางที่ถูกต้องที่บริสุทธิ์อีกครั้ง ผลจากกิจกรรมดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อเยาวชนที่ได้ร่วมทำกิจกรรม “ปลูกฝังความคิด พัฒนาชีวิตให้มีค่า” เป็นอย่างมาก หลายคนกลับตัวกลับใจ และผันตัวเองเข้าหาศาสนา หามัสยิด ร่วมเรียนศาสนาในวันที่อิหม่ามสอน หางานที่สุจริตทำ แต่สำหรับบางคนก็กลับเขาไปอยู่ในวังวนการพนันและยาเสพติดเหมือนเดิม เพราะพื้นฐานครอบครัวที่ดำเนินวิถีชีวิตด้วยกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งมีแค่ 3 คนเท่านั้น

“...มัสยิดเขามีกิจกรรมอยู่ตลอดทั้งปี กิจกรรมของเขานี้สร้างเด็กให้มีความกล้าแสดงออก กล้าคิดกล้าทำ อาจจะมีการตอบปัญหาศาสนาบ้าง มีการแข่งขันอ่านกร้ออ่านบ้าง...”

(ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา: ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

“...การที่เราจัดกิจกรรมการอบรมนั้น เพื่อที่จะหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้มันกลับหลังมา คลายใจให้มันเปลี่ยนความคิด เพราะมันได้ออกไปเที่ยว แลไรต่อไร และก็อยากจะสู้กับสิ่งที่ไม่ดี ชั่วร้ายเหล่านั้น...”

(หาเหม บินหมัด: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจในชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์)

รูปภาพ กิจกรรมแข่งขันฟุตบอล

5). มีการสอนศาสนาเป็นประจำให้กับเยาวชนและคนในชุมชน โดยผ่านเสียงตามสายของชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ซึ่งหากพูดถึงชุมชนมัสยิดบ้านเหนือในอดีตสิบกว่าปีที่แล้วจะเห็นได้ว่าอบายมุขประเภทการพนันจะมีเยอะมาก โดยประมาณหนึ่งส่วนสามของคนในชุมชนเล่นการพนันเป็น (โดยประมาณ 250 คน)ส่วนมากจะเล่นในช่วงงานรื่นเริงหรืองานมหรสพต่างๆ แต่เมื่อมีการสอนศาสนาอย่างจริงจัง หลายคนได้รับทราบถึงบทบัญญัติของศาสนาที่ได้ห้ามไว้เกี่ยวกับอบายมุขดังกล่าว รวมถึงพิษภัยที่เกิดจากสิ่งดังกล่าวก่อให้เกิดการแกรงกลัวต่อพระผู้เป็นเจ้า และชีวิตหลังความตายที่ตนเองจะต้องประสบ กลัวถึงการมีครอบครัวที่ล้มเหลวเพราะผลของอบายมุขนั้น กลัวถึงอนาคตของลูกหลานจะถูกมอมเมา และจะไม่ถูกยอมรับจากสังคมชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ หลายคนพลิกผันตัวเองมาสู่การทำงานที่สุจริต ออกเรือเพื่อหาสัตว์น้ำมาขายแต่พอเหมาะ และที่สำคัญต้องคือให้ความสำคัญกับการเรียนศาสนา

เพื่อนำพาตัวเองสู่ทางที่เที่ยงตรง ตามหลักคำสอนของศาสนา ผลจากการเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตหลายครอบครัวไม่ได้รวยขึ้นกว่าเดิม แต่มีความพอเพียงมากกว่าเดิม และมีความสุขมากกว่าเดิมด้วย เพราะสามารถละเลิกและสลัดกิเลสที่เกาะติดตัวมายาวนาน นั่นคือการพนันและยาเสพติดไปได้

“...หวานนี้(ตอนนี)นกกรงหัวจุก นกเขาเล็กอะไรก็ไม่มีแล้ว ที่ร้านน้ำชาก็ไม่ได้ทำที่แขวนให้ แต่หมู่อื่นพอมีมั่งแกแหลงทุกวัน เพราะว่าชุมชนเรามีเสียงตามสายกันหลาว มีลำโพงทั่วทั้งหมู่บ้าน(ทั่วชุมชน) พอตีห้า(ห้าโมงเย็น) ก็จะเริ่มพูดกันแล้ว...”

(หุรณ จันทรวดี: ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7, วันที่ 5 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

6). มีระเบียบบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ (ฮุกมปากัต) ตราไว้เป็นกฎระเบียบและข้อบังคับใช้ในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อเป็นหลักปฏิบัติ และธรรมนูญที่นำมาใช้ร่วมกันของชุมชน เพื่อประโยชน์สูงสุดคือความร่วมมือและอยู่เย็นเป็นสุขของสัปบุรุษชุมชนมัสยิดบ้านเหนือทุกคน ฮุกมปากัตนี้เปรียบเสมือนกฎหมายที่ใช้กันในชุมชน เป็นกรอบเพื่อให้ทุกคนใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำรงชีวิตภายใต้การดูแลและให้ความช่วยเหลือของมัสยิดต่อสัปบุรุษทุกท่าน ร่วมกันดูแลซึ่งกันและกัน และร่วมกันลงโทษด้วยการคว่ำบาตร ไม่ให้การเอาใจใส่ดูแลเพียงเพราะไม่ปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติของสังคมชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ซึ่งหลายต่อหลายคนยอมรับถึงคุณค่าและประโยชน์ของฮุกมปากัตที่ได้ร่วมกันบัญญัติขึ้นด้วยกับแนวคิดของศาสนาอิสลามและความคิดเห็นของคนในชุมชนมาร่วมร่าง และแต่งตั้งกฎระเบียบขึ้นมา เพื่อใช้ปฏิบัติและก่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขภายในชุมชนอย่างถาวร

“...เมื่อก่อนนี้ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เขาดูแลกันดี เขามีกฎกติกา เขามีฮุกมปากัตมาใช้กันอยู่ โดยที่อิหม่ามและคณะกรรมการเขาเป็นคนร่วมร่างขึ้นมา...”

(ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา: ส.ก.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

7). สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนต่างศาสนิกที่อยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน เพื่อจะได้เป็นหูเป็นตาและดูแลเยาวชนให้กับทางคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้

“...ผมเป็นคนพุทธจริง แต่ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ มีแค่แต่น้องของผมนี้แหละที่กินอยู่คนเดียว แต่มันไม่เอา กลับมากินในหมู่บ้านนะ มันไปกินกับโม้หมู่ 8 ที่มันไปทำงานก่อสร้างด้วยกันโน้น ที่นั่นมันหลบมานอนอย่างเดียว คือเรามีใครเราแบ่งปันกัน ตอนที่ปะมัน(หุรณ)เสีย เรากามาทุกคืน มาช่วย แต่ตามหลักศาสนา คือต่างคนก็ทำตามความเชื่อของตัวเองไป เราก็ทำตามศาสนาเรา ไม่ก้าวก่ายกัน วันนั้นตอนที่พ่อผมเสีย ศพพ่อผมไอ้หุรณยังเอาไปตั้งที่บ้านมันได้เลย มันก็ไม่ได้รังเกียจอะไร คนที่ตายนั้นเขาก็จากเราไปแล้ว แต่คนที่อยู่นี้ เราก็จะได้เป็นพี่น้องกัน ช่วยเหลือกันต่อไปหลาว และก็ตอนครูเดรมาสอนเมื่อก่อนนี้ผม

ก็ไปนั่งฟังกัน จีเอาไม่เอาไม่ว่ากัน แต่ทุกศาสนาเขาก็สอนให้เป็นคนดี เขาไม่ได้สอนให้เรารบกัน สอนให้เรา รักกันนั่นคือการสอนที่ถูกต้อง...”

(ถนอม สมันตมิตร: ลูกบ้านหมู่ 7 ที่นับถือศาสนาพุทธ, วันที่ 5 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์)

8). ออกประกาศอย่างเป็นทางการ โดยติดประกาศที่บอร์ดมัสยิด และประกาศผ่านเสียงตามสายเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่างๆ และโทษสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอบายมุขที่ให้โทษต่อตนเอง และชุมชน เช่น การพนัน สุรา และยาเสพติด เพื่อให้เกิดการชุกคิดและตระหนักถึงพิษภัยของการพนันและยาเสพติด รวมถึงสิ่งที่ขัดต่อสิ่งที่ศาสนาอิสลามได้ห้ามไว้

ตัวอย่างประกาศเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ

ประกาศมัสยิดบ้านเหนือ

ด้วยการเสพสิ่งมีนเมาหรือจำหน่ายจ่ายแจกสิ่งมีนเมาทุกชนิด เป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งมุ่งให้มนุษย์ต้องรักษาคุณค่าของตัวเองไว้ด้วยการรักษาสติปัญญามิให้ถูกทำลายด้วยสิ่งมีนเมาทุกประเภท สิ่งมีนเมาถือเป็นความโสโครกของชัยฏอนมารร้าย และผู้ที่เมา 1 ครั้ง อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ทรงรับการประกอบความดีของเขาถึง 40 วัน

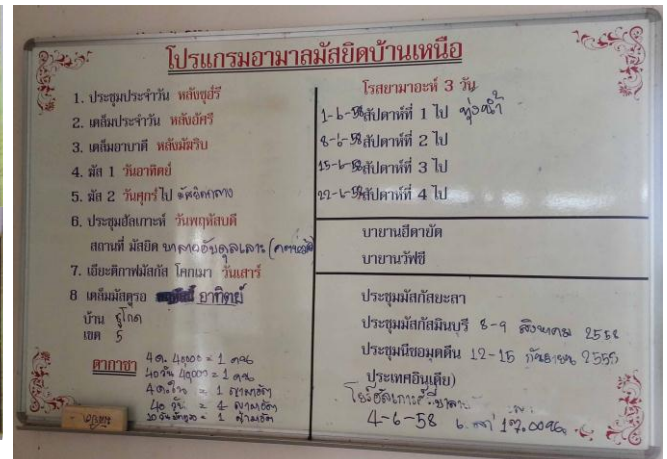
จากคำสอนนี้ มัสยิดบ้านเหนือจึงถือว่า การเสพหรือจำหน่ายจ่ายแจกยาเสพติดหรือสิ่งมีนเมาทุกชนิด เป็นสิ่งที่ขัดกับหลักศาสนาและฝ่าฝืนกฎฮุกุมปากัดของมัสยิด ซึ่งมัสยิดจะดำเนินการดังนี้

1. การเอาผิดของมัสยิดต่อผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจะดำเนินการเมื่อผู้นั้นถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจับกุมโดยมีหลักฐานยืนยันชัดเจน หรือ มีผู้พบเห็นว่าบุคคลดังกล่าวจำหน่ายจ่ายแจกหรือเสพสิ่งมีนเมาซึ่งหน้าแล้ว ดำเนินการแจ้งกับทางมัสยิด ซึ่งเมื่อสอบสวนแล้วปรากฏว่าบุคคลที่ถูกแจ้งกระทำผิดจริงเท่านั้น
2. ผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จะต้องถูกลงโทษตามฮุกุมปากัด พ.ศ. 2548 หมวดที่ 8 ข้อที่ 24-27
3. หากผู้กระทำผิดประสงค์ที่จะกลับมาเป็นสัปบุรุษของมัสยิด ให้ดำเนินการตามข้อหนึ่งข้อใดใน 2 ข้อ ต่อไปนี้
 - (3.1) ออกอิศลาหฺตัวเอง ภายใต้กลุ่มญามาอะฮฺที่มัสยิดให้การรับรองเป็นเวลา 40 วัน จากนั้นให้เรียนอัลกรุอ่านในคำคืนวันศุกร์ที่มัสยิดอีก 5 ครั้ง
 - (3.2) เรียนอัลกรุอ่านในคำคืนวันศุกร์ที่มัสยิดจำนวน 10 ครั้ง และร่วมบำเพ็ญประโยชน์กับทางมัสยิดเมื่อมัสยิดจัดกิจกรรมต่างๆ 5 ครั้ง

ประกาศ ณ วันที่ 28 เมษายน 2558

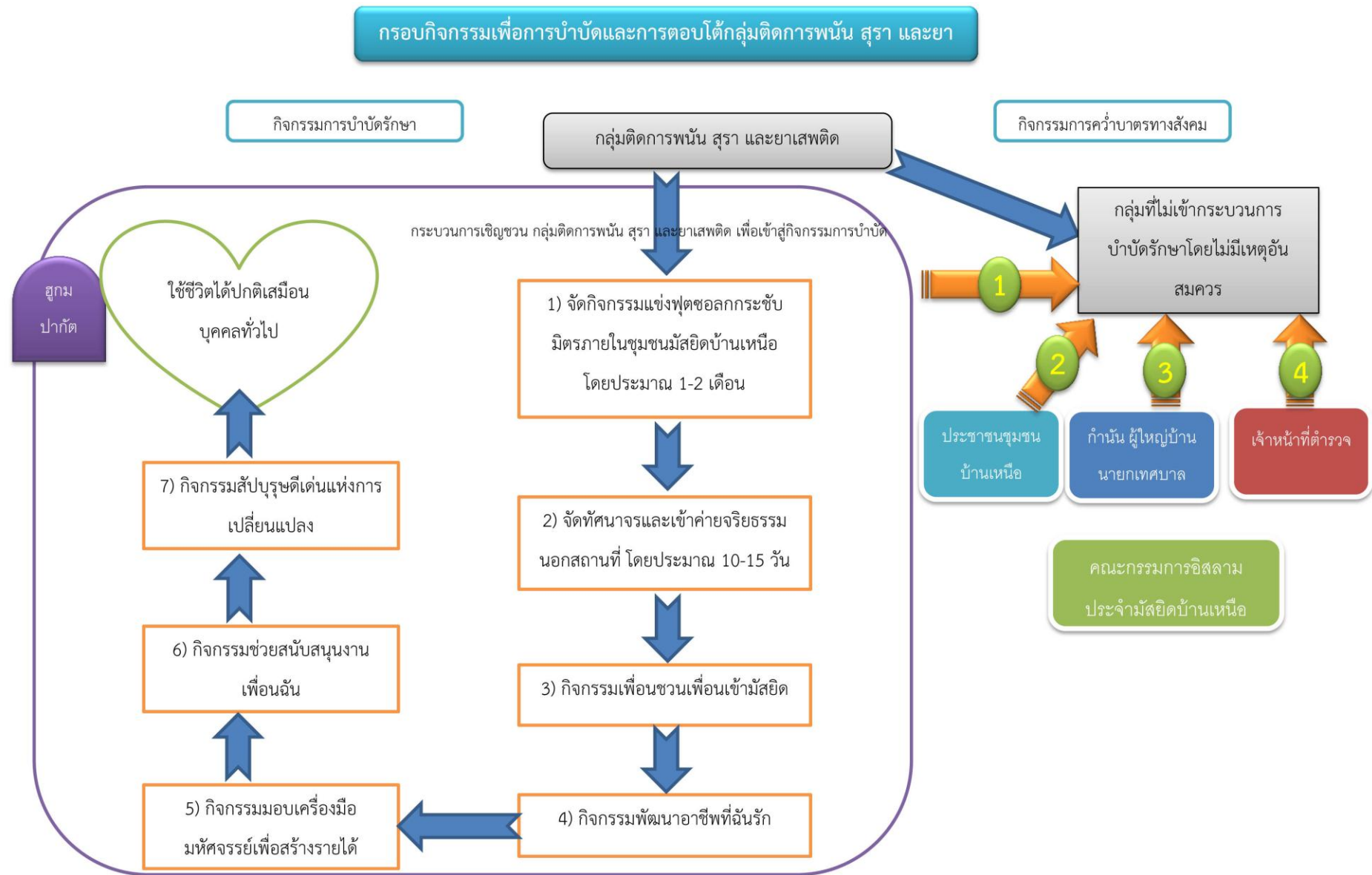
ลงชื่อ.....อิหม่ามมัสยิด

(ดร.ภู่อบรอนีย์ บิลล่าเต๊ะ)

รูปภาพ ป้ายประกาศต่างๆของมัยิดบ้านเหนือที่สนับสนุนในการทำคุณงามความดีต่อพระเจ้าและให้
ตระหนักถึงความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ

จากผลการศึกษาถึงแนวทางในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน จะเห็นได้ว่ามีแนวทางในการบำบัดรักษากลุ่มผู้ติดการพนัน สุรา และยาเสพติดในลักษณะแยกส่วนกันอยู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบางแนวทางก็ส่งผลโดยตรงต่อกลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติดโดยมีผลทำให้เกิดการละเลิกทิ้ง แล้วกลับเข้าสู่การดำเนินชีวิตแบบคนปกติธรรมดาสามัญ และบางแนวทางก็ส่งผลในทางอ้อมเพื่อป้องกันและเตือนสติกลุ่มเสี่ยงรวมถึงบุคคลทั่วไป แต่ถึงจะอย่างไรก็ตามมัสยิดบ้านเหนือยังเน้นการบูรณาการการสอนอิสลามเพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เป็นองค์ประกอบของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือได้รับรู้ถึงคุณธรรม ยุติธรรม จริธรรมจรรยา รวมถึงความซื่อสัตย์สุจริต ที่ทุกคนต้องมีต่อกันทั้งกับตัวเองและสังคมที่เราได้อยู่ร่วมกัน ด้วยกระบวนการเรียนการสอนศาสนาที่มัสยิด จากแนวทางในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามที่ทำงานโดยแยกส่วนดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยสามารถถอดบทเรียนให้เป็นกิจกรรมที่ทำงานได้อย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอนได้ดังนี้ เพื่อที่จะได้นำเสนอให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือได้พิจารณาและนำไปสู่การปฏิบัติต่อไปในภายภาคหน้า

กรอบกิจกรรมเพื่อการบำบัดและการตอบโต้กลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติด ประกอบด้วย 2 กิจกรรมด้วยกันคือ กิจกรรมการบำบัดและกิจกรรมการคว่ำบาตรทางสังคม โดยมีกระบวนการทำงานดังนี้

กิจกรรมการบำบัด เป็นกิจกรรมการรักษาที่ใช้วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (behavioral therapy) การให้คำปรึกษา (counseling) หรือ อาจใช้วิธีการเปลี่ยนแนวคิด (cognitive therapy) และอาจให้เข้าร่วมกลุ่มเพื่อให้การสนับสนุนและให้กำลังใจในการเปลี่ยนพฤติกรรมการเล่นการพนัน การรักษาด้วยยาอาจมีส่วนช่วยได้บ้าง แม้ว่ายาเหล่านี้ยังไม่ได้มีการรับรองว่าสามารถใช้ได้ผล แต่การให้การรักษาร่วมกันระหว่างการรักษาโดยไม่ใช้ยาร่วมกับการให้ยาที่มีแนวโน้มที่จะทำให้ผลการรักษาออกมาดีที่สุดนอกเหนือจากนี้ควรรักษาโรคอื่นที่พบร่วมกับการติดการพนัน เช่น ภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล และ การติดสารเสพติดชนิดอื่น จะช่วยทำให้การติดการพนันดีขึ้นได้ (หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสุขภาพจิต คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ม.ป.ป.) ดังนั้นผู้วิจัยจึงออกแบบกิจกรรมการบำบัดรักษาให้กับชุมชนเพื่อจะได้นำไปทดลองใช้ดังแผนภาพที่ได้กล่าวมาแล้ว

- 1) จัดกิจกรรมแข่งฟุตบอลกระชับมิตรภายในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ โดยประมาณ 1-2 เดือน จากการทำงานที่ผ่านมาของคณะกรรมการมัสยิดเห็นว่าวิธีการนี้สามารถชักนำเยาวชนทั้งในส่วนที่มีปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติดมาร่วมกิจกรรมพร้อมกับเยาวชนที่ไม่มีปัญหาดังกล่าวได้ดี และเป็นกีฬาที่ทุกเพศทุกวัยให้ความสนใจมากในพื้นที่ขณะนี้ รวมถึงสามารถทำให้กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่มีรายได้เพิ่มจากกิจกรรมดังกล่าวด้วย จึงเป็นกิจกรรมแรกที่จะควรนำมาเป็นจุดสนใจ และให้การหวานล่อมเพื่อเข้าสู่กระบวนการถัดไป ถือเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม และในการลงชื่อทีมสมัครแข่งขันนั้น ทุกทีมได้สิทธิ์ที่ศนาจรและเข้าค่ายนอกสถานที่กับทางมัสยิดบ้านเหนือ ตามแต่มีมัสยิดจะกำหนด ผู้ที่ดำเนินกิจกรรมนี้น่าจะเป็นฝ่ายคณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิดร่วมกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเห็นเป็นดีที่สุด เพราะเป็นกลุ่มเยาวชนวัยรุ่นมีแรงและพลังทำงานที่มากกว่าผู้ใหญ่ อีกทั้งต้องทุ่มเททั้งด้านเวลาและการทำงาน กิจกรรมนี้กลุ่มแม่บ้านก็ยังสามารถขายสินค้าเพื่อหารายได้เข้ามัสยิดได้ด้วย
- 2) จัดทัศนจรและเข้าค่ายจริยธรรมนอกสถานที่ โดยประมาณ 10-15 วัน เพื่อเป็นการดึงเยาวชนให้ออกห่างจากอบายมุขต่างๆที่กำลังเผชิญอยู่ในชุมชน และได้ไปเรียนรู้ ดูด้วยตา และเห็นจริงกับตนเองตามสถานโรงพยาบาลต่างๆต่อผลข้างเคียงจากบรรดาอบายมุขต่างๆที่ตนจะต้องประสบเมื่อไม่สามารถถอนตนเองออกมาได้จากวังวนดังกล่าว แต่นักจิตวิทยาแนะนำว่า ถ้าจะให้ดีต้องใช้เวลา 1-3 เดือน เพื่อให้การอบรมและห่างจากการมกุ่มกับสิ่งดังกล่าว เปลี่ยนพื้นที่เปลี่ยนบรรยากาศ เพื่อจะได้รับความคิด

ใหม่ๆให้กับตัวเอง ดังนั้นกิจกรรมนี้เราสามารถสอดแทรกการสอนศาสนาเพื่อการบำบัดของอิหม่ามมัซยิด ซึ่งโดยทั่วไปจะกระทำในช่วงคำคืนวันพฤหัสบดีและวันศุกร์ตอนเช้าของทุกสัปดาห์ที่มัซยิดบ้านเหนือ แต่ในกิจกรรมนี้จะต้องเปลี่ยนบรรยากาศไปบรรยายนอกสถานที่ อาจเป็นค่ายริมทะเล หรือตามชายเขาใกล้ น้ำตก และที่สำคัญจะต้องมีผู้ดำเนินกิจกรรมที่มากด้วยประสบการณ์ มีความถนัดทั้งในด้านการจัด กิจกรรมและประสบการณ์ทางด้านการบำบัดมาพอสมควร ร่วมเป็นผู้จัดการด้านแผนและสนทนากการ ประกอบไปด้วย ดังนั้นแน่นอนที่สุดหลังจากกลับมาจากการทัศนจรและค่ายนอกสถานที่แล้ว ความสัมพันธ์ในการเป็นเพื่อนร่วมเดินทาง ร่วมชะตากรรมเดียวกัน จะทำให้มีความรัก ความเข้าใจกัน มากยิ่งขึ้น แต่ก่อนหน้านั้นเยาวชนต้นแบบของเราต้องรับรู้ล่วงหน้าว่ากลุ่มเป้าหมายที่เราจะต้องแผ้วถางไป เป็นเพื่อนสนิทของกลุ่มที่ติดการพนัน สุราและยาเสพติดนั้น มีใครบ้าง และเราก็จะต้องกระจายตัวและ แผ้วถางเข้าไปอยู่ในกลุ่มพวกนั้นให้ได้ และคอยให้ความช่วยเหลือ รวมถึงเก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุด และ แสดงความจริงใจที่จะช่วยเขาให้พ้นจากขุมทรนรกบนดินให้ได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

- 3) กิจกรรมเพื่อนชวนเพื่อนเข้ามัซยิด เน้นอ่อนความผูกพันหลังจากกลับจากทัศนจรและเข้าค่ายในช่วงแรกๆยังแน่นแฟ้น กลุ่มเยาวชนตัวอย่างจะต้องดึงเพื่อนๆที่ติดการพนัน สุรา และยาเสพติดที่ห่างจาก อบายมุซดังกล่าวได้ระยะหนึ่งแล้ว อย่าให้หวนกลับไปหาหรือเล่นอีกครั้งด้วยการชักชวนให้ทำกิจกรรมอื่น ที่มัซยิด ไปร่วมเรียนศาสนา เล่นฟุตบอล อ่านหนังสือ ท่องอินเทอร์เน็ต ซึ่งทางคณะที่ปรึกษาและกองทุน ชากาตจะต้องเตรียมอุปกรณ์ต่างๆเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มเยาวชนตัวอย่างเพื่อนำไปใช้ในการบำบัดผู้ติด การพนัน สุรา และยาเสพติดดังกล่าว เช่น สนามฟุตบอล สนามตะกร้อ ลูกฟุตบอล ลูกตะกร้อ เครื่อง คอมพิวเตอร์ หนังสือในหลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะหนังสือทางด้านอันตรายจากการติดการพนัน สุรา และยาเสพติด และอื่นๆอีก
- 4) กิจกรรมพัฒนาอาชีพที่ฉันทัก เป็นกิจกรรมต่อเนื่องสำหรับกลุ่มติดการพนัน สุราและยาเสพติด ที่มีความ สนใจในการทำอาชีพสุจริต รวมถึงบุคคลทั่วไปที่ต้องการศึกษาด้านการหาอาชีพเสริม ซึ่งในกิจกรรมนี้เรา จะได้รับความช่วยเหลือจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดสงขลาและพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ เช่น เปิดร้าน ช่อมมอเตอร์ไซค์ ก็จะเข้าศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน ใช้เวลาการฝึกประมาณ 6-12 เดือน ขายโรตี่ ฝึกกับพ่อ ค้าขายโรตี่ในตลาด ใช้เวลา 3-8 เดือน ขับริลโซเลย์ บริการรับส่งแม่ค้าไปตลาดและรับบริการทั่วไป ฝึก ขับริลโซเลย์จนชำนาญ พร้อมสอบใบขับขี่รถมอเตอร์ไซค์ และหาลูกค้าประจำให้เพื่อไปรับไปส่ง 3-4ราย ต่อวัน ออกเรือ ฝึกงานกับผู้ชำนาญการทางด้านการหาปลาในทะเลสาบสงขลาประมาณ 1 ปี ในระหว่าง ฝึกงานมีค่าจ้างรายวัน 100-150 บาทต่อวัน รับซ่อมเครื่องเรือ ฝึกงานกับอู่ซ่อมเรือภายในชุมชน 1ปี ใน

ระหว่างฝึกงานมีค่าจ้างรายวัน 100-150 บาทต่อวัน ฯลฯ ซึ่งมีสียิตจะรับผิดชอบในด้านงบประมาณ ค่าใช้จ่าย

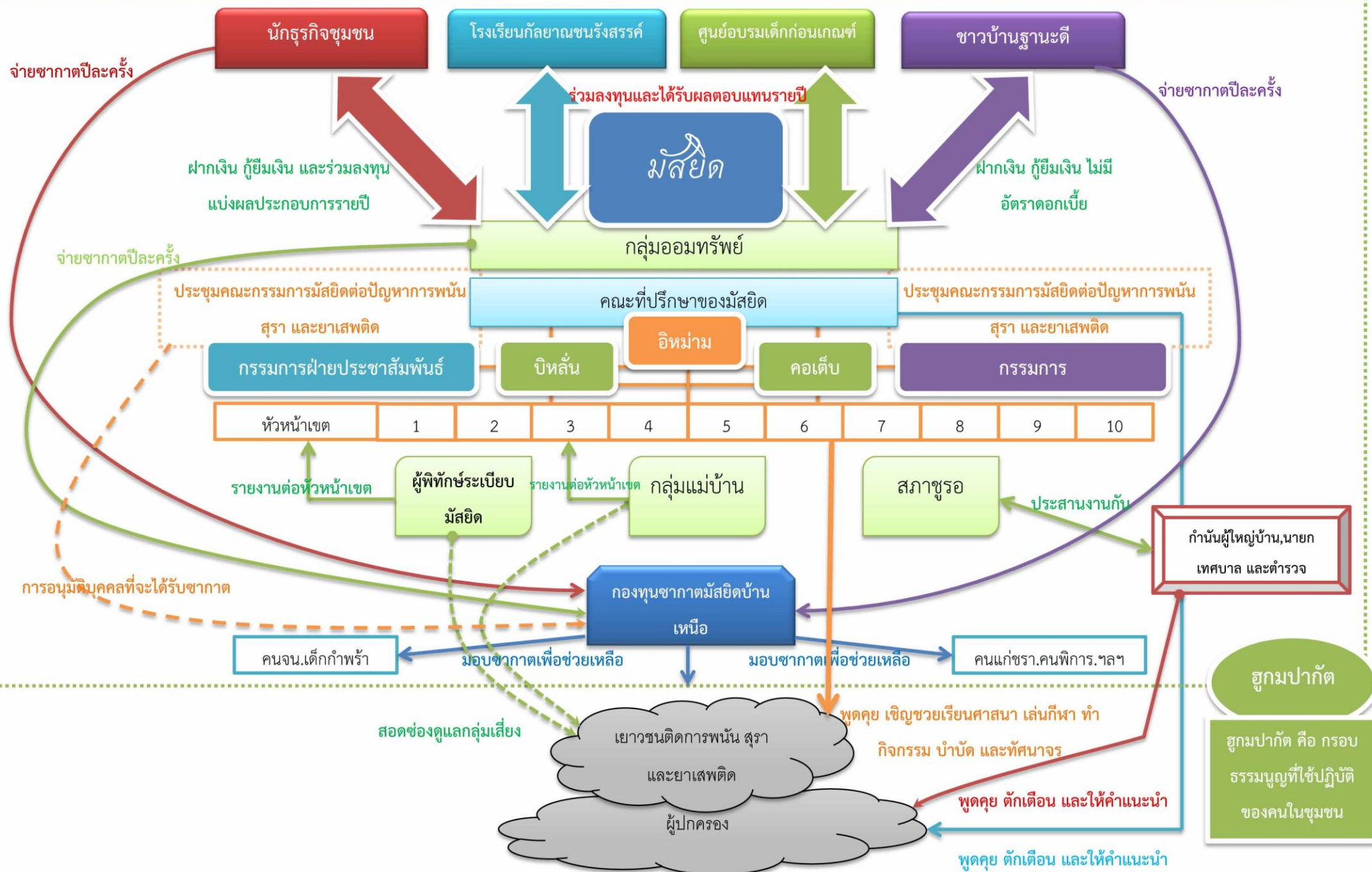
- 5) กิจกรรมมอบเครื่องมือหัตถกรรมเพื่อสร้างรายได้ เป็นการส่งมอบเครื่องมือในการประกอบอาชีพและดำเนินธุรกิจให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสเนื่องจากประสบปัญหาชีวิตทางด้านการติดการพนัน สุรา และยาเสพติด เป็นกิจกรรมสืบเนื่องมาจากกิจกรรมที่ 4 หลังจากได้มีการฝึกฝนและพัฒนาอาชีพได้ระดับหนึ่งแล้ว ก็ จะทำการส่งมอบเครื่องมือประกอบอาชีพเพื่อให้ได้ดำเนินงานที่ตนเองรักและชอบ เกิดการบริหารงาน ด้วยตัวเอง แต่สำหรับกลุ่มที่ชอบทำงานเป็นลูกจ้างก็จะหาที่ทำงานให้ แต่การซื้ออุปกรณ์เครื่องทำมา อาชีพนั้นไม่ได้เป็นการให้ทั้ง 100เปอร์เซ็นต์ฟรีซะทีเดียว แต่เป็นการช่วยเหลือแค่ 50เปอร์เซ็นต์เท่านั้น อีก 50เปอร์เซ็นต์ ต้องหาเงินมาคืนให้แก่สียิตเพื่อที่จะนำไปช่วยเหลือกลุ่มอื่นที่มีปัญหาต่อไป แต่จะมี ระยะเวลาหรือกำหนดการที่เหมาะสมในการคืน คือเป็นการทยอยคืนแต่จะยืดระยะเวลาให้ยาวนาน อีกทั้ง มีช่วงระยะเวลาที่ปล่อยว่าง คือไม่ต้องส่งเงินเลยประมาณ 2-3เดือนแรกหลังจากได้อุปกรณ์พร้อมมอบเงิน ส่วนหนึ่งให้เป็นทุนพื้นฐาน ตามแต่สมควรของแต่ละอาชีพเพื่อให้เกิดการมั่นคงในอาชีพนั้นก่อน แต่ถ้า หากว่าทำไปแล้วเกิดปัญหาในการทำงาน ทางคณะกรรมการสียิตก็จะหาวิธีแก้ไขต่อไป
- 6) กิจกรรมช่วยสนับสนุนงานเพื่อนฉัน เป็นกิจกรรมเชิญชวนให้คนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือและกลุ่มคนที่มี ใจรักและให้โอกาสเพื่อนร่วมโลก ที่ได้ผิดพลาดในการเลือกทางเดินในชีวิตด้วยการติดการพนัน สุรา และ ยาเสพติด แล้วกลับตัวพลิกผันชีวิตสู่เส้นทางที่คนปกติสามัญเขาใช้ชีวิตกันและอยู่ในร่องรอยของศาสนา อิสลาม ทำงานที่สุจริต ดังนั้นสังคมจึงควรที่จะให้โอกาสและให้การสนับสนุน ด้วยการไปรับบริการใน อาชีพที่เขาเหล่านั้นดำเนินการอยู่ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเขา และรับทราบถึงการมอบโอกาสที่ ยิ่งใหญ่ของสังคมชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ให้กับเขาได้แก้ตัวอีกครั้ง และแสดงถึงการให้อภัยของชุมชน กิจกรรมนี้จะมีการจัดทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง
- 7) กิจกรรมสับบุรุษดีเด่นแห่งการเปลี่ยนแปลง เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเชิดชูบุคคลที่สามารถกลับตัวได้ และ ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับคนที่หลงผิด หรือตกหลุมพรางการพนัน สุรา และยาเสพติด และกลุ่มคนดังกล่าวจะเป็นกระบอกเสียงและพลังที่สำคัญที่จะกลับมาช่วยพัฒนามัสยิด และร่วมกันต่อต้าน การพนัน สุรา และยาเสพติดต่อไป และสามารถดำรงชีวิตพร้อมกับครอบครัวตัวเอง ได้อย่างมีความสุข เสมือนบุคคลทั่วไปในสังคมชุมชนมัสยิดบ้านเหนือต่อไป

กิจกรรมการคว่ำบาตรทางสังคม เป็นกิจกรรมการตอบโต้ทางสังคมที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือไปดำเนินการอยู่แล้ว แต่ผู้วิจัยสามารถถอดกระบวนการให้เป็นขั้นตอน และดำเนินการเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนการคว่ำบาตร ได้แก่

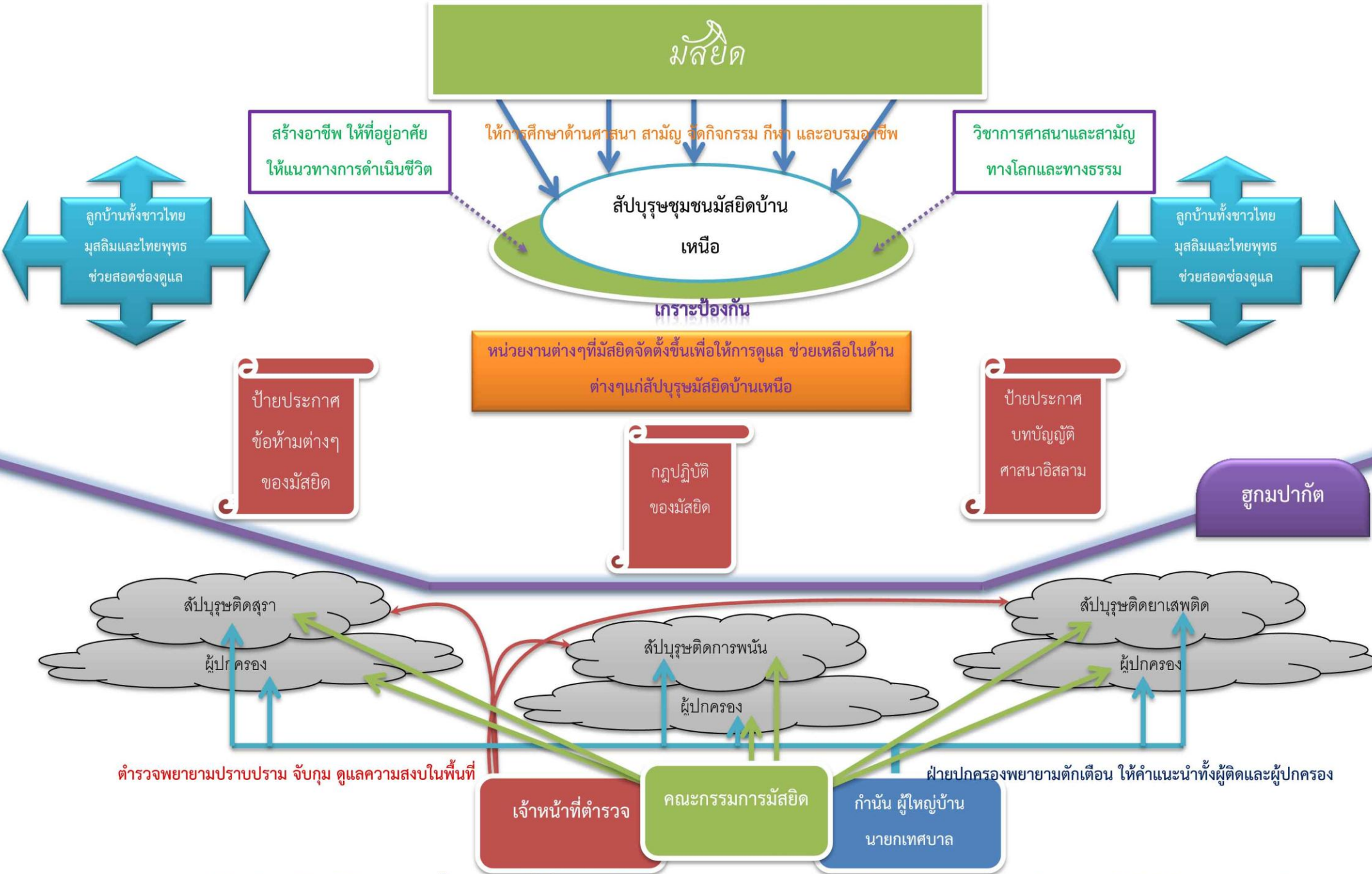
1. สุกมปากัด เป็นกระบวนการทางสังคมของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ซึ่งใช้เป็นหลักปฏิบัติและควบคุมการกระทำต่างๆของคนในชุมชนให้อยู่ในกรอบในศีลธรรมจรรยา เมื่อกลุ่มผู้ทำผิดกฎของชุมชนโดยการฝ่าฝืนปฏิบัติในสิ่งที่สังคมห้าม ก็สมควรที่จะต้องถูกลงโทษ ถึงแม้ว่าไม่มีกฎหมายบ้านเมืองโดยตรงที่คณะกรรมการมัสยิดจะนำมาใช้ในการกักขัง หรือโทษปรับ เสมือนตำรวจที่ใช้กัน แต่ทางชุมชนมีมาตรการการคว่ำบาตรทางสังคม โดยไม่ให้สิทธิ์ที่จะได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นด้านสวัสดิการของมัสยิด การอำนวยความสะดวกในด้านการติดต่อราชการ หรือแม้กระทั่งเมื่อบ้านของตัวเองมีคนตายหรือต้องการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน หรือกิจกรรมใดทางศาสนาก็ตาม ก็จะไม่มีการเชิญชวนชุมชนบ้านเหนือเข้าไปช่วยเหลือหรือเข้าพิธีกรรมดังกล่าวเพราะถือว่าผู้ที่เข้าไปร่วมหรือช่วยเหลือก็จะผิดกฎกติกาที่ได้ตกลงกันไว้กับมัสยิด แต่มัสยิดจะส่งคนไปทำพิธีกรรมเท่าที่ศาสนาสั่งใช้ เพื่อให้พ้นพิธีกรรมที่ศาสนาอิสลามกำหนด เสมือนที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น(ระเบียบบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ)
2. ประชาชนสังคมประณาม เมื่อมัสยิดเปิดโอกาสให้กลับตัวแล้ว แต่ไม่สามารถที่จะเลิกหรือกลับตัวได้ หรือคิดว่าสามารถทำรายได้ดีกว่าอาชีพสุจริต เช่นนี้แล้ว ก็สมควรที่จะถูกสังคมชุมชนประณามถึงความเลวทราม และชั่วร้ายของกลุ่มคนที่ติดการพนัน สุรา และยาเสพติด หรือกลุ่มนักธุรกิจผิดกฎหมาย ที่ทำงานหาเงินบนหลังคน มั่วสุมแต่อบายมุข ทำให้สังคมส่วนรวมเกิดความต่างปร้อย และล่าช้าต่อการพัฒนา
3. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนายกเทศบาล คว่ำบาตรด้วยการไม่อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของราชการ และทำการกดดันให้ยอมรับกระบวนการบำบัดรักษากับทางมัสยิด ซึ่งให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงของกลุ่มที่รับการบำบัดรักษา ยอมรับระเบียบปฏิบัติของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือในที่สุด หรือต้องยอมออกจากชุมชนเพื่อหาที่อยู่อาศัยใหม่เพราะได้รับความกดดันจากชุมชน ไม่มีใครสนทนา ไม่มีใครยอมซื้อขาย ถูกปิดกั้นโดยทางพฤติกรรม
4. เจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดชุมชนบ้านเหนือได้ข้อมูลที่แน่นอนว่ามีที่บ้านกี่คน กี่หลังคาเรือน และกลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติด ไม่ยอมรับการบำบัด ดังนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เป็นหนึ่งตัวแปรที่ต้องร่วมทำงานกับทางชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อปรับกลุ่มคนที่ปฏิบัติอบายมุขดังกล่าวให้กลับเข้าสู่เส้นทางบริสุทธ์อีกครั้งหนึ่งให้ได้ ด้วยการตรวจตราและดูแลเป็นพิเศษสำหรับกลุ่มคนดังกล่าว ถ้ามีหลักฐานก็ต้องจับกุม กักขัง และมีโทษปรับอย่างหนัก แฉถึงความผิดต่างๆเพื่อจะได้รู้สึกอับอาย และกลับเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาของทางมัสยิดต่อไป

ซึ่งกระบวนการที่ผู้วิจัยเสนอไปทั้งหมดนั้น เพราะความเชื่อมั่นในการทำงานของ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือต่อศักยภาพการทำงานและความพร้อมของทางชุมชนที่จะให้ ความร่วมมือ และมีความตั้งใจจริงในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในสังคมชุมชนเดียวกันให้พ้นจากรกบน ดิน และที่สำคัญผู้วิจัยเชื่อมั่นในศักยภาพพระบวรชาภาตและวิธีการหารายได้ของมัสยิดบ้านเหนือที่มีผู้นำ (อิหม่าม) ที่เก่งและคณะทำงานที่มีความพร้อมทั้งด้านความคิด ด้านศาสนา และสามัญ และเชื่อว่าทุกปัญหา ชุมชนของท่านสามารถฝ่าฟันไปได้ ด้วยกับการยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ยอมรับในมติที่ประชุมที่ ใช้เสียงของที่ประชุมเป็นมติสุดท้าย และยอมรับและปฏิบัติตามในมตินั้น

โมเดลบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัดการปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชนกรณีศึกษา
มัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคเต่า อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

แนวทางในการดูแลสัปปุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุข

คณะกรรมการมัสยิด ต้องหาวิธีการให้สัปปุรุษเหล่านี้ออกห่างจากสิ่งที่ไม่ดีต่างๆให้ได้ ด้วยกระบวนการต่างๆ เช่น พาไปทัศนอาจร อบรม บำบัด เล่นกีฬา พยายามให้กำลังใจเขาและครอบครัว

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและอภิปราย

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษา มัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” ได้ตอบคำถามโดยมุ่งทำความเข้าใจและหาคำตอบใน 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน สามารถทำได้อย่างไร
- 2) สภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน มีอะไรบ้าง
- 3) แนวทางในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน สามารถทำได้อย่างไร

คำถามที่หนึ่งจากประเด็นคำถามหลักทั้งสามข้อนั้น ประเด็นที่หนึ่งจะทำการศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน เป็นการศึกษาศักยภาพและองค์ประกอบต่างๆที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอยู่เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อชุมชนมัสยิดบ้านเหนือในด้านการขจัดปัญหาการพนันและสิ่งอบายมุขในชุมชน(สิ่งอบายมุขในชุมชน ณ ที่นี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเฉพาะสุรา และยาเสพติดเท่านั้น) เป็นกระบวนการสร้างสรรค์คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและอิหม่ามในตำแหน่งสูงสุดของคณะกรรมการบริหารมัสยิด เพื่อดำเนินการบริหารจัดการในทุกด้านเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน สำหรับตำแหน่งอิหม่ามประจำมัสยิดนั้นได้มาจากการคัดเลือกของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดชุดเก่าเลือกบุคคลที่เหมาะสมขึ้นมาเพื่อดำรงตำแหน่งอิหม่ามประจำมัสยิด ไม่มีวาระการบริหารงานที่ตายตัว สามารถสละตำแหน่งอิหม่ามมัสยิดได้เมื่ออายุมากจนไม่สามารถทำงานได้ หรือเห็นความสามารถของบุคคลอื่นที่มีมากกว่า โดยเฉพาะความรู้ความสามารถในด้านศาสนา และยิ่งสมบูรณ์มากกว่านั้นก็ต้องเพียบพร้อมไปด้วยความรู้ทางด้านสามัญ จึงสามารถเสนอชื่อคนใหม่ต่อองค์ประชุมเพื่อคัดเลือกได้ และสำหรับองค์ประชุมในการสร้างสรรค์อิหม่ามประจำมัสยิดนั้น ประกอบด้วยหลายภาคส่วนด้วยกันซึ่งโดยมากจะเป็นคนที่อยู่ในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือทั้งหมด เช่น ที่ปรึกษาของคณะกรรมการมัสยิด คณะกรรมการชุดเก่าของมัสยิด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศบาล และชุดนักธุรกิจชุมชน ทำการสร้างสรรค์และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอิหม่ามอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ สำหรับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดยังคงใช้ชุดเดิมสำหรับผู้ที่ต้องการอยู่ในตำแหน่งต่อ แต่สำหรับผู้ที่ไม่ต้องการดำรงตำแหน่งต่อหรือมีเหตุเพราะเสียชีวิต ต้องให้ชุมชนในแต่ละเขตเลือกตั้งตัวแทนขึ้นมาเพื่อเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือต่อไป ซึ่งเขตการกระจายอำนาจของมัสยิดบ้านเหนือแบ่งออกเป็น 10 เขต และสำหรับตำแหน่งคอเต็บ บิหลั่น รวมถึงตำแหน่งอื่นๆที่ไม่ใช่หัวหน้าเขตก็เช่นเดียวกัน

ขึ้นอยู่กับองค์ประชุมว่าจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโยกย้ายอย่างไร แต่โดยมากจะกระทำหลังจากได้รับเลือกอิหม่ามประจำมัสยิดบ้านเหนือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

จากการศึกษาในประเด็นดังกล่าวสามารถสังเขปบทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลปัญหาการพนันและอบายมุขของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือได้ดังนี้

- 1.1) การสร้างมัสยิดให้เป็นศูนย์รวมของทุกกิจกรรม ซึ่งประกอบไปด้วย 5 หน่วยงานหลัก ได้แก่ คณะที่ปรึกษาของมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด(คอม.) คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด(ผทม.) กลุ่มแม่บ้านมัสยิดบ้านเหนือ และสภาชุรอ ซึ่งทั้ง 5 หน่วยงานนี้ จะทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อสอดส่องดูแลความเรียบร้อย เป็นหูเป็นตาให้กับมัสยิด ซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรงนี้ได้แก่คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด และกลุ่มแม่บ้านมัสยิดบ้านเหนือ ส่วนหน้าที่การเข้าไปพูดคุย โน้มน้าว ชักชวนให้มาเรียนศาสนาที่มัสยิด เพื่อขัดเกลาจิตใจจากกิเลสดังกล่าว และเพื่อการบำบัด รักษา และทัศนাজรในสถานที่ต่างๆ จะเป็นหน้าที่ของฝ่าย คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดโดยเฉพาะหัวหน้าเขตในเขตนั้นๆ หรือหัวหน้าเขตต้องหาบุคคลที่กลุ่มเล่นการพนัน ดิดสุรา หรือยาเสพติดยอมรับนับถือ และเชื่อฟังเพื่อเข้าไปพูดคุยตักเตือน และนำมาซึ่งการชักชวนให้กลับไปสู่หนทางที่ถูกที่ควรตามกรอบของศาสนาอิสลามและตามกฎระเบียบของมัสยิดต่อไป และสำหรับหน้าที่ในการเข้าไปพูดคุยอธิบายและทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของเยาวชนกลุ่มเสี่ยงหรือหลงเข้าไปในวังวนดังกล่าว นั่นคือคณะที่ปรึกษาของมัสยิด จะเข้าไปพูดคุยและร่วมหาทางออก หาวิธีแก้ไขเพื่อให้ครอบครัวได้มีส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือลูกหลานตนเองจากหนทางที่ผิดที่มีดมน และทำให้ครอบครัวรู้สึกถึงความห่วงใย และไม่ทอดทิ้งกันในยามมีปัญหา ส่วนหน้าที่ของสภาชุรอนั้น หน่วยงานนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับกำนันผู้ใหญ่บ้านและนายกเทศบาล เพราะจะเป็นฝ่ายพิจารณาถึงการเลือกกลุ่มคนที่จะมาเป็นตัวแทน รวมถึงข้อตกลงต่างๆที่ได้ทำไว้ก่อนการเลือกตั้ง ดังนั้นเมื่อชุมชนต้องการความช่วยเหลือจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม เป็นตัวแทนของชุมชนในฐานะกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือนายกเทศบาลก็จะเข้าไปพูดคุยกับเยาวชนที่มีปัญหาและครอบครัว เพื่อจะเป็นการแนะนำและตักเตือนในเบื้องต้น และบอกถึงภัยอันตรายต่อร่างกายที่จะได้รับ รวมถึงโทษทางกฎหมาย นั่นคือการถูกจำคุกและการปรับ
- 1.2) การเปิดสอนศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เป็นวิธีการที่สำคัญมากและช่วยให้เยาวชนและบุคคลที่หลงผิดไปแล้ว รู้สึกกลัวในโทษทัณฑ์ต่อไปในโลกหน้าที่ตนเองต้องได้รับเนื่องจากการกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติที่ศาสนาอิสลามได้สั่งห้าม รวมถึงการฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อปฏิบัติของชุมชน ก็ถือว่าเป็นบาปและต้องถูกโทษด้วยเพราะถือว่ากฎระเบียบ

ข้อปฏิบัติของชุมชน เป็นการดำรงไว้ซึ่งความเข้มแข็งของศาสนาอิสลามให้คงไว้ และถ้าหากยิ่งทำให้พ่อแม่เสียใจ ทูตพี่พ่อแม่บุพการี ก็จะถือเป็นโทษหนักอันใหญ่หลวงที่จะต้องได้รับการตอบแทนโทษที่สาหัสสากรรจ์ต่อไปในภายภาคหน้า อาจได้เห็นทันตาโดยเร็ววันหรือค่อยรอถึงวันพิพากษาแห่งวันโลกหน้า เพราะศาสนาอิสลามได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนในเรื่องดังกล่าว

- 1.3) กองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือเพื่อช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน กองทุนนี้จะทำหน้าที่ในการรวบรวมซากาตของคนในชุมชน เมื่อถึงกำหนดครบรอบที่ต้องจ่าย ก็จะต้องมาจ่ายให้กับกองทุนซากาตมัสยิดบ้านเหนือเพื่อเป็นการรวมศูนย์การบริหารซากาตเข้าอยู่ที่เดียวกัน และทำให้คนในชุมชนเข้าหามัสยิดตลอดเวลา กองทุนนี้จะทำหน้าที่นำซากาตของคนรวยไปให้กับคนยากจนและ 8 ประเภทของกลุ่มบุคคลที่จะสามารถรับซากาตได้ แต่จะมอบให้กับใครได้บ้างนั้นก็ต้องขึ้นอยู่กับพิจารณาของ 5 หน่วยงานที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว กองทุนจะทำหน้าที่ในการจัดเก็บและกระจายซากาตตามคำสั่งของคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือเท่านั้น โดยส่วนใหญ่เป็นการสร้างอาชีพ ให้เครื่องมือประกอบการทำงาน สร้างบ้านเรือน ซื้อเครื่องเรือ อวน แหและอื่นๆอีก แต่จะไม่มอบให้เป็นเงิน ยกเว้นกรณีทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน และสวัสดิการผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน และจะมีกระบวนการติดตามประเมินผลดูว่าผู้รับซากาตสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับมากน้อยแค่ไหน ปีหน้าต้องเพิ่มซากาตในส่วนไหนอีกเพื่อกิจการและธุรกิจที่ดำเนินการสามารถดำรงอยู่ได้อย่างไม่เป็นภาระต่อสังคมต่อไป และการกำหนดโทษกรณียังไม่ได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการดำรงอาชีพดังกล่าว เช่นแอบขายอุปกรณ์ซากาตที่ซื้อให้ประกอบอาชีพ ผู้รับซากาตก็ต้องชดใช้คืนตามจำนวนเงินของอุปกรณ์ดังกล่าวที่รับไป

- 1.4) มีอิหม่ามผู้นำที่มีความพร้อมทางด้านวิชาการศาสนาและสามัญ
คำแนะนำอิหม่ามผู้นี้ว่า ดร. ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมคนไทยให้การยอมรับอย่างมากในด้านความพยายาม อุทิศตน วิริยะ ในด้านการศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้ได้มา แต่สิ่งนี้ไม่ใช่ตัวประกันที่จะเก่งในทุกด้าน แต่อย่างน้อยก็เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการ และสังคมภายนอกท่านจึงสามารถดึงงบประมาณของรัฐจากหลายภาคส่วนได้ เช่น กอปรน. และศอบต. ซึ่งนับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนชุมชนมัสยิดบ้านเหนือที่จะถือท่านเป็นตัวอย่าง และอีกทั้งความกระฉ่ง และรู้จริงในเรื่องของศาสนาอิสลาม สามารถดึงหลักการศาสนามาบูรณาการให้เห็นเป็นตัวอย่างกฎปฏิบัติของชุมชนได้อย่างน่าอัศจรรย์ นี่คือคุณสมบัติเฉพาะที่ท่านคู่ควรแก่การยอมรับ และให้ดำรงตำแหน่งสูงสุดของชุมชน หน้าที่หลักในด้านของการขจัดปัญหา

การพนัน สุรา และยาเสพติดนั้นคือ การอบรมสั่งสอนวิชาการศาสนาเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ตระหนักรู้ถึงภัยอันตรายของสิ่งดังกล่าว และร่วมเป็นองค์ประชุมหลักในการประชุมแต่ละเดือน เพื่อหาช่องทางและวิธีการในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และเป็นผู้สรุปวิธีแก้ไขว่าจะเลือกดำเนินการลำดับก่อนหลังอย่างไรในการประชุมแต่ละรอบ ซึ่งถือเป็นมติและที่สุดของการประชุมแต่ละครั้งไป

- 1.5) ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนมีความฉลาด เสียสละ และเป็นต้นแบบที่ดีของชุมชน
- นายินดีเป็นยิ่งนักสำหรับชุมชนมัสยิดบ้านเหนือที่มีต้นแบบชุดก่อนๆ ที่เป็นนักคิด นักพัฒนา ระดับการศึกษาไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่สิ่งที่เหนือกว่านั้นคือหัวใจนักพัฒนาที่ต้องการเห็นมัสยิดและชุมชนของตนเองเจริญก้าวหน้าด้วยกรอบแห่งบรรทัดฐานศาสนา นำทาง การอุทิศตน สละร่างกายและทรัพย์สินส่วนตน เพื่อให้ส่วนรวมเกิดกิจกรรม สร้างความสามัคคีในชุมชน ถือเป็นเป้าหมายที่บางครั้งต้องยอมแลกด้วยหยาดเหงื่อร่างกาย และการเสียสละทรัพย์สินบางส่วน เพื่อเป้าหมายที่เหนือกว่านั้นคือ ความรักใคร่ปรองดอง และความสงบสุขในชุมชน ภายใต้ร่มเงาที่ทุกคนรู้จักกันในชื่อว่า “มัสยิดบ้านเหนือ” หน้าที่หลักในด้านของการขจัดปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติดนั้นคือ เป็นผู้ให้อิโวาทแก่เด็กและเยาวชนคนรุ่นหลัง โดยการเล่าประสบการณ์และอดีตที่เคยสัมผัสพบเจอมาในชีวิตท่านเหล่านั้น เพื่อเป็นอุทาหรณ์และข้อคิด รวมถึงการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับหัวหน้าครอบครัวที่ประสบกับปัญหาดังกล่าวเพื่อให้กำลังใจในการที่จะพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดไป
- 1.6) มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาเยาวชนและคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ
- ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการแก้ไขปัญหาในด้านนี้ ต้องแสดงให้เห็นถึงความจริงใจในการช่วยเหลือ ไม่ใช่มองคนกลุ่มนี้เป็นปัญหาของสังคม กิจกรรมแต่ละอย่างที่จัดขึ้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน รู้สึกผ่อนคลายจากความเครียดจากการงาน หรือการเรียน ผ่านเสียงหัวเราะ เฮฮา ร่วมกันคิดร่วมกันทำ ชีวิตปลอดการพนัน สุรา และยาเสพติด

คำถามที่สองจากประเด็นคำถามหลักทั้งสามข้อคือ สภาพปัญหา และอุปสรรคในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ เป็นขั้นตอนการหาคำตอบและทำความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปศึกษาและหาช่องทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงปัญหาพร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขโดยได้มาจากความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัย สามารถแบ่งปัญหาและอุปสรรคได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆดังนี้

2.1 สภาพปัญหาและอุปสรรคในด้านต่างๆ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพนันและอบายมุข ได้แก่

- 2.1.1 ปัญหาทางด้านหน้าที่การงาน
- 2.1.2 ปัญหาทางด้านครอบครัว
- 2.1.3 ปัญหาทางด้านพัฒนาการทางสมองของผู้ติดการพนัน สุรา และยาเสพติด
- 2.1.4 ปัญหาทางการปฏิสัมพันธ์กันกับคนในชุมชน
- 2.1.5 ปัญหาทางด้านความผิดต่อหลักการศาสนาและหลักปฏิบัติของชุมชน
- 2.1.6 ปัญหาต่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าโดยรวมของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

2.2 สภาพปัญหาและอุปสรรคในด้านการบริหารงานของคณะกรรมการมัสยิดต่อโครงสร้างภายในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

2.2.1) ขาดการจัดระบบการบันทึก และตรวจสอบเพื่อความโปร่งใสของคณะกรรมการมัสยิด

มีคนบางกลุ่มในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือที่คิดต่างออกไปจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และมีอคติต่ออิหม่ามมัสยิด โดยกลุ่มคนเหล่านั้นคิดว่าก่อนหน้าที่จะมีมัสยิดหลังใหญ่ดังเช่นปัจจุบัน กลุ่มของตนเองก็ได้พยายามทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ แต่เมื่อสร้างเสร็จก็มีหน่วยงานต่างๆ เรียกร้อยสมบุรณ์ ได้แต่งตั้งลูกหลานและบุคคลที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับตัวเองเข้ามาอยู่ในตำแหน่งเพื่อรับผลประโยชน์และเงินเดือนจากหน่วยงานต่างๆนั้น คิดว่าอิหม่ามมัสยิดมีความลำเอียงไม่เป็นธรรม คิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ไม่สนใจงานภายในมัสยิด และชอบออกไปบรรยายธรรมในงานต่างๆ ภายนอก และต่างจังหวัด เพื่อหวังในเงินที่เขาจะมอบให้ ไม่ทุ่มเทให้กับงานมัสยิดอย่างจริงจัง จึงทำให้เขาเหล่านั้นปล่อยปละละเลย ไม่สนใจ เมื่อคณะกรรมการมัสยิดขอช่วยให้ไปเป็นตัวแทนในการเข้าหากลุ่มเด็กเยาวชนที่ติดยาเสพติด หรือการพนัน เพื่อให้กลับเข้าหามัสยิดและอยู่ในกรอบของศาสนาแทนการมั่วสุมในสิ่งดังกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอวิธีแก้ปัญหาตามความคิดเห็นของผู้วิจัยดังนี้

1). ประกาศคุณสมบัติของตำแหน่งที่จะรับสมัครเข้ามาอย่างเด่นชัด และจัดกระบวนการทดสอบความรู้ความสามารถในตำแหน่งดังกล่าวโดยบุคคลภายนอกชุมชนเพื่อเชิญเข้ามาเป็นกรรมการพิจารณาตัดสินในแต่ละตำแหน่ง นำทักษะและประสบการณ์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆที่เคยทำกับชุมชนบ้านเหนือเข้าร่วมพิจารณาด้วย เพื่อให้มีความสำคัญกับกิจกรรมการมีส่วนร่วมกับชุมชนด้านจิตอาสา

2). ให้ความกระจ่างในด้านความโปร่งใสในตัวอิหม่ามประจำมัสยิด โดยอาจต้องแสดงถึงที่มาของรายได้ รวมถึงเงินบริจาคในแต่ละเดือนหรือแต่ละปีให้อิหม่ามมอบให้กับมัสยิดเพื่อบริหารงานในองค์กรรวม

และต้องแสดงให้เห็นถึงความสามารถของคณะกรรมการมัสยิดท่านอื่น ซึ่งสามารถทำงานสลับตำแหน่งได้ ไม่ว่ากรณีหามัสมยิดคนปัจจุบันจะอยู่ในพื้นที่หรือไม่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคณะกรรมการทุกคนที่สามารถทำงานทดแทนกันได้ในแต่ละตำแหน่งงาน

2.2.2) ขาดการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างองค์กรมัสยิดกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เจ้าหน้าที่ตำรวจที่รับผิดชอบในเขตชุมชนละเลยการประสานงานกันอย่างจริงจังกับมัสยิด ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจคิดว่า เป็นการเปิดโอกาสให้คณะกรรมการประจำมัสยิดได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มกำลังในการบริหารจัดการและดูแลเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอวิธีแก้ปัญหาตามความคิดเห็นของผู้วิจัยดังนี้

1). เชิญร่วมกิจกรรมมัสยิดในทุกๆกิจกรรมที่มัสยิดได้จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นงานที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เช่น กิจกรรมน้ำชาสามัคคีที่มีการจัดขึ้นทุกๆ 3 เดือน หรือกิจกรรมน้ำชาวันศุกร์ที่จัดขึ้นสัปดาห์ละครั้ง รวมถึงกิจกรรมอื่นๆ เช่น มหกรรมกีฬาเพื่อคุณค่าแห่งสายน้ำ หรือแข่งฟุตบอล เพื่อเป็นการให้เกียรติ และกระชับความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ และส่งผลให้เกิดความเชื่อถือของกลุ่มที่อยู่ตรงข้ามได้ เนื่องจากการเข้าร่วมและยินดีในการให้ความช่วยเหลือในหลายๆด้านของเจ้าหน้าที่ตำรวจ นั้นแสดงว่าภาครัฐให้ความสนใจ และเห็นชอบกับการทำงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ

2.2.3) การเลือกปฏิบัติของคณะกรรมการมัสยิดบ้านเหนือ

การเลือกปฏิบัติของอิหม่ามและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือต่อสัปบุรุษและลูกบ้าน เกิดความรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมต่อการใช้นโยบายฮุกุมปากัดที่ไม่ทั่วถึง และไม่เท่าเทียมกันระหว่างลูกบ้านที่เป็นคนในชุมชน และลูกของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่มีฐานความผิดเดียวกัน แต่กระบวนการในการบังคับใช้ไม่เหมือนกัน ผู้วิจัยขอเสนอวิธีแก้ปัญหาตามความคิดเห็นของผู้วิจัยดังนี้

1). พยายามสร้างความเข้าใจระหว่างกัน ขอภัยในสิ่งที่ผ่านมาถึงแม้จะอยู่ในฐานะคณะกรรมการบริหารมัสยิด แต่การขอโทษชาวบ้านซึ่งเป็นผู้อยู่ในความดูแลนั้น ไม่ถือเป็นการเสียเกียรติศาสนาอิสลามก็สนับสนุนให้มีการขอภัยโทษระหว่างกันอยู่เสมอ และให้สัญญาต่อหน้าชุมชนและคนในชุมชนว่าต่อไปการใช้กฎระเบียบของมัสยิดบ้านเหนือให้เกิดความเท่าเทียมกันในทุกภาคส่วน ไม่มีการยกเว้นไม่ว่าจะเป็นลูกท่านหลานเธอ และพยายามทำอย่างจริงจังไม่เลือกปฏิบัติเฉพาะกลุ่ม ให้ชุมชนเห็นถึงความตั้งใจจริงในการแก้ปัญหา ที่แล้วมาก็ให้ยกโทษภัยซึ่งกันและกัน แต่ต่อไปต้องให้เกิดการเสมอภาคกันอย่างเห็นได้ชัด

2). ในการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจต้องใช้นักวิชาการภายนอกที่เป็นที่รู้จักของชุมชน หรือหน่วยงานราชการที่มีความเข้าใจข้อปฏิบัติของชุมชนอย่างดีมาเป็น อนุกรรมการและร่วมในการตัดสินใจคดีความ หรือข้อพิพาทใดพิพาทหนึ่ง เพื่อสร้างการยอมรับจากอีกฝ่าย แสดงถึงความจริงใจและต้องการให้ทุกกลุ่มเกิดความสามัคคี สมัคสมานซึ่งกันและกัน

2.2.4) ขาดจิตสำนึกต่อหลักกฎหมายและหลักการศาสนา

ผู้ปกครองไม่ถือว่าน้ำกระท่อมเป็นสิ่งผิดกฎหมายร้ายแรง เป็นความเข้าใจผิดของผู้ปกครองที่คิดว่าน้ำกระท่อมไม่ใช่สิ่งเสพติดร้ายแรง แต่สิ่งนี้มีผลต่อการทำลายระบบประสาทให้เกิดความเสื่อมสภาพได้เร็วขึ้น สมองไม่สามารถควบคุมอวัยวะต่างๆได้ตามปกติ มีอาการเพ้อฝันอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากถึงขั้นอาการรุนแรง ถ้าใส่จะพังทั้งระบบ ไม่สามารถควบคุมมันรูดที่ทวารหนักและทวารเบาได้ ทำให้มีปัสสาวะและอุจจาระ ออกอยู่ตลอดเวลา ส่วนในด้านศาสนาอิสลามถือว่าเป็นบาปเพราะเป็นสิ่งที่ทำร้ายร่างกายของผู้ศรัทธาโดยตรง ผู้วิจัยขอเสนอวิธีแก้ปัญหาตามความคิดเห็นของผู้วิจัยดังนี้

1). จัดกลุ่มผู้ปกครอง ไปทัศนศึกษาตามโรงพยาบาลหรือสถานบำบัด เพื่อดูสภาพของผู้ติดยาเสพติดประเภทน้ำกระท่อมในขั้นรุนแรง ว่ามีความทุกข์ทรมานทางด้านร่างกายมากน้อยขนาดไหน และจัดหาวิทยากรมาอธิบายถึงอันตรายระยะยาวของการเสพยาเสพติดประเภทนี้พร้อมกันด้วย เพื่อจะให้ได้รับทราบถึงภัยอันตรายและได้เห็นภาพจริง เพื่อจะสามารถนำไปบอกเล่าและห้ามปรามลูกหลานไม่ให้ไปยุ่งกับสิ่งดังกล่าว หรือถ้าจะให้ได้ผลจริงจัง ก็ต้องพาไปทัศนศึกษาดูงานกันทั้งครอบครัว ทั้งผู้เสพยาและพ่อแม่พี่น้อง ไปดูความทุกข์ทรมานจริงในระยะเวลาที่ไม่สามารถแก้ไขได้แล้ว เพื่อจะได้รู้สึกสำนึกและกลับตัวในที่สุด

2.2.5) ใช้เทคโนโลยีผิดวัตถุประสงค์

มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ของกลุ่มติดยาเสพติด สุรา และการพนัน ในการส่งข่าวสารข้อมูล จากการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีทำให้โทรศัพท์รุ่นใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย รวมถึงระบบการติดต่อสื่อสารก็มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือก็เช่นกัน เด็กสมัยใหม่สามารถเล่นเครื่องมือเทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว และใช้ไปในทางที่ผิด

1). จัดอบรมเยาวชนรุ่นใหม่ที่เป็นแนวร่วมของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้รู้รายละเอียดเครื่องมือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เยาวชนในยุคนี้ใช้กัน เพื่อที่จะทำการแกะรอย หรือสอดแนม หรืออาจเป็นสายลับ เขาไปในกลุ่มสนทนาของเยาวชนกลุ่มเสี่ยงกลุ่มนี้ได้ เพื่อให้รู้รายละเอียดความเคลื่อนไหว เพื่อจะ

ได้มีข้อมูลพื้นฐานและหาตัวกลางที่ส่งของ กระจายของมาจากเมืองหาดใหญ่ ด้วยเส้นทางใดบ้าง ช่องทางไหนบ้าง และจะได้ส่งข้อมูลให้กับตำรวจในพื้นที่ดำเนินการต่อไป

2). อธิบายให้หัวหน้าครอบครัวในกลุ่มเสี่ยงดังกล่าวได้รับทราบ และกำหนดเวลาการใช้โทรศัพท์ให้อยู่ในช่วงเวลาที่เราสามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง หรือแบ่งเวลาการใช้โทรศัพท์เฉพาะช่วงเท่านั้น เพื่อผู้ปกครองจะได้ยึดโทรศัพท์และติดตามข่าวสารกับบุคคลต่างๆ ที่ลูกทำการสนทนาติดต่อด้วย เพื่อจะได้หาช่องทางในการแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่

คำถามสุดท้ายจากประเด็นคำถามหลักทั้งสามข้อคือ แนวทางในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือเพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน เป็นประเด็นที่บอกถึงวิธีการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือที่ใช้ในการแก้ปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติด ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันและสามารถก่อให้เกิดชุมชนปลอดการพนัน และสุรา เกือบ100% แต่ในส่วนของยาเสพติด ก็จะเป็นประเภทที่ 5 นั่นคือ ประเภทใบไม้ น้ำกระท่อม แต่ก็เป็นจำนวนที่ไม่ได้เยอะมากเมื่อเทียบกับเขตการดูแลของชุมชนอื่น ซึ่งแนวทางในการดูแลสืบบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือใช้ ประกอบดังต่อไปนี้

3.1) สร้างจิตสำนึกร่วมในชุมชน

ส่งเสริมให้สมาชิกทุกภาคส่วนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติดในชุมชน

3.2) กระบวนการศาสนาบำบัดพร้อมสร้างพื้นฐานด้านอาชีพ

ช่วยเหลือในด้านการให้ความรู้ศาสนา ประสานงานให้เกิดอาชีพ ให้กำลังใจ พยายามเข้าใจ และแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกริช เบียนรัมย์(2549)ได้ทำการวิจัยภายใต้หัวข้อโครงการศึกษารูปแบบการแก้ไขปัญหา ยาเสพติดของเครือข่ายเยาวชน ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบแนวทางการแก้ไขปัญหา ยาเสพติดของเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัว โดยหลักๆประกอบด้วย 1. การส่งเสริมอาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้กลุ่มเด็กและเยาวชนในเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัว 2.การพัฒนาศักยภาพและสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน และมีข้อมูลสนับสนุนจากอังคณา บุญยสิทธิ์ (2518) ว่าบทบาทที่พึงประสงค์สำหรับมัสยิด คือ (1) จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่ผู้พิการ ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสโดยมีการจัดการที่โปร่งใส ถูกต้อง ตรวจสอบได้ง่าย (2) จัดตั้งกองทุนชากาตประจำมัสยิด โดยเน้นการจัดการที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส (3) จัดให้มีการเรียนการสอนศาสนาสำหรับทุกเพศทุกวัยเป็นประจำ (4) จัดให้มีคณะทำงานเพื่อ

เผยแพร่ศาสนาอิสลามแก่ชนต่างศาสนิก โดยเลือกบุคลากรสาขาอาชีพต่าง ๆ เช่น นักวิชาการ นายแพทย์ นักคิดและนักเขียนต่าง ๆ (5) จัดให้มีการสอนศาสนาในโอกาสสำคัญ ๆ เช่น เดือนรอมฎอนหรือเทศกาลหัจญ์ เป็นต้น (6) จัดให้มีอาคารอเนกประสงค์ เพื่อให้มุสลิมสามารถจัดงานต่าง ๆ ได้ (7) จัดให้มีสนามเด็กเล่นที่มีอุปกรณ์การเล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็ก (8) จัดตั้งกองทุนประจำมัสยิดเพื่อให้แก่ผู้ที่จำเป็น (9) สนับสนุนการอบรมวิชาชีพต่าง ๆ เช่น อาชีพคหกรรม ตัดเย็บ อบรมภาษา ศิลปะ และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

3.3) แบ่งความรับผิดชอบให้เป็นหน่วยย่อย

โดยมีหัวหน้าเขตเพื่อกำกับดูแล และง่ายต่อการเข้าถึงของผู้อยู่ในความรับผิดชอบ ซึ่งจากการสัมภาษณ์นายนาเณต บินล่าเต๊ะ อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ ท่านได้เปรียบเทียบหน่วยงานต่างๆของมัสยิดกับ 10 กระทรวง ได้แก่

1. กระทรวงการศึกษา = โรงเรียนกัลยาณรังสรรค์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ให้การอบรม วิชาการศาสนาสามัญแก่เยาวชนชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ
2. กระทรวงต่างประเทศ = คณะที่ปรึกษาของมัสยิด ทำหน้าที่พูดคุย ปรึกษาหารือกับทางครอบครัวของเด็กที่มีปัญหาในเรื่องดังกล่าว
3. กระทรวงสาธารณสุข = นายแพทย์จากโรงพยาบาลกรุงเทพ มาช่วยตรวจสุขภาพของคนในชุมชนทุกวันศุกร์
4. กระทรวงพัฒนาสังคมและเยาวชน = คณะกรรมการมัสยิด+อิหม่ามมัสยิด ให้การอบรมสั่งสอนด้านศาสนา แก่คนในชุมชนทั่วไป รวมถึงกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มติดยาเสพติด
5. กระทรวงสาธารณสุขปศุสัตว์ = คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ดูแลโครงสร้างพื้นฐานทั้งชุมชน ประปา ไฟฟ้า การคมนาคม รวมถึงการเข้าไปพูดคุย ตักเตือน และให้กำลังใจกับกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่เข้าไปอยู่ในวงการดังกล่าวแล้ว เพื่อการกลับเนื้อกลับตัวมาเป็นบุคคลที่ดีของชุมชนต่อไป
6. กระทรวงกลาโหม = คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสยิด ทำหน้าที่สอดส่องดูแลเยาวชนกลุ่มเสี่ยง และแจ้งต่อให้กับคณะกรรมการมัสยิด
7. กระทรวงการคลัง = กองทุนซากาต ดูแลจัดเก็บซากาต และแจกจ่ายให้กับกลุ่มคนที่ละเลิกการพนัน สุรา และยาเสพติด รวมถึงผู้มีสิทธิรับซากาตทั้ง 8 ประเภท เพื่อจัดหาอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ รวมถึงการจัดฝึกอบรมอาชีพ แจกจ่ายตามคำสั่งของคณะกรรมการมัสยิด ทำงานร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์

8.กระทรวงพาณิชย์ = คณะกรรมการมัสดิ+กลุ่มแม่บ้าน จะคิดเกี่ยวกับธุรกิจของชุมชน เช่นธุรกิจโฮมสเตย์ ธุรกิจท่องเที่ยว

9.กระทรวงมหาดไทย = คณะกรรมการมัสดิ+สภาชุรอ ทำหน้าที่กลั่นกรองบุคคลที่จะเข้ามาทำงานด้านการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่น และดูแลหัวหน้าเขตปกครองต่างๆ ช่วยอำนวยความสะดวกให้หัวหน้าเขตทั้ง 10เขต ฝ่ายนี้จะเป็นฝ่ายกระตุ้นให้ กำนันผู้ใหญ่บ้านและเทศบาลเข้ามาดูแลในด้านต่างๆของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติด

10.กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา = คณะกรรมการมัสดิ+คณะผู้พิทักษ์ระเบียบมัสดิ ดูแลด้านกิจกรรมกีฬา การจัดอบรม ทัศนจร และนำกลุ่มติดยาเสพติดเข้ากระบวนการบำบัดตามสถานที่ต่างๆ

3.4) จัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ในชุมชน

จัดกิจกรรมต่างๆให้เด็กเยาวชนที่ติดการพนัน สุรา และยาเสพติด และเด็กปกติ ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อดึงให้เยาวชนหลุดพ้นจากวังวนของการพนัน สุรา และยาเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกริช เบียนรัมย์(2549) พบว่าแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดของเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัว โดยใช้แนวทางสำรองประกอบด้วย 1.สนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ของเยาวชน ด้านงบประมาณและประสานความร่วมมือกำลังใจ 2.ส่งเสริมกลุ่มเยาวชนที่มีอยู่ เพื่อพัฒนาให้เป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของเครือข่ายเยาวชนให้มีความเข้มแข็งขึ้น 3.จัดให้มีศูนย์กลาง เวทีสาธารณะในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและพบปะพูดคุยกันของเยาวชนประจำตำบล อย่างน้อยเดือนละ 1ครั้ง 4.รณรงค์ต่อต้านยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ดำเนินกิจกรรมโดยเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านบัว 5.จัดทำศูนย์ซ่อมดนตรี ประจำตำบล และเสื่อรี วาลี (2550) ได้เพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า ควรจัดโปรแกรมท่องเที่ยว ที่มีกิจกรรมศาสนาเสริม เช่น การบรรยายตามสถานที่ที่เงียบสงบ พิพิธภัณฑ์ สถาบันการศึกษา สถานประกอบอาชีพหรือสถานที่ที่มีคุณค่าด้านต่าง ๆ เป็นต้น ควรจัดให้มีเอกสารเผยแพร่ความรู้ด้านศาสนา สังคม สุขภาพ สถานการณ์บ้านเมือง ตามลักษณะที่เป็นไปได้

3.5) มัสดิ สถานที่แห่งสื่อทางน้ำ

มีการสอนศาสนาเป็นประจำให้กับเยาวชนและคนในชุมชน โดยผ่านเสียงตามสายของชุมชน ที่กระจายอยู่ทั่วชุมชนมัสดิบ้านเหนือ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดลมนรจณ์ บากา(2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง “มัสดิ: ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของมัสดิตามทัศนะอิสลามคือ (1) เป็นสถานที่อบาตะฮุดอ์อัลลอฮ์ ^ﷻ (2) เป็นสถานที่ศึกษาอบรมวิชาการอิสลามและอาชีพ เป็นวิทยาลัยของชุมชน (3) เป็นสถานที่ฟุ่มฟักความศรัทธาแก่มุสลิม (4) เป็นศาลากลางของเมือง ศาลาประชาคม เพื่อปรึกษาหารือ

กิจการอิสลาม (5) เป็นสถานที่พักชั่วคราวสำหรับผู้เดินทาง (6) เป็นสถานที่เก็บรักษาของที่ได้รับจากการบริจาค (7) เป็นกองบัญชาการกำลังพลในกรณีที่ถูกศัตรูโจมตี (8) เป็นสถานพยาบาล (9) เป็นสถานเผยแพร่ศาสนาอิสลาม

3.6) สร้างกฎระเบียบและข้อปฏิบัติในชุมชน

มีระเบียบบริหารจัดการมัสยิดบ้านเหนือ (ฮุกุมปากัด) ตราไว้เป็นกฎระเบียบและข้อบังคับใช้ในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อเป็นหลักปฏิบัติ และธรรมนูญที่นำมาใช้ร่วมกันของชุมชน เพื่อประโยชน์สูงสุดคือความร่วมมือและอยู่เย็นเป็นสุขของสัปบุรุษชุมชนมัสยิดบ้านเหนือทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวนีย์ จิตต์หมวด (2527) พบว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะต้องสำรวจและสนใจกับสภาพความเป็นอยู่ของมุสลิมในบริเวณมัสยิด ช่วยกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน เป็นศูนย์รวมการบริจาคทั้งหมด เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาและช่วยเหลือมุสลิมที่ขาดแคลน

3.7) สร้างสายใยแห่งเพื่อนร่วมโลก

สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนต่างศาสนาที่อยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน เพื่อเขาจะได้เป็นหูเป็นตาและดูแลเยาวชนให้กับทางคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้อีกทาง

3.8) ป้ายประกาศิตของชุมชน

ออกประกาศอย่างเป็นทางการ โดยติดประกาศที่บอร์ดมัสยิด และประกาศผ่านเสียงตามสายเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติต่างๆ และบทลงโทษสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอบายมุขที่ให้โทษต่อตนเอง และชุมชน เช่น การพนัน สุรา และยาเสพติด

กล่าวโดยสรุปว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและอิหม่ามประจำมัสยิด จะต้องใช้ความพยายาม ความรู้ ความสามารถ อย่างเต็มกำลังเพื่อที่จะดึงตัวแทนจากชุมชนเพื่อให้มาเป็นแนวร่วมในด้านต่างๆของมัสยิด เพื่อที่จะช่วยเหลือชุมชนมัสยิดบ้านเหนือให้ปลอดภัยที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ทรงพอพระทัย โดยเฉพาะการพนัน สุรา และยาเสพติด ซึ่งสามารถเห็นได้ในรูปขององค์กรและหน่วยงานต่างๆที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้จัดตั้งขึ้น เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือ การสร้างความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุมชนภายใต้มัสยิดอันเป็นที่รักของทุกคน ซึ่งทุกคนเป็นเจ้าของในทรัพย์สินส่วนรวมที่ได้ร่วมกันสร้างเป็นความภูมิใจอย่างที่สุดในความสำเร็จ และยังคงพร้อมที่จะเดินร่วมทางกันไปตลอดเส้นทางอันยาวไกล ดังนั้นจากการทำงานขององค์กรต่างๆเหล่านั้น ผู้วิจัยสามารถถอดบทเรียนให้เป็นกิจกรรมที่ทำงานได้อย่างเป็น

ระบบ เป็นขั้นตอนได้ดังนี้ เพื่อการเพิ่มศักยภาพและการทำงานที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 2 กิจกรรมด้วยกัน คือ กิจกรรมการบำบัดและกิจกรรมการคว่ำบาตรทางสังคม

กิจกรรมการบำบัด เป็นกิจกรรมการรักษาและบำบัด ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ

1. จัดกิจกรรมแข่งฟุตบอลกระชับมิตรภายใน
2. จัดทัศนจรและเข้าค่ายจริยธรรมนอกสถานที่
3. กิจกรรมเพื่อนชวนเพื่อนเข้ามัสยิด
4. กิจกรรมพัฒนาอาชีพที่ฉันรัก
5. กิจกรรมมอบเครื่องมือหัตถกรรมเพื่อสร้างรายได้
6. กิจกรรมช่วยสนับสนุนงานเพื่อนฉัน
7. กิจกรรมสัปปุรุสดีเด่นแห่งการเปลี่ยนแปลง

ซึ่งทั้ง 7 ขั้นตอนนี้ เป็นกิจกรรมที่ต้องทำต่อเนื่องเพื่อขจัดปัญหาการพนัน สุรา และยาเสพติด ได้อย่างถาวร พร้อมสร้างการทำงานที่มั่นคงระดับหนึ่งให้กับผู้กลับตัวกลับใจห่างไกลจากอบายมุข ต่างที่ได้กล่าวมาข้างต้น

กิจกรรมการคว่ำบาตรทางสังคม เป็นกิจกรรมการตอบโต้ทางสังคมต่อกลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติด ที่ไม่ยอมรับการบำบัดรักษา ซึ่งประกอบไปด้วย การคว่ำบาตรจาก 4 ด้าน คือ

- 1) ฮุกุมปากกัด เป็นกระบวนการทางสังคมของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ซึ่งใช้เป็นหลักปฏิบัติและควบคุมการกระทำต่างๆของคนในชุมชนให้อยู่ในกรอบในศีลธรรมจรรยา เมื่อกลุ่มผู้ทำผิดกฎของชุมชนโดยการฝ่าฝืนปฏิบัติในสิ่งที่สังคมห้าม โดยการหมดสิทธิ์ที่จะได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นด้านสวัสดิการของมัสยิด การอำนวยความสะดวกในด้านการติดต่อราชการ หรือแม้กระทั่งเมื่อบ้านของตัวเองมีคนตายหรือต้องการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน หรือกิจกรรมใดทางศาสนาก็ตาม ก็จะไม่มีการเชิญชวนชุมชนบ้านเหนือเข้าไปช่วยเหลือหรือเข้าพิธีกรรมดังกล่าวเพราะถือว่าผู้ที่เข้าไปร่วมหรือช่วยเหลือก็จะผิดกฎกติกาที่ได้ตกลงกันไว้กับมัสยิด แต่มัสยิดจะส่งคนไปทำพิธีกรรมเท่าที่ศาสนาสั่งใช้ เพื่อให้พ้นพริ้วกียาเยะห์ที่ศาสนาอิสลามกำหนด
- 2) ประชาชนสังคมประณาม เมื่อมัสยิดเปิดโอกาสให้กลับตัวแล้ว แต่ไม่สามารถที่จะเลิกหรือกลับตัวได้ หรือคิดว่าสามารถทำรายได้ดีกว่าอาชีพสุจริต เช่นนี้แล้ว ก็สมควรที่จะถูกสังคมชุมชนประณามถึงความเลวทราม และชั่วร้ายของกลุ่มคนที่ติดการพนัน สุรา และยาเสพติด หรือกลุ่มนักธุรกิจผิดกฎหมาย ที่ทำงานหาเงินบนหลังคน มั่วสุมแต่อบายมุข ทำให้สังคมส่วนรวมเกิดความต่างปร้อย และล่าช้าต่อการพัฒนา

- 3) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนายกเทศบาล คว่าบาตรด้วยการไม่อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของราชการ และทำการกดดันให้ยอมรับกระบวนการบำบัดรักษาทางมัสยิด ซึ่งให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงของกลุ่มที่รับการบำบัดรักษา ยอมรับระเบียบปฏิบัติของชุมชนมัสยิดบ้านเหนือในที่สุด หรือต้องยอมออกจากชุมชนเพื่อหาที่อยู่อาศัยใหม่เพราะได้รับความกดดันจากชุมชน ไม่มีใครสนทนา ไม่มีใครซื้อขาย ถูกบีบรัดโดยทางพฤติกรรม
- 4) เจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดชุมชนบ้านเหนือได้ข้อมูลที่แน่นอนว่ามีที่บ้าน ก็คน ก็หลังคาเรือน และกลุ่มติดการพนัน สุรา และยาเสพติด ไม่ยอมรับการบำบัด ดังนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เป็นหนึ่งตัวแปรที่ต้องร่วมทำงานกับทางชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อปรับกลุ่มคนที่ปฏิบัติอบายมุขดังกล่าวให้กลับเข้าสู่เส้นทางบริสุทธอี้อีกครั้งหนึ่งให้ได้ ด้วยการตรวจตราและดูแลเป็นพิเศษสำหรับกลุ่มคนดังกล่าว ถ้ามีหลักฐานก็ต้องจับกุม กักขัง และมีโทษปรับอย่างหนัก แฉถึงความผิดต่างๆเพื่อจะได้รู้สึกล้ออาย และกลับเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาของทางมัสยิดต่อไป

2. อภิปรายผลการวิจัย

บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลาม เพื่อขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชนนั้น โดยอาศัยองค์กรมมัสยิดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนนโยบายและบริหารจัดการ ซึ่งนำหลักธรรมคำสอนในศาสนาอิสลามเป็นกรอบการปฏิบัติงานเชิงบูรณาการกับหลักการพัฒนาทั่วไป ผู้วิจัยมองว่ามีหลักการสำคัญๆ 3 ประการ คือ การบริหารงานแบบจักรวาลทัศน์อิสลาม การยับยั้งความชั่ว และการใช้ฮุกุมปากัดเพื่อเป็นธรรมนุญของชุมชน โดยผู้วิจัยจะบรรยายโดยสรุปทั้ง 3 ส่วนนี้พร้อมกัน ซึ่งคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้ถ่ายทอดผ่านการสอนของอิหม่ามมัสยิด และการปกครองบริหารงาน เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน

จักรวาลทัศน์อิสลามในมิติมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นกระบวนการที่นำหลักคิดและปรัชญาของศาสนกิจซึ่งอิสลามกำหนดให้มุสลิมต้องปฏิบัติ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน เมื่อหลักคิดของอิสลามมองมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นองค์รวม ในฐานะสิ่งถูกสร้างที่ต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ภายใต้ระบบจักรวาลเดียวกัน ดังนั้นการนำหลักการปฏิบัติตามศาสนกิจของศาสนาอิสลามมาเป็นแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการขจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นศาสนกิจที่ส่องสว่างนำทางพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นกุญแจหลักในการแก้ไขปัญหাজัดระบบสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จนกระทั่งในปี 2545 มัสยิดบ้านเหนือเริ่มมีการให้ความรู้เกี่ยวกับอิสลามที่เป็นองค์รวมมากยิ่งขึ้นแก่ชุมชน เป็นความรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติศาสนกิจนำวิทยปัญญาต่างๆที่ประมวลอยู่ในศาสนพิธีที่ตนปฏิบัติไป

สร้างเป็นวิถีชีวิตของตนในทุกมิติ การสร้างมัสยิดหลังใหม่โดยใช้งบประมาณเกือบ 30,000,000 บาท โดยอาศัยเงินในชุมชนเป็นหลัก กระตุ้นให้ผู้คนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ และผูกพันกับมัสยิดมากขึ้น มีความต้องการที่จะเห็นมัสยิดก้าวหน้าและพัฒนา พวกเขาได้สร้างเฉพาะตัวอาคารมัสยิด แต่ยังร่วมกันจัดภูมิทัศน์ และสร้างถนนหนทางรอบมัสยิดด้วย ความผูกพันที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีความพร้อมที่จะรับสนองนโยบายต่างๆ ที่ออกมาจากมัสยิดมากขึ้น การประกอบอาชีพอิสระของคนส่วนใหญ่ในชุมชน เป็นส่วนช่วยให้พวกเขาสามารถแบ่งสรรเวลาของตนเอง เพื่อมาร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มัสยิดจัดขึ้น ประกอบกับมัสยิดมีอาณาบริเวณกว้างขวาง ติดทั้งคลองธรรมชาติและถนนสายหลักของตำบล มัสยิดจึงสามารถจัดกิจกรรมต่างๆ อันเป็นการสร้างพลวัตทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และความผูกพันกับมัสยิดที่เพิ่มขึ้น ทำให้มัสยิดก้าวล่วงไปสู่การกำหนดทิศทางของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ในปัจจุบันมัสยิดบ้านเหนือมิได้เป็นเพียงสถานที่ละหมาดเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในหลายๆ ด้านเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

ด้านการศึกษา มัสยิดเป็นผู้บริหารโรงเรียนในระดับอนุบาลและประถมศึกษา นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนศาสนาแบบจารีตที่ยังดำเนินอยู่ ส่วนในด้านสังคม มัสยิดเป็นหน่วยงานที่ออกกระเปียบปฏิบัติในชุมชน ทั้งในเรื่องการแต่งงาน การประกอบศาสนกิจ การประกอบอาชีพ และยังมีมาตรการลงโทษทางสังคมแก่ผู้ฝ่าฝืน

ด้านเศรษฐกิจ มัสยิดเป็นศูนย์รวมของเงินซากาต และเป็นผู้กำกับดูแลกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งดำเนินบทบาทเป็นสถาบันการเงินของชุมชน มัสยิดยังจัดระบบการแบ่งปันรายได้จากการล่องเรือและโฮมสเตย์ โดยให้เจ้าของเรือและเจ้าของบ้านโฮมสเตย์ทุกคนต้องมาจดทะเบียนกับมัสยิด เพื่อป้องกันการผูกขาดรายได้โดยคนบางกลุ่ม

ด้านสิ่งแวดล้อม มัสยิดเป็นผู้ริเริ่มนโยบายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยในบริเวณมัสยิดเองมีการจัดภูมิทัศน์ให้สวยงาม และรณรงค์ให้สัปบุรุษช่วยกันรักษาลำคลอง รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่รูกล้ำ ลำคลองสาขาคู่เกาะ แล้วจัดการปลูกต้นไม้ทดแทน ซึ่งทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้นกว่าในอดีตมาก

ด้านนันทนาการ ในการรณรงค์รักษาสีสิ่งแวดล้อม มัสยิดบ้านเหนือยังริเริ่มประเพณีการแข่งขันกีฬาทางน้ำขึ้น เรียกว่า “มหกรรมกีฬา เพื่อคุณค่าแห่งสายน้ำ” ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี 2545 ตราบจนถึงทุกวันนี้ เพื่อกระตุ้นให้ชาวชุมชนเห็นความสำคัญของคู่อะเกาะบริเวณหลังมัสยิด ทั้งสนามและทำน้ำก็เป็นที่วิ่งเล่นของเด็กๆ และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้ใหญ่ นอกจากนี้ก็ยังมีการแข่งขันฟุตบอลประจำปี การแข่งขันถ่ายภาพ การแข่งขันเรียงความ รวมถึงการแข่งขันกิจกรรมศาสนา เช่น แข่งขันการอ่านอัลกรุอ่าน เป็นต้น

จักรวาลทัศน์อิสลามจึงมีระบบเศรษฐกิจในแบบของตนเอง และเป็นระบบที่ช่วยผลิตซ้ำคุณค่าซึ่งอิสลามกำหนดให้เป็นหน้าที่ของมุสลิมในการปกป้องรักษา เป็นระบบที่เกิดจากความศรัทธามุ่งมั่นต่ออัลลอฮ์^ﷻ พระผู้เป็นเจ้าและวันปรโลก อัลลอฮ์^ﷻ ผู้ทรงสอนว่ามนุษย์ต้องรับผิดชอบต่ออายุขัยที่พระองค์ทรงประทานให้ ว่าเขาใช้มันหมดไปอย่างไร รับผิดชอบต่อทรัพย์สินว่าได้มาจากไหนและใช้จ่ายไปในทิศทางใด ด้วยเหตุ

ดังกล่าวนี้คนเราจึงมีสิทธิในการครอบครองและใช้จ่ายทรัพย์สิน แต่มีเงื่อนไขว่าต้องมีที่มาอันสะอาดสุจริต ไม่ใช่การเอารัดเอาเปรียบและการฉ้อโกง ความเชื่อมั่นว่าปรโลกคือโลกแห่งการตอบแทนอันแท้จริง ช่วยปลดเปลื้อง บั่นทอนความเห็นแก่ตัวให้ลดลง และมีความเห็นอกเห็นใจผู้อ่อนแอมากขึ้น เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจ เพื่อช่วยปลดปล่อยคนเราจากความอับอายของความยากจน

กระบวนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะร่วมกันของคนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ ในรูปของการถวายสักการะต่อองค์พระผู้เป็นเจ้า เพื่อสละอิทธิพลของวาทกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ในโลกสร้างขึ้น แล้วรับคุณธรรม จริยธรรมอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตจากพระองค์ มาใช้เป็นฐานในการสร้างระบบสังคมของตนเอง จนก่อให้เกิดความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน รวมทั้งการร่วมคิด ร่วมทำ และการเสียสละผลประโยชน์ส่วนตน เพื่อธำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญที่สุดของมุสลิมนั้นคือ “มัสยิด” ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางที่คนในสังคมใช้ประโยชน์ทั้งเพื่่อธำรงอัตลักษณ์และเพื่อแสดงความคิดเห็นอันเกี่ยวกับส่วนรวมด้วย (วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ, 2555: 60-83)

จักรวาลทัศน์แบบอิสลาม มนุษย์ก่อกำเนิดขึ้นโดยการสร้างของพระเจ้า ด้วยเป้าหมายให้มนุษย์ปฏิบัติภารกิจหลัก 3 ประการคือ 1. ประกอบคุณงามความดีถวายเป็นสักการะต่อพระองค์อัลลอฮ์ 2. เพื่อสร้างความจำเริญแก่โลกที่มนุษย์อาศัย 3. เพื่อการปกครองดูแลโลกในฐานะผู้แทนแห่งองค์พระผู้เป็นเจ้า อย่างไรก็ตามในจักรวาลทัศน์อิสลาม ปัญญาซึ่งเป็นองค์พหุหนึ่งของจิตวิญญาณ มิได้มีหน้าที่เพียงรับรู้สิ่งที่ประสาทสัมผัสสำแดงเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นข้อต่อระหว่างโลกในความประจักษ์กับโลกแห่งความเร้นลับ (metaphysic) ด้วย ทั้งนี้เพราะโลกแห่งความเร้นลับเป็นความจริงที่ดำรงอยู่นอกเหนืออำนาจการสัมผัสโดยวัตถุธาตุในตัวมนุษย์ การเชื่อมต่อระหว่างโลกสองโลกด้วยปัญญานี้เอง ที่ทำให้มนุษย์สามารถดำเนินบทบาทของการเป็นผู้แทนพระเจ้าบนพื้นพิภพได้ ปัญญาทำให้ตระหนักว่ามีพระเจ้าผู้ทรงสร้างชีวิตและสรรพสิ่ง เพราะเมื่อปัญญาใคร่ครวญปรากฏการณ์ และความเป็นไปในโลกของความประจักษ์นี้แล้ว ก็สามารถวิเคราะห์และรวบยอดความคิดได้ว่าพระเจ้าดำรงอยู่จริง และยังมีอีกโลกหนึ่งที่อยู่นอกเหนือมิติของประสาทสัมผัสทั้งห้า การยอมรับเช่นนี้นำไปสู่การปฏิบัติตนซึ่งสร้างอัตลักษณ์เฉพาะแก่มุสลิมเป็นการปฏิบัติที่สะท้อนความเชื่อมโยงของโลกสองโลกซึ่งอยู่ต่างมิติกัน เรียกว่า การอิบาดะฮ์หรือการประกอบคุณงามความดีถวายแด่องค์พระผู้เป็นเจ้า และการดำรงชีพบนภพนี้เพื่อเตรียมตัวไปยังภพอันถาวรนั้นเอง (Kurdi 1992: 628)

อิสลามวางกฎเกณฑ์ที่ละเอียดและตายตัวไว้เฉพาะสำหรับวิถีปฏิบัติของมนุษย์อย่างมีคุณค่า ซึ่งไม่ควรเปลี่ยนแปลงไปตามวันเวลาที่เปลี่ยนผ่าน หากแต่ต้องมั่นคงและตายตัว เช่น อุดมการณ์เกี่ยวกับองค์พระผู้เป็นเจ้า ธรรมชาติวิสัยของมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ และประเด็นเกี่ยวกับครอบครัว เป็นต้น แต่ในส่วนขอเรื่องราวที่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ เช่นรูปแบบการปกครอง การอุตสาหกรรม ศิลปกรรม กฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจ และประเด็นอื่นๆ ในทำนองนี้ กฎหมายอิสลามจะไม่ลงลึกในรายละเอียด แต่จะทำเพียงการวางกรอบกว้างๆ เอาไว้ หรืออาจจางลงจนกระทั่งจะหลุดถึงเสียก็ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้กฎหมายอิสลามกลายเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาในประเด็นปลีกย่อยของชีวิต ซึ่งควรต้องปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยการเปิดกว้างไว้เช่นนั้นนับเป็นสนามกว้างใหญ่สำหรับนักคิดนักวิชาการมุสลิม ที่จะใช้ดุลยพินิจตัดสินว่าวิถีชีวิตเช่นใดที่

ควรคงรูปเดิมไว้ เช่นใดที่ควรจะปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเช่นใดที่ควรทิ้งไว้กับอดีตเท่านั้น (Muhammad Waki-ul Lah, 2006: 33)

การยับยั้งความชั่วในบริบทสังคมมุสลิมไทยนั้น ภายใต้เสรีภาพทางศาสนาที่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปัจจุบันรองรับ ดังนั้นมุสลิมไทยทุกคนจึงต้องตระหนักในหน้าที่ และลงมือปฏิบัติการตามสถานะและบทบาทของตน โดยเฉพาะในด้านการละทิ้งกิเลสในด้านที่เป็นปัญหาสังคม นั่นคือการพนัน และสิ่งอบายมุขต่างๆที่ศาสนาอิสลามและกฎหมายบ้านเมืองห้าม ไว้ดังนี้

1. ระดับปัจเจกบุคคล หากพบเห็นบุคคลที่เป็นญาติมิตรหรือคนที่รู้จักมักคุ้น และตนอยู่ในฐานะที่สามารถตักเตือนได้ กระทำการอันผิดหลักศาสนา ก็ต้องตักเตือนกันด้วยดี เพื่อให้ผู้นั้นหยุดการกระทำดังกล่าวเสีย การตักเตือนโดยส่วนใหญ่อาจไม่สำเร็จในครั้งเดียว เมื่อเตือนแล้วผู้ถูกเตือนก็ยังอาจประพฤติผิดอยู่ ซึ่งก็ต้องเตือนกันหลายครั้ง และหากเห็นว่าการตักเตือนไม่ได้ผล ก็จำเป็นที่ผู้เตือนต้องหยุดคบค้าสมาคมกับผู้กระทำผิดอย่างสิ้นเชิง เพราะการคบคนชั่วเป็นมิตร นอกจากจะเป็นการต่อสายป่านให้ความชั่วดำรงอยู่ต่อไปได้เรื่อยๆแล้ว ยังมีผลทำให้หัวใจผู้เตือนเองแปดเปื้อนคราบโคลความชั่วไปด้วย จนในที่สุดก็มองเห็นความชั่วเป็นเรื่องปกติของสังคมไป การเลิกคบคนชั่ว จึงเป็นวิธีทางหนึ่งของการยับยั้งความชั่ว และรักษาตัวให้อยู่รอดปลอดภัย
2. ระดับครอบครัว ปัญหาสังคมในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เกิดจากสถาบันครอบครัวอ่อนแอจนไม่สามารถผลิตสร้างคนดีสู่สังคมได้ ความห่างเหินระหว่างคนในครอบครัวเดียวกันมีเพิ่มมากขึ้น เพราะพ่อแม่มีความหวังฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มากกว่าจะหวังว่าลูกอาจกลายเป็นคนชั่วในอนาคต การทุ่มเททำงานเพื่อหารายได้ ส่งผลให้ไม่มีเวลาอบรมลูก ขณะที่ลูกยังอยู่ในช่วงวัยที่สามารถบ่มเพาะคุณธรรมได้อย่างดี トラバจนลูกเติบโตใหญ่และถูกกระแสสังคมพัดพาไปในทางชั่วร้าย พ่อแม่ก็ไม่อาจพุดจาตักเตือนหรือทำอะไรกับลูกได้อีก ได้แต่เจ็บปวดหัวใจกับการกระทำของลูก ทั้งที่ตนเองแท้ๆเป็นผู้แผ้วถางทางนั้นให้แก่ลูก ในชุมชนมุสลิมหลายแห่ง พ่อแม่หลายคนยังพอมีเวลาสำหรับการอบรมตักเตือนลูกๆได้ แต่การอบรมตักเตือนก็มีได้เกิดขึ้น เนื่องจากพ่อแม่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ดีพอในการเลี้ยงดูลูกให้เป็นคนดีตามวิถีอิสลาม เมื่อไม่มีความรู้ ก็จึงขาดความตระหนัก เมื่อไร้ความตระหนัก จึงทำให้ละเลยหน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะคุณธรรมกลายเป็นการเลี้ยงดูแต่เพียงร่างกายให้เติบโตแต่จิตใจไม่ได้รับการบำรุงรักษาอย่างถูกวิธี เด็กตกเป็นเหยื่อของความเลวร้ายที่แพร่ระบาดในสังคมได้โดยง่าย เพราะความโหดเหี้ยมของผู้เป็นพ่อแม่เอง พ่อแม่ที่ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง จึงไม่ปล่อยให้ลูกผ่านชีวิตวัยเยาว์โดยไม่ได้ปลูกฝังสำนึกรักในอัลลอฮ์ ﷻ และสำนึกรับผิดชอบชั่วดีแก่ลูก แต่จะดำเนินการต่างๆเพื่อป้องกันความชั่วแก่ลูก ตามที่บรมศาสดาทูตแห่งอัลลอฮ์ ﷺ ได้วางแนวทางไว้ เช่น ไม่ปล่อยให้ลูกเล่นอยู่นอกบ้านในยามโพล้เพล้ แต่จะนำลูกเข้าบ้านก่อนตะวันตกดิน ในวัย 7 ขวบ พ่อแม่เริ่มแนะนำและสอนการละหมาดแก่ลูก และหากถึงวัย 10 ขวบแล้ว ลูกยังละเลยการละหมาด พ่อแม่ก็พร้อมเขียนตี หากลูกทำผิด พ่อแม่จะตักเตือนด้วยดี ไม่ปล่อยให้ลูกทำไปโดยพ่อแม่วางเฉย เนื่องจากการวางเฉยจะทำให้เด็กคิดว่าสิ่งที่ตนทำไม่ใช่ความชั่วที่ต้องละวางแต่ประการใด เมื่อถึงวัยที่ต้อง

รับผิดชอบการกระทำของตัวเองแล้ว หากลูกทำผิดกฎหมายบ้านเมือง พ่อแม่ก็ควรปล่อยให้ลูกถูกลงโทษตามกฎหมาย การพยายามวิ่งเต้นล้มหรือเปลี่ยนแปลงคดี เพื่อไม่ให้ลูกถูกลงโทษ โดยรู้ทั้งรู้ว่าลูกทำผิดจริงเป็นความยุติธรรมที่พ่อแม่มอบให้แก่ลูก พ่อแม่แบบนี้ทำร้ายทั้งลูกของตนเองและทำร้ายสังคมไปพร้อมๆกัน

3. ระดับสังคม แม้ประเทศไทยจะมีใช้รัฐอิสลาม แต่ก็ให้เสรีภาพในการจัดตั้งสถาบันที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ได้ นั่นคือมัสยิดซึ่งมีอยู่ในทุกชุมชนมุสลิม แต่คงไม่เป็นการเกินเลยความจริง หากจะกล่าวว่า มัสยิดทุกวันนี้ละเลยภารกิจการยับยั้งความชั่วเสียเป็นส่วนใหญ่ ดัชนีบ่งชี้ข้ออ้างนี้คือความชั่วที่มีอยู่ทั่วไป และส่งผลกระทบกับมัสยิดเอง ทั้งในแง่บทบาทที่แทบจะไม่เหลืออะไร นอกจากการเป็นสถานที่ละหมาด ขณะที่ในแง่จำนวนคนผู้เข้าหามัสยิด ก็มีจำนวนน้อยเสียจนไม่สามารถแบกรับภาระอะไรได้ ความชั่วร้ายต่างๆที่กระจายอยู่รายรอบมัสยิด นอกจากบ่งบอกความอ่อนล้าของมัสยิดในการกำราบปราบปรามแล้ว ยังสะท้อนด้วยว่าองค์กรต่างๆที่ถูกสถาปนาขึ้น ตามโครงสร้างการปกครองของประเทศไทย ไม่สามารถตอบโจทย์ทางสังคมของมุสลิมได้ เพราะเป็นโครงสร้างที่มีเป้าหมายและวิธีคิดแตกต่างออกไปชนิดคนละเส้นทาง ด้วยเหตุนี้ หากเราต้องการความดีงามและความสมดุลในชีวิตภพนี้ รวมทั้งปรภพ และหากปรารถนาการพัฒนาที่ยั่งยืน ก็ต้องส่งเสริมบทบาทของมัสยิดให้เข้มแข็งขึ้น ในระดับที่สามารถยืนหยัดต้านทานกระแสความชั่วร้ายต่างๆได้พร้อมกับการลดทอนผลกระทบของความชั่วได้ ต้องเริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งภายในองค์กรก่อน โดยการสร้าง

- a. ผู้บริหารมัสยิดที่มีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีความเสียสละมากขึ้น เป็นความตระหนักว่าภาระการยับยั้งความชั่ว เพื่อปกป้องพิตรธ้อย์ของมนุษย์คือความรับผิดชอบที่อยู่บนบ่าของเรามากกว่าใครอื่น และการรับผลประโยชน์จากการดำรงตำแหน่ง โดยไม่ใส่ใจรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่นี้ นับเป็นการหลอกลวงประชาชนแบบหนึ่ง ส่วนความเสียสละ ก็คือการเสียสละผลประโยชน์และความสุขส่วนตน เพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของส่วนรวม ภายใต้อำนาจที่แท้จริงแล้ว สิ่งที่เราสละไปย่อมมิใช่การสูญหายไปในอากาศธาตุ แต่คือสิ่งที่จะทำให้ตัวเราเองมีความมั่นคง และพบความสำเร็จอันแท้จริงได้ ทั้งในภพนี้และปรภพ จึงกล่าวได้ว่า การทำงานเพื่อส่วนรวมตามวิถีทางแห่งอัลลอฮ์ ทำได้ดีที่สุดแล้วก็คือสิ่งที่ช่วยให้ชีวิตส่วนตัวของผู้กระทำเอง ได้รับประโยชน์และความสุขสภาพอย่างเต็มภาคภูมิ
- b. ผู้บริหารตื่นตัวและกระหายที่จะได้รับความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ อุปสรรคใหญ่ประการหนึ่งที่ทำให้สังคมมุสลิมมีภาวะเสี่ยงต่อการล่มสลายคือ ความไม่รู้ในหมู่คนทั่วไป ขณะที่ผู้ซึ่งได้ชื่อว่ามีความรู้ ก็มักเป็นความรู้ที่มีลักษณะแปลกแยกไปจากสังคม เรียกได้ว่าเป็นความรู้ที่ไม่มีพื้นที่ทางสังคมรองรับ เนื่องจากผู้รู้เหล่านี้เรียนรู้อิสลามในบริบทของอดีต แต่ขาดความเท่าทันต่อโลกปัจจุบัน ทำให้ไม่ตระหนักถึงภัยคุกคามต่างๆ ที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งสั่นคลอนเสถียรภาพและความมั่นคงของสังคมมุสลิมอย่างรุนแรง เมื่อไม่รู้

ว่าเป็นภัยคุกคาม จึงไม่คิดยับยั้ง แต่ปล่อยให้ความชั่วร้ายประดาแพร่ระบาดอย่างกว้างขวาง จนถึงวันหนึ่ง ผู้นำศาสนาทำได้เพียงนั่งร่ำพิงรำพันและทอดถอนใจต่อสถานะของสังคม โดยที่ตนเองทำอะไรไม่ได้เลย

- c. การประชุมปรึกษาหารือกันในกลุ่มผู้บริหารมัสยิดและแกนนำชุมชน(การชูรอ) เป็นการสะท้อนว่าสังคมยังไม่ขาดใครคนที่ประสงค์จะเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ การประชุมจะช่วยให้เกิดการแบ่งงานกันทำ ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนสังคมได้ แต่หากไม่มีการประชุมในกลุ่มผู้นำ ก็บอกได้ว่ากลุ่มผู้นำนั้นขาดความรับผิดชอบต่ออย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้สังคมเป็นเป้าของความชั่วร้ายได้โดยง่าย เพราะจะไม่มีแรงต้านทานจากฝ่ายที่คิดว่าตนเองเป็นคนดีเลย อันเป็นผลจากการที่คนดีเหล่านั้นขาดการรวมตัว ไม่มีพลังทางความคิด และที่สุดก็คือไม่มีพลังที่จะยับยั้งสิ่งเลวร้ายได้
- d. การจัดระเบียบสังคมโดยมัสยิด สังคมที่มีเป้าหมายของตนเอง ย่อมจะจัดระเบียบและวางกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อนำพาผู้คนไปสู่เป้าหมายนั้น เพราะการปล่อยให้ผู้คนทำอะไรโดยไร้กฎกติกาควบคุมมีแต่จะสร้างความโกลาหลวุ่นวาย การเอารัดเอาเปรียบของผู้ที่เข้มแข็งกว่า การฉ้อฉล ทำลายล้างกันและกัน จนนำไปสู่ความล่มสลายก่อนที่จะไปถึงเป้าหมายนั้น สังคมที่ไร้กฎระเบียบยังสะท้อนด้วยว่าสังคมนั้นไม่มีเป้าหมายอะไรของตนเอง แต่จะดำเนินไปโดยสัญชาตญาณมากกว่าการใช้เหตุผลและความคิดอ่าน ถึงตอนนี้เราก็ควรถามว่า สำหรับสังคมมุสลิมแล้ว หน่วยงานใดควรดำเนินการวางระเบียบกฎเกณฑ์ ซึ่งก่อนอื่นควรที่จะนึกถึงความจริงสำคัญ 2 ประการนี้ก่อนคือ 1). สังคมมุสลิมที่มีเป้าหมายของตนเองชัดเจน คือการเป็นสังคมแห่งอิบาดะฮ์ อิมารอห์ และคิลาฟะฮ์ ซึ่งอิบาดะฮ์ คือ การมอบกายถวายใจ ยอมตนเป็นบ่าวแห่งอัลลอฮ์ ﷻ พระผู้เป็นเจ้าของปฏิบัติตามพระบัญชาของพระองค์โดยศโรราบ ประกอบด้วยทั้งความรัก ความหวัง และความเกรงกลัวต่อพระองค์อย่างเต็มเปี่ยม, อิมารอห์ คือ การใช้และบริโภคละฮ์สิ่งต่างๆ ที่องค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างไว้ให้ในโลกนี้อย่างรู้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ตระหนักในคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น รวมทั้งการเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้มีความสะดวกสบายตามอัฏฏาฟ และสุดท้าย คิลาฟะฮ์ คือการจัดระบบการปกครองในฐานะที่มนุษย์เป็นผู้แทนอัลลอฮ์ ﷻ บนพื้นพิภพ จึงปกครองภายใต้ระบบระเบียบของอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อนำมนุษย์ไปสู่เป้าหมายแห่งการอิบาดะฮ์และการอิมารอห์ ตามที่พระองค์ทรงประสงค์ 2). การยับยั้งความชั่ว เป็นบทบัญญัติแห่งอิสลาม และความชั่วที่วาก็หมายถึงความชั่วตามบัญญัติแห่งอิสลาม เมื่อพิจารณาเหตุผลทั้ง 2 ข้อนี้ ทำให้ต้องยอมรับว่าสถาบันหรือองค์กรที่จะทำหน้าที่นำพาสังคมมุสลิมไปสู่เป้าหมายข้างต้น และดำเนินมาตรการเพื่อยับยั้งความชั่วตามกระบวนทัศน์อิสลามได้ดีที่สุด ก็มีแต่มัสยิดเท่านั้น เพราะผู้ที่ทำงานในบ้านของอัลลอฮ์(มัสยิด) ย่อมต้องนำพาผู้คนไปสู่เป้าหมายแห่งชีวิตที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนด และมีแต่พวกเขาที่มองความชั่ว ด้วย

สายตาที่ประกอบด้วยแสงธรรมจากพระองค์ ขณะที่สถาบันหรือองค์กรอื่นๆ ในโครงสร้างสังคมปัจจุบัน มีเป้าหมายที่แตกต่างออกไป และมองความชั่วด้วยสายตาของผู้ปฏิเสธแสงสว่างจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยเหตุนี้ มัสยิดจึงถูกสถาปนาขึ้น แท้จริงก็คือการวางรากฐานการปกครองในสังคมดีๆ นี่เอง ความหมายของการละหมาดย่อมมีจำกัดอยู่แต่เฉพาะรูปแบบการละหมาด เช่นเดียวกับที่มัสยิดมิได้ถูกสถาปนาขึ้นเพียงเพื่อทำหน้าที่เป็นสถานแห่งการละหมาดเท่านั้น หากมุสลิมละหมาดเพียงอย่างเดียว โดยไม่คิดยับยั้งความชั่ว ย่อมเป็นการละหมาดที่ไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง ดังนั้นมัสยิดที่สมบูรณ์จึงเป็นมัสยิดที่ดำเนินการยับยั้งความชั่วตามศักยภาพและบทบาทหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ โดยใช้เครื่องมือที่สามารถดำเนินการได้ ภายใต้ขอบเขตเสรีภาพทางศาสนาในประเทศไทย นั่นคือ “ฮุกมปากัต”

มัสยิดกับการใช้ฮุกมปากัตเพื่อจัดการปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ

ฮุกมปากัต คือ ระบบระเบียบที่มัสยิดของแต่ละชุมชนจัดให้มีขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของผู้คน ให้ดำเนินไปตามกรอบแห่งอิสลาม จนบรรลุสู่เป้าหมายของการเป็นสังคมแห่งอิบาดะฮ์ อิมารอฮ์ และคิลาฟะฮ์อย่างแท้จริง ระเบียบฮุกมปากัต จึงต้องกำหนดความผิดซึ่งคนในสังคมจะต้องหลีกเลี่ยง ไกลห่าง อันได้แก่ความผิดที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมทรุดของฟิรออฮ์ในตัวมนุษย์ ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และความอ่อนแอของโครงสร้างสังคม เช่น ยาเสพติด การพนัน การติดสุรา และการล้างผลาญทรัพยากร รวมถึงการสร้างความแตกแยกร้าวฉานในชุมชน มาตรการที่ฮุกมปากัตใช้เพื่อป้องกันและยับยั้งความชั่วร้าย อาจมีหลากหลายรูปแบบ แล้วแต่ความเหมาะสม เช่น การตักเตือน ขอร้อง และสุดท้ายคือการลงโทษทางสังคม ซึ่งเป็นมาตรการที่ถูกต้องตามหลักศาสนา เพราะเป็นการปฏิบัติตามพระบัญชาแห่งอัลลอฮ์ ﷻ ในการยับยั้งความชั่วในระดับสูงสุดเท่าที่สามารถทำได้ ภายใต้ขอบเขตของเสรีภาพทางศาสนาในประเทศไทย ที่มุสลิมอาศัยอยู่

ฮุกมปากัตจึงเป็นดังธรรมเนียมในการดูแลชุมชนของมัสยิด และการบังคับใช้ฮุกมปากัต จะปรากฏผลเป็นรูปธรรม เมื่อมัสยิดตัดสัมพันธ์อย่างสิ้นเชิงกับผู้ประพฤติชั่วตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งการตัดสัมพันธ์เช่นนี้ ไม่ว่าจะกระทำโดยองค์กรมุสลิมหรือปัจเจกบุคคล ไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อบทบัญญัติแห่งอัลลอฮ์ ﷻ ที่ให้เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีแต่อย่างใด เนื่องจากไม่ว่าการเชื่อมสัมพันธ์หรือการตัดสัมพันธ์ล้วนแล้วแต่จะได้รับอนิสงส์จากอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งสิ้น หากปฏิบัติการณ์นั้น ดำเนินไปเพื่อรักษาศาสนาแห่งพระองค์ การเชื่อมสัมพันธ์ต้องไม่ใช่การต่อสายป่านให้คนชั่วทำชั่วต่อไปได้ ขณะที่การตัดสัมพันธ์ย่อมเป็นสิ่งจำเป็น หากการตัดสัมพันธ์นี้จะช่วยให้ความดีสถิตมั่นคงและความชั่วเบาบางลงไป ทั้งนี้ แม้ว่าผู้ถูกตัดสัมพันธ์จะเป็นญาติมิตรชิดใกล้ก็ตาม พึงรับทราบเถิดว่าการใช้มาตรการทางสังคมลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎกติกา มิใช่สิ่งแปลกใหม่ในอิสลาม เพราะท่าน

นบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างไว้แล้ว เมื่อครั้งที่ขอฮาบะษี 3 ท่าน คือ กะอับ บินมาลิก มिरอรอห์ บินรอบีอ์ และหิลาละ บิน อุมัยยะฮ์ ได้ละทิ้งหน้าที่การออกสงครามตะบูกพร้อมกับนบี ﷺ ด้วยเหตุผลที่ไม่อาจรับได้

การใช้ฮุกุมปากัดหรือมาตรการทางสังคมให้ได้ผล จึงต้องอาศัยการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ แก่ประชาชนคนมุสลิมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีสยิดและองค์กรศาสนาต่างๆ จะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง และต้องอาศัยความอดทนเป็นอย่างสูงในหมู่คณะผู้ดำเนินงาน ส่วนสำคัญที่สุด คือผู้บริหารมีสยิดเอง แม้สังคมมุสลิมในยุคปัจจุบันจะเป็นสังคมที่ผู้คนไม่ได้ให้ความสำคัญกับความรู้และผู้รู้เหมือนในอดีต จึงทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจและยากที่จะให้ตระหนักถึงความสำคัญของฮุกุมปากัด แต่นั่นย่อมมิใช่ข้ออ้างให้ผู้บริหารหยุดการเคลื่อนไหวเพื่อยับยั้งความชั่วแต่ประการใด การเคลื่อนไหวต้องดำเนินต่อไป อย่างน้อยที่สุดก็ในหมู่คณะผู้บริหารมีสยิด ซึ่งต้องเริ่มต้นที่ตัวเองก่อน ด้วยการทำความเข้าใจและลงมือใช้ฮุกุมปากัดอย่างจริงจัง ด้วยการตักเตือนคนทำชั่วอย่างจริงจัง และเมื่อตักเตือนไปพอสมควรแล้ว คนชั่วผู้นั้นยังไม่เลิกทำชั่ว ก็ต้องยุติการคบหาสมาคมกันไปอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เพื่อการเป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไปว่า คนทำชั่วไม่มีค่าควรแก่การคบหาสมาคมแต่ประการใด(วิสุทธิ บิลลาเต๊ะ, 2555: 25-42)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า จักรวาลทัศน์อิสลามเป็นกรอบปฏิบัติที่นำหลักคิดและปรัชญาของศาสนาอิสลาม ซึ่งกำหนดให้มุสลิมต้องปฏิบัติ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน แก้ไขปัญหาการพนันและอบายมุขต่างๆ ในชุมชน ในฐานะสิ่งถูกสร้างที่ต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกับพระเจ้าตลอดกาล การยับยั้งความชั่ว เป็นการอบรมสั่งสอน และบอกให้ตระหนักถึงภัยอันตรายของการพนันและอบายมุขต่างๆ รวมถึงความชั่วร้ายในด้านอื่นๆ ของคัมภีร์ และฮุกุมปากัด ใช้เป็นกฎลงโทษในชุมชนเมื่อกลุ่มคนหรือใครคนใดคนหนึ่งไม่ปฏิบัติประจามติที่ได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อมูลทั่วไป

1). ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อดูแลปัญหาในด้านการพนันและอบายมุขต่างๆ ในชุมชนมีสยิดบ้านเหนือ เพื่อการทำงานเฉพาะด้านจะได้รวดเร็ว ง่ายต่อการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ และติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มเสี่ยงได้ตลอดเวลา รวมถึงสามารถบริหารเวลาเพื่อจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาและจัดโครงการต่างๆ ได้ตลอดทั้งปี

2). ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐที่ทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาในส่วนนี้โดยเฉพาะ เพื่อจะได้ร่วมศึกษา แลกเปลี่ยนวิธีการ และคิดค้นแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะได้เป็นแนวทางให้หน่วยงานของรัฐจะได้นำไปเป็นแบบอย่างแก้ไขในชุมชนอื่นต่อไป และทางชุมชนมัสยิดบ้านเหนือก็ได้แนวทางใหม่ ซึ่งอาจจะมีวิธีการที่หลากหลายช่องทางมากกว่าวิธีเดิมๆ หรือสามารถนำมาผนวกปรับใช้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองในยุคปัจจุบันได้

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1). ควรศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดการปัญหาการพนันและสิ่งอบายมุขในชุมชนระหว่างชุมชนชนบทและชุมชนเมืองที่มีปัจจัยแวดล้อมต่างกัน

2). ควรศึกษาเปรียบเทียบอาชีพของคนชนบทใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาการพนันและสิ่งอบายมุขในชุมชนมากที่สุด และสาเหตุที่ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าว

3). ควรศึกษาบทบาทของอิหม่ามที่มีผลต่อการจัดการปัญหาการพนันและสิ่งอบายมุขในชุมชน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนตามวิถีศาสนาอิสลาม

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- กริช เปียนรัมย์ และคณะ. 2549. โครงการศึกษารูปแบบการแก้ไขปัญหายาเสพติดของเครือข่ายเยาวชน ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- กริยา หลังปุเต๊ะ. ม.ป.ป. เอกสารประกอบการเรียนการสอนรายวิชาการบริหารความขัดแย้ง.มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา.
- กุลจันทร์ สิงห์สุ. 2535. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบำรุงรักษาสระเก็บน้ำอันเนื่องมาจากโครงการ กสช. กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกียรติศักดิ์ เรืองทองดี. 2536. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสหกรณ์นิคม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ขวัญชัย วงศ์นิติกร. 2532. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้ที่อยู่อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรในเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านจัดสรรเทพประทานอำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จามะรี เชียงทอง. 2549. สังคมวิทยาการพัฒนา. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ . กรุงเทพฯ.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2526. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ศักดิ์โสภารการพิมพ์, กรุงเทพฯ
- ชินรัตน์ สมสืบ. 2539. คุณสมบัติของผู้เฒ่า. กรุงเทพฯ: ธเนศวร(1999) ปรินต์ติ้ง จากัด.
- ชูเกียรติ ภัยลี. 2536. การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกัน และปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไชยชนะ สุทธิรัชชัย. 2536. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชำชูติน อัสชะมี อังกบาอีร์ ดีมีสกี ม.ป.ป หน้า :75
- ดลมนรจณ์ บากา. 2550. มัสยิด: ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ดลมนรจณ์ บากา และเกษตรชัย แหละหีม. 2550. การศึกษาวิถีชีวิตเยาวชนไทยมุสลิมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์. 2

- ทวีศิลป์ กลุณภาค. 2553. การพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของ
ประชาชน. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธวัช สิทธิกิจโยธิน, พ.ต.ต. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัด
สมุทรสงคราม. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- โธมัส คาร์ลิล. 2540 : 10. บทบาทผู้นำชุมชนในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน.
- นวนน้อย ตรีรัตน์ และคณะ. มปป. สภาพความรุนแรงของปัญหาองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติในประเทศ
ไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- นิตย สัมมาพันธ์. 2546. ภาวะผู้นำ : พลังขับเคลื่อนขององค์กรสู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพฯ : อินโนกราฟฟิกส์
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. กลวิธีแนวทางวิธีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
ชนบท. ศักดิ์โสการพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- บุญโชค เจียมวิริยะ. 2539. การเล่นเกมสหและการพนัน. คู่มือประชาชน. ต้นอ้อ: กรุงเทพฯ หน้า :285
- ปกรณ์ ปริยากร. 2530. ทฤษฎีแนวคิดและกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา. คณะรัฐประศาสนศาสตร์สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ประสพสุข ตีอินทร์. 2531. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคเหนือ.
กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม. (2538). การวิเคราะห์ภาวะผู้นำของศึกษาธิการจังหวัดที่สัมพันธ์กับประสิทธิผล
องค์การ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาการบริหารการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร,สังสิค วิริยะรังสรรค์,นวนน้อย ตรีรัตน์,กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2542. อุตสาหกรรมการพนัน
ไทย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และมาเลเซีย. หน้า 23
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, หน้า 756
- พนัส ดอกบัว. 2552. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโบราณ โดยกลุ่มชาติพันธุ์บ้าน
ท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). 21-22
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. 2557. โครงการยาเสพติดกับวิถีชีวิตมุสลิมในจังหวัดภาคใต้ตอนล่าง. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- ไพรัตน์ เดชรินทร์. 2526. “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปัจจุบัน” น. 6-7 ใน ทิวทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์.
- มัลลิกา ต้นสอน.2541. การจัดการยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท.

- มานี ชูไทย พิสมัย ฮาซาไนน์ และสิริยา ยูซุฟี, 2542. **การรับรู้บทบาทตนเองของอิหม่ามต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในประเทศไทย**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มูฮัมหมัดสุไลมาน อับดุลลอฮ์อัลอักษ็อร์ ชุบตะตุลตะฟาซิริ มักตะบะ ดารุสลาม รียาด หน้า : 43
- มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์. 2556. **การป้องกันเด็กและเยาวชนจากการพนัน**. โครงการขับเคลื่อนสังคมและนโยบายสาธารณะเพื่อลดปัญหาการพนัน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี .2526. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยอนุเคราะห์ไทย.
- ยูซุฟ กือรออวี.2554.**ทะเลสาบและหะรอมในอิสลาม(แปลโดย บรรจง บินกาชัน)**.ศูนย์หนังสืออิสลาม อาคารมูลนิธิศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย.สวนหลวง.กรุงเทพมหานคร
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. 2544. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนัชการพิมพ์จำกัด.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. 2543. **ผลการฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. ปริญญาณิพนธ์ วท.ด.(การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2544ก). “อิทธิพลกับภาวะผู้นำในการทำงาน” ในอิทธิพลจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. บรรณาธิการ โดยอัจฉรา สุขารมณ์ วิลาส ลักษณะชั่ววลี และอรพินทร์ ชูชม. หน้า106. กรุงเทพฯ:
- _____. (2544ข). ปัจจัยด้านเขาว์อารมณ์บุคลิกภาพและภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงานต่อผู้บังคับบัญชาและผลการปฏิบัติงานของหัวหน้างานระดับกลางในองค์กรธุรกิจ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยาคณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- _____. (2545).“ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership).” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 28: 31-48.
- วรรณิ ชัยเฉลิมพงษ์. 2556. **โครงการรูปแบบการพัฒนาผู้นำในวิชาชีพเภสัชกรรม**. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- วรรัตน์ เขียวไพร. 2542. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- วินิจ เกตุขำ. 2522. **บทบาทของสถาบันทางสังคมในการมีส่วนร่วมบริหารงานของผู้นำท้องถิ่น**. ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. ชลบุรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร บางแสน.
- วิศรุต สีนพพร. 2548. **การพนันฟุตบอลของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษากลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ**. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต(มนุษยวิทยา) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ. 2555. **ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ: เมื่ออิสลามเป็นฐานและเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: บริษัท ออฟเซต จำกัด.
- วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ. 2555. **การป้องกันและยับยั้งความชั่วตามวิถีอิสลาม**. กรุงเทพฯ: บริษัท ออฟเซต จำกัด.

- แวอุเซ็ง มะแตเฮาะ ดลมนรรัตน์ บากา และสุวิชา ยี่สุนทร. 2539. **บทบาทมัลลิตในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศิริพงศ์ ลดาวัลย์. 2539. **รัฐประศาสนศาสตร์ : ทฤษฎีและแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ปฏิบัติการตำรวจส่วนหน้า. 2549. **สถิติการก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้**. ยะลา: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.
- สถิตย์ นาสมยนต์และคณะ. 2553. **โครงการเด็กและเยาวชนงดเหล้าในงานประเพณีฮีต 12 ของ 5 ชุมชนตำบลฝั่งแดง อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- สมพัฒน์ จิปาถะ และคณะ. 2551. **กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อป้องกันการเข้าสู่การพนัน ตำบลนาदान อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- สมยศ นาวิการ. 2538. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทสามัคคีสาร.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2534. **สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษา วิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน**.ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2532. **วนศาสตร์ชุมชน**. น. 102-115. ใน เอกสารทางวิชาการและแนวทางวิชาการเพื่อพัฒนาป่าไม้ของไทยในปัจจุบัน การบรรยายพิเศษทางวิชาการป่าไม้ประจำปี 2532. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สังคิต พิริยะรังสรรค์ และคณะ, ม.ป.ป. **เศรษฐกิจการพนัน ทางเลือกเชิงนโยบาย**, หน้า 2.
- สะสือรี วาลี. 2550. **การตะอวะฮ์ของคณะกรรมการประจำมัลลิตในการส่งเสริมการเคาะลาฮ์ ญะมาอะฮ์: กรณีศึกษาคณะกรรมการประจำมัลลิตในอำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สะสือรี วาลี. 2556. **บทบาทของผู้นำมุสลิมต่อการเสริมสร้างการกระจายอำนาจและการปกครองตนเองของท้องถิ่นด้วยกระบวนการชูรอในมิติการคัดเลือกผู้นำของจังหวัดนราธิวาส**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สิทธิกร อ้วนศิริ. 2552. **การพัฒนารูปแบบกลู๊นปลอดเหล้าในจังหวัดเลย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- สุทธิชัย ชำนาญ “ไฟ” วารสารแรงงานสัมพันธ์ ฉบับที่ 21 วันที่ 15 ตุลาคม 2543 หน้า : 6
- สุชาสินี ทองลิ้ม. 2554. **ทำไมต้องป้องกันเยาวชนจากการพนัน**.
- สุพัตรา สุภาพ. 2522. **บทบาทและความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา ประชาบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา**. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

- สุภางค์ จันทวนิช. 2537. **วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**, คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่องานพัฒนา, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. หน้า130-132
- สุมาลี ขุนจันดี. 2541. **วิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมสร้างพลังครูในโรงเรียนระดับประถมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการวิจัยการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สัมฤทธิ์. 2541. **ธุรกิจห่วยกับระบบอุปถัมภ์**. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต(มนุษยวิทยา) ภาควิชามนุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรีย์ ตันต์ศรีสุโรจน์. 2531. **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชนในชุมชนคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2527. **หน้าที่ของมัชยิตต่อสังคมภาคกลาง**. วิทยานิพนธ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2536. **ภาวะผู้นำและความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- โสภณ หมวดทอง. 2533. **การเฝ้าระวังมลพิษแหล่งน้ำของเกษตรกรในตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศูนย์ข้อมูลนโยบายสาธารณะการลดปัญหาจากการพนัน. มปป. **การพนัน ภัยร้ายทำลายสมองของเด็กและเยาวชนอย่างถาวร**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- หาญ บิลก่อเต็ม. 2554. **การจัดสวัสดิการเพื่อคนด้อยโอกาสในชุมชนมุสลิม: กรณีศึกษากองทุนชะกาตในชุมชนมุสลิมมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานามานุษยและสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- อนุภรณ์ สุวรรณสถิตกร, ร.อ. 2529. **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการกสข. ปี 2528 อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น**.กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญา โท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อรุณ ศิริพันธ์. 2533. **บทบาทอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน: ศึกษากรณีเฉพาะจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- อุดม ชิตมณี. 2530. **ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของชุมชนกับผลการดำเนินงานของกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพมหานคร:วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อบลอะลา เมาดูตี ตัฟฮีมุลกรูอ่าน เล่ม2 (บรรจง ปินกาซัน แปล) ศูนย์หนังสืออิสลาม กรุงเทพฯ (2540 :487)
- อังคณา บุญยสิทธิ์. 2518. **บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลามในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

อับลุดฮาดี สะบูดีง. 2547. แนวคิดเกี่ยวกับอิมามะฮ์ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างอะฮ์ลิสunnะฮ์และชีอะฮ์.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อัลมาวัรดี. 1995. อะหฺกามุลสุตตอญียะฮ์. ไคโร: ดารุลอิตติคอม.

อิบนุ คอลดูล. 1996. มุก็อดดิมะฮ์ อิบนุ คอลดูล. เบรุต:ดาร์ลญีล.

อิบรอฮีมอัลมัดกูร, ม.ป.ป.: 867 อ้างถึงใน อบุลอะลา เมาดูดี ตัฟฮีมุลกูรอ่าน เล่ม2 (บรรจง ปินากัน
แปล) ศูนย์หนังสืออิสลาม กรุงเทพฯ ฯ (2540 :487)

อุสมาน แม.2557.การใช้ประโยชน์ของมุสลิมในประเทศไทยจากงบสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้าง
เสริมสุขภาพ(สสส.) ตามทัศนะนักกฎหมายอิสลาม.วิทยานิพนธ์ สำหรับการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อำนาจ อนันตชัย. 2527. “การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท”.น.133 การพัฒนา
ชนบทสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์วิศตอรีเพาเวอร์พอยด์จำกัด.

อำภรณ์ ช่างเกวียน. 2540. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน
ชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสกลี จังหวัดตรัง. กรุงเทพมหานคร:วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ฮัลวา ตาญี. 2554. มัสยิดบ้านเหนือ ต้นแบบสันติสุขอย่างยั่งยืน. มูลนิธิสร้างสุขมุสลิมไทย. กรุงเทพฯ:
หจก.มาร์ค เอ็ม พรินตติ้ง.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Abu dawut Sulaiman bin Al-Ash ath. n.d.Sunan Abudawut.Maktabah Al-asriyah. Beirut

Abu Abdir rohman Ahmad bin Shua'b. 1986. Al-Sunan al-sughra Lin Nasae.Maktabah
Matbuat al-Islamiyah.hilb(Aleppo)

Al-Bukari Muhammad bin Ismael Abu Abu Abdillah Al-bukari. 1422.Al-yamie al-musnad al-
mustashar min amwar rasululah □ wa Sunannihi wa-aiyamihi.Darun tawk al-nayat
al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf.2003. al-Majmu'a Sharh al-Muhadh-dhab. Egypt : Dar 'Aalim
al-Kutub.

Bass, B. M. 1985. *Leadership and Performance beyond Expectation*. New York: The Free
Press.

_____. 1990. *Bass & Stogdill's Handbook of Leadership Theory, Research and Managerial
Applications*. 3rd ed. New York: The Free Press.

_____. 1997. "Does the Transactional-Transformational Leadership Paradigm Transcend

- Organizational and National Boundaries?.* American Psychologist 52 (2): 130-139.
- _____. 1999. *“Two Decades of Research and Development in Transformational.”* European Journal of Work and Organizational Psychology 8: 9-32.
- Bass, B. M., and B. J. Avolio. 1994. *Improving Organization Effectiveness Through Transformational Leadership.* Thousand and Oaks: Sage.
- Burn, J. M. 1978. *Leadership.* New York: Haper & Row.
- Ernst M, Romeo RD, Andersen SL. **Neurobiology of the development of motivated behaviors in adolescence: a window into a neural systems model.** [Online]. Available: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19136024>
- Glimne, Dan. (2009). Gambling. In Encyclopedia Britannica (Online). Available: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/224836/gambling>
- Ibn Kathir, Isma'il bin 'Umar Al-Qurashi. 1984 . **Tafsir al-Qur-an al-Azim** .Riyad : al-Maktab al-Islamiy.
- Ibn Mayah Abu Abdillah Muhammad bin said al-ghaswini.n.d. **Sunan Ibnnumayah.**Darun aihya Al-arabi
- Ibn al-Manzur, ‘Abi al – Fadl Jamal al – din Muhammad bin Mukrim Ibn Manzur al – Qurtubi al – Misriy. 1993. **Lisan al – Arabiy.** Beirut : Dar Sadir.
- Kurdi, Rajih Abdu al Hamid. (1992). **Nazariyat al Ma’rifah baina al Quran wa al Falsafah.** Riadh: Maktabah Muaiyah.
- Muchinsky, M.P. 1997. *Psychology Applied to Work: An Introduction to Industrial and Organizational Psychology.* (5 th Edition.). CA: Brooks/Cole.
- Muhammad bin esa. 1975. **Sunan Al-trimisi.**Sharikat mahtabah wa Mutaba’ah Mustafa al-babi al-hanbi. Egypt
- Muhammad bin Yarir.2001. **Tafsir al-Tobri Yamia al-Bayan an tahwel al-Qur’an.** Darun Hajr lil Taba’ah wa al-nashr wa al-taosia’ wa al-a’alan.v.3
- Muslim bin al-Hayay .n.d. Musnad al-Sohiah al-muktasod binakl al-adl an al-adl ila Rasulilah □ Darun Aihya al-Taras al-Arabiyah. Beirut
- Nuru al-din Ali Sbibakr al-Hitami.1994.**Mueyam al-Saowaed wa manbia al-fawa’ad.** Maktabah al-kudsi.V.1-2
- Schultz, P.D. and E.S. Schultz. 1998. *Psychology and Work Today: An Introduction to Industrial and Organizational Psychology.* (7th ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Sulaiman bin Ahmad. 1994. **Mueyam al-Kabir.** Maktabah ibn Taimiyah. Al-gohirah

- Waki-ullah, Muhammad. 2006, January. **Nazarat Li al Ijtihadat Muhammad Asad fi al fikri ak Siyasi al Islami**. Al-Rabitah (476), 34-35
- Wizarah al-Awqaf al-Kuwaitiyah, 1983. **al-Mawsu 'ah al-Fiqhiyat**. al-Maktabah al- Shamilah V.3.35
- 4 Chuck Humphrey. Gambling law US [Online]. Available: <http://www.gambling-law-us.com>

เว็บไซต์

- บุญทัน ดอกไธสง. 2535: 266 **ความหมายของผู้นำ. การเรียนรู้ออนไลน์**. ออนไลน์. สืบค้นจาก <http://www.rin.ac.th/article/leadership/page1.1.html>. [28 ธ.ค. 2557]
- มัสลัน มาหะมะ. ม.ป.ป. **อิสลามกับระบบการเมืองการปกครอง**. ออนไลน์. สืบค้นจาก <http://www.islammore.com/main/content.php?page=sub&category=44&id=943> [2 ม.ค. 2558]
- ราชภัฏนครราชสีมา. 2545. **ความหมายของผู้นำ. การเรียนรู้ออนไลน์**. ออนไลน์. สืบค้นจาก www.saruthipong.com/port/document/299-701/229-701-1.pdf [28 พ.ค. 2558]
- วรรณวดี พูลพอกสิน. ม.ป.ป. **“ระบบชะกาด (ทานบังคับ) : เศรษฐกิจชุมชนในอิสลาม”** : ชมรมมุสลิม ศูนย์อนามัยที่ 12 ยะลา. ออนไลน์. สืบค้นจาก <http://islamicfinancethai.com> [2 ต.ค. 2558]
- วุฒิสักดิ์ โกชนกุล. ม.ป.ป. **ทฤษฎีภาวะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง**. ออนไลน์. สืบค้นจาก <http://www.pochanukul.com/?p=5> [2 ม.ค. 2558]
- เศาวนิต เศวานานนท์. ม.ป.ป. **ภาวะผู้นำ**. (ออนไลน์), สืบค้นจาก http://www.nrru.ac.th/article/leadership/m_main.html (07 เมษายน 2558)
- ศิริพร พูนชัย. 2547. **ผู้นำและภาวะผู้นำการพัฒนาผู้นำและบทบาทของผู้บริหาร**. (ออนไลน์), สืบค้นจาก <http://www.rtanc.ac.th/Image/data/report/report4.htm> (07 เมษายน 2558)
- สมุทัย : หลักสูตร : อบรมมุข 6. ม.ป.ป.(ออนไลน์). สืบค้นจาก <http://mediacenter.mcu.ac.th/data/caipyo/m2/Unit2/unit2-6.php> [เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2558].
- โสภา ชูพิกุลชัย. 2522: 74-77. **บทบาทผู้นำชุมชนในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน**. ออนไลน์. สืบค้นจาก 203.114.112.231/ecs/.../rc/.../research-1-2011-09-05-11-29-13.doc [28 ธ.ค. 2557]
- หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสุขภาพจิต คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ม.ป.ป. **ปัญหาการพนัน**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก <http://www.cumentalhealth.com/99.html> [31 ม.ค. 2559]

Madpouzee Rubama. ม.ป.ป. จริยธรรมกับการป้องกันและการแก้ไขปัญหาด้านอบายมุขในสังคม.

ออนไลน์. สืบค้นจาก

<http://asjiw45.spaces.live.com/blog/cns!D2B169674B9928D9!246.entry> [2 มี.ค. 2558].

บุคลากร

เฉม หาสเล็ม: อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 10 กรกฎาคม 2558: สัมภาษณ์

ด.ต. กิตติศักดิ์ บิลยะลา: ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์

ถนอม สมันตมิตร: ลูกบ้านหมู่ 7 ที่นับถือศาสนาพุทธ, วันที่ 5 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์

ธนวัฒน์ หมุดบินแหละ: สภายาวชน รักษาการรองประธาน, วันที่ 10 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์

นาเจด บินล่าเต๊ะ: อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 10 กรกฎาคม 2558: สัมภาษณ์

พ.ต.ต. จักรราช วรรณประภา: สารวัตรตำรวจ ส.ภ.คูเต่า อ.หาดใหญ่ สงขลา, วันที่ 15 มิถุนายน 2558:

สัมภาษณ์

วิชญ์ บินล่าเต๊ะ: เลขามุฮัมมัดมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 12 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์

วิสุทธิ์ บินล่าเต๊ะ: อิมามมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 21 พฤษภาคม 2558: สัมภาษณ์

หมัดสัน จิตภาค: นักธุรกิจชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์

หมัดหนอด บินหมัด: หัวหน้าเขตที่ 9 , วันที่ 5 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์

หุรูน จันทรวิดี: ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7, วันที่ 5 มิถุนายน 2558: สัมภาษณ์

หาแหม บินหมัด: คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือและนักธุรกิจชุมชน, วันที่ 2 ตุลาคม 2558:

สัมภาษณ์

อลี หัสเล็ม: สัปบุรุษมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์

อะหมุด หมัดบินเฮด: อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, วันที่ 5 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์

อายะ บินลาเต๊ะ: กรรมการกลุ่มแม่บ้าน, วันที่ 10 ตุลาคม 2558

อุหมาด หมัดบิลเฮด: ที่ปรึกษากฎหมายอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือ, อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคูเต่า,

วันที่ 2 ตุลาคม 2558: สัมภาษณ์

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลสับบุรุษตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อจัด
ปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน: กรณีศึกษามัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

๑. คำถามทั่วไป

๑.๑) สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

- อาชีพ
- การทำมาหากิน
- รายได้
- ความสามัคคีของคนในชุมชน

๑.๒) ลักษณะทั่วไปของมัสยิดกับชุมชน

- การอบรมสั่งสอนในด้านวิชาการศาสนา
- การช่วยเหลือในด้านต่างๆต่อคนในชุมชน
- การช่วยแก้ปัญหาในข้อพิพาทระหว่างคนในชุมชนหรือระหว่างชุมชน

๒. คำถามหลักในการศึกษา

๒.๑) บทบาทคณะกรรมการมัสยิด ต่อการจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน

- การดูแลสับบุรุษ
- การบริหารจัดการภายในมัสยิด
- การจัดกิจกรรมต่างๆให้กับคนในชุมชน
- การสร้างอาชีพ สร้างงานให้กับคนในชุมชน
- การกำหนดกฎระเบียบให้กับคนในชุมชน

๒.๒) ปัญหาและอุปสรรคของคณะกรรมการต่อการจัดปัญหาการพนัน และอบายมุขในชุมชน

- ผู้มีอิทธิพลในชุมชน
- ป่อนการพนัน และสถานอบายมุขในชุมชนมากไหม
- ดำรงให้การดูแลและทั้งถึงหรือไม่
- การสนับสนุนของภาครัฐเป็นอย่างไรบ้าง
- เด็กและเยาวชนติดการพนันและอบายมุขมากไหม

๒.๓) แนวทางในการจัดปัญหาการพนันและอบายมุขในชุมชน

- ความเป็นผู้มีความรู้ทางด้านศาสนา และความเป็นผู้อาวุโสของคณะกรรมการสามารถช่วยแก้ปัญหาการพนันและสิ่ง

อบายมุขได้มากน้อยเพียงไร

- การอบรมสั่งสอนด้านศาสนา สามารถช่วยแก้ปัญหาการพนันและหนีห่างจากอบายมุขได้หรือไม่
- การจัดกิจกรรมของมัสยิดสามารถทำให้คนในชุมชนห่างไกลจากการพนันและอบายมุขได้มากน้อยเพียงไร
- การวางกฎระเบียบข้อปฏิบัติให้กับคนในชุมชน สามารถช่วยได้มากน้อยขนาดไหน
- คนในชุมชนยอมทำตามกฎดังกล่าวไหม ทำไมถึงยอมทำตาม
- แนวทางในการป้องกันเด็กและเยาวชนที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบ้านเหนือคิดว่าดีที่สุดที่จะใช้ในการ

แก้ปัญหาการพนันและสิ่งอบายมุขต่างๆในสังคมคือ

รายงานสรุป รายรับ-รายจ่ายมีสียดบ้านเหนือสำหรับปี พ.ศ. 2557

รายการ	จำนวนเงิน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
-รับเงินบริจาคจากการเลี้ยงน้ำชาวันศุกร์	40,600	53,830	41,900	31,520	36,195	39,215	27,330	38,000	50,160	41,080	42,810	52,360
-รับเงินบริจาคจากการเลี้ยงน้ำชาสามัคคี	96,560				93,100					102,830	500	
-รับเงินบริจาคในวันฮัลโลวีนและฮัลโลวีน							40,600			29,748		
-รับเงินบริจาคจากตู้บริจาคสาธารณูปโภค (ด้านบน)	8,061	5,901	7,770	8,000	6,961	11,820	16,790	12,825	10,000	6,320	7,937	9,080
-รับเงินบริจาคจากตู้บริจาคกองทุนพัฒนาฯ (พม.)	4,940		10,000	2,000	4,970	4,950	7,390	6,505	3,500	2,694	2,777	4,377
-รับเงินบริจาคจากตู้บริจาคสาธารณูปโภค (ชั้น ล่าง)			2,800		2,100	3,610					2,960	1,100
-รับเงินบริจาคจากการจัดกิจกรรม (บุคคลภายนอก)	1,000	7,340	9,730	3,320	3,430	7,633		500	3,020		27,984	1,000
-รับเงินบริจาคจากการจัดกิจกรรม (ภายใน)	2,000	2,000	500	2,000	5,500	2,000	6,000	2,000	3,000	2,000	5,500	2,400
-รับเงินบริจาคจากกองทุนสุสึมะฮะ	5,376	3,481	2,920	2,530	2,639	2,250	3,510	3,990	3,570	4,660	2,510	2,631
-รับเงินบริจาคจากโต๊ะเขียน	25,660											
-รับเงินจากค่าใช้บริการอาคารสถานที่,ห้อง ประชุม	17,500	13,500	29,500	14,000	21,000	13,500	1,000	5,000	30,500	15,500	18,500	6,000
-รับเงินจากค่าอาหารของกลุ่มแม่บ้านฯ 10%	9,600	9,386	18,120	8,860	6,320	21,650	480	6,860	16,565	8,495	27,376	20,625

-รับเงินจากค่าที่พักโฮมสเตย์ 30%	8,290	2,565	19,140	15,390	1,575	10,580		1,800	19,575	3,195	10,755	270
-รับเงินจากค่าล่องเรือ10%			1,300	1,800		1,400			600	169,700		
-รับเงินจากการเก็บซากาตต่างๆทั้งหมด	20,000	23,000		9,000	6,500	17,500			3,000			
-เงินบริจาคออมทรัพย์ 10%	77,934											
-รับเงินจากการขายหนังสือ (กองทุนวิชาการ)		2,380	520		1,130	1,500	1,410	110	550	400	3,780	1,540
-รับเงินจากการขายกรอบรูปที่ระลึก										1,500		
-เงินได้จากอื่นๆ(วากัฟ)	11,000											
-เงินบริจาคอื่นๆ	2,095	800	2,900	10,000	7,000		(ศอ.บต.)20,000	2,000		2,220	415	12,000
รวมรายรับทั้งหมด	330,616	124,183	147,100	108,420	198,420	137,608	124,510	79,590	144,040	390,342	153,804	113,383
-จ่ายเงินค่าสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า,น้ำประปา ,อุปกรณ์)	10,038	7,887	10,585	10,690	11,565	15,966	12,813	11,144	12,892	12,307	12,480	12,105
-จ่ายเงินค่าสาธารณูปโภค (โทรศัพท์ ,อินเทอร์เน็ต)		2,354	1,177			3,531			1,733	406	1,177	589
-จ่ายเงินค่าสร้างสาลากลางน้ำ	22,000	227,095	776,985	168,212	292,007	85,000	95,000					
-จ่ายเงินค่าโครงเพดาน	6,000											
-จ่ายเงินค่าวัสดุกำแพง(ศาลา)	8,811											
-จ่ายเงินค่าวัสดุอุปกรณ์สาธารณูปโภค	50,000									23,800	5,010	13,700
-จ่ายเงินค่าวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้าง								50,000	128,320	176,182	60,489	81,160

[illegible]

รายงานสรุป รายรับ-รายจ่ายมัลลิตบ้านเหนือสำหรับปี พ.ศ. 2558

รายการ	จำนวนเงิน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
-รับเงินบริจาคจากการเลี้ยงน้ำชาวันศุกร์	50,500	44,030		43,041	21,290	59,130	28,690	62,795				
-รับเงินบริจาคจากการเลี้ยงน้ำชาสามัคคี				6,500								
-รับเงินบริจาคในวันอีดิลฟิตรีและอีดิลอัฎฮา												
-รับเงินบริจาคจากตู้บริจาคสาธารณูปโภค (ด้านบน)	7,341	6,978		7,157	7,873	16,971	10,277	8,349				
-รับเงินบริจาคจากตู้บริจาคกองทุนพัฒนาฯ (พม.)	4,226	2,511	ข้อมูลของเดือนนี้ ขาดหายไปจากสารบบ	4,363	2,283	4,470	3,542	2,663				
-รับเงินบริจาคจากตู้บริจาคสาธารณูปโภค (ชั้นล่าง)							42,612					
-รับเงินบริจาคจากการจัดกิจกรรม (บุคคลภายนอก)	7,030	2,010		26,225	7,057	45,668	4,000					
-รับเงินบริจาคจากการจัดกิจกรรม (ภายใน)	5,000	17,400		8,500	3,150	200	1,300	2,000				
-รับเงินบริจาคจากกองทุนมุสลิมะฮ์	3,490	2,480		3,070	2,320	3,365	4,212	3,280				
-รับเงินบริจาคจากโต๊ะหียะ												
-รับเงินจากค่าใช้บริการอาคารสถานที่,ห้องประชุม	22,880	31,800		31,000	13,000	31,000	9,000	28,500				
-รับเงินจากค่าอาหารของกลุ่มแม่บ้านฯ 15%	27,100	70,450		40,100	13,450	35,435	1,500	22,200				
-รับเงินจากค่าที่พักโฮมสเตย์ 30%	10,495	21,885		35,375	13,550	25,880		15,585				
-รับเงินจากค่าล่องเรือ10%	2,000			600		500		2,800				

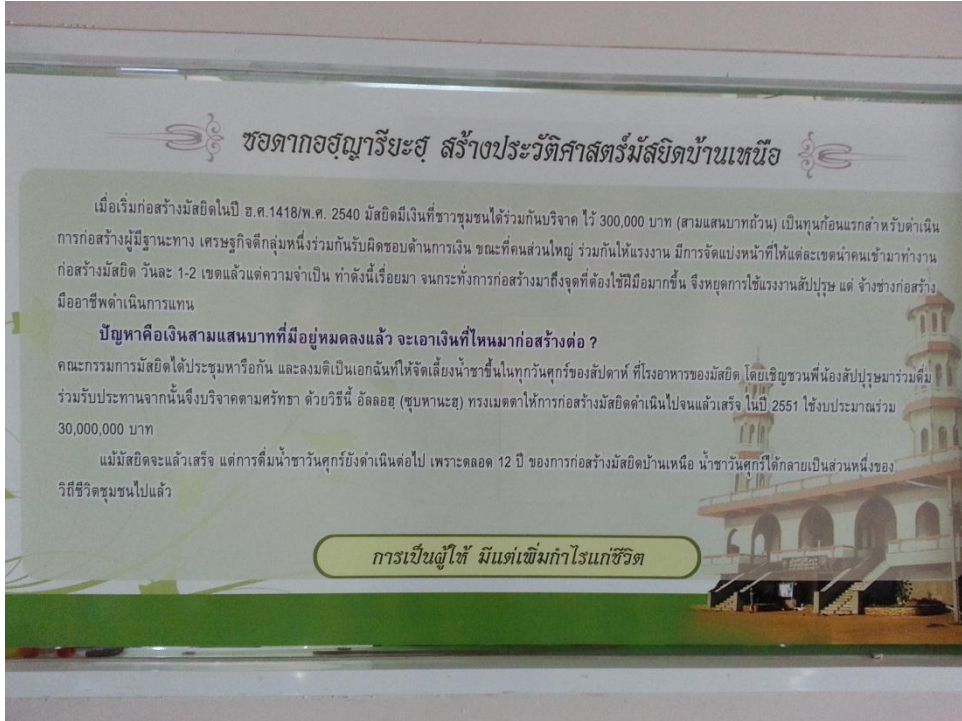
-รับเงินจากการเก็บซากาตต่างๆทั้งหมด	7,500	101,000					46,000	25,000				
-เงินบริจาคออมทรัพย์ 10%												
-รับเงินจากการขายหนังสือ (กองทุนวิชาการ)	1,300	920			950	235	250	490				
-รับเงินจากการขายกรอบรูปที่ระลึก												
-เงินได้จากอื่นๆ(วากัฟ)				5,300	3,420	37,000	31,400	5,685				
-เงินบริจาคอื่นๆ	303,160	106,632		200	52,170	9,100	32,250	13,000				
รวมรายรับทั้งหมด	452,022	408,096		211,431	140,513	268,954	215,033	192,347				
-จ่ายเงินค่าสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า,น้ำประปา,อุปกรณ์)	12,237	12,846		16,305	14,562	18,892	14,257	14,788				
-จ่ายเงินค่าสาธารณูปโภค (โทรศัพท์,อินเทอร์เน็ต)		588		588		1,177	588					
-จ่ายเงินค่าสร้างสาลากลางน้ำ												
-จ่ายเงินค่าโครงการเพดาน												
-จ่ายเงินค่าวัสดุกำแพง(ศาลา)												
-จ่ายเงินค่าวัสดุอุปกรณ์สาธารณูปโภค	1,000	72,500		2,365	12,837	6,240	3,000	1,200				
-จ่ายเงินค่าวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้าง	141,170	70,929		64,280	71,000	30,000	76,595	30,000				
-จ่ายเงินค่าแรงงานการก่อสร้าง	10,000	20,000			35,280							
-จ่ายเงินค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ฯ	36,000	600		21,000	17,500	17,500	17,500	10,500				
-จ่ายเงินผ่อนแก่กลุ่มออมทรัพย์ฯ	20,000	87,532		50,000	70,000		140,000	20,000				

[illegible]

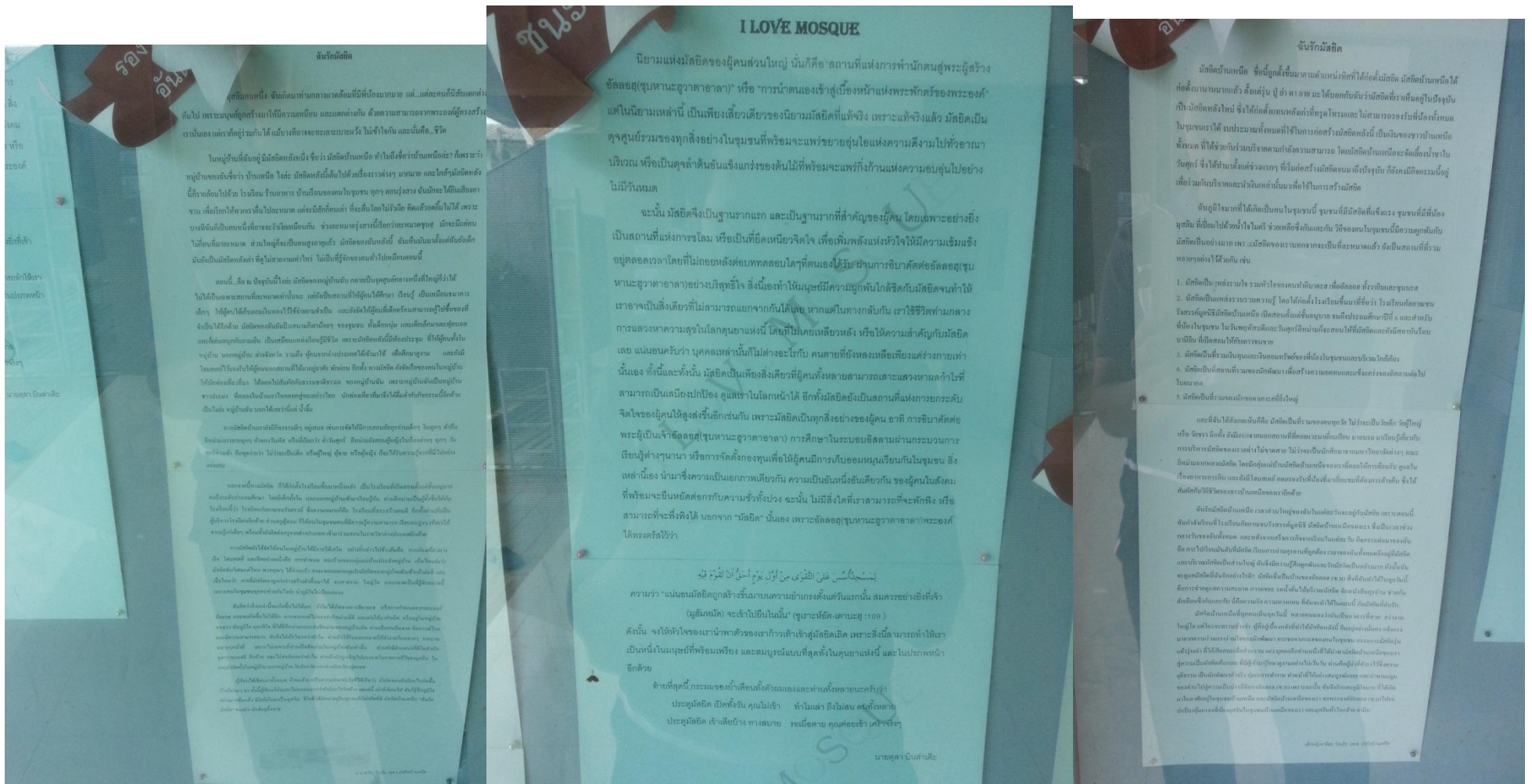
รายงานสรุปยอดสิ้นเดือนบัญชีต่างๆ มัสยิดบ้านเหนือ ประจำเดือน กรกฎาคม 2558

ลำดับ	ชื่อบัญชีต่างๆ	เดือน มิถุนายน	เดือนกรกฎาคม	หมายเหตุ
1	-มัสยิดบ้านเหนือ	154,762.20	99,941.20	
2	-กองทุนสาธารณูปโภคฯ	62,624.00	7,334.00	
3	-กองทุนซากาตฯ	728,871.82	767,671.82	
4	-กองทุนสวัสดิการฯ	221,591.00	228,791.00	
5	-กองทุนมุสลิมะฮ์	205,560.00	209,772.00	
6	-กองทุนวิชาการฯ	99,314.00	99,564.00	
7	-กองทุนอิหม่ามฏ็อบรอนียะ	28,316.00	3,316.00	
8	-กองทุนพัฒนาเยาวชน	109,300.00	112,842.00	
9	-ร.ร. กัลยาณชนรังสรรค์	1,660,373.09	1,505,153.09	
10	-ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามฯ	20,088.00	20,088.00	
11	-กองทุนรื้อบบานียีนฯ	11,163.00	10,463.00	

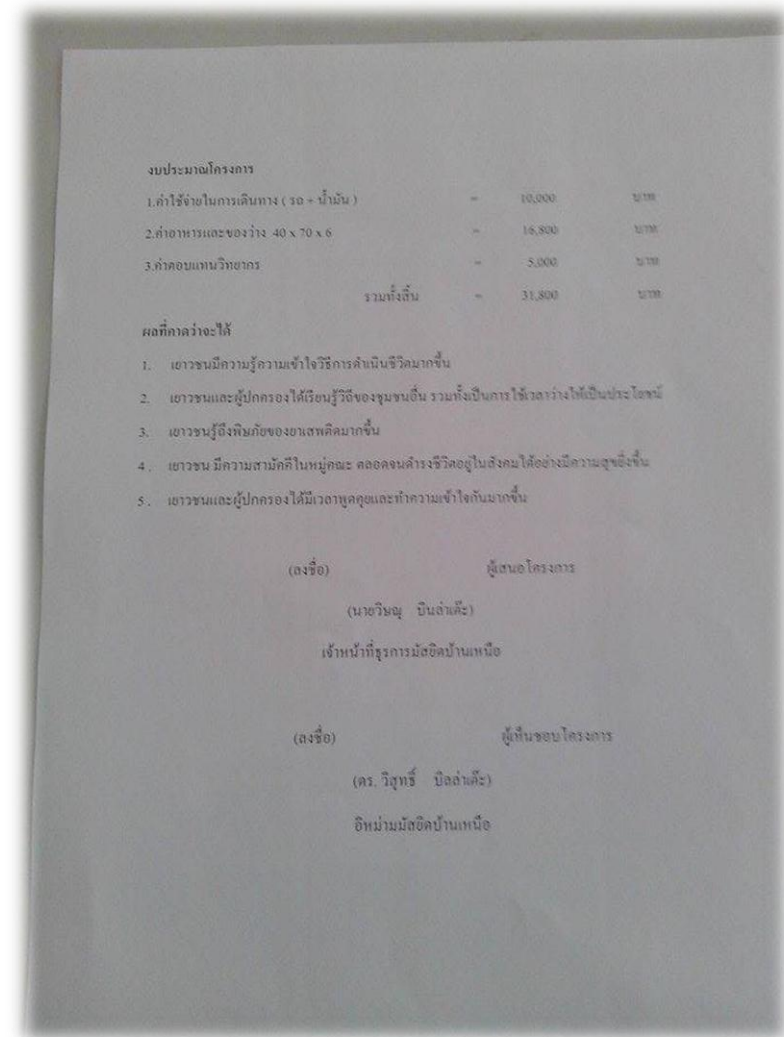
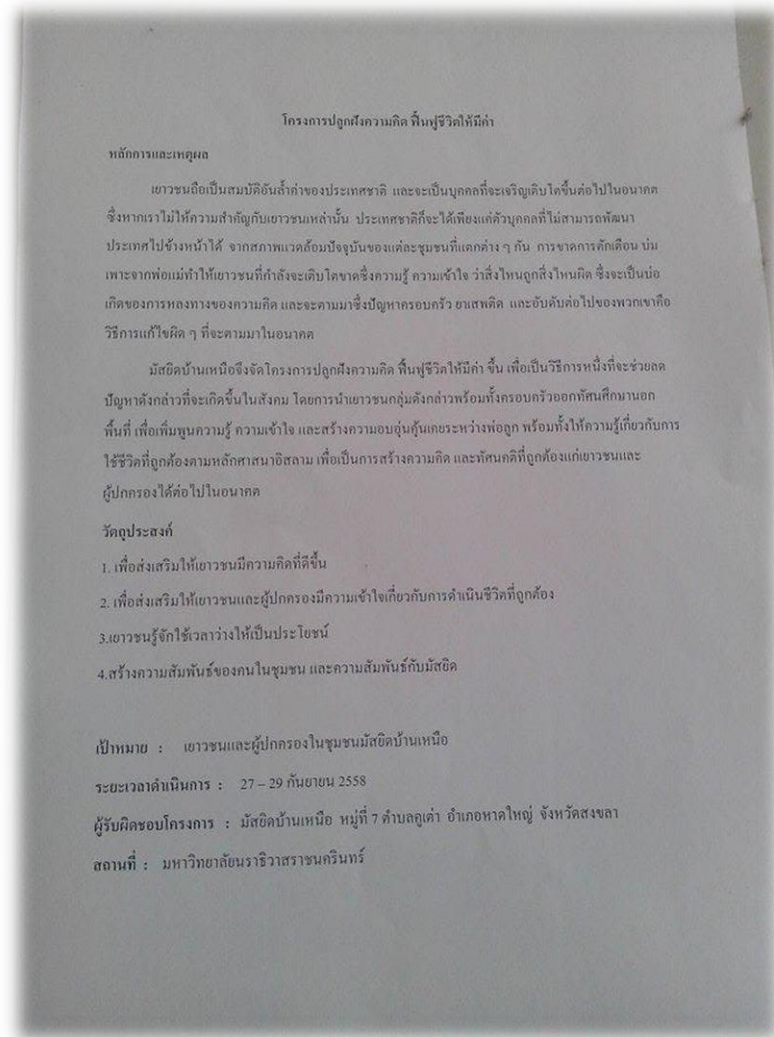
ภาคผนวก
ประมวลภาพกิจกรรม

รูปภาพ กิจกรรมการเขียนเรียงของเยาวชนมัสยิดบ้านเหนือ

รูปภาพ ใบโครงการพาเด็กและเยาวชนชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ เพื่อทัศนศึกษาและรับการอบรม บำบัดเกี่ยวกับยาเสพติด